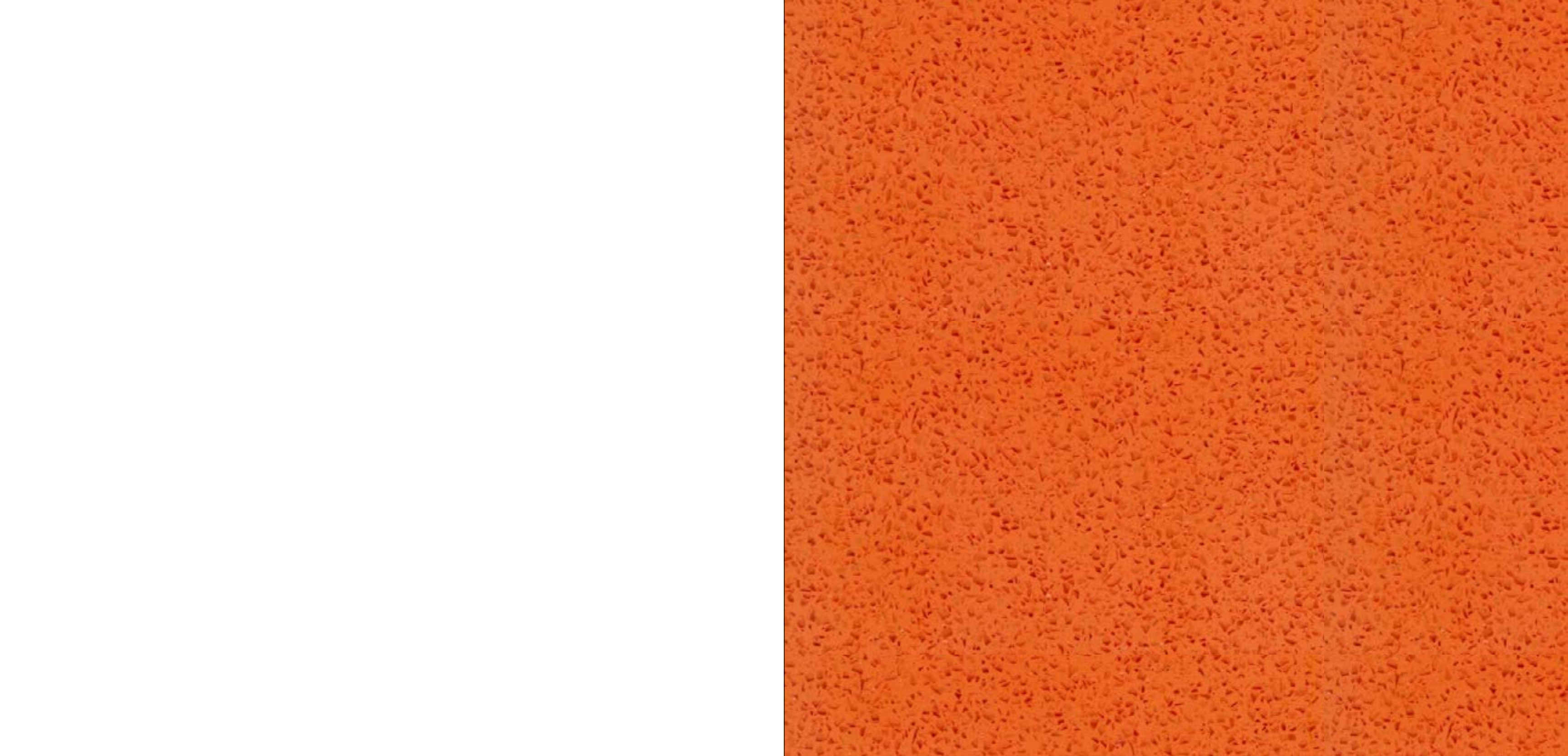

RAD HUSPROJEKTET

PLANERINGSARBETE
FÖR RENOVERING OCH
INREDNING AV DURATS
LÄGENHETER

radhusprojektet.

planeringsarbete för renovering och inredning av durats lägenheter.

Jenny Nordlund
Examensarbete 2014
Yrkeshögskolan Novia
Formgivning, Åbo
Trä och möbel

RAD HUSPROJEKTET

PLANERINGSARBETE
FÖR RENOVERING OCH
INREDNING AV DURATS
LÄGENHETER

abstrakt.

Med åbobaserade Arkitektkontor Sabelström som uppdragsgivare har jag för företaget Durat planerat en renovering och ny inredning av företagets 70-tals radhus. Huset är beläget ett stenkast från Durats fabrik i Rimito, Nådendal, och bebos av fabriksarbetare. I arbetet ingår radhusets fem lägenheter och den gemensamma bastu- och tvättavdelningen samt även fasaden och lägenheternas trädgårdar.

I samband med projektet har jag gjort en omfattande forskning om renovering och inredning så att jag har en grund för mitt arbete. Forskningen fungerar även som en handbok för kommande arbeten och projekt.

Målet med mitt examensarbete är att göra en plan som både Arkitektkontor Sabelström och Durat godkänner och att få mina planer förverkligade i samband med att radhuset renoveras.

EXAMENSARBETE

Yrkeshögskolan Novia, Åbo
Utbildningsprogrammet i formgivning
Inriktning trä och möbel

Skribent: Jenny Nordlund
Arbetets titel: Radhusprojektet - planeringsarbete för renovering och inredning av Durats lägenheter
Språk: Svenska
Sidoantal: 254
Datum: 16.09.2014
Handledare: Johan Keituri och Pia Sabelström

Nyckelord: Inredning, renovering, planeringsprojekt, radhus, lägenhet, bastuavdelning, fasad, trädgård

tiivistelmä.

Turkulaisen Arkkitehtitoimisto Sabelströmin toimeksiannosta olen suunnitellut Durat-nimiselle yritykselle kunnostus- ja sisustussuunnitelman yrityksen omistamaan 70-luvun rivitaloon. Talo sijaitsee kivenheiton päässä Duratin tehtaasta Rymättylässä, Naantalissa, ja asunnot ovat tehdastyöntekijöiden käytössä. Työhön sisältyy rivitalon viisi asuntoa ja yhteinen saunaosasto sekä julkisivu ja asuntojen puutarhat.

Projektin yhteydessä teen laajan tutkimuksen kunnostamisesta ja sisustamisesta. Tutkimus toimii työni pohjana ja on tarkoitettu käsikirjaksi myös tulevaisuudessa samankaltaisiin töihin ja projekteihin.

Tavoitteena on luoda suunnitelma, jonka sekä Arkkitehtitoimisto Sabelström että Durat hyväksyvät ja saada suunnitelmat toteutettua talon kunnostamisen yhteydessä.

OPINNÄYTETYÖ

Yrkeshögskolan Novia, Turku
Muotoilun koulutusohjelma
Suuntautuminen trä och möbel

Tekijä: Jenny Nordlund

Työn nimi: Rivitaloprojekti - Duratin asuntojen kunnostus- ja sisustussuunnittelu / Radhusprojektet - planeringsarbete för renovering och inredning av Durats lägenheter

Kieli: Ruotsi

Sivumäärä: 254

Aika: 16.09.2014

Ohjaajat: Johan Keituri ja Pia Sabelström

Hakusanat: Sisustus, kunnostaminen, suunnitteluprojekti, rivitalo, asunto, saunaosasto, julkisivu, puutarha

abstract.

With the Turku-based architectural office Arkitektkontor Sabelström as a principal I have for the company Durat planned a renovation of the company's 70's row house plus a new interior for it. The building is located just a stone's throw from Durat's factory in Rymättylä, Naantali, and is in the use of the company's factory workers. To the project belong the row house's five apartments and the shared sauna area as well as the facade and the apartments' gardens.

In conjunction with the project I have done an extensive research about renovating and decorating. The research functions as a base for my work and is also meant as a handbook for future works and projects.

My aims are to create a plan that both Arkitektkontor Sabelström and Durat approve of and to get my plans realized when the house is being renovated.

BACHELOR'S THESIS

Novia University of Applied Sciences, Åbo
Degree Programme in design
Specialization wood and furniture

Author: Jenny Nordlund

Title: The Row House Project - Planning the Restoration and Interior of Durat's Apartments / Radhusprojektet - planeringsarbete för renovering och inredning av Durats lägenhete

Language: Swedish

Number of pages: 254

Date: 16th September 2014

Supervisors: Johan Keituri and Pia Sabelström

Key words: Interior design, renovation, designing project, row house, apartment, sauna department, facade, garden

RADHUSPROJEKTET.
Planeringsarbete för renovering och inredning av Durats lägenheter.
Jenny Nordlund 2014.

Tryck. Juvenes Print - Finlands Universitetstryckeri, Åbo 2014

Tryckta exemplar. 5 stycken

Papper. Inlaga Munken Lynx 150 g, pärm Munken Lynx 300 g

Typsnitt. Century Gothic och Corbel

Text. Jenny Nordlund

Typografi och layout. Jenny Nordlund

Fotografi. Jenny Nordlund, om inte annat nämns (se bildförteckning)

Ombrytningsprogram. Adobe InDesign CS6

3D-program. SketchUp

Övriga program. Adobe Illustrator CS6, Adobe Photoshop CS6

tack till.

Arkitektkontor Sabelström och Durat
som möjliggjort detta projekt och
gett mig chansen och förtroendet att
ha hand om planeringen.

Pia Sabelström och Johan Keituri för
handledning, råd och hjälp då jag
behövt det.

Föräldrar, pojkvän och alla andra som
på något sätt hjälpt mig i mitt arbete
med synpunkter, tips och tålamod.

innehåll.

projekt.

16 inledning

17 uppgift
17 bakgrund
17 förberedelser
18 tillvägagångssätt
19 mål
19 om denna bok

21 samarbetspartners
21 sabelström
21 durat

23 utgångspunkt
24 radhusets utsida
29 radhusets insida
38 bastuavdelning
42 kundens önskemål
44 ritningar
46 3D-modeller

renovering.

50 planera en renovering
50 granskning
50 budget
50 anlita hjälp
52 bygglov och tillstånd

54 renovera utomhus
54 tak
58 väggar
64 fönster
65 dörrar

66 renovera inomhus
66 väggar
67 tak
68 golv
71 ändra planlösning
71 kök
72 badrum
73 elektricitet

inredning.

76 planera en inredning
78 bottenritning
79 rumsbeskrivning
80 moodboard
80 inspiration

82 färger
82 människans upplevelse av färger
83 färgernas påverkan på rummet
85 färger och ljus
86 färgernas påverkan på varandra
87 inreda med färger

92 belysning
92 ljus
94 armaturer
96 planera belysning
97 ljusets påverkan på rummet

100 ytmaterial
100 väggar
100 tak
101 golv
102 olika material

120 textilier
120 mattor
121 gardiner
124 övriga textilier

126 rum
126 vardagsrum
128 kök
133 matsal
134 sovrum
136 badrum
139 hall

planering.

144 omplanering av radhuset
146 nödvändiga förändringar

148 standardversion
150 lägenhet
156 kök
160 badrum
164 hotelllägenhet
170 bastuavdelning
176 exteriör
186 belysning

192 lyxversion
194 lägenhet
200 kök
206 badrum
210 hotelllägenhet
216 bastuavdelning
222 exteriör
232 belysning

238 slutlig version

avslutning.

242 egna tankar

244 respons
244 ulla tuominen, durat

246 källförteckning

250 bildförteckning

projekt.

inledning.

I Rimito, Nådendal, en bit utanför Åbo ligger ett mörkbrunt envåningsradhus från början av 70-talet och väntar på att renoveras. Radhuset tillhör det finska företaget Tonester Oy Ltd, mer känt under namnet Durat som är benämningen på det plastmaterial de tillverkar, och det

ligger på deras industriområde endast ett stenkast från själva fabriken. Tills vidare är lägenheterna bebodda, men planen är att börja renovera dem efterhand som de blir tomma.

Fram till nu har alla lägenheterna hyrts ut till fabriken anställda. De visioner

projektets ansvariga från Durats sida har är att några av lägenheterna i samband med renoveringen ska göras om till färdigt möblerade hotellägenheter för affärskontakter och förbipassande resenärer, medan de övriga förblir bostäder för anställda.

Durats radhus fotograferat stående utanför fabriken huvudingång.

uppgift.

Till projektet hör förutom radhusets lägenheter även byggnadens bastuavdelning, fasad samt alla lägenheters trädgårdar. Min uppgift i projektet är att för Durats räkning planera renoveringen av alla utrymmen samt deras nya inredning. Det är frågan om en totalrenovering där alla ytor och utrustning ska förnyas och även tak och ytterväggar ska ses över. Om jag lyckas framföra en tillräckligt bra idé för radhusets nya utseende förverkligas renoveringen, åtminstone delvis, i enlighet med den. Som mellanhand i projektet fungerar Arkitektkontor Sabelström, som gett mig uppgiften.

bakgrund.

Hösten 2012 praktiserade jag åtta veckor på Arkitektkontor Sabelström i Åbo. Det var ett intresse för inredning och arkitektur som fick mig att söka dit och när veckorna var över kunde jag konstatera att jag trivts bra och att arbetet

inom det yrkesområdet och på den arbetsplatsen var något jag gärna fortsatte med. På min förfrågan om ett eventuellt examensarbete erbjöd mig Pia Sabelström, min praktikhandledare och även chef och grundare av arkitektkontoret, ett intressant planeringsprojekt som jag genast kände att jag ville ha och därför tackade ja till utan tvekan.

förberedelser.

Kort efter att jag fått projektet besökte jag Durat i Rimito tillsammans med Pia Sabelström. Jag träffade då för första gången Ulla Tuominen, Durats designmanager som från deras sida har hand om renoveringsprojektet, och hon berättade om sina önskemål samt visade mig runt i både fabrik och radhus. Efter att ha sett objektet för mitt examensarbete och fotograferat och tagit mått av en av lägenheterna samt bastuavdelningen kunde jag påbörja mitt arbete.

För att kunna genomföra min uppgift har jag gjort en ganska omfattande forskning om såväl renovering som om inredning. De inredningsuppgifter jag fick under min praktik på arkitektkontoret var alla ganska små uppdrag jämfört med detta projekt och av renovering har jag över huvud taget ingen tidigare erfarenhet. Eftersom det mesta är nytt för mig har jag behövt ordentlig bakgrundsinformation och jag har läst igenom otaliga böcker och en hel del internetsidor för att sammanställa ett resultat. I forskningen har jag tagit reda på vad man kan göra vid en renovering, vad det finns för alternativ bland material, vilka de smartaste lösningarna för olika utrymmen är och vad man ska tänka på då man inreder en lägenhet. Själva förverkligandet av renoveringen har inget med mitt arbete att göra och därför har jag inte alls fokuserat på *hur* det ska göras utan mer på *vad* som ska göras och vilka möjligheter det finns. Jag har inte inriktat forskningen så att

den passar enbart för objektet i mitt examensarbete utan jag har gjort den som en allmän studie som också kan anpassas till framtida arbeten. På detta vis blir forskningsdelen en handbok som beskriver de viktigaste faktorerna som man måste ta i beaktande då man renoverar eller inreder, ger en överblick över de vanligaste valen man måste ta ställning till samt ger en god helhetssyn så att man i så stor mån som möjligt kan undvika onödiga planeringsmissar. Forskningen har i mycket underlättat planeringsarbetet av radhuset och därtill har jag alltid kunnat rådgöra med Pia Sabelström om det är något jag är osäker kring.

tillvägagångssätt.

Mitt viktigaste hjälpmedel i planeringssprocessen har varit SketchUp, ett datorprogram för 3D-modellering. Programmet har varit en stor hjälp för att kunna visualisera mina planer för kunden och

ett utmärkt sätt att testa olika lösningar och jämföra olika alternativ. Utgående från de ursprungliga ritningarna över radhuset som gjordes i början av 1970-talet inför byggnadens uppförande har jag byggt upp modeller av huset i 3D-programmet. Ritningarna har varit väl till nytta eftersom lägenheternas planlösning och den fasta inredningens placering är den samma ännu idag som då huset byggdes. Jag har först ritat upp 3D-modellerna av rummen som tomma skal efter de faktiska måtten, och därefter har jag kunnat göra de förändringar jag vill i grundplanen och bygga upp inredningen på nytt efter de idéer jag har haft.

På begäran av Pia Sabelström har jag planerat varje utrymme i två versioner - en med ganska typiska standardlösningar som ska passa för de flesta hyresgäster samt en där idéerna får vara lite utöver det vanliga och utseendet också kan vara lite exklusivare. Pias tanke bakom denna idé är att jag får chansen att uttrycka mig

lite mer kreativt då jag gör två versioner. En hyreslägenhet planeras oftast för att locka en så bred målgrupp som möjligt vilket innebär att planeringen kan vara lite tråkig och att planeraren inte har möjlighet till några stora konstnärliga friheter. På detta sätt får jag göra något lite roligare och också testa fler idéer, samtidigt som Ulla Tuominen får fler valmöjligheter för renoveringen. Båda versionerna ska ändå vara realistiska att förverkliga, så hur stora friheter som helst kan jag inte ta.

Pia Sabelström har under projektet enligt egen önskan fungerat som extra handledare åt mig. Hon har stor erfarenhet av dylika projekt och har gett mig råd och hjälpt till med planeringen då jag har behövt det. I och med att hon var med under besöket till Rimito har hon vetat exakt vad projektet handlar om och vilka radhusets behov är, samt gav direkt från början värdefulla tips och exempel på olika möjligheter åt mig. Sabelströms

kontor är beläget nära mitt hem i Åbo och därför har vi oftast stämt träff där då jag velat ha hennes hjälp med något eller vi har diskuterat mina planer, och däremellan har vi hållit kontakt via e-mail och telefon. Durats kontor är beläget längre bort och jag behöver bil för att ta mig dit, och därför har jag mest varit i kontakt med Ulla Tuominen via e-mail. Enstaka gång har vi träffats i Åbo för att gå igenom det jag dittills planerat. Baserat på Ullas och Pias åsikter under våra träffar har jag sedan gjort nödvändiga förändringar i planerna och därefter visat dem de nya modellerna för att göra om samma procedur igen. Vi har inte träffats tillsammans all tre mera efter den inledande gången i Rimito.

Jag har inte behövt ta hänsyn till någon bestämd budget i mitt planeringsarbete, vilket har underlättat arbetet mycket eftersom det är svårt att beräkna vad en renovering med såväl material som jobb kan kosta. Däremot är det självklart

att budgeten är begränsad och att det är viktigt att mina planer är ekonomiskt genomförbara. Därför har jag hållit mig till sakliga förslag och även skrivit ut de priser jag känner till på produkterna jag använt mig av i min inredningsplanering.

mål.

I detta projekt vill jag kunna förena mina idéer med de önskemål och förväntningar som de involverade från Arkitektkontor Sabelström och Durat har. Mitt främsta mål med examensarbetet är att renoveringen genomförs i enlighet med mina planer, och för att nå upp till det måste jag kunna presentera förslag som både faller kunden i smaken och som är rimliga att förverkliga. Samtidigt vill jag prestera något som jag själv kan vara stolt över.

Lyckas jag med mina föresatser kommer jag kunna använda detta arbete som portfolio för framtida jobb. På samma

gång får jag viktiga erfarenheter av bland annat kundkontakt och planeringsprojekt, och jag kommer också i framtiden att kunna dra nytta av den forskning om renovering och inredning jag gör inför det här arbetet. Om planerna förverkligas i samband med renoveringen kommer jag eventuellt att tillfälligt anställas vid Arkitektkontor Sabelström för att vidareutveckla mina idéer och skapa noggrannare ritningar för tillverkare.

om denna bok.

Den här boken är indelad i fem delar: projekt, renovering, inredning, planering och avslutning. I projektdelen presenterar jag mitt examensarbete genom att berätta vad projektet går ut på, hur jag har fått det, vilka mina samarbetspartners är och hur själva objektet för mitt examensarbete - radhuset - ser ut. Följande delar, renovering och inredning, är min forskningsdel som jag har gjort för att kun-

na planera. Den handlar om renovering både inomhus och utomhus och om att inreda olika utrymmen med färger, material och belysning. I nästa del, planering, har jag omvandlat teorin till praktik då jag presenterar den förvandling jag har planerat för radhuset och alla dess utrymmen med hjälp av text och bilder - allt i två olika versioner som tänkt. I den sista delen, avslutning, skriver jag ner lite egna tankar kring projektet och hur det har gått enligt mig. Ulla Tuominen ger också sina åsikter om mina planer och vårt samarbete.

I forskningsdelen är all text är baserad

på källor och eftersom jag har använt väldigt många olika källor har jag frångått det vanliga källhänvisningssystemet och skapat ett eget. Detta är bara för att göra texten tydligare och för att få en bättre överblick över de källor jag använt. Jag har nämligen lånat information av många olika författare och då jag skrivit om texten har jag blandat dessa källor friskt med varandra, så att ett stycke eller till och med en mening kan ha flera olika källor. Att då börja hänvisa efter varje mening till vem som sagt vad skulle göra texten oläslig. Istället har jag i slutet av varje kapitel skapat en ruta över alla de källor

jag har använt till texten i det kapitlet.

Speciellt till forskningsdelen har jag använt en massa bilder som inte är mina egna. Det är bilder som jag har lånat främst från tillverkare av olika material och produkter, och i bildförteckningen längst bak i boken skriver jag vilka dessa tillverkare är och vad deras produkt på bilden heter. Majoriteten av de övriga bilderna är tagna från Flickr av personer som gett sin tillåtelse till att använda deras bilder. Ett fåtal bilder är lånade av bekanta. Om det inte står någon upphovsman till bilderna är det jag själv som har tagit dem.

samarbetspartners.

Det är två parter som möjliggjort detta projekt: Durat och Arkitektkontor Sabelström. Durat är kunden som beställt planeringsarbetet av Sabelström, som i sin tur gett det vidare åt mig.

sabelström.

Arkitektkontor Sabelström är beläget uppe på Kaskisbacken i centrala Åbo. Det är ett litet kontor där det under åren jobbat mellan 2-4 personer samtidigt. Sabelström är ett företag som jobbar med allt möjligt inom arkitektur och inredning, från nybyggen och restaureringar till renoveringar och omplaneringar av utrymmen för både privatkunder och företag. Till viss del jobbar de även med möbel- och belysningsplanering. Kunder till företaget är bland annat If Vakuutus, Nokia och Åbo Akademi.

Ägare och grundare till företaget är Pia Sabelström, som själv har studerat arkitektur i Tammerfors. Hon jobbade

på olika mindre formgivnings- och inredningskontor innan hon 2004 grundade sitt eget företag som då drevs hemifrån. 2006 flyttade kontoret till Kaskisgatan där det är verksamt ännu idag.

durat.

Företaget Durat är stationerat i Rimito, Nådendal. Det är ett privatägt företag som grundades 1990 med avsikten att utveckla ett nytt hållbart material som förenar design och återvinning. Materialet vid namn Durat är ett ämne som tillverkas i skivor av återvunnet plast. Företagets namn är egentligen Tonester Oy Ltd, men eftersom de använder sig av varumärket Durat i all marknadsföring är de mer

kända under det namnet. Durat är ett av Europas äldsta tillverkare av så kallat Solid Surface-material.

Durat har idag lite på 20 anställda. Förutom fabriken i Rimito har de fler industrianläggningar i samma stad samt ett kombinerat kontor och visningslokal i Helsingfors och ett på kommande i Åbo.

Sedan 2004 har de ett samriskföretag i Kina och i USA finns en stor representant. De exporterar till många länder och har stora projekt runt omkring i världen.

Durat marknadsför sitt material som miljövänligt. Det är ett polyesterbaserat ämne som till cirka 30 procent består av grovkornig återvunnen plast, som också ger materialet dess distinkta, spräckliga utseende. I tillverkningen av Durat återvinns ca 100 ton plast per år. Den färdiga produkten är återvinningsbar och det spill som uppstår vid produktionen kan återanvändas.

Durat är lättskött, hygieniskt och väldigt hållbart. Det är beständigt mot slitage, fukt och olika kemikalier och är därför ett utmärkt material för ytor av olika slag. En sliten yta återställs genom att slipas. Mest används Durat i badrum och kök, både i privata hem samt i offentliga utrymmen som restauranger, butiker, caféer, hotell, sjukhus, simhallar, skolor och fartyg. I Finland har Durat på senaste

tiden använts bland annat i riksdagshuset, på Viking Grace-fartyget samt i ett flertal hotell tillhörande Sokos-, Scandic- och Cumuluskedjorna.

Durat finns i ett stort urval färger och utöver deras egen färgkarta kan man få fram nästan vilken nyans som helst på beställning. Företaget erbjuder ett färdigt produktsortiment med bland annat handfat, badkar, bänkar och bord. Den största delen av produktionen består dock av måttbeställda arkitektplanerade inredningar. Skarvarna kan göras osynliga och därför kan man tillverka bänkytor och andra produkter efter önskade mått.

Ulla Tuominen är en av företagets två ägare och dess design manager. Hennes huvudsakliga uppgift att planera och utveckla materialet, färgerna och produkterna. Det är henne jag hållit kontakt med från Durats sida angående projektet. Kari Karppinen är den andra ägaren och VD för företaget, och även han är inblandad i renoveringsprojektet.

Källor för kapitel "samarbetspartners":
Durats webbplats
Privata samtal med Pia Sabelström
Privata samtal och mail med Ulla Tuominen

utgångspunkt.

Rimito är en del av Nådendals stad och är beläget drygt 30 kilometer sydväst om Åbo. I slutet av Huhdantie, omgivet av tallar och björkar, ligger Durats fabrik samt deras radhus. Fabrikshallen uppfördes 1973 av AVA-låsfabriken. Samtidigt byggdes radhuset som lägenheter för fabriken anställda. Kort tid senare köptes fabriken och radhuset av ABLOY, som verkade där i nästan tio år innan produktionen lades ner. 1996 blev Durat hyresgäst och 1999 köpte de fastigheten. Idag används radhusets lägenheter av anställda vid Durat. De har renoverats i slutet av 90-talet och på 2000-talet, men är ändå i ganska dåligt skick. Efter en grundlig renovering kommer fabriken anställda fortfarande att få hyra lägenheter i radhuset. Det är ändå meningen att några bostäder ska vara färdigt inredda och fungera som hotell för gäster och resenärer som har vägarna förbi.

Jag har besökt radhuset två gånger sedan jag fick projektet, med nästan ett

års mellanrum. Jag har vid båda besöken fått gå in i en lägenhet och ta foton, första gången i bostad nummer fyra som för tillfället var tom och vid andra tillfället i bostad nummer tre som då var möblerad och i användning. De båda lägenheterna har samma planlösning men ytmaterial och fast inredning varierar till viss del.

Både utsidan och insidan av radhu-

set är slitna och i behov av renovering. Bostäderna är omoderna och medfarna och allt är inte längre helt. I vissa fall har hyresgästerna tagit till speciella hemfixarknep för att reparera eller göra om något efter egna behov. Huset har ändå potential och efter en grundlig renovering kommer det att bli snyggt och fräscht igen.

radhusets utsida.

Radhuset är en avlång envåningsbyggnad med en total våningsyta på 192 kvadratmeter. Byggnaden är beklädd med både liggande och stående panel i varierande bredd, med en mörkbrun färg som med tiden har slitits och idag är matt och nött. Väggarna kräver därför en om målning. Delar av panelen kan också behöva bytas ut ifall det visar sig att den är i dåligt skick.

Taket är ett plantak med filt som taktäckning. Takfilten har sett sina bästa

dagar och måste därför läggas om. Från plåten vid takkanten flagar färgen och den måste antingen målas om eller bytas ut. Övriga plåtdetaljer måste också ses över och det finns behov av nya häng- och stuprännor.

Byggnadens främre fasad riktas mot väster där fabriken står. Framför ytterdörrarna finns vid varje lägenhet en liten uteplats med betonggrund som på flera ställen smulats sönder och därför måste repareras. Strax bredvid ytterdör-

ren finns ett litet uteskjul för förvaring. Skjulet bildar en utstickande del som ger avskildhet från grannarna då man sitter på verandan.

Ytterdörrarna och fönsterkarmarna är målade i en mörkblå färg. Min förhoppning är att de ska vara i tillräckligt bra skick för att bevaras och restaureras. I så fall målas de om i en annan färg. Om det inte är tillräckligt måste de avlägsnas och ersättas av nya dörrar och fönster.

Husets baksida är riktad mot öster, åt det håll från vilket man kör in på Durats industrigård. På grund av vädersträcket baksidan riktas mot samt att det står en massa höga träd på alla sidor om huset är det sällan sol på bakgården.

Varje lägenhet har en liten upphöjd terrass med en trappa som leder ner till en stenig och mossig gårdsplätt. Ett staket skiljer gården från grannens. Bortom gårdarna står höga träd som skymmer följande tomt med byggnader. Terrassens räcken och staketet måste eventuellt ersättas beroende på i vilket skick de är. Även om de kan bevaras kräver de ommålning. Trapporna måste i vilket fall

som helst rivas och byggas om eftersom deras utformning idag inte alls är bra. De påminner mer om stegar än om trappor eftersom de är så smala och branta och de är därför jobbiga att gå i.

Bakdörren består till största delen av glas och både den samt karmen till det stora fönstret intill har en mörkt rödbrun färg som smälter ihop med väggen. Precis som på framsidan gäller att dörrarna och fönstren försöker bevaras och restaureras och endast byts ut om de måste.

Vid den södra kortsidan av huset finns en parkeringsplats för husets boende och bortom den norra kortsidan breder skogen ut sig.

radhusets insida.

Ursprungligen planerades radhuset med sex enrumslägenheter på 28,5 kvadratmeter var. Sedan dess har väggen mellan två av lägenheterna slagits ner för att bilda en tvåa. Det är ännu osäkert om tvårumslägenheten vid renoveringen ska bevaras som sådan eller om mellanväggen ska byggas upp igen. Renoveringen fullgjordes nämligen aldrig och bostaden har fortfarande två toaletter, två kokvrår och två förråd på sina ursprungliga lägen. Om det beslutas att behålla lägenheten i större storlek blir det min uppgift att planera den skilt i ett senare skede.

De övriga fyra lägenheterna har bevar-

Föregående uppslag. Ulla Tuominen (t.v.) och Pia Sabelström utanför radhuset.

ats som de planerades och har alla samma planlösning. I varje lägenhet finns vardagsrum, sovalkov, kokvrå, badrum, förråd och tambur. Jag har varit in i två av dem och följande fotografier är blandade från båda lägenheterna. Medan den ena var tom vid tillfället var den andra bebodd och synnerligen ostädad.

Eftersom alla lägenheter är lätt renoverade vid olika tillfällen har många av dem olika material och färger på golv, väggar och fast inredning. Golvtäckningen och inredningen ska bytas ut så att de är likadana i alla bostäder och alla väggar ska målas i samma färg. Även lister och vissa andra detaljer byts ut.

Då man öppnar ytterdörren och kliver in i lägenheten når man först ett litet vindfång med ett skåp på höger sida. För att komma in till resten av lägenheten går man igenom ytterligare en dörr som leder in i hallen. På höger sida finns plats att ställa skor och hänga ytterkläder och på vänster sida står dörrarna som leder till förråd och badrum.

Eftersom vindfångets smala garderob är bostadens enda måste i princip allt övrigt förvaras i den lilla skrubben. Där finns en stång för kläder och några smala hyllor. Förrådets hyllinredning ska planeras om och bytas ut.

Badrummet är ett långsmalt utrymme med kaklade ytor, där det bara finns utrymme för det viktigaste: ett handfat, en wc-stol och en dusch. Ytmaterialen och inredningen kommer vid renoveringen att ersättas med nya.

Från hallen stiger man rakt in i vardagsrummet, som är lägenhetens största rum. Här finns ett stort fönster och en glasdörr som öppnar sig mot balkongen

och bakgården och som ger ljus in i bostaden. Dörren och fönsterkarmen är idag mörkbruna, men om de är i tillräckligt bra skick för att bevaras kommer de att målas om.

Vardagsrummet är bostadens mittpunkt och härifrån har man direkt åtgång till nästan alla lägenhetens olika utrymmen. Till vänster, bredvid balkongdörren, är öppningen till kokvrån. Till höger, bakåt i lägenheten, är sovalkoven belägen. Dörrarna till de två andra rummen saknas, men öppningarna är så små att det ändå känns trångt och den öppna känslan som gemensamma utrymmen brukar ge uteblir.

I sovalkoven finns lägenhetens andra fönster, som vetter mot fabriken. Även det ska målas om. Alkoven är öppen mot vardagsrummet, och en liten mellanvägg ger avskildhet men gör också utrymmet trångt och svårt att röra sig i.

Kokvrån består av två skåprader mitt emot varandra. Utrustningen är ugn, kylskåp och ett utrymme för mikro. På grund av kökets begränsade storlek finns det ont om förvaringsutrymme och arbetsytor. Durat har använts både till arbetsbänken och för att täcka väggen mellan över- och underskåpen. All köksinredning kommer att rivas ut och ersättas med ny i en annan lösning.

bastuavdelning.

I den norra änden av byggnaden ligger den gemensamma bastuavdelningen. Utrymmet är 14 kvadratmeter stort och består av wc, omklädningsrum, duschrum och bastu. Golven är kaklade medan väggarna antingen är klädda med fanerskivor eller kakel. Inredningen är sparsam. Både ytmaterial och inredning ska ersättas.

Då man går in i bastuavdelningen stiger man först in i en tambur, där det på vänster sida står ett elskåp som tar upp hela väggen. Till höger finns en minimal wc endast inredd med en wc-stol. Handfat saknas på grund av utrymmesbrist.

Från tamburen kommer man in i omklädningsrummet, ett rum med enbart en bänk och ett hörnbord. Ett litet högt fönster riktat mot skogen släpper in ljus och möjliggör vädring utan att tillåta insyn. Utrymmet är mycket enkelt och är inte påkostat i vare sig material eller inredning.

Nästa rum är duschrummet. Även det är mycket enkelt, med bara en bänk bredvid dörren till bastun och en dusch på väggen mitt emot. Både väggar och golv är kaklade, till skillnad från tidigare rum. Ett fönster gör det möjligt att vädra.

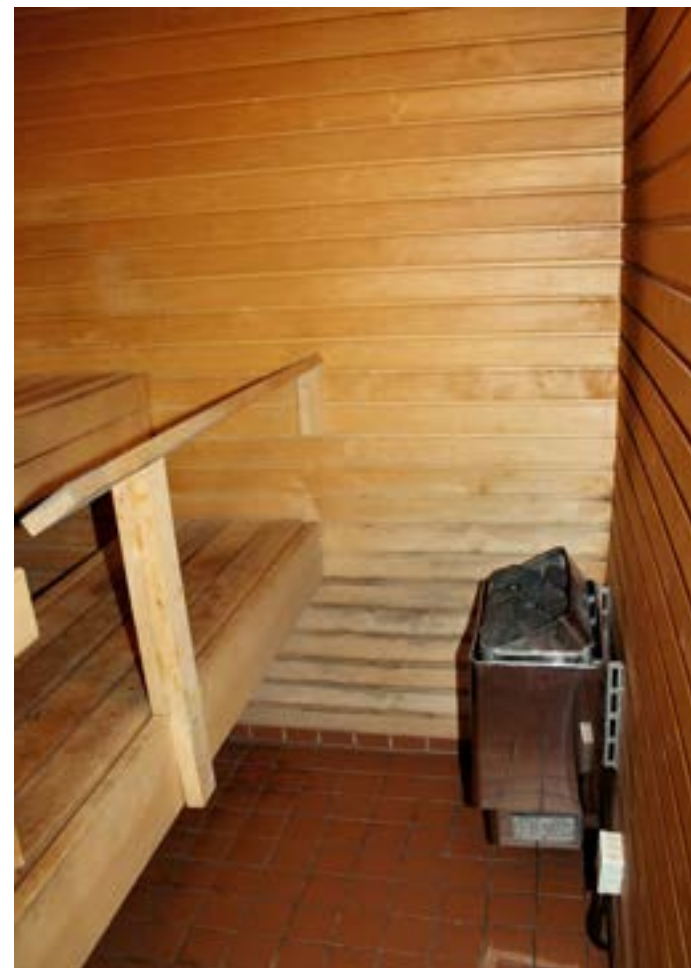

Rummet längst in i avdelningen är bastun. Förutom det bruna kakelgolvet, som är detsamma i alla rum, är hela bastun i trä. På flera ställen har träet fått fula missfärgningar av vatten. Även här finns ett fönster som kan öppnas för vädning.

Bastuinredningen, liksom övrigt inredning i alla rum, ska ersättas i sin helhet. Bastun behöver också ny panel. Vid behov byts även bastuaggregatet ut.

Dörrarna i avdelningen bevaras om de kan och fönstren målas om.

kundens önskemål.

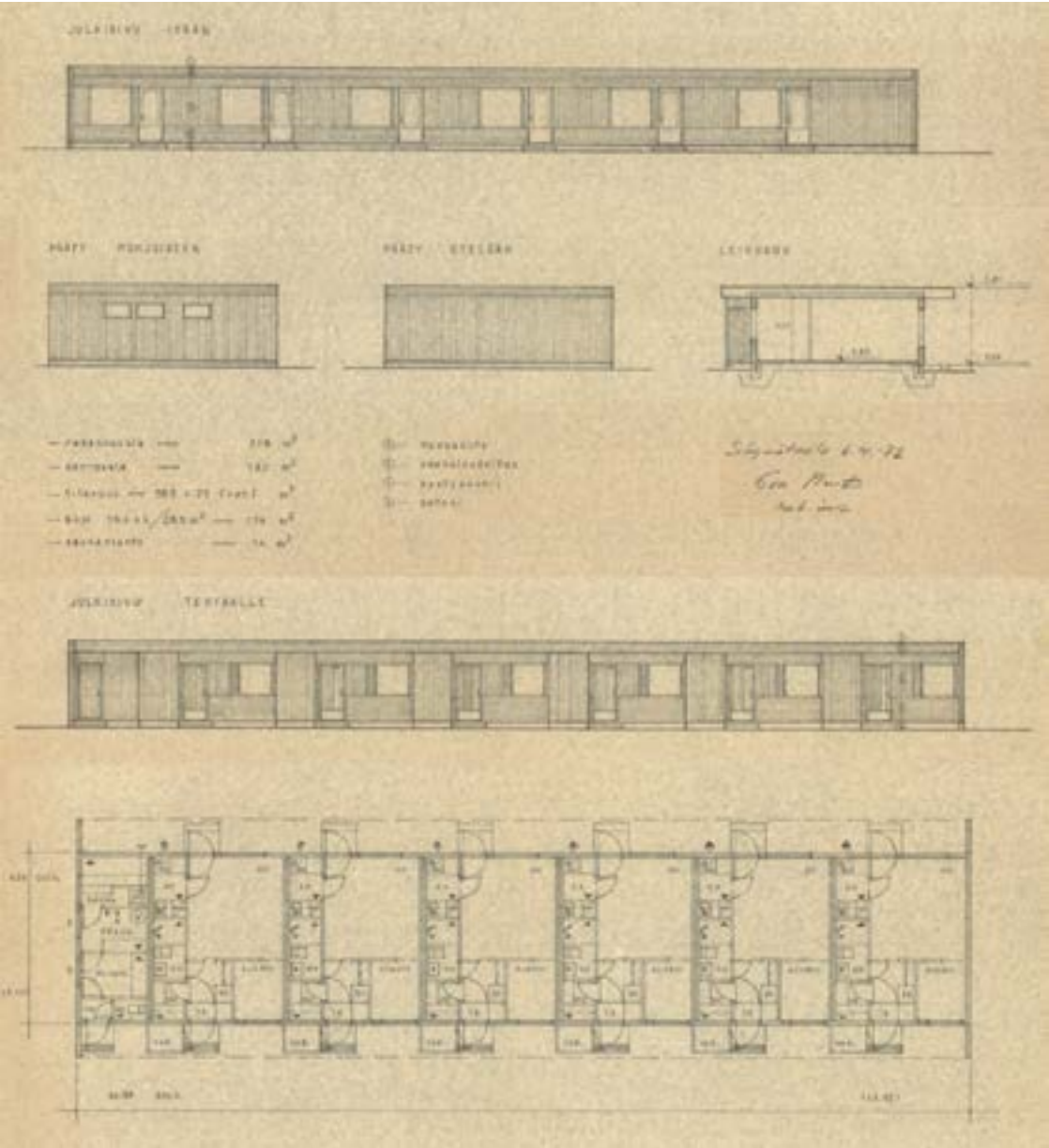
Det är huvudsakligen Ulla Tuominen som jag från Durats sida hållit kontakt med angående projektet, eftersom det är hon som är huvudansvarig. Det är hennes idé att förfärdiga några av lägenheterna som färdigt möblerade hotellägenheter. I samband med att inredningen planeras om och ytorna förnyas vill Durat till viss del använda sig av sitt eget material i radhuset, speciellt i kök och badrum. Ulla framförde också en idé om att ersätta filttaket med ett gröntak eftersom tak-täckningen ändå måste bytas ut. I övrigt har hon inte lagt fram några speciella önskemål gällande färger, material, stil eller övriga aspekter, så jag har i mitt planeringsarbete fått väldigt fria händer.

Källor för kapitel "utgångspunkt":
Privata samtal och mail med Ulla Tuominen
Ursprunglig ritning över radhuset

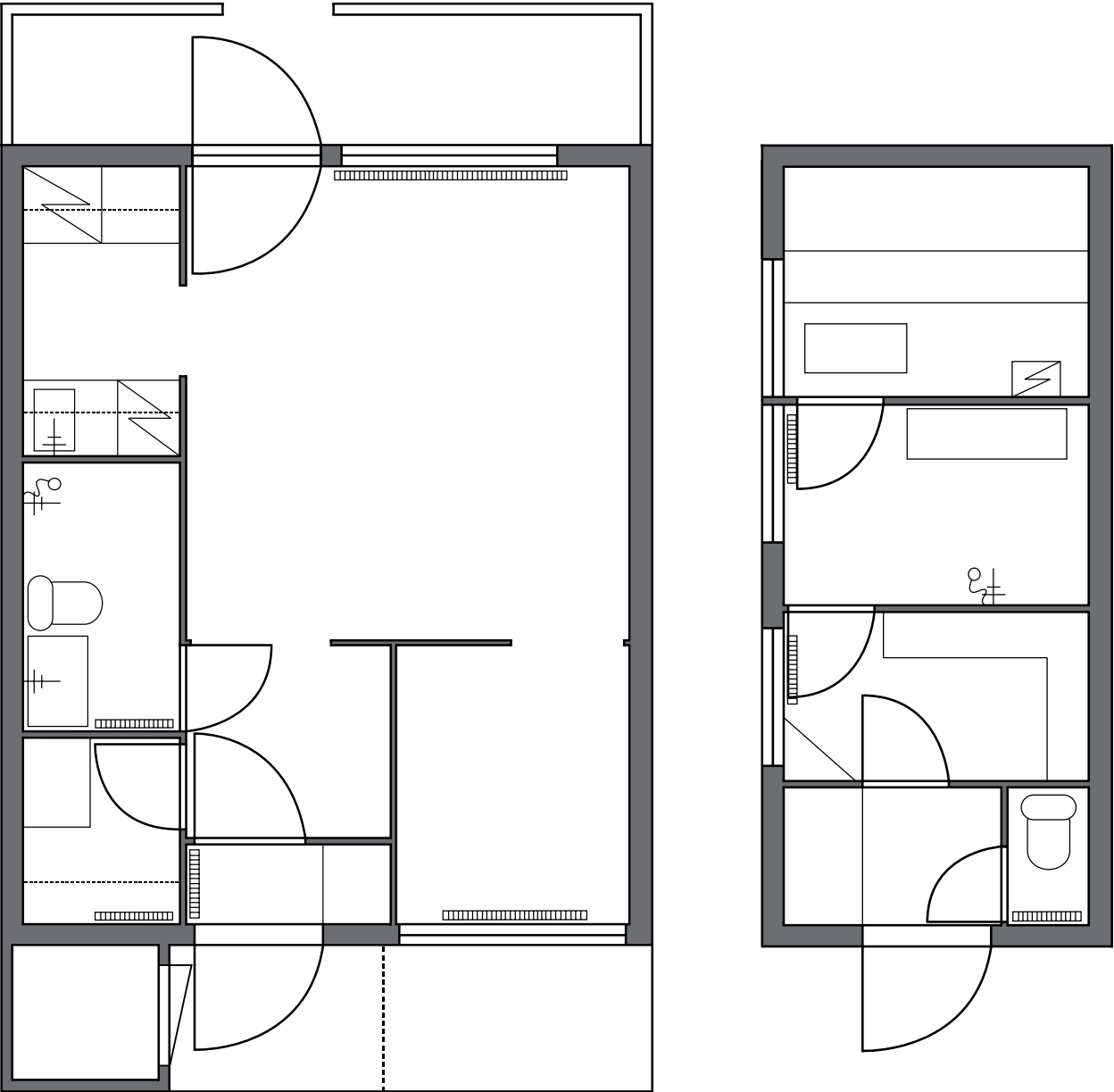

ritningar.

Originalritningarna över radhuset från 1972.

Ritning över en lägenhet och bastuavdelningen med nuvarande fast inredning.

3D-modeller.

Modeller över en lägenhet och bastuavdelningen med nuvarande fast inredning.

renovering.

planera en renovering.

Precis som vid alla större projekt är det viktigt med noggrann planering före man river i gång med en renovering. Detta bland annat för att undvika att misstag sker, att renoveringen drar ut på tiden och att kostnaderna skjuter i höjden.

granskning.

Första steget i planeringen är att gå igenom och kritiskt granska renoveringsobjektet. Vad är i dåligt skick, vad måste fixas, vad måste bytas ut och vad vill man bara annars förändra eller uppdatera är några faktorer att fundera på. Därefter kan man sätta sig ner och fundera hur allt detta ska åtgärdas. Finns det skador måste man ta reda på vad de beror på och se till att felet rättas till. Hela renoveringen bör planeras på en gång för att få ett enhetligt resultat. Är det frågan om ett äldre hus måste man också fundera på i vilken grad man vill och kan bevara den ursprungliga stilen.

budget.

Nästa steg i planeringen är att beräkna vad renoveringen kan komma att kosta. Detta är extra viktigt att göra om det är frågan om ett större projekt och om utomstående arbetskraft anlitas. Ofta blir en renovering dyrare än vad man från början räknat med. Utgifter vad ankommer material beräknas genom att mäta de ytor som ska behandlas och därefter räkna ut hur mycket material i form av målfärg, tapeter, kakel och dylikt som går åt till den ytan. Då man beräknar vad anlitad hjälp kommer att kosta bör man noggrannt specificera vad som ska göras och begära offerter från flera olika hantverkare och leverantörer. Sedan jämför man de givna prisuppgifterna och funderar vad prisskillnaderna beror på. När man känner till materialkostnaderna och har valt hantverkare kan man räkna ut om budgeten räcker till för allt det som ska göras. Annars måste man börja prioritera - vad är viktigast att få klart först?

anlita hjälp.

Ju noggrannare beskrivning man ger till företagen över vad som ska göras, hur det ska göras och med vilka material, desto mer exakta är offerterna man får tillbaka och desto bättre går de att jämföra sinsemellan innan man bestämmer sig för vem man ska anlita. Botten- och byggnadsritningar är därför bra att skicka med då man gör en prisförfrågan. Det lönar sig inte alltid att välja det billigaste alternativet utan att också beakta när arbetet kan göras och och hur länge det tar att utföra, samt hurudan kvalitet det är på arbetet. Därtill är det väldigt bra att ha en skriftlig överenskommelse ifall det uppstår bråk med hantverkaren. Ju mer omfattande arbetet är, desto viktigare är det att ha ett skriftligt avtal. I avtalet ska specificeras exakt vad som ska göras, när arbetet ska göras och hur länge det får ta, vad arbetet kostar och hur det ska betalas. Görs ändringar under projektets gång bör tilläggen och ändringarna samt

KONTROLL INOMHUS

- **Vind**
Finns det tecken på fukt eller mögel? Är det tätt runt vindslucka, kanaler och rör som går genom bjälklaget? Är ventilationen blockerad? Ligger isoleringen rätt?
- **Källare**
Luktar det jord eller mögel? Är det mycket kondens på rören? Finns det risk för frost? Finns det skadedjur?
- **Ventilation**
Är det drag i ventilationssystemet? Behövs filterbyte?
- **Kök**
Är filtret i köksfläkten rent? Har rummet golvavlopp eller läckagevarnare?
- **Våttutrymmen**
Luktar det mögel eller jord? Fungerar ventilationen? Fungerar golvbrunnen? Är den ren?
- **Allmänt**
Är golven och väggarna slitna? Knarrar golven? Finns det onödiga spikhål i väggarna? Behövs ommålning eller omtapetsering? I vilket skick är listerna?

KONTROLL UTOMHUS

- **Fasad och träverk**
Är fasaden smutsig? Finns det mögel- eller rötangrepp? Behövs ny målfärg eller bets?
- **Murade väggar och grund**
Är målningen i dåligt skick? Flagar den? Är muren fuktig? Finns det saltfällningar? Släpper putsen från underlaget? Finns det sprickor i väggen? Är grunden sned?
- **Dörrar och fönster**
Behövs ny ytbehandling? Lossnar fönsterkittet? Är dörren eller fönstren skeva och svåra att öppna? Måste de smörjas? Behöver de bytas ut?
- **Tak**
Är taket täckt av svamp eller mossor? Har taktäckningen rört sig eller skadats? Är skorstenen hel? Är plåtbeslagen rostiga eller lossar färg? Är hängrännorna och stuprören täta och rena? Är vindskivor och vattbrädor murkna eller flagar de färg?
- **Trappor, staket och terrasser av trä**
Har träet blivit grått eller missfärgat? Har det spruckit? Finns det murkna bräder? Måste bräderna bytas ut? I vilket skick är räck, plintar och bärande bjälkar? Krävs ny ytbehandling?

ÅTGÄRDER

- i vilket skick är huset, inne som ute?
- är byggnaden bara sliten och omodern eller finns det allvarliga skador?
- vad måste repareras eller bytas ut?
- vad vill man förändra?

RESULTAT

- vilken stil vill man uppnå?
- vilka material och färger ska användas?
- ska byggnadens ursprungliga stil tas i beaktande?

KOSTNADER

- hur stor är den tänkta budgeten?
- vad kostar material och inhyrd hjälp?
- räcker pengarna till för allt som ska göras?
- vad prioriteras om man inte har råd med hela arbetet?

ANLITAD HJÄLP

- har offert frågats av flera hantverkare?
- är förhållandet mellan pris och kvalitet på arbetet rimligt?
- vet man att hantverkaren är seriös?
- har ett skriftligt avtal gjorts över arbetet?

Se närmare frågeställning under "planera en inredning" s.77

de kostnads- och tidsändringar de medför dokumenteras i delavtal.

Om man planerar att genomföra renoveringen själv underlättar det om man har en bra överblick på vad som måste göras, i vilken ordning, hur det ska göras och vilka produkter, material och verktyg som behövs. Det är dock viktigt att känna till sina egna begränsningar: för vissa uppgifter kan det vara bättre att anlita en yrkesman så att man undviker misstag som i efterhand kan stå en dyrt. Sådana skador är inte heller försäkringsbolagen villiga att stå för.

bygglov och tillstånd.

Det är inte helt fritt fram att få bygga hur man vill på eget hus eller gård. För vissa åtgärder krävs att man har gjort en bygganmälan eller har fått bygglov. Speciellt

sådana arbeten som förändrar fasadens utseende eller byggnadens konstruktion kräver tillstånd. Enklare åtgärder kräver varken lov eller anmälan. Vid lite större projekt behövs däremot bygganmälan, medan bygglov å sin sida krävs vid alla omfattande renoverings- och byggnadsarbeten. Det lönar sig alltid att i förväg ta reda på vad den renovering man planerar kräver. Påverkar arbetet grannarna krävs även deras samtycke.

Om man bor i lägenhet behöver man i de flesta fall tillstånd för att få genomföra en renovering. Ett bostadsaktiebolag äger alla lägenheterna i byggnaden medan aktieägaren bara äger aktierna som ger honom rätt att bo i en viss lägenhet. Därför krävs tillstånd av bolaget för alla större förändringar i lägenheten, och om förändringarna kräver bygglov är det i allmänhet bolaget som söker det. Man

får måla och tapetsera om utan tillstånd men redan att byta golv eller annat som kan förorsaka ljud för grannarna kräver åtminstone en anmälan till bolagets disponent. För en hyresgäst är begränsningarna ännu striktare. Lägenheten är hyresvärdens egendom och hyresgästen måste komma överens om alla förändringar med honom. Om hyresgästen vill måla eller tapetsera om har han rätt till det och det är det vanligt att hyresvärdens

står för utgifterna. Som boende i en bostadsrätt eller delägarbostad har man ganska samma möjligheter som en hyresgäst - man får renovera, men måste tänka på kommande inneboende genom att till exempel inte använda för granna färger och man behöver alltid ägarens tillstånd. Förändring av planlösning, ventilation och badrum kräver alltid lov i alla dessa bostadsformer och på utsidan har inneboenden inte rätt att göra någonting.

Källor för kapitel "planera en renovering":
Ahonen 2007, s. 13-15, 49
Eriksen 2012, s. 10-17
Näsström & Eriksson 2006, s. 5-9
Thorstensen 2004, s. 4
Thorstensen m.fl. 2010, s. 7-10

Att granska ett utrymme för att avgöra vad som måste åtgärdas i samband med renoveringen görs lättast då rummet är tomt.

Man kommer lättare undan genom att sköta underhållet regelbundet. Lämnas det ogjort står man efter en tid inför större reparationer som annars kunde ha undvikits. För tak är det viktigt att putsa bort mossor, löv och barr som kan samlas ovanpå taktäckningen och förstöra den.

renovera utomhus.

Nederbörd, sol, vind, temperaturväxlingar och luftföroreningar utsätter husen för stora belastningar och byggnaderna behöver underhåll för att klara av dessa. Struntar man i regelbundet underhåll och låter huset förfalla under en längre tid krävs större reparationer för att få det i skick igen och det är också dyrare att åtgärda.

tak.

Taket är husets mest utsatta del och ett läckande tak förorsakar rötskador som kan ta tid att upptäcka. En renovering lönar sig alltid att börja från taket, för om det finns takskador så är det onödigt att renovera längre ner innan skadorna är åtgärdade. Så länge taket fortfarande är i bra skick ska man regelbundet rengöra det samt hängrännorna från mossor, löv och barr och kontrollera att allt är som det ska vara för att ge taket så lång livslängd som möjligt. När något redan

har hänt måste det åtgärdas snabbt. Hur man åtgärdar problemet beror på hurdan taktäckning det är frågan om. Om det förekommit läckage kan även underlagstaket vara tvunget att bytas. Det syns inte alltid eftersom taktäckningen ändå kan se fin ut.

Trots underhåll måste taktäckningen förr eller senare bytas ut mot ny. Man kan använda samma material som förr eller byta ut det mot ett annat. Byts taktäckningen ut mot en som är tyngre än det nuvarande måste taket belastningsberäknas så att det säkert tål den nya tyngden. Takläggningen kan läggas på två sätt: som icke luftad täckning som ligger direkt på underlagstaket (shingel, tjärpapp och torv) och som luftad täckning som ligger upplyft en bit från underlagstaket av läkt (plåt, takpannor, skiffer och trätak). Om man vill byta från icke luftad till luftad täckning kan man bygga bärläkt och läkt direkt ovanpå ett intakt shingel- eller tjärpappstak.

skorsten och takrännor.

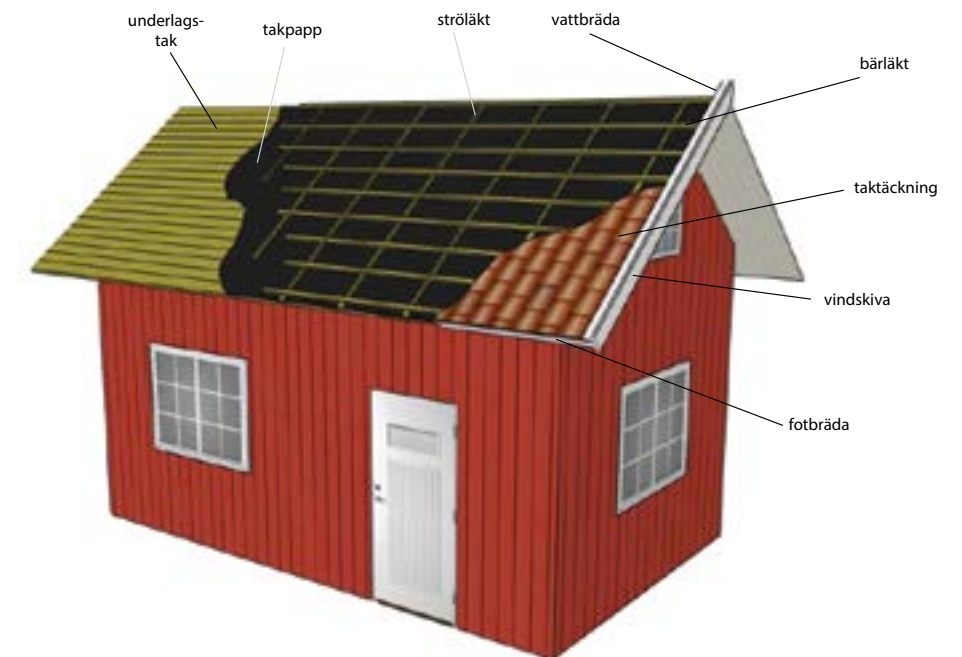
Hur skorstenen repareras beror på vilket material den är gjord av. En skorsten i plåt repareras bäst av en plåtslagare. Det är dags att byta ut plåten när det uppstått hål, genomrostning och glappande fogar. Är skorstenen av tegel eller natursten ska lösa delar och dåliga fogar muras fast igen och är den putsad lappar man den med ett nytt lager puts. Är skorstenen i riktigt dåligt skick kan den muras och därefter täckas in med plåt.

Takrännor kan med tiden spricka och rosta sönder. Det lönar sig inte att lap-pa dem annat än tillfälligt och eftersom läckande rännor kan orsaka rötskador i väggarna undertill ska söndriga takrännor bytas ut mot nya. Vanligtvis måste även krokarna bytas ut samtidigt. Vid ny takläggning rekommenderas det att hängrännorna byts ut på samma gång. De vanligaste rännorna är i aluminium, plastbelagt stål eller plast. De ska hållas rena från löv och annat skräp.

vindskivor och vattbrädor.

Vindskivor och vattbrädor är synnerligen utsatta för väder och vind. För att hålla ska de vara av tryckimpregnerat virke eller lärk, och målade med täckfärg. De kan också kläs in med plåtbeslag.

Vindskivor och vattbrädor angrips snabbt av mögel och alger, speciellt om de är målade i ljusa färger. De mörka är inte alls lika känsliga för angrepp. Mögel- och algangrepp är inte något farligt så länge det fås bort i tid. Det räcker med en vanlig tvätt för att avlägsna angreppen. Om vindskivorna och vattbrädorna redan är fuktskadade måste de snarast bytas ut. Rötskador sprider sig annars lätt till taket.

TAKTÄCKNINGAR

plåttak.

Plåtarna är oftast av stål eller aluminium. Stål håller bäst i torrare inlandsklimat medan aluminium också tål fuktigt kustklimat. De är vanligtvis 1-2 mm tjocka och är lätta till vikten. Varianter till släta plåttak är korrugerad och tegelimiterande plåt och övriga material kan vara zink, koppar och bly. Minsta taklutning för plåt är 6 grader.

Med tiden flagar färgen från plåttak och plåten rostar. Ros-
tfläckar borstas bort och målas över, men om ytan hunnit bli gropig och det uppstått små hål måste plåten bytas ut. Plåt som är fabriksmålad är svårare att måla om än plåt som man målat själv. För de färdigmålade tar det längre tid innan underhåll krävs men när färgen väl börjar flaga faller den ofta bort i stora sjok.

- + enda täckningen som hålls tät även vid komplicerade takformer
- + lämplig också på flacka tak
- svårt att återanvända plåttak
- kan inte räta ut bucklor i plåten

tegelpannor.

Tegelpannor har använts i minst 2000 år för att täcka tak. Pannorna tillverkas av lera och bränns, och är därför inte helt måttnoggranna. De finns som en- och tvåkupiga och undantagsvis även som trekupiga, i många färger och som glaserade eller oglaserade. Pannorna kan ligga löst ovanpå varandra tack vare stödklackar på undre sidan eller för säkerhets skull vara fästade med spik eller klammer. Taklutningen bör vara minst 22 grader.

Underhåll av tegeltak är enkelt - söndriga pannor byts ut mot hela. Om underhållet försummas uppstår frost- och röt-skador och taket måste läggas om. Om underlagstaket hunnit bi ruttet måste allt byggas om. Så länge pannorna är hela kan de dock återanvändas.

- + lätt att underhålla
- + pannorna är långlivade och går att återanvända
- tung takläggning

betongpannor.

Betongpannor är gjutna och är därför till skillnad från tegelpannor måttnoggranna. De finns i enkel och dubbel profil och betongen är genomfärgad med många färgalternativ. Betongpannor är det billigaste takmaterial som man kan lägga själv och de är därtill ganska enkla att lägga. Taklutningen måste vara minst 22 grader.

Underhållet är likt det för tegelpannor; söndriga pannor byts ut mot hela och om taket läggs om kan intakta pannor återanvändas. Regelbundet underhåll består av att ta bort löv och frön under pannorna.

- + går att gå på tack vare sträv yta och hög belastningstålighet
- + bra betongpannor kan återanvändas
- mycket tunga (tyngre än tegelpannor)
- sämre betongpannor kan smula sönder
- ytan blir snabbt bevuxen med mossor och lavar

skiffer.

Skiffer har använts länge som taktäckning och är känt som sådant sedan 1300-talet. Det finns naturligt oregelbundna skifferplattor samt tre huvudtyper av tillskurna: rektangulära och spetsigt rektangulära eller rundade. De skurna har hack eller hål för fastsättning med speciell skifferspik. De är nämligen släta på undersidan och hålls inte kvar på taket utan spikar. De tunnaste plattorna är 6-10 mm tjocka. Taklutningen bör vara minst 22 grader.

Underhållet är likt det för tegelpannor och består av att byta ut sprucket skiffer mot helt. På samma sätt måste underlagstaket bytas ut om det uppstått läckage som följd av dåligt underhåll. Därefter kan det ursprungliga skiffret läggas tillbaka på plats.

- + i det närmaste outslitligt och kan ligga i flera århundraden
- + kan återanvändas
- dyrt och tungt

torv.

Torv och näver är antagligen den äldsta formen av takläggning men är sällsynt idag. Nävern är den egentliga täckningen och torven den synliga delen som håller nävern på plats. Taklutningen kan inte överstiga 27 grader. Andra former av gröntak är till exempel halmtak och det modernare sedumtak. Sedumtak består av en endast 4 cm tjock matta, det tål torka under långa perioder och behöver inte ens vattnas. Taklutningen kan vara mellan 0 och 30 grader.

Med tiden kan torven sjunka ihop och jorden kring takåsen blåsa bort. Då fyller man på med ny jord upptill. Stora buskar måste tas bort för att inte blåsa omkull och dra med sig rötter och torv.

- + dämpar buller
- + isolerar mot både värme och kyla
- + absorberar luftföroreningar.
- mycket tungt (med undantag för sedum)

trätak.

Trä är numera ovanligt som takäckning. Det finns tre olika former: spån- eller träshingel med kraftig struktur; flis som består av 5-10 mm tjocka shingelskivor; och hela takbräder. Minsta lutning på taket är 15 grader för spån och flis och 22 grader för bräder.

Underhåll för trätak består av att hålla dem rena och byta ut spån som spruckit eller lossnat mot nya. De kan också behandlas med underhållsolja (kreosot), oljelasyr (impregnerat) eller tjära - de två första alternativen slits dock bort på bara ett par år.

- + kan användas på alla byggnader
- + väger lite
- inte lika hållbart som flera andra alternativ
- några metoder för att förlänga livslängden (impregnering och kreosotlösning) är hälsovådliga medan trätjära är arbetsdrygt och dyrt

shingel.

Shingel består av glasfilt belagd med asfalt på båda sidor och sandkorn på ovansidan. Det passar bäst på små stugor och det finns många olika former och färger att välja mellan. Minsta taklutning är 15 grader och vid under 18 grader krävs tjärpapp under.

Kornen från shingelplattorna lossnar och till en början kan nya limmas fast, men när det uppstår svarta fläckar är det dags att lägga nytt tak. Det får inte finnas synliga sprickor i ett shingeltak och det får absolut inte målas. Man kan lägga ny shingel ovanpå gammal shingel så länge underlaget är slätt.

- + mycket lätt till vikten och enkelt att lägga på plats
- + passar på de flesta tak förutom till timrade hus, som kräver tyngre taktäckning
- byggnaden bör helst ha kallvind eftersom taktäckningen inte är luftad och ett genomdrag vid takåsen behövs

takpapp.

Takpapp (även takfilt) består av asfaltbelagd glas- eller polyestertfilt och levereras på rulle. Det finns i flera varianter och färger och den enklaste att lägga har självklistrande kanter. Minsta taklutning är 1,5 grader om kanterna tätas riktigt ordentligt. Takpapp är förutom sedumtak den enda taktäckning som passar på platta tak. Det kan också läggas på brantare tak men gör oftast inte det på grund av estetiska skäl. En snyggare och aningen dyrare metod är att laga papptaket som ett listtak, då det liknar lite ett plåttak.

Söndrig takpapp kan limmas eller tätas och materialet kan målas för att förlänga livslängden. Man kan lägga ny takpapp ovanpå det gamla lagret när eventuella bubblor och ojämnheter skurits bort.

- + billigt och enkelt att lägga på plats
- + passar på plattak
- inte det vackraste alternativet

väggar.

Hur husfasaden ska restaureras beror såväl på fasadmaterial som på väggarnas ytbehandling. Det är viktigt att känna till hur väggarna är ytbehandlade så att man inte i misstag förstör dem när man försöker reparera dem, eftersom två olika behandlingar som kombineras med varandra kan reagera negativt.

fasadmaterial.

Den övervägande majoriteten av alla hus är gjorda i antingen trä eller sten, eller en blandning av båda. Till båda grupperna hör väl förankrade föreställningar om

hurudana husen är: trähus är traditionella och mysiga medan stenhus är robusta och långlivade.

Trä har alltid varit förstahandsvalet för enfamiljshus i Finland. Fördelar med trä är att det är lätt, billigare än sten, enkelt att bearbeta och att det är ett levande naturmaterial. Trä andas och det är lätt att förverkliga friska och ekologiska byggnader med trä som material. Det är viktigt att skydda träet mot bland annat fukt och UV-strålning genom att måla det.

Husets klädnad med bräder kallas panel och olika sorters träslag, paneltyp-

er och utföranden kan utseendemässigt ge vitt skilda slutresultat. De vanligaste träslagen för fasader är gran eller tall, men de senaste åren har det även blivit populärt med asp, ek eller sibirisk lärk. Huvudsaken är att träslaget är rötresistent. Panel kan läggas liggande eller stående eller i en kombination av dessa. Liggande panel är mer vattenavvisande än stående och är därför vanlig vid kusten. En fördel med liggande panel är att det enkelt går att byta ut de nedersta bräderna, som alltid är mer utsatta för röta. Den är också lättare att sätta upp än den stående. Den stående panelen i

Trä är det traditionella materialet för hus i Finland. Ett trähus kan ha en fasad av puts eller sten liksom ett stenhus kan ha panelfasad, och fasaden kan också vara en kombination av båda.

Plåt är vanligast på industrihallar och offentliga byggnader, men det passar också på privata hus. Det blir snyggt som fasadtäckning i kombination med andra material som trä.

sin tur får väggen att se högre ut än den egentligen är. Därtill finns det flera olika panelprofiler och valet påverkar både praktiskt och estetiskt. Livslängden för panel beror på bland annat klimat och ytbehandling. I torrt inlandsklimat kan panelen överleva flera hundra år medan man kan vara tvungen att byta ut den efter ett tiotal år vid utsatt kustklimat, i alla fall om underhållet är dåligt.

En annan form av trähus är timmerhus. De är massiva och traditionella och kan i rätt förhållanden hålla i årtal. Timrade hus kräver tunga tak som pressar ihop timret. Problem med timrade hus är sättningen. Vanliga skador är att de nedersta stockarna och laxknutarna ruttnar, men det är möjligt att byta ut dem. Om man vill kan man också klä in knutarna, som först tar skada av väder och vind, eller hela väggen med panel.

Stenhus är den andra huvudtypen av hus. Fördelar med sten är att det är hållbart, tål fukt, kan byggas under mark och kräver mindre underhåll än ett trähus. Till skillnad från trähus andas de oftast inte av sig själv. Huset kan vara gjort av antingen byggblock eller element eller enbart ha en fasadyta av någon form av stenmaterial. Material som gör att huset räknas som ett stenhus, antingen rakt igenom eller bara på ytan, är bland annat betong, lättbetong, lättballastbetong, puts, kalksandsten, tegel, klinker, fibercementskivor och natursten. Av dessa är betong och puts de vanligaste att behandla, men

lättbetong och fibercementskivor går också i någon mån att behandla. Däremot brukar man vanligtvis inte måla tegel, klinker och natursten.

Ytor av stenmaterial är väldigt porösa och de suger därför lätt åt sig fukt. Skador i ytbehandlingen på dessa material beror nästan alltid på fukt och en mycket fuktig vägg är därtill känslig för frostskaador. För att inte skada byggnaden måste fukten slippa bort från väggen och därför krävs en beläggning som lätt släpper igenom fukt. Ett annat problem för stenväggar, som i Finland tills vidare ännu är väldigt begränsat, är luftföroreningar. Färgskyddar mot de skador föroreningarna åstadkommer och därför blir målning av murväggar i skyddande syfte, inte enbart estetiskt, allt viktigare.

Förutom fasader av trä och sten kan fasaden också vara i till exempel plåt

och glas. Plåten är av aluminium eller stål och monteras mot läkt av trä eller metall. Plåten kan målas och finns också som överklädd med plast. Fasader av glas monteras ofta i speciella profiler av aluminium. De ger byggnaden en modern känsla och ger ljus och rymd. I en trädgård ger de känslan av att ta med sig naturen in i hemmet och de tillåter goda utsikter. Dock är det ett dyrt alternativ.

målning av väggar.

Målning skyddar väggarna mot påfrestningar, gör dem lättare att hålla rena samt förändrar utseendet. Det finns olika typer av färg beroende på hurdan yta som ska målas och hurdant resultat man vill uppnå.

Det är viktigt att använda rätt sorts färg till ytan eftersom man annars kan förstöra mer än vad man skyddar. Antin-

FÄRGTYPER

• Täckfärg

Täckfärg är det bästa alternativet för trä. Det ger ett tjockt lager som tål slitage och det ger det bästa och mest varaktiga skyddet - i synnerhet oljefärg. Färgen är vältäckande och man kan byta nyans även från mörk till ljus. Täckfärg är mer arbetskrävande än lasyrer. Det finns olika sorters täckfärg, bland annat linoljefärg, alkydoljefärg, akrylatlatexfärg och emulsionsfärg.

• Täcklasyr

Täcklasyr innehåller mindre pigment än täckfärg vilket gör färgskiktet något tunnare. Trästrukturen syns bättre igenom och färglagret slits också snabbare, men den är lättare att arbeta med. Ovanpå täcklasyr kan man utan problem måla om med oljefärg men däremot blir det inte bra att byta till lasyr.

• Lasyr

Lasyr är det tunnaste alternativet vilket gör den mest lättstruken men också minst slitstark och den måste ombehandlas oftare än de övriga färgtyperna. Trästrukturen syns mycket bra genom lasyr. Den fungerar också bra som grund före målning med täckfärg eller täcklasyr.

• Tjära

Tjärning är en traditionell metod som passar bra på lite rustikare byggnader som timrade hus. Tjära är enkel underhållsmässigt men är lite besvärligare att arbeta med.

gen kan underlaget eller färgen förstöras, eller till och med båda. Även färger kan sinsemellan reagera på varandra så det är viktigt att veta vilken typ av färg som har använts tidigare för att undvika misstag. Färgen måste hålla i den miljö som den används. Vid kusten och i tätorter utsätts målningen för mer påfrestningar än på landsbygden. Även skötsel och underhåll varierar beroende på vilken färgtyp man väljer.

Målfärger delas upp i vattenbaserade och oljebaserade. De oljebaserade färgerna fäster bättre i trävirke än vad vattenspädbara gör och är därför ett vanligare alternativ på träväggar. Nackdelar är att de bleks lättare i solen och att

de lägger sig som en stel hinna ovanpå träet och följer därför inte träets rörelser lika bra som de vattenspädbara. De vattenspädbara produkterna tillåter också väggen att andas bättre. I fuktigt kustklimat passar de inte på träväggar men går att använda ovanpå oljegrund i inlandets torrare klimat. Har man väl börjat använda vattenspädbar färg kan man inte lägga oljebaserade produkter ovanpå.

Vattenbaserad färg det vanligaste alternativet på stenväggar bland annat för att de släpper igenom fukt bättre än oljefärg. Fukt är den största faran för murväggar och fukten får inte stängas in, vare sig i byggnaden eller i muren. Några alternativ av färger för stenvägg är si-

likatfärg, kalkfärg, cementfärg, latexfärg och slamfärg. Det är oftast bäst att måla med samma färg som använts tidigare så att färgerna inte reagerar på varandra. Vill man byta färg ska man vara säker på att stenmaterialet och det tidigare färglagret tål den nya typen av färg.

Målfärger finns både som täckfärger och som lasyrer. Båda finns att få i både oljebaserade och vattenbaserade versioner. Täckfärger och lasyrer tål olika grad av slitage och behöver därför underhållas olika ofta.

Man ska måla om först när färgen är sliten eftersom för frekvent målning leder till att målskiktet blir för tjockt och stänger in fukt i väggen. Det i sin tur kan orsaka rötskador. Däremot behöver man inte vänta tills färgen flagar för det kräver bara mer förarbete. Om det förra lagret av färg eller lasyr är i gott skick kan väggarna målas om utan annan förbehandling än tvättning. Det bästa resultatet får man genom att måla om med samma typ av färg som använts tidigare. Om färgen flagnar måste allt det lösa först skrapas bort. Har det uppstått skador i väggen krävs först andra åtgärder som ibland kan vara arbetsdryga.

skador på väggarna.

Då det uppstår en skada i väggarna, liksom annanstans i en byggnad, måste orsaken alltid finnas och åtgärdas. Felet behöver inte vara allvarligt men det kan bli det om ingenting görs åt problemet.

Om skadan lämnas oåtgärdad och den förvärras, exempelvis genom att utveckla röta, krävs dessutom ofta mycket större reparationer som också kan bli dyra.

På nymålade väggar kan skador i form av blåsor i färgen eller flagande färg uppstå. Det behöver inte vara något allvarligt men orsaken till att det hänt måste åtgärdas. Det kan till exempel bero på att fel typ av målfärg har använts, att förbehandlingen skötts dåligt eller att trävirket eller stenväggen varit för fuktig vid målningstillfället. Den vanligaste åtgärden är att all färg måste skrapas bort innan man

kan måla igen, men typ av åtgärd beror på av vilken orsak problemet uppstått.

Insektangrepp känns igen på bland annat små högar med träsån, hål och knastrande ljud. De vanligaste skadeinsekterna är trägnagare, hästmyror och husbock. Man måste ta reda på vad det är för typ av insekt och hur problemet ska åtgärdas. Den vanligaste orsaken är fuktskador och då kan man vara tvungen att riva ganska mycket.

Mögel och grönalger är i sig inte farligt, men lämnas det oåtgärdat riskerar man att det utvecklas till röta. Därför

Tjärvitriol är en tjärblandning som efterliknar järnvitriol och passar bra på moderna trähus. Den får en vacker grå nyans och lämnar träets struktur synlig. Vanlig tjära används däremot mest till rustika, traditionella byggnader.

Långt gången process av röta. När man lämnat underhållet och skadorna fått gå så här långt finns det inte längre något annat alternativ än rivning.

GRUNDFÄRGER

- **Röda hus** är väldigt traditionella och rött passar på alla platser och på alla sorters byggnader, så länge nyansen inte är för ljus. Rosa är en svår färg att använda på hus och inte heller speciellt vanlig. Till röda hus är gula, gråa och gråblåa nyanser på detaljerna de traditionella valen medan vita knutar och fönster är en nyare företeelse som ger en skarpare kontrast.

- **Gula hus** har en lång historia och är väldigt omtäckta. En gul nyans med dragning mot rött kommer att se vackert ut på ett hus. Har den gula färgen för lite rött i sig kommer byggnaden lätt att upplevas som grönaktig. Traditionellt har gula hus haft gulbruna, gråa, mörkgröna eller rödbruna detaljer.

- **Gröna hus** är vanligare i ljusa färger eftersom klargrönt kan vara svåra att pricka i rätt nyans. Det finns många olika gröna nyanser som ser bra ut på hus och det är stor skillnad mellan hur ett blågrönt och ett gulgrönt hus upplevs. Färgprovet ska se ganska dämpat ut och dra mot gult. Som detaljfärg passar rött bra.

- **Blåa hus** är inte lika vanliga som röda och gula. Blått blir lätt för starkt på en hel fasad och det är svårt att välja rätt nyans från ett färgprov. Ett gråblått färgprov ger en vackert blå byggnad. Är det däremot ett gråblått hus man är ute efter ska man använda en färg som ser neutralgrå ut på färgprovet.

Rödvida hus är en klassiker som ger en känsla av lantlig idyll. På ett hus vars arkitektur avviker från den traditionella är upplevelsen dock en helt annan.

Svarta hus har blivit vanligare och i synnerhet på moderna byggnader är det en passande färg. Svart sjunker bra in i kringliggande natur men man bör beakta omgivningen innan man väljer en svart färg eftersom det inte passar in överallt.

är det viktigt att få bort det, vilket sköts genom tvättning samt med mögel- och algdödande medel. Mögel trivs bra i skugga och uppstår lättare på ljusa ytor och om det finns mycket växtlighet nära inpå väggen.

Rötskador är farliga för ett hus och ska tas på stort allvar. Röta kan bland annat bero på läckande tak, felaktigt monterade tekniska detaljer eller bristfällig ventilation. Ofta angrips platser som under fönster, bakom stuprör och nära grunden eller marken. Kan man sticka en knivspets långt in i träet är det rötskadat. Andra tecken är att virket är vridet och sprucket, buktar med utstickande spikar, känns fuktigt eller att färgen flagnar. Rötskadat virke måste bytas ut, ibland enbart panelen men emellan även delar av den bärande konstruktionen, beroende på hur allvarligt rötangreppet är. Vet man inte orsaken till att rötan uppstår och

fixar det hjälper det inte att byta ut de ruttna partierna, eftersom man snart har samma problem igen.

Saltgenomslag uppstår på utsidan av murade väggar som vita avlagringar på grund av salt som tvingats ut genom väggen med fukten. När fukten avdunstat blir saltet kvar och det går inte att få bort före muren är torr och går inte att måla över. Om ytan är putsad kan saltet få putsen att lossna, men i övrigt är det inte skadligt för muren. Däremot finns det en orsak till att det uppstått och den måste åtgärdas innan saltet kan avlägsnas. En orsak kan vara att det finns fukt i grunden som sugts upp genom murarna. Ibland räcker det med bättre ventilation i källaren.

kulör på huset.

Det kan vara lite knepigt att välja färg till huset. Det är inte bara att välja en färg

man tycker om utan man måste också tänka på att färgen ska passa in i grannskapet, i den omgivande miljön i alla fyra årstider samt förstås passa på själva byggnaden. I tätbebyggda områden är det viktigt att färgen smälter in med de omgivande husens färg och i områden där naturen dominerar kan det vara bra att inte skapa för stora kontraster eftersom naturens grundfärger i sig är ganska mörka.

Det är svårt att välja färg från ett färgprov eftersom färgen inte kommer att se likadan ut då den väl är på byggnaden. Färgprovet tar inte alls i beaktande omgivningen runt huset, ljusförhållandena eller byggnadens stil, vilka alla påverkar hur färgen upplevs. Det är också svårt

att veta hur en färg som man enbart ser på en liten provlapp kommer att se ut när den är målad på ett helt hus. I allmänhet brukar det löna sig att välja en färg som på provet ser aningen smutsig ut, eftersom rena färger blir för skrikiga.

Ljusa färger passar bra i öppna landskap, vid kusten och i byar och tätorter. De ger ett trivsamt intryck och passar ihop med mörkare detaljfärger. Ljusa byggnader tar inte upp så mycket solvärme vilket innebär att fasadbeklädnaden sällan brukar spricka men också att den torkar långsamt i ett fuktigt klimat. Därför är de också mer utsatta för mögelangrepp.

Mörka färger passar bäst i fjäll- och skogsområden. Mörka byggnader ger ett

NEUTRALA FÄRGER

- **Vita hus** är vanligt förekommande. Vitt passar inte på små byggnader och det kan vara svårt att välja rätt vit nyans. Det finns en risk att färgen ser smutsig ut mot snö. En helt neutral vit färg uppfattas som blåaktig på en fasad medan en vit färg med lite gult och grått i sig kommer att se rent vit ut. Till vita hus passar detaljerna i både milda och starka kulörer.

- **Svarta hus** har blivit vanligare under de senaste åren, men det är ingen traditionell husfärg. Kulören kan röra sig från kolsvart till mörkt gråsvart. Svart passar bra även på små byggnader. Till svarta hus passar detaljer i både ljusa och mätade färger.

- **Gråa hus** passar överallt och färgen passar speciellt bra om man vill minska kontrasten mot naturen eller dämpa intrycket hos en större byggnad. En grå färg utan tydlig dragning åt något håll kommer på byggnaden att upplevas som blåaktig. Därför ska färgen dra en aning mot beige. En varm grå färg fås genom att välja en nyans som på färgprovet slår över nästan helt mot beige.

- **Bruna hus** smälter bra in i naturen, speciellt i fjällen, i skogsmiljöer och på landet. Däremot är det ett sämre val vid sjöar. Färgprovet ska vara mörkt och murrigt för att ge en tydligt brun fasad, eftersom en brungul färg kommer att upplevas som gul och rödbrun kommer att upplevas som röd på byggnaden.

tungt och massivt intryck. Fasadbeklädnaden torkar snabbt efter regn men den kan också spricka lättare vid långa värmeperioder.

Mellannyanser kan användas överallt; på landet, i skärgården och i staden. Starka färger måste användas med försiktighet men byggnaden kan bli riktigt elegant i rätt omgivning. Därför är det viktigt att fundera noga över färgen, huset och läget innan man bestämmer sig.

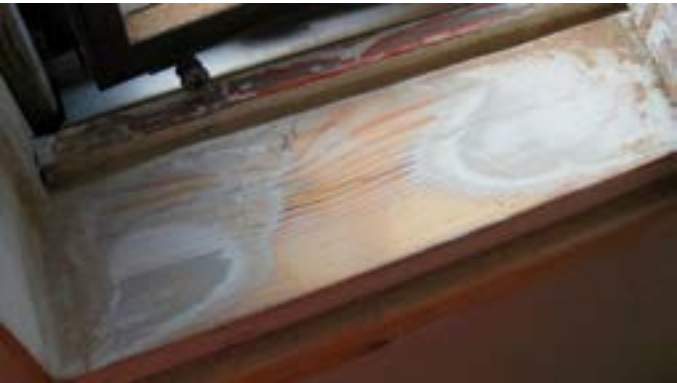
Vilka färger man väljer till detaljerna har också betydelse för hur byggnaden upplevs. Ljus inramning av fönstren på ljusa väggar framhäver glasytorna och på mörka väggar markerar det hela fönstret. Mörk inramning på ljusa väggar får fönster och dörrar att se större ut men på mörka väggar ger det motsatt effekt. Mörka vindskivor ger intrycket av ett tungt tak.

fönster.

Fönster är hårt utsatta för väder och vind och bör underhållas oftare än väggarna. Fönster ska liksom dörrar fylla samma funktioner som väggarna men därtill ska de också gå att öppna och stänga, vilket gör dem mer känsliga och ger dem kortare livslängd. Fönster är en av byggnadens dyraste delar räknat efter kvadratmeterpris och redan av den orsaken kan det löna sig att se efter dem lite extra noggrannt. De spelar därtill en central roll för trivsel i hemmet eftersom de mö-

Ett fönster ser risigt ut då målfärgen flagar, men det behöver inte betyda att själva träet inunder är i dåligt skick. Ju äldre fönstret är, desto mer lönar det sig att först kolla virkets kondition innan man byter ut fönstret. Fönster tillverkades nämligen förr av trä av väldigt god kvalitet och så bra fönster görs inte idag längre. Med ett nytt lager målfärg kan fönstren bli som nya igen.

jliggör förekomsten av naturligt ljus och frisk luft inomhus samt skänker utsikt.

De vanligaste problemen för fönster är fukt och dåligt underhåll. Det som tär på fönstren är samma faktorer som på resten av huset: växlingar i väder och temperatur, regn, snö, luftföroreningar och sol. Dessa påfrestningar leder till förändringar i fönstrets struktur som påverkar dess ytbehandling. Målningen flagar, kittet faller av, glaslisterna lossnar och slutningen murknar träet om inget underhåll förekommit. Även insidan är

utsatt för påfrestningar, där en betydande orsak är luftens fuktighet som skapar kondens på fönsterrutorna.

Förr valdes bra trämaterial till fönster och man kan fortfarande hitta väldigt gamla fönster i utmärkt skick. Fönstren gjordes som handarbete av god kvalitet och det lönar sig att ta vara på dem och restaurera dem. Dagens fönster görs av sämre material och håller inte lika länge men de blir istället impregnerade och ofta färdigmålade redan i fabriken. Då färgen börjar flaga ser fönstret ganska risigt ut,

men det är ofta i bättre skick än det ser ut att vara. Om själva fönstervirket fortfarande är i god kondition lönar det sig att restaurera fönstret genom att skrapa bort målfärg och löst kitt, slipa och därefter kitta och måla om fönstret. Söndrigt glas kan bytas ut, hängande fönster på grund av exempelvis slitna gångjärn och sneda karmar kan fixas och lösa hörnbeslag kan repareras. Är fönstret dragigt eller fönsterglasat sitter löst kan även det åtgärdas. Om fönstret saknar dubbla rutor är det möjligt att låta en snickare tillverka innerfönster. Rätt restaurerat kan ett medfaret fönster bli vackert igen och det är billigare än att byta ut det. Är dock själva virket i fönstret dåligt och murket måste fönstret bytas ut.

Vattenbaserad färg blir klibbig i solvärme och bör undvikas på fönster. Samma oljefärg kan användas både ute och inne och det finns också speciell fönsterfärg. Trärena fönster oljas.

dörrar.

Ytterdörren är det första man möter då man kommer hem eller kliver in i en byggnad och då är det trevligt om den är prydlig och fin. Liksom för fönster är det två faktorer som är avgörande för dörrens livslängd: underhåll och materialkvalitet. Slitaget varierar stort beroende på var man är bosatt. Ett hus i skärgården jämfört med ett i torrt inlandsklimat utsätts för olika stora påfrestningar och därmed olika stora underhållsbehov.

En målad dörr behandlas på samma sätt som ett fönster: den skrapas rent från färg, slipas och målas om. En teakdörr eller annan dörr av trä slipas och oljas. Om virket är för dåligt för att det ska löna sig att restaurera dörren måste den bytas ut. En annan orsak att ersätta den förra dörren är om dörrmodellen inte är önskvärd exempelvis för att den inte släpper in tillräckligt mycket ljus. Nya dörrar och fönster håller värmen inom-

hus bättre än gamla och kräver mindre underhåll. Passar en modern dörr inte till huset kan man låta tillverka en ny dörr efter den gamla modellen hos en snickare.

Dörren kan ha ganska samma problem som ett fönster, som att dörren tar i golvet eller karmen, den är dragig, gångjärnen hänger eller att dörren är svår att stänga eller låsa. Alla dessa problem kan åtgärdas. En knarrande dörr är irriterande men lätt att fixa.

Källor för kapitel "renovera utomhus":
Ahonen 2007, s. 7-10, 17-19, 27, 49-52, 63-67, 117-121
Ekologiska byggvaruhusets webbplats
Eriksen 2010, s. 157-162
Gudmundsson 2002, s. 16-38, 57
Holøs 2005, s. 28-32, 43-46
Ojala 2009, s. 39-40
Rönnerbäck 2013, s. 3-7
Thorstensen 2004, s. 4-34
Thorstensen m.fl. 2010, s. 38, 95-123
Blom Westergren 2013, Bygga Hus webbplats

renovera inomhus.

Lusten för renovering slår ofta till då man flyttar till ett nytt hem eller då man upplever förändringar, som att en familjemedlem flyttar ut eller att familjen får tillökning. Att rusta upp ett hem är spännande, roligt och ofta lönsamt, men till dess negativa sidor hör att det kräver tid, arbete och pengar.

Med ungefär tio års mellanrum brukar det finnas skäl för en ytrenovering. Då börjar ytorna ofta bli slitna och måste ses över. Ibland måste man renovera på grund av praktiska skäl, som att utrymmet är dåligt planerat eller att det inte uppfyller ens behov. Kanske vill man bara sätta sin egen prägel på utrymmet. Ibland måste man också renovera av mindre muntra orsaker, som att det uppstått vattenskadat eller att elden gått lös i ett rum.

Hemmet är den plats där man äter, sover, tillbringar sin fritid och umgås med sin familj och man bör känna sig trygg och omsluten av det som är ens eget. Det

är mycket viktigt att man trivs i sitt hem, och om en förändring kan öka trivseln är det väl värt beväret.

väggar.

Att måla eller tapetsera väggarna är ett belönande skede av renoveringen eftersom resultat syns efter bara några dagar. För ett lyckat resultat krävs att även taket och träpartierna målas om. Efter att väggarna förnyats blir nämligen kontrasten mot ett omålat tak så stor att taket ser sjabbigt ut. Om listerna är i dåligt skick kan de bytas ut. Det finns flera olika modeller av lister att välja mellan som passar in i olika sorters inredningar.

Skivklädda väggar måste oavsett om de ska målas eller tapetseras vara släta och således krävs ett gott förarbete där man tar bort allt löst underlag, spacklar över sprickor och skruvhål samt slipar ytan slät. Den gamla tapeten kan ofta lämnas kvar och måste bara tas bort om

den är skadad, sitter löst, har blåsor eller glipor i skarvarna eller sitter i tjocka lager. Om väggen kräver mycket jobb kan den kläs över med en underlagsväv eller väggförnyare som ersätter spackel- och sliparbetet. Det ger en slät yta klar för målning eller tapetsering. Väven döljer också mönster från tidigare glasfiberväv, om den inte är för grov. En vägg i riktigt dåligt skick kan täckas in med tunna renoveringsgipsskivor som tapetseras eller målas som de är.

Alla väggar är inte skivbeklädda. Det finns ett stort urval av andra ytmaterial än tapeter och målfärg som alla behöver sin egen typ av underlag, passar till olika sorters utrymmen och restaureras på olika sätt.

Kakelväggar med spruckna fogar restaureras genom att fylla ut fogarna med ny massa och enstaka spruckna kakelplattor kan slås bort och ersättas med nya likadana. Är man trött på det gamla kaklet kan man lägga ett nytt lager direkt

ovanpå om den förra kakelytan är jämn och hel, eftersom det oftast blir billigare än att slå bort de gamla plattorna först. Skador i tegelväggar lagas med murbruk varefter de ytbehandlas. Panelväggar spacklas, slipas och grundas innan de målas om. Panel och övriga trädetaljer som lister målas med oljebaserad färg medan skivor målas med vattenbaserad färg.

tak.

Alla tider har haft sin egen typ av innertak och varje tak kräver sitt eget behandlingssätt. Är taket fortfarande i gott skick räcker det oftast bara med att måla

Vattenskadat är besvärligt eftersom de inte alltid syns på ytan, de förvärras i form av mögel- och rötskador och de leder ofta till omfattande renoveringar. Här har hela nedre väggen bakom duschen i badrummet vattenskadats till följd av felkonstruktioner och slarvjobb, och allt måste rivas och göras om.

om det, men om det med tiden blivit fult är det lättast att lägga ett nytt tak.

Till innertaket finns det olika sorts spontade skivor varav vissa har dold fastsättning medan andra har synbara skarvar. Vanligast är dock släta gipsskivor som målas. Gipsskivor är döda och därmed stabila och varken krymper eller utvidgar sig med växlande luftfuktighet. Målat betongtak eller paneltak samt olika sorters plattor i olika material, släta eller strukturerade och enfärgade eller mönstrade, är också vanligt. Till ovanligare lösningar hör kaklat och tapetserat tak eller klart tak av glas som man ser igenom till övrevåningen.

Om taket behöver målas ska det göras före annat arbete i rummet, eftersom fläckar som klottar på väggarna då inte stör. Skivklädda tak måste först spacklas och slipas så ytan är slät, och om skadorna är stora kan man täcka taket med en

fiberduk eller med renoveringsgipsskivor. Också tak med puts och betong jämnas ut och sprickor och skador repareras innan de målas. Paneltak spacklas om nödvändigt och grundas innan det målas.

Tak med skivor, puts och betong målas med latexfärg medan paneltak målas med oljefärg. Vanligtvis är takmålfärgen matt, men i köket kan den gärna vara halvglansig som är lättare att tvätta. Oftast målas taket vitt men det finns inget som säger att det inte kunde vara i någon annan nyans. Med avvikande färger kan man få spännande resultat.

golv.

Få saker förbättrar ett rums utseende så mycket som ett vackert golv. Det finns gott om olika golvtäckningar, och alla material restaureras på sitt eget sätt. Är man trött på den nuvarande golvtäck-

ningen kan man byta till någon annan. I många fall är den bästa lösningen att lägga ett nytt golv direkt ovanpå det gamla, så länge underlaget är rätt för det nya materialet. Ett möjligt problem är att golvet blir för tjockt och det uppstår besvär vid dörrar och trösklar. Mellan golvet och dörren måste det finnas cirka en centimeter utrymme för att mattor och små stenar inte ska kila fast dörren då den öppnas. Kommer inte detta utrymme finnas kvar efter att det nya golvet installerats är det bättre att först avlägsna den förra golvbeläggningen.

Ett bräd- eller parkettgolv behöver nödvändigtvis inte bytas ut då det blir slitet så länge träet ännu är i gott skick. Massiva trägolv kan slipas med tunga maskiner för att jämna ut eventuella gropar, buckligheter och höjdskillnader. Är bara ytbehandlingen sliten räcker det med att slipa bort den inpå träet. Därefter kan golvet lackas, oljas, målas eller på annat önskvärt sätt behandlas. Flerskiktsparkett eller lamellparkett består oftast av tre olika trälager där ytskiktet tål att slipas några gånger då det blivit slitet innan golvet måste bytas ut. I äldre hus kan man ha turen att hitta ett fint trägolv under flera lager av andra golvmaterial som med tiden samlats ovanpå. Många väljer vid en renovering att dra fram det ursprungliga trägolvet och restaurera det. I ett våningshus kan det dock ge upphov till oljud i våningen under när de ljudisolerande mjukare golvtäckningarna

avlägsnats.

Vill man inte längre ha ett trägolv kan det nya golvmaterial ofta läggas direkt ovanpå. Ojämnheter måste först rättas till för att få ett slätt underlag. Slipning och spackling kan justera små fel men om golvet är i sämre skick med nivåskillnader och gropar måste det jämnas ut med tunna skivor. Så kallade renoveringsgipsskivor är spontade träfiberskivor

som passar bra att jämna ut ett gropigt underlagsgolv med innan man lägger på ny golvtäckning.

Laminatgolv består av HDF, en hårdpressad träfiberskiva, med ett ytmönster som skapas av ett fotopapper. Det är alltså inte en träprodukt och går inte att slipa, så då laminatgolvet blir slitet måste det bytas ut. Fördelen med laminatgolv är att det är mycket tunt så det

kan oftast installeras ovanpå den gamla golvbeläggningen utan att skapa problem vid trösklar och dörrar.

Om klinkergolvet sjunkit ner och blivit ojämnt kan plattorna tas löst och användas igen efter att underlaget rättats till. Är golvet i övrigt i bra skick men fogarna spruckit kan man fylla igen fogarna med en fogmassa av samma sort och färg som tidigare. Klinker kan inte restaureras så då plattorna är slitna måste de bytas ut. Om det inte blir för tjockt kan man installera nya plattor rakt ovanpå den gamla ytan. Detta kan dock bara göras om underlaget är helt och slätt. Att lägga något annat material ovanpå ett klinkergolv är en dålig idé.

Kakel behöver ett stabilt och dött underlag som inte sviktar eller rör sig med växlande luftfuktighet. Betong är därför en utmärkt grund. Ovanpå ett levande eller sviktande underlag kan man limma och skruva fast en golvgipsskiva, om inte golvet då blir för högt. Till ett ojämnt golv passar små plattor bättre eftersom stora har svårt att följa ojämnheter.

I gamla hus hittar man ofta andra material under ytmaterialen som använts för att täcka över ytan i takt med skiftande trender eller av praktiska skäl. En gammal framdragen tegelvägg kan bli rummets blickfång men den måste först prepareras så att lösa partiklar hålls på plats.

Har man turen att hitta ett intakt brädgolv under lager av plastmattor eller heltäckningsmattor finns det inget tvång att täcka över det igen. Slipat och ommålat kan det bli hemmets finaste attribut.

Tunna golvmaterial som linoleum eller vinyl kräver att alla gropar i underlaget slipas bort. Alla brister i underlaget kommer annars med tiden att bli synliga genom mattan. Är underlaget ojämnt krävs renoveringsskivor under mattan. Både vinyl- och linoleumgolv kan målas med oljebaserade färger om man är trött på det gamla golvet men inte vill byta ut det. Målfärgen kommer så småningom att lossna från vinylgolv, men det kan lätt målas igen. Gamla linoleumgolv kan slipas om inte ytan är för sliten och därefter ytbehandlas på nytt.

Har en heltäckningmatta blivit skadat

av till exempel ett brännmärke, behöver inte hela mattan bytas ut. Den skadade delen kan skäras ut och ersättas med en bit av samma sorts matta så att reparationen blir så gott som osynlig, så länge mönstret eller luggen läggs i samma riktning. Det samma gäller för linoleum och vinyl. Underlaget för heltäckningsmattor måste vara både stadigt och jämnt.

Eftersom golvlisterna måste avlägsnas då man lägger om ett golv för att placeras ovanpå den nya täckningen kan man samtidigt se över dem. Är de i gott skick målas de om och annars byts de ut.

Om golvlisterna förnyas bör man välja en

modell som passar till byggnadens stil.

Golvvärme är något som bör övervägas att installera i hemmen. Speciellt skönt är det i badrum där golvet ofta består av kallt klinker och uppvärmningen gör golvet behagligt för bara fötter. Även i hallen har det en god funktion eftersom värmen får golven att torka snabbare. Mest lämpliga golvbeläggningen att kombinera med golvvärme är just klinker som har bra värmeledande egenskaper, men även trä passar ihop med golvvärme. Golvvärmen kan vara antingen elektrisk eller vattenburen.

Den befintliga planlösningen är inte alltid den ideala och om det är möjligt att förändra den är det något att överväga. I till exempel det här fallet vore det bästa att ta ner mellanväggen för att få mera utrymme i det trånga långsmala köket och samtidigt få ljus från matsalens fönster till hela utrymmet. Om mera arbetsyta behövs kan man fundera på att installera en köksö, som inte tar bort känslan av rymd och öppenhet.

ändra planlösning.

Lägenhetens planlösning motsvarar inte alltid den inneboendes behov. Genom att ta bort en mellanvägg får man större öppnare ytor och behövs ett extra barnrum eller kontor slår man upp en vägg till.

En byggnads väggar är antingen bärande eller icke-bärande och vilken typ av vägg det är syns i byggnadsritningarna. Knackar man i väggarna ger en icke-bärande vägg ifrån sig ett ihåligt klonkande ljud medan det i en bärande vägg uppstår en nästan ljudlös dunk. Att ta bort en bärande vägg eller göra hål i den är mer invecklat och kräver bygglov, medan en lätt icke-bärande mellanvägg är relativt enkel att avlägsna. Före beslut görs om att ta bort en vägg måste man ta reda på vilka slags bekymmer rivningen kan medföra. Det kan gå elledning- ar eller vattenrör inne i väggen som ger extra besvär. Man bör också fundera på vilka slags märken den borttagna väggen lämnar i golv och tak och hur lätt det går att åtgärda. Golven på var sida om väggen behöver inte heller vara av samma material.

Att slå upp en ny mellanvägg går nästan lika enkelt som att slå ner en. Man måste bara tänka på att det nya utrymmet som skapas ska följa de regler som finns. Till exempel måste ett sovrum enligt finsk byggnadsnorm ha ett fönster och vara minst sju kvadratmeter stort. En mellanvägg består ofta av två gipsskivor eller skivor av annat material som

är fästa på var sida om regler av trä eller metall, med någon form av isoleringsmaterial emellan. Behöver väggen en dörr ska den placeras så att den passar in i regelfördelningen. Elektriciteten och vattensystemet bör planeras före väggen slås upp så att ledningarna och rören kan döljas i väggen. Mellanväggar behöver ingen värmeisolering men ljudisolering kan vara bra att ha till exempel mellan två sovrum.

kök.

Köket är i ständig användning och ytorna slits. Efter ett tag måste köket och dess inredning oundvikligen förnyas. Därtill förändras hela tiden människans behov och arbetssätt samt trender och elektronik så att även ett kök som är i rätt bra skick kan behöva uppdateras. Viktigast är att köket passar hemmets bosatta och deras vanor och att maskiner och förvaringsutrymme finns efter behov.

Köksrenoveringens omfattning bestämmer både kostnader och arbetsinsatsens storlek. Att måla väggar och tak och byta ut skåpdörrar och arbetsytor är mindre arbeten som ändå förändrar rummet. Att byta vattenkranar och förbättra belysningen kräver yrkesmän men är ändå en liten insats. Att flytta väggar, göra om planlösningen och ändra ventilation samt el- och rörinstallationer är större projekt som kräver både tillstånd och yrkesmän samt innebär mer kost-

nader.

Vilken utrustning som väljs bestämmer också renoveringens kostnader. Det finns förmånlig köksinredning som är lätt att sätta på plats på egen hand samt dyr specialinredning tillverkad på beställning. Är budgeten stram kan man välja att lägga till elegans genom att satsa på de små detaljerna som handtag, knoppar, krokar och lampor. Köksskåpen måste inte rivas och om kökets planlösning är välfungerande och köksskåpens stomme i gott skick kan man nöja sig med att bara måla om eller byta ut skåpdörrarna och lådfronterna.

Renoveringen bör börjas från el och vatten. Vattenpost och avlopp går oftast att flytta någon meter i sidled om det leder till en bättre lösning. Att installera en köksö i mitten av köket med vatten och avlopp är större arbete som vanligtvis även kräver bygglov. Gällande elektriciteten måste man fundera vilka behov som finns i dagsläget men också vilka som eventuellt kommer att uppstå i framtiden. I ett modernt kök finns alla möjliga sorters maskiner och apparater som behöver el. Eluttagen för fasta maskiner finns oftast dolda bakom själva maskinen men för de andra krävs tillräckligt med eldosor. En grundregel är ett dubbeluttag för varje 1,5 meter arbetsyta. Mindre köksapparater som ständigt är ikopplade kan ha en dold inpluggning genom att gömma kontakt och sladdar i ett nedsänkt utrymme i arbetsytan, på

samma sätt som i ett kontorsbord. Vid renovering av kök måste man också be- grunda den nuvarande belysningen och vid behov förändra den. Om belysnin- gen bländar eller skapar skuggor och om arbetsytornas belysning är otillräcklig måste belysningen planeras om.

I köket är arbetsbänkens yta den som slits mest. Den utsätts för fukt, heta kär- l och flitig rengöring och används ibland också som skärbräde. I längden måste ytan repareras eller bänkskivan bytas ut. Är den nya arbetsbänken av trä är den lätt att såga till i passande storlek men andra material som sten, marmor eller rostfritt stål måste måttbetäckas från tillverkaren.

Kökets väggar och tak är lätta att rusta upp genom att måla om dem eller instal- lera andra ytmaterial som tål att tvättas. Att kakla om väggen mellan de övre och nedre skåpraderna eller fästa en skiva av stål eller plexiglas mot ytan gör mycket för helhetsintrycket. Byts golvet ut ska det vara av ett material som tål vatten och slitage och inte blir halt då det är vått. Golvbeläggningen bör även läggas under ugn och kylskåp.

Kökets största investering är de stora köksmaskinerna. Deras livslängd är be- gränsad och efter 10-15 år är det dags att skaffa nya. I samband med en om- fattande renovering kan det löna sig att byta ut köksapparaterna samtidigt. Ofta kan man dock också skjuta på investerin- garna till senare, eftersom apparaterna är så strikt standardiserade att de kan by-

tas ut när som helst. Är kylskåpet ännu i bra skick är ett alternativ att måla om det så att det passar in i den nya inrednin- gen. Vill man däremot exempelvis byta ut en golvstående ugn mot en integrerad måste det göras i samband med renover- ingen.

Har man just flyttat in i ett hus lönar det sig att vänta med köksrenoveringen en stund och istället vänja sig vid det förra köket och se hur det fungerar. När man vet hur det gamla köket avviker från de behov man själv har är det lättare att göra de förändringar som krävs. Är det frågan om ett äldre hus med kök från första halvan av 1900-talet består skåp- stommen av massivt trä och är byggd på plats. Den lönar sig att behålla. Vill man göra en försiktig renovering och bevara den gamla stilen kan de gamla skåpdör- rarna lämnas in för ommålning. Alterna- tivet är att beställa nya likadana dörrar från ett snickeri. Skåpdörrarna har i olika tider gjorts i olika modeller och material och det är viktigt att dörrarna passar in i kökets stil. Detsamma gäller handtag och knoppar, och gammeldags sådana går fortfarande att få tag på. Diskborden var förr i tiden lägre än idag men de kan höjas med en sockel.

badrum.

Badrummet är bostadens dyraste rum att renovera. Badrummet får allt mer en ställning som en plats inte enbart för hy-

gien utan även för välbefinnande och det får gärna ha en spa-känsla som minskar vardagsstressen. Till följd av det läggs också allt mer pengar ner på badrums- renoveringar. Viktigast är ändå att bad- rummet är fungerande och lättstädad.

Före renoveringen måste man ta ställning till om badrummet bara ska fräschas upp eller om det är i behov av en totalrenovering. En enklare förnyelse av badrummet kan göras genom att måla tak och väggar och åtgärda dörren och listerna. Byte av badrumskåpets dörrar eller handtag är ett litet arbete och går att göra på egen hand.

En större renovering kräver att man följer branschreglerna för våtutrymmen. Konstruktionslösningar och material måste vara godkända och hantverkar- na certifierade för att undvika fel som kan ge upphov till dyra fuktskador. En fullrenovering av badrummet innefattar förnyande av ytorna och byte av sanitet- sporslin, det vill säga WC-stol, handfat och badkar. Samtidigt kan man vid öns- kan installera golvvärme.

Badrum är svårplanerade utrymmen och om den gamla planlösningen är fungerande är det bäst att bevara den. Väljer man ändå att förändra planlösnin- gen bör den nya tänkas över noggrannt. Viktigt är att inte göra badrummet för trångt så att det blir svårt att röra sig. Samtidigt kan man fundera över om det finns behov av samt utrymme att avvara för en extra liten WC.

Hela badrummet räknas som en våtzon även om det finns ytor som är mer utsatta än andra. Hela utrymmet måste tåla hög luftfuktighet och den fuktiga luften ska kunna ventileras bort. Golv och väggar som utsätts för vatten- stänk ska vara vattentäta och under de flesta typer av golv- och väggmaterial måste det dessutom finnas ett särskilt skikt som hindrar vattnet från att tränga in i underlaget. Rör och installationer får inte läcka och det måste finnas ett avlopp i rummet. Det finns många riskområden i ett badrum, det vill säga ställen som lätt kan börja läcka med fuktskador om följd. Därför är det viktigt att renoveringarbe- tet utförs av yrkesmän på rätt sätt och i rätt ordning.

Behövs en elektriker för att dra om elen och eventuellt installera flera eluttag är det ett perfekt tillfälle att även begrun- da om belysningen är tillräcklig. I badrum behövs både allmänbelysning och ljus vid spegeln och en dimmerfunktion kan ge ett behagligt ljus för bad. Om det finns

fula rör synliga i taket kan taket sänkas före nya lampor installeras. I badrum är det viktigt att lamporna tål fukt.

Byts ytmaterialen ut måste de nya materialen tåla fukt och slitage. Om ett gammalt badkar tas bort för att bytas ut mot enbart en dusch måste man vara säker på att de omgivande ytorna tål di- rekta vattenstrålar. Annars måste ytorna lagas om. Ett sätt att kringgå detta är att investera i ett duschskåp.

elektricitet.

Elektricitet är något som människan har blivit beroende av och det är viktigt att ens hem har tillräckligt med uttag för de behov som finns. Ofta används jordfels- brytare som känner om apparaten har något fel och i såfall bryter strömmen. Numera måste alla eluttag vara skydds- jordade. Det innebär att om det uppstår något fel blir det kortslutning och ström- men leds inte vidare till personen som kopplar föremålet.

Elektricitet är inte att leka med och eventu- ella farliga situationer bör förhindras. Ett söndrigt eluttag är en fara för såväl barn som husdjur.

I samband med renoveringen lönar det sig att gå igenom behovet av be- lysning och elektricitet. Då kan de nöd- vändiga uttagen placeras där de kommer att behövas. I synnerhet i gamla hem finns det brist på eluttag eftersom da- gens levnadssätt är så annorlunda och ström används på ett helt annat sätt och i större utsträckning än förr. Att installera fler eldosor är lättast då rummet reno- veras även i övrigt och det är tomt. Det ger också möjlighet till snygga lösningar och förstör inte ytmaterialen.

Eluttagen ska placeras så att sladdar- na inte behöver dras tvärs över dörröp- pningen eller från ena sidan av rummet eller korridoren till den andra. Tillräckligt med uttag bakom tv och dator gör fula skarvsladdar överflödiga. Mest ström går åt i köket och där behövs uttag för såväl stora köksmaskiner som små apparater. Där kan man dölja uttagen under över- skåpen. I badrummet måste kontakten tåla fukt så att olyckor undviks.

Källor för kapitel "renovera inomhus":
Gilliatt 2002, s. 94, 118, 122-123
Näsström & Eriksson 2006, s. 5-35, 49-96
Thorstensen & Osvold 2007, s. 13, 64-74, 108-109, 113, 126-129

inredning.

planera en inredning.

För att få en fungerande inredning behövs en noggrann planering. Då man planerar en inredning, oavsett om det är åt sig själv eller för någon annan, måste man fundera igenom de inneboendes situation. På följande sida finns några frågor som täcker arbetets viktigaste sidor och som hjälper en att komma igång med planeringen. Då man funderar över dessa frågor i lugn och ro undviker man misstag som kan ske då man har bråttom. De svar man kommer fram till ger också en klarare och mer enhetlig plan över vad det är man själv - eller kunden - önskar sig av sitt hem. Även de simplaste frågor kan glömmas bort i stundens iver när man tänker på många saker samtidigt.

Nästa steg är att begrunda själva utrymmet som ska planeras och få en uppfattning om lägenhetens planlösning, rummens samband och deras storlek.

Det bästa är att studera rummet då det är tomt och noggrannt granska rummets arkitektoniska form, dess naturliga linjer som uppstår genom placering av fönster och dörrar samt de ljusförhållanden som råder under olika tider på dygnet. Hemmet består av både öppna och slutna ytor och till de svåra besluten hör om den nuvarande arkitekturen ska behållas eller om den ska förbättras genom att ta bort väggar eller ändra på öppningar. Först efter det kan man med möbler, färger, strukturer och olika material göra det bästa av vad utrymmet erbjuder - vilket även formas av vilken stil och stämning man eftersträvar.

Det är en god idé att fundera på rummet i delar - vad man kan göra åt el, belysning, tak, golv, väggar och fönster - och på så sätt skapa sig en helhetsbild som kan kompletteras med den person-

liga atmosfär och stil man önskar. En bra inredning består lika mycket av god funktion som tilltalande estetik och rummet ska reflektera den inneboendes individuella behov lika mycket som smak. Man måste tänka på vad som är betydelsefullt i sammanhanget och kunna välja bort resten, och om flera samsas om samma utrymme är det viktigt att kunna göra kompromisser för allas trivsel och behov. Medan vissa beslut är mer permanenta och långtidsverkande är andra av mer experimentell natur.

I de flesta fall lönar det sig att tänka på inredningen som en helhet och välja möbler, färger och material som alla passar ihop även om de inte används i samma rum. Därtill ska man undvika att hängivet lyssna på trender eftersom trender snabbt går om och de häftiga idéerna efter bara några år känns omoderna.

HJÄLPANDE FRÅGOR VID PLANERING AV INREDNING

användningsändamål.

• Inneboende

Vem bor här? Hur länge ska familjen bo här? Finns det barn i hemmet? Finns det husdjur i hemmet? Bor här äldre människor? Kommer något av detta finnas i framtiden?

• Användning av utrymme

Hur kan man bäst utnyttja utrymmet i huset? Fungerar husets utrymmen dåligt? Vilket utrymme passar bäst som matsal? Vem använder vardagsrummet mest? Var umgås man och var arbetar eller läser man? Finns det rum barnen inte får vistas i? Var leker de och deras vänner?

• Familjens behov

Hur många rum behöver familjen? Kan man riva väggar för mer yta eller bygga upp för flera rum? Behöver el och belysning planeras om? Behövs bara en ny inredning eller en totalrenovering?

• Gäster

Har familjen ofta gäster på besök? Var håller gästerna till? Hur många åt gången? Brukar familjen hålla fester?

praktiska frågor.

• Ytor

I vilket skick är golv, väggar, tak, snickerier och fönster? Ska de förra ytmaterialen bevaras? Vad kan man göra åt dem? Vill man förändra någon yta med annat material? Kan det löna sig att installera ett nytt fönster?

• Elinstallationer

Behövs nya eller flera eldosor? Är elinstallationerna enligt dagens säkerhetskrav? Passar de familjens nuvarande eller kommande behov?

• Förändrad planlösning

Behövs ett extra badrum, klädrum eller förråd? Ska någon vägg rivas?

• Övriga installationer och detaljer

Ska synliga ventilationsanläggningar flyttas, förbättras eller täckas? Behövs tjuvalarm eller brand- och rökvarnare? Ska dörrhandtag, strömbrytare eller fönsterhakar bytas ut eller behandlas? Måste sanitetsporslin och vattenarmaturer bytas ut?

estetik.

• Smak och stil

Vilken stil gillar familjen? Ska inredningen vara traditionell, modern, romantisk, minimalistisk eller kanske i kombination av flera stilar? Beror valet på husets eller rummets stil? Har alla i familjen samma smak, kan de annars inreda varsitt rum eller krävs kompromisser?

• Atmosfär

Ska rummet vara ljust och luftigt, lugnt och intimt, elegant och kyligt eller robust och rustikt? Utesluter val av atmosfär vissa färger och material vilket gör det lättare att välja mellan återstående alternativ?

• Färger

Vad gillar familjen för färger? Är färgskalan bestämd? Kan familjen tänka sig andra färger? Finns det några de absolut inte vill ha? Föredrar de enfärgat eller mönstrat? Tröttnar de snabbt och vill ofta ha förändring?

• Möbler

Vill de använda sina gamla möbler i den nya inredningen? Ska nya införskaffas? Är möblerna lätta att hålla rena? Finns det tillräckligt med förvaringsmöjligheter?

• Textilier

Vilka sorts textilier behövs i utrymmet? Ska fönstren ha gardiner eller vara utan? Ska gardinerna vara lätta och luftiga eller tunga och eleganta? Föredrar familjen enfärgade eller mönstrade textilier? Ska rummet ha kuddar, dukar och andra detaljer?

budget.

• Rimlig budget

Hur mycket pengar kan gå åt? Finns det medräknat oväntade utgifter som alltid slukar lite extra? Är budgeten rimlig? Har man jämfört pris på olika tjänster och produkter?

• Kompromissa och prioritera

Vilka är de tio viktigaste sakerna för att göra hemmet trevligare och mer fungerande? Vilka utgifter är oundvikliga? Vad kan man spara? Kan man göra upp en plan för åtgärder som måste göras genast och andra som kan vänta?

bottenritning.

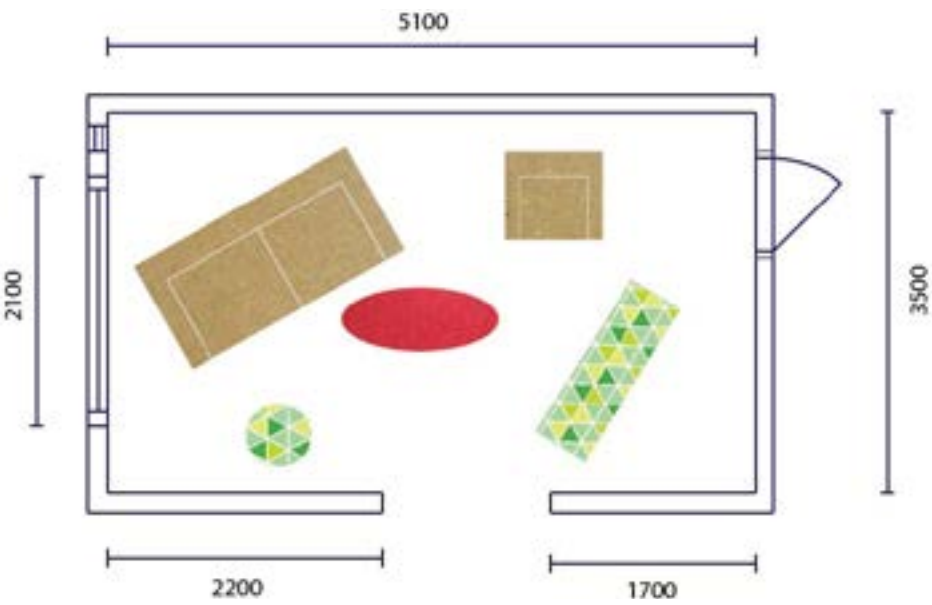
En noggrann bottenritning är ett viktigt hjälpmedel både för professionella och för den som renoverar och inreder sitt eget hem. Den är oundviklig för att kunna bestämma placering av nya eldosor, belysning och möbler.

På en preliminär rumsplan ritar man upp utrymmet som den ser ut för tillfället, före omändringar. På en skiss med rummets form märker man ut de viktigaste måtten, som väggarnas längd, dörrars och andra öppningars bredd, storleken på fönster och mellanväggars tjocklek. Även dörrarnas öppningsriktning, fast inredning och extra utskjutningar, värmeelement, strömbrytare, eldosor, tv- och telefonuttag och ventiler ska ritas in.

Till den egentliga planen behövs antingen millimeterpapper eller en skalalinjal. På millimeterpapper är rutor på två centimeter indelade i tio rutor så att 2 mm motsvarar 10 cm och 2 cm motsvarar en meter. Med en skalalinjal ritas planlösningen på ett vanligt papper, där skala 1:50 oftast är lättast att hantera. Har man tillgång till ett dataprogram för inredningar är det också en gott alternativ där det är lätt att göra ändringar. Man börjar med att rita upp rummets konturer samt alla detaljer som är nämnda ovan, men med de eventuella förändringar man vill göra. Genom att göra en ritning över hur man har tänkt sig det nya utrymmet är det lättare att planera det så att möblernas och

belysningens placering blir bra, och också för att kunna visa elektrikern var man vill ha lampor, eldosor och strömbrytare. På detta sätt sparar man mycket utgifter och besvär, eftersom många inser först efter ytrenoveringen att de inte alls har tänkt på belysning och elektricitet. Det är en bra idé att skriva ut mått som mellan dörröppning och tak samt fönster och golv, eftersom noggrannt utmärkta mått gör det enkelt att köpa exempelvis gardiner, tapeter och målfärg då man sedan i butiken enkelt kan räkna ut i vilken mängd det kommer att gå åt.

Det är bättre att planera möbleringen på en skild ritning. Möblerna kan antingen ritas direkt på pappret eller klippas ut som pappfigurer för att flyttas runt på ritningen tills möbleringen ser bra ut. För

att få en uppfattning om möblernas höjdskillnader kan man måla figurerna i olika färger; en för låga, en för mellan och en för höga. En möbleringsplan gör att man undviker misstag i form av impulsköp där möblerna är för stora för utrymmet och resten av inredningen eller inte ryms in genom dörren. Möbleringen och belysningen ska komplettera varandra och planeras så att de passar ihop.

Ett sätt att planera möbleringen är att klippa ut kartongbitar enligt möblernas form och skalenliga mått. Då kan man på ett enkelt sätt pröva sig fram till flera olika lösningar genom att skjuta bitarna över bottenritningen. Olika färger representerar olika höjder, så att inredningen blir balanserad.

Ett exempel på en rumsbeskrivning av en enklare sort. Då man gör en utförligare beskrivning är det bättre att dela upp texten i skilda stycken för skilda rum, istället för i tabell som här.

rumsbeskrivning.

Ett annat viktigt hjälpmedel är att skriva upp en renoveringsplan över varje rum där man noggrant listar vad allt som måste göras i varje utrymme. Om man tar hjälp av andra företag vid renoveringen är det bra att ta en kopia av planen till alla inblandade så att man undviker missförstånd och fel.

I en rumsbeskrivning skriver man upp

för varje rum vad som ska göras åt till exempel vägg, golv, tak, lister, belysning, el, fönster och detaljer. Till det sistnämnda hör bland annat strömbrytarnas täckbricka, dimmer, dörrhandtag och kranar. Alla dessa ytor och föremål specificeras sedan genom att beskriva deras material, färgkod eller -namn, storlek, ytbehandling samt tillverkare eller leverantör. Om man vill kan man även nämna saker

som möbler och textilier. Är det frågan om en renovering istället för nybygge är det en god idé att för varje rum börja med att nämna vad som ska rivas eller demonteras, och därefter berätta vad som ska göras åt varje yta under renoveringen. Man kan också skriva upp allmänna regler som gäller alla rum, exempelvis att alla ytor som ska målas först ska skrapas rena, jämnas ut och grundmålas.

RUMSBESKRIVNING

RUM	VÄGGAR	GOLV	TAK	ÖVRIGT
Hall	Målfärg Tikkurila Mulperi H484 halvglansig	Klinker Laattapiste Uni Moka 20x20cm Eksockel 12x56 mm	Gipstak Målfärg Tikkutila Kalkki F484 halvglansig	Hallskåp: Kvik Veda enligt ritning Belysning: infällda spotlights
Vardagsrum	Målfärg Tikkurila Kalkki F484 matt Östra vägg tapet Factory 438727	Ekparkett Upofloor Tammi Select 3-stav Eksockel 12x56 mm	Paneltak faspanel vitlaserad	Platsbyggd bokhylla enligt ritning Belysning: infällda spotlights
Badrum	Tikkurila Tunto Strukturi Y455 Vid duschen: Kakel Laattapiste TTC vit 20x25cm	Nora gummigolv Norament 926 svart 0702	Betongtak målat Tikkurila Y455	Inredning: IDO Trend helhet 114 ask WC: Ido SevenD Duschset: Oras Hydra Kran: Oras Cubista Belysning: infällda spotlights

moodboard.

Ett tredje hjälpmedel vid planeringen är att göra upp en moodboard, eller idétavla, för varje rum. Den ger en klarare överblick och fungerar även som stöd för minnet. Till en moodboard samlar man små prov av de målfärger, tapeter, tyger och golvmaterial man tänkt sig till ett utrymme eller bara av material man gillar och fäster dem exempelvis på ett stycke kartong eller lägger dem i en mapp. För att minnas vad varje provbit är skriver man upp dess produktnamn och -nummer, färgskala, försäljare och pris intill. Genom att leka med de olika färg- och materialproverna kan man pröva fram olika kombinationer och se hur väl de fungerar ihop. Det gör det också lättare att bestämma vilken kombination man gillar bäst och välja bort sådant som inte passar in i helheten. Då man beslutat vilken helhet man vill använda har man en överskådlig blick över alla de material och färger som kommer att samlas till samma utrymme. Moodboards är ett mycket bra sätt att undvika att göra dyrbara och tidsödande misstag genom olyckade färgval eller olämpliga impulsköp, eftersom man på förhand kan se hur väl de tänkta materialen och föremålen passar tillsammans.

Är det svårt att från ett ark kunna föreställa sig hur rummet kommer att se ut kan man bygga upp en modell av rum-

met på vilken man fäster de olika materialen. Modellen kan vara något så enkelt som en skokartong dekorerad med färger och strukturer. Det finns också gott om olika dataprogram för inredning där man kan bygga upp tredimensionella rum. Det är ett mycket gott hjälpmedel för att föreställa sig hur det tänkta utrymmet kommer att se ut med såväl material, möbler som belysning. Eftersom programmen är millimeternoga får man en exakt plan och det är lätt att göra ändringar och leka med olika utgångar.

inspiration.

Att bläddra i inredningstidningar och -böcker är steg ett för att få idéer och se vad som är möjligt att göra, och där hittar man ofta också information om tillverkare och försäljningsställen. På tv finns det gott om olika program att välja mellan för motivation och förnyelselust. Genom att gå runt i inredningsbutiker och specialaffärer ser man vad det finns för olika material och hur de fungerar och på mässor och utställningar bekantar man sig med nyheter och speciallösningar. Dessa platser erbjuder besökaren att kunna ta och känna på de olika materialen och produkterna och försäljarna kan ge nyttig information som är avgörande för beslutsprocessen.

En moodboard är ett bra hjälpmedel för att få en god överblick över alla de material, färger och produkter man vill samla till samma utrymme. På så sätt är det lätt att se om det är något som inte passar in i mängden och det kan också underlätta valet då man velar mellan två olika alternativ.

Källor för kapitel "planera en inredning":
Barker 2007, s. 8-11
Gilliatt 2002, s. 12-17, 62
Hedqvist 2007, s. 7-12, 15
Thorstensen & Osvold 2007, s. 6-9

färger.

Färgerna har en stor betydelse för inredningen eftersom de påverkar både på hemmets stil och stämning. Därtill sätter de en väldigt personlig prägel på utrymmet. Sällan använder man sig av bara en färg då man inreder ett rum och hur färgerna kombineras har större betydelse

för hur man uppfattar ett utrymme än vad de enskilda färgerna har. Det har forskats mycket kring hur färger påverkar människor men det har inte gått att fastställa några allmängiltiga regler. Färgerna påverkar också ett utrymme och dess proportioner på olika sätt.

NCS-KODER

För att kunna skilja åt olika nyanser finns det ett skilt färgspråk, kallat NCS (Natural Colour System), som beskriver en färg med hjälp av bokstavs- och sifferkoder. Det används till exempel för prover på målarfärger, för tapeter och ibland för textilier. Dessa koder är ett hjälpmedel för att hitta rätt nyans och beslätade färger samt att förstå vad som känns rätt eller fel med en färg.

NCS utgår från sex elementarfärger - gult, blått, rött, grönt, vitt och svart - och alla andra färger beskrivs i jämförelse med dem genom att se hur stor likhet en färg har med dem. Det anges i form av en standardiserad färgbeteckning, till exempel NCS 1050Y80R. I exemplet anger koden Y80R vilken kulörton färgen har genom att berätta hur stor andel av gult (Y), rött (R), blått (B) och grönt (G) som finns i färgen. Y80R ligger mellan rött och gult, med 80 procent rödhet och därmed 20 procent gulhet. Vill man ha en nyans som ligger närmare gult kunde koden vara Y70R eller Y60R. Siffergruppen 1050 anger färgens nyans, det vill säga andelen svart, vitt och den starkaste möjliga färgen av kulörtonen. 10 är svartheten och 50 styrkan i färgen uttryckt i procent. Vitheten blir därmed 40 procent. För att få en starkare färg kan man prova nyansen 1060, och en mörkare färg får man genom att öka svartheten till exempel till 2050.

människans upplevelse av färger.

Människan påverkas känslomässigt av färger, det finns det ingen tvekan om. Vilken den påverkan är är däremot svårare att definiera eftersom varje färg sänder olika signaler beroende på betraktare samt har olika psykologisk effekt på varje individ. Man dras till vissa färger och andra ger en rysningar och hur man påverkas beror på tidigare erfarenheter, minnen och smak.

Otaliga studier har gjorts om vilken färg människan uppskattar mest. Resultatet visar att som färg är blå mest populär, men det betyder inte att den är mest omtyckt inom inredning. Forskning visar att på fasader föredras färger som passar in i omgivningen och som man är van vid att se på den typen av byggnad. Oftast reagerar man negativt på något som avviker från det normala, och förmodligen gäller detta även inomhus. En och samma väggfärg kan med andra ord värderas

olika beroende på om rummet finns i ett traditionellt hus eller i en modern villa.

Trots forskning har man inte kunnat bevisa att en viss färg skulle frammana en speciell sorts reaktion hos människan, som att man blir piggare av gult eller rofylld av blått. Man har fått fram att starka, kontrastrika och varma färger aktiverar hjärnan mer än milda, kontrastlösa och kalla färger. Men det kan innebära flera saker. Aktiveringen kan vara stimul-

erande men den kan också innebära att färgsättningen upplevs som stressande. I sin tur kan den svalare färgsättningen antingen skapa en bra miljö att arbeta i eller ha en sovande effekt. Slutsatsen är att personlighet, tillfälligt känsloläge och vad rummet ska användas till spelar större roll än vad själva färgen gör.

Överlag har färgens ljushet och styrka ofta större betydelse än kulörtonen. Vilken stämning en färg förmedlar beror inte lika mycket på om den är gul, blå eller röd som ifall den är mild eller skarp, ljus eller mörk, klar eller dämpad eller varm eller kall.

färgernas påverkan på rummet.

Trots att två bostäder har exakt samma planlösning kan de tyckas se helt olika ut beroende på färgsättning. Förutom att de påverkar stil och stämning kan de nämligen beroende på användningssätt

FÄRGLÄRA

- I den klassiska färgcirkeln utgår man från tre grundfärger eller primärfärger: gult, rött och blått. Deras mellanfärger, de så kallade sekundärfärgerna är orange, violett och grön. Om blandandet fortsätter fås tertiärfärgerna gulorange och rödorange, rödviolett och blåviolett samt blågrön och gulgrön. Alla andra nyanser är mellanfärger av dessa tolv.
- Vitt, svart, grått och brunt samt alla deras mellanfärger kallas med en gemensam benämning för neutrala färger och finns inte i färgcirkeln.
- Färger som står mitt emot varandra i färgcirkeln - gul och lila, röd och grön samt blå och orange - kallas för komplementfärger.
- Färger uppdelas i varma och kalla färger. Färger som innehåller mer av gult och rött är varma och de som innehåller mer blått och grönt är kalla.

FÄRGERS INVERKAN PÅ RUMSUPPLEVElsen

- Ett golv som är mörkare än väggarna känns stabilt och tryggt, som fast mark. Ett blankt kan istället kännas förrädiskt som en vattenyta. Golv som är ljusare än väggarna ger intrycket av att vara belysta och drar till sig uppmärksamheten. Ett mönstrat golv med stora kontraster mellan mörkt och ljust kan kännas ojämnt och instabilt, som om där finns nivåskillnader.

- Ett tak som är ljusare än väggarna känns luftigare och högre i tak och det ger större spridning av belysningen. Ett mörkare eller mönstrat tak sänker höjden och känns som ett lock. Mörka tak dämpar reflektionen från belysningen.

- Ljusa väggar skapar rymd medan mörka väggar ger en känsla av omslutenhet. En tvåfärgad vägg i såväl mörkt som ljust vägg ger känslan av båda. En mönstrad vägg med stora kontraster är svår att uppfatta som en enda slät yta.

- Vita fönsterbågar leder in mer ljus i rummet medan mörka stjäl av ljuset. Vita fönster ger minsta kontrasten mot utemiljön och är minst påfrestande för ögonen.

- En vit strömbrytare mot en mörkare vägg sticker ut. Är detaljen ungefär lika ljus som bakgrunden smälter de ihop.

- Golvlister i avvikande färg förtydligar rummets gränser.

förändra rumsupplevelsen och ge känslan av annorlunda proportioner.

Det har gjorts en del forskning om hur rumsupplevelsen påverkas när väggar, golv och tak har olika färger och mönster. Ett tips är att hitta jämförelser med naturen, som skapat människans sinnen och förmåga att uppleva rum. Färger na väljs efter vilket resultat man vill uppnå; luftigt och rymligt med ljusa färger, omslutande och stabilt i mörkare färger eller spännande och effektivt med mönster och kombinationer av mörkt och ljust. I ett rum där alla väggar har samma färg blir rumsligheten tydlig. Genom att använda flera färger, exempelvis med fondväggar och eller väggar som är indelade i två eller flera färger, kan känslan av

Mönster som går lodrätt får rummet att se högre ut än vad det egentligen är. Både mönster och färger inverkar på rummets proportioner.

rumslighet påverkas.

Färger påverkar även rummets proportioner och med hjälp av färgsättning och mönster kan man få ett utrymme att kännas högre eller lägre, bredare eller smalare eller mindre eller större. Vilka färger man väljer till ett utrymme beror både på rummets storlek samt vilken effekt man vill uppnå. Det är inte självklart att man vill att ett rum ska kännas stort och rymligt utan man kan lika bra vara ute efter ett intimt litet krypin.

Färgvalet har större betydelse i små rum. Rummet känns större då alla ytorna har samma färg. Bor man i en liten lägenhet lönar det sig därför att använda en sammanhängande ljus och sval färgskala på golv, väggar och tak. I små rum passar

småmönstrat med små färgkontraster bäst. Vill man däremot få känslan av ett omslutet och mysigt litet rum passar varma färger som skapar en intim stämning. Då kan även stormönstrat bli effektivt.

I ett stort rum är färgmöjligheterna större. Man är inte lika beroende av ljusa färger för en känsla av rymd för även om man väljer starkare och varmare färger kommer rummet i fortsättningen att kännas stort. Om man har få möbler hjälper mörka väggar till att inreda rummet så det inte känns tomt. I väl tiltagna rum kan man använda såväl mörka färger, uppmärksamhetskrävande fondväggar och stora mönster utan att det känns instängt och trångt. Det ger därtill en hemtrevligare känsla än ett stort,valt rum med stora glasytor.

Det är inte enbart ytornas färgval som påverkar utrymmet. Även färgen på alla detaljer som fönster, dörrar, lister och installationer för värme, vatten, ventilation och elektricitet har betydelse. Detaljerna kan antingen diskret smälta in i helheten eller markeras för att sticka ut. Vitt är inte alltid en neutral färg och mot en mörkare bakgrund kan en vit detalj få oönskad uppmärksamhet. Detaljer som uppmärksammas måste förtjäna det.

färger och ljus.

Färgprov stämmer sällan överens med hur färgen kommer att se ut i verkligheten på en yta. Det finns yttre omstän-

digheter som påverkar färgen så att den kan se helt annorlunda ut i det tänkta rummet än man hade förväntat sig. En stor sådan omständighet är belysningen.

Ljuset - både naturligt och artificiellt - påverkar en färg så att den i olika sorters belysningar kan uppfattas på olika sätt. De olika ljuskällorna - glödlampor, ljusrör och halogenlampor - samt dagsljus återger färger på olika sätt. Dagsljus förstärker blåa toner medan glödlampor intensifierar gula nyanser. Lysrör och lågenergilampor finns i flera olika varianter varav vissa ger ett kallt blåaktigt sken och andra ett varmare orange. Därför är det viktigt att känna till vilken sorts belysning som finns i det det tänkta rummet och att välja färgerna i samma sorts belysning. Även om två rum målas i samma färg kan det se ut som att det är två skilda nyanser ifall rummen har olika sorters ljuskällor. Kombinerar olika ljuskällor i samma rum upplevs färgen på skilda vis beroende på vilken ljussättning som är tänd för ögonblicket.

Ett annat problem belysningen kan skapa för färger är så kallad metameri. Det innebär att två färger som i en sorts belysning ser ut som samma nyans plötsligt i ett annat sken ser ut som två vitt skilda färger. Speciellt vanligt är det bland ytor av olika material. Väljer man ett tyg till soffan som i dagsljus verkar ha samma färg som tapeten i rummet kan man på kvällen när glödlamporna tänds upptäcka att nyanserna är helt olika. Det

FÄRGERS INVERKAN PÅ PROPORTIONERNA

- Varma färger, som klart grönt, gult, rött och orange, är närmande färger som får väggarna att krypa närmare. Starka färger har samma effekt. Ju mörkare färgen är och ju fler de mörkare ytorna är, desto större förminskande effekt. En lång korridor känns kortare då den bortre väggen bär en varm stark färg.

- Kalla färger, som purpur, blått, grönt och blågrönt, får utrymmet att vidgas. Detsamma gäller för ljusa färger. En ljus färgskala reflekterar ljuset bra, vilket ger en känsla av rymd. Bästa förstörande effekten fås om alla ytor är i samma färg. Ljust betyder inte bara vitt eller beige utan alla kulörer går att hitta i ljusa nyanser.

- Även möbler påverkas av färger på samma sätt. En stor möbel verkar mindre om den har samma färg som väggarna, medan en liten möbel kan målas med en starkare färg för att få en större roll i rummet.

- Stora mönster är förminskande och ska användas försiktigt i små rum. Små mönster är förstörande men ett för litet mönster i ett stort rum kan bli osynligt eller börja flimra i ögonen. Lodräta mönster får rummet att kännas högre medan vågräta gör rummet bredare.

- Tillsammans med rätt sorts belysning blir färgernas effekt på proportionerna ännu tydligare.

kan vara klokare att istället välja besläktade färger där det är tydligt att den lilla olikheten är avsiktlig.

Dagsljuset ger också olika effekter beroende på från vilket vädersträck det kommer. I rum mot söder skiner solen nästan hela dagen, vilken gör rummet varmt och förstärker gulheten i färgerna. Rum mot norr har minst naturligt ljus och ger rummet en kall blå ton. Västliga rum har eftermiddagssol och får in ett varmt sken under en stor del av dagen. Rum mot öst har morgonsol med varierande ljus under dagen som blir kallare mot kvällen. Ljuset i ett och samma rum ändrar längs med dagen och efter årtid. En vit vägg ser orange ut i morgonljus, på dagen är den ganska neutralt vit och på en kall vinterdag blir den blåaktig.

färgernas inverkan på varandra.

Förutom att en färg påverkas av belysning så påverkas den även av andra färger i närheten. En färg kan alltså upplevas på olika sätt beroende på vilka färger den har runt sig.

En sådan effekt är simultankontrast, vilket innebär att kontrasten mellan två intilliggande färgfält förstärks - färgerna knuffar så att säga iväg varandra. Fenomenet uppstår när färgerna ligger direkt intill varandra på en plan yta. I en byggnad kan det handla om en vägg med flera färger eller en vägg med golvlistor,

fönsteromfattningar och liknande. Om man använder samma golvlistor i ett rum med ljusa väggar, i ett rum med mörka väggar och i ett rum med färggranna väggar kommer listerna på grund av simultankontrasten att verka vara målade i tre skilda färger. Det är alltid den minsta ytan som påverkas mest och effekten är mycket tydlig när den ena färgen har otydlig karaktär eller när de båda färgerna är nästan likadana. När man kombinerar två gula färger ser nästan alltid den ena lite grönaktig ut, trots att man inte kunde urskilja något grönt i den tidigare.

Om effekten däremot inte sker på en plan yta utan där två ytor möts i vinkel -

som mellan golv och vägg eller i hörnet mellan två väggar - kallas fenomenet återspeglingsseffekt. Då sker istället det motsatta: ytornas färger smittar av sig på varandra. Det sker också på ytor som står mitt emot varandra, som två motsatta väggar eller vägg och tak. När ljuset studsar mellan ytorna påverkas färgerna så att de blir mer lika. Återspeglingsseffekten har mycket stor betydelse för hur färgerna i ett rum uppfattas. Bland annat kan en röd eller annan starkt färgad fondvägg påverka ett i övrigt ljust rum, i det här exemplet så att de andra väggarna ser rosa ut. Speciellt tydligt blir det om fondväggen är starkt belyst. Om

Återspeglingsseffekten syns då två ytor möts i en vinkel. En stark färg som röd smittar tydligt av sig om ytan bredvid är ljus som här, och resultatet blir att det vita drar mer mot ljusrött. Extra tydlig blir effekten då den röda väggen är belyst.

Det finns tusentals nyanser av blå i naturen och så också inom inredning. Bara för att man inte tycker om en färg ska man inte välja bort den helt och hållet innan man studerat de nyanser den finns i. De kan förmedla en helt annan känsla och någon av dem kan vara precis vad man vill ha.

rummet är färgsatt med starka och kontrasterande färger, som en röd vägg och en grön, kommer återspeglingsseffekten att dämpa kontrasten och göra ytorna lite gråare. Har alla väggar samma färg kommer färgen att verka mörkare och intensivare än vad färgprovet visade.

Golvet är en av de största ytorna i rummet och oftast det mest belysta. Det innebär att golvet färg påverkar färgsättningen i hela rummet. Beroende på dess färgton ger det en varmare eller svalare ton åt resten av rummet. Även trägolv har färger som varierar beroende på träslag. Också en starkt färgad matta kan speglas i ett vitt tak.

inreda med färger.

Trots alla miljontals nyanser som finns nöjer sig många med vita väggar för att de tycker att det är svårt att välja och kombinera färger. Då utbudet är så stort är vitt den lätta vägen ut och det är en säker färg som passar till allt. Man är också rädd att det som är inne nu snart kommer att vara passerat. Färger ger en personlig prägel åt ett hem och man ska inte vara rädd för att använda dem. Huvudsaken är att man ska orka leva med färgerna en längre tid och trivas med dem, och att den nya färgen passar ihop med de möbler och föremål som man har från förut.

När man inreder måste man se bostaden som en helhet och inte en serie rum. Det är viktigt att det finns någon sorts samklang mellan dem. Den förenande principen kan exempelvis vara att samma golvmaterial används i hela lägen-

heten, att liknande mönster går igen i flera rum eller att man bara använder en begränsad färgskala men i olika proportioner i olika rum. Det är extra klokt att hålla sig till en begränsad färgskala och skapa en enhetlig bostad om hemmet är litet, eftersom det inte finns möjlighet till miljöombyte och alla sysslor sköts inom samma omramning.

I större hus behöver inte alla rum hållas ihop lika starkt. Där finns nämligen möjligheten att flytta sig från rum till rum för att byta omgivning. Man kan välja en karaktär för gemensamma rum och en annan för de privata, eller låta ett rum dra uppmärksamheten till sig genom att skilja det från de andra.

Är man inte beredd att måla väggarna för att åstadkomma effekt kan man också använda färg på andra ting. Möbler utgör en stor del av ett rum och fast väggarna är neutrala kan rummet se färgsprakande

ut om man väljer möbler i färger. Dynor, textilier och tavlor bildar också tillsammans stora ytor och de är därtill lätta att byta ut.

välja färger.

Färger väljs förutom enligt personlig smak också efter vilken sorts stil, atmosfär och effekt man är ute efter. Rummets användningsområde har lika stor betydelse.

Ingen kan säga att ett visst rum måste gå i en särskild färgskala. Men det finns riktlinjer som är till för att hjälpa. Vardagsrummets väggar är ofta ljusa eller neutrala för att en stor blandning av olika föremål som arvegods, prydnader och reseminnen ofta placeras där. Till sovrummet rekommenderas lugna och rogivande färger. Arbetsrum får gärna ha stimulerande färger och barnkammaren fräscha aktiva toner. I utrymmen där man inte uppehåller sig länge, som i tambur och trappuppgång, kan man använda starkare och mer överraskande färger.

Olika tider har haft olika färger som varit populära just då och vissa färger förknippas med en viss tidsperiod. Vill man vara en äldre byggnads stil rättrogen kan färgerna väljas utgående från dess stil, men det är absolut inget tvång. Man kan välja en modern färgskala utan

att förstöra stilen på ett gammalt hus.

I valet mellan mörka och ljusa väggar lönar det sig att fundera över vad rummet ska användas till. Mörka ytor absorberar ljus medan ljusa ytor reflekterar. Därför kan ljusa väggar vara en bra idé i ett rum för arbete medan mörka passar bättre i ett rum för vila och avkoppling.

kombinera färger.

I inredning är kombinationen av färger i samma utrymme långt viktigare än den enskilda färgen eftersom färgkombinationer har större inverkan på hur ett utrymme uppfattas. Vissa färgkombinationer känns naturliga tillsammans medan andra framstår som underliga. Vissa kan vara uppfriskande annorlunda. Sammansättningar där nyanserna har något gemensamt upplevs som mer naturliga och harmoniska än kombinationer som saknar den samhörigheten. Oftast använder man mest av en huvudfärg som sedan kompletteras med en eller två effektfärger. Komplementfärger är en bra kombination eftersom de framhäver varandra och glöder när de placeras bredvid varandra. Samma effekt får man av att kombinera en väldigt varm och en väldigt kall färg. Färger som står bredvid varandra i färgcirkeln skapar däremot lugna och harmoniska kombinationer.

Ett rött kök är personligt och drar med säkerhet blickarna till sig. I en hyreslägenhet är det en risk att välja något så utstickande eftersom många kan bli avskräckta. Udda val kan däremot också vara något som drar till sig en viss åldersgrupp eller annan begränsad grupp om det är det man är ute efter.

PLANERA I FÄRGER ÅT ANDRA

Inreder man för andra beror färgsättningen mycket på för vem man planerar. De största möjligheterna finns i stora privatägda bostäder där man kan göra de djärvaste färgvalen, eftersom man känner till ägarens önskemål. Planerar man en hyreslägenhet är däremot alternativen begränsade. Då är det frågan om standardlägenheter där färgvalen ska falla i många smak och var man därför inte heller kan ta ut svängarna allt för mycket. Viktigt att minnas är att de flesta har möbler från förut som ska passa in i den nya lägenheten, och det är slöseri att genast vara tvungen att måla eller tapetsera om på grund av detta. Av den orsaken är vit den vanligaste färgen i hyreslägenheter. Om lägenheten är riktad till en viss åldersgrupp eller kön kan det ha betydelse för färgvalen.

Källor för kapitel "färger":
Barker 2007, s. 9-10, 15-16
Broström 2007, s. 49-50
Cumberbatch 2007, s. 12-24
Fridell Anter 2007, s. 27-43
Jokela 2005, s. 19-33
Gilliatt 2002, s. 44-49, 53-56
Päivänen & Riuttamäki 2005, s. 41-57
Rihlama 2000, s. 71
Thorstensen & Osvold 2007, s. 14-21

NEUTRALA FÄRGER

vitt.

Vit är en färg som traditionellt symboliserar renhet, oskuld och fred. Den är lätt att använda tillsammans med andra färger och får dem att se klarare ut. Vitt passar som huvudfärg både i klassiska och moderna hemoch med vita väggar uppstår otaliga möjliga färgteman för inredning. Den skapar en lugn och tidlös atmosfär och ger en känsla av ljus och rymd i hemmet.

Vit är som vilken annan färg som helst, det finns hundratals olika nyanser av den och den kan vara både varm och kall. Skalan kan gå från blåaktigt vitt till vitt med varma gula toner i. En helt ren, vit färg utan toner av andra färger känns kall och ödslig. Brutna vita nyanser är lättare att använda än helt rena och ser bättre ut i det nordiska ljuset.

grått.

Grått kan låta färglöst och tråkigt men den kan precis som vitt lysa i blått, rött, gult eller grönt. Skalan går från nästan vitt till nästan svart. Grått är populärt och lätt att använda inom inredning, men man ska akta så att den inte blir och se smutsig ut. Den är en lugn färg som är lätt att kombinera, och den ger utrymme för andra färger. Speciellt bra passar grått ihop med naturfärger, och i samband med klara färger känns inredningen pigg.

svart.

Svart är en klassiker inom beklädnad och passar även väl i inredning. Den framhäver andra färger och gör dem klarare, och svarta väggar är därför precis som vita en utmärkt bakgrund för tavlor och andra föremål som man vill framhäva. Det finns inte heller någon färg som binder ihop vitt skilda färger så som svart gör. Svart är en fantastisk effektfärg som fungerar bra i små doser och den modige kan även använda den i större mängder, till exempel på en hel vägg.

Metall och svart är en elegant kombination. Traditionella metaller att använda med svart är guld, koppar och brons och moderna sådana är aluminium, silver och tenn. Ett klassiskt färgtema inom inredning är svart-vitt, som passar bra i grafiska och minimalistiska inredningar.

brunt.

Brun är en tidlös och elegant färg. Den känns jordnära och lugnande och ger en känsla av säkerhet. En mörkare brun drar mycket ljus åt sig och kan därför i större mängder kännas lite dunkel. Brunt passar bra ihop med andra färger men en inredning med enbart bruna toner, i synnerhet ljusa, kan kännas intetsäggande. Brunt passar in i såväl etniska som i moderna inredningar, och beroende på med vilka färger brunt kombineras med kan resultatet kännas piggt eller lugnt och jordnära.

PRIMÄR- OCH SEKUNDÄRFÄRGER

rött.

Rött är en färg som symboliserar starka motstående känslor: kärlek och hat eller trygghet och fara. En glödande röd höjer pulsen och sätter fart på aptiten, mörkröd står för lyx och rikedom medan ljusa röda nyanser är oskyldiga och romantiska.

Rött har i mörka nyanser en närmande påverkan som får ett rum att verka intimare och hemtrevligare. I för stora mängder inger det däremot en påträngande känsla. Klarare rosen- och äppelröda nyanser fungerar bra som uppiggande effektfärger. De ger energi men i för stor mängd skapar de överaktivitet. Att använda en komplementfärg är bra för att lugna ner det lysande intrycket. Pink och ljusröd ses som färger som passar i småflickors rum, men tillsammans med noggrannt utvalda färger kan även de se smakfulla ut. Gammelrosa är en klassisk färg som rätt kombinerad känns vuxen och elegant. Skira röda toner kräver noggrann planering för att inte se bleka ut.

grönt.

Grönt symboliserar ungdom och fruktsamhet och för tankarna till våren och en ny början. I naturen finns hundratals gröna nyanser och det lönar sig att studera hur de där kombineras med varandra och med andra färger. Även inomhus är grönt på grund av växter och blommor en nästan alltid förekommande färg.

Vilken stämning det gröna förmedlar beror på nyans. Blågröna toner är svala och lugnande, gulgröna är uppsluppna och energiska. Svalt grönt är en vidgande färg som får rummet att kännas större. Grönt är en bra inredningsfärg i både ljusa och mörka nyanser och passar utmärkt ihop med naturfärger och neutrala färger.

gult och orange.

Gul är färgcirkelnns klaraste färg och är uppiggande och energisk. Den uppfattas som kreativitetens färg och sägs aktivera hjärnan och nervsystemet. Ju mera rött det finns i det gula, desto varmare blir den och vid en viss gräns svänger den över till orange.

Klara gula och orange toner är krävande och dominerande. De behöver andra starka och intensiva färger intill sig eller som motsats en lugnande vit. De är utmärkta effektfärger som i ljusa eller neutrala rum livar upp stämningen. Brutna gula och orange nyanser, till exempel gul ockra och terracotta, är lättare att använda än de klaratonerna. En jordnära gul är mångsidig och passar i trånga, mörka rum eftersom den ger känslan av rymd och ljus. Ljusa gula toner ger känslan av solsken. Används gult i större mängder i inredningen kan mjukare gula toner vara att föredra eftersom skarpa gula kan vara svåra att trivas med. För ljusa ser däremot blaskiga och menlösa ut.

blått och lila.

Blå är fridens och svalhetens färg. Den har en lugnande verkan och verkar även vidgande, så att rummet upplevs som större. Då blått blandas med lila uppstår lavendelblå och då den förs mot grönt uppstår turkos.

Blått har en väldigt bred skala. Starka blåa och lila färger, som elektriskt blå och klart violett, är djärva val som det lönar sig att vara försiktiga med. De kan kontrolleras av neutrala färger och i en vit inredning är de bra effektfärger. Gråaktiga och brutna blåa nyanser är lättare att inreda med än de klara och passar utmärkt till det nordiska ljuset. Ett blåvitt tema är lugnt och långlivat och blå är huvudfärgen vid marininspirerade inredningar.

belysning.

Ljuset är avgörande för upplevelsen av ett rum eftersom det ger liv till utrymmet. Ljusets karaktär, hur det sprids och väcker liv i ett utrymme är det som avgör hur trevligt rummet är och hur behagligt där är att vistas. Dålig belysning tar död på en inredning oavsett hur väl planerad den annars är.

ljus.

Ljus kan komma både från naturljus och från artificiella källor. Många tänker på dem som varandras motsats och som två skilda saker, men i en effektiv belysning måste båda två vara i balans och fungera väl tillsammans så att man under alla tider på dygnet kan få behagligt ljus.

Förutsättningarna för dagsljuset finns i husets arkitektur. Rummens former och proportioner samt fönstrens storlek, former och placering styr hur ljuset upplevs inomhus. Är man missnöjd med byggnadens form kan det vara besvärligt

att åtgärda. Det är dyrt och kräver stora ingrepp att ändra fönstrens form och placering, och ibland är det omöjligt att göra. Det kan ändå vara värt besväret och kostnaderna att byta mindre fönster mot större, att lägga till ett fönster eller att placera ett takfönster i taket. Inomhus kan man avlägsna en mellanvägg, ersätta den med glasblock eller installera fönster och glasdörrar i mellanväggarna för att få ljuset att tränga längre in i huset.

Dagljusets fördel är dess växlingar. Ljusets styrka och färgen i ljuset ändras beroende på årstid, väder och tid på dygnet. Även vilket vädersträck rummet riktas mot har betydelse. Mot norr är ljuset mycket kallare och fattigare än mot söder där dagljuset strålar en stor del av

Naturljuset som flödar in i ett rum är lika viktig som den konstgjorda belysningen. När dagsljuset inte räcker till bör artificiella ljuskällor ta över så att rummet alltid kan ha ett behagligt ljus.

dagen i varma toner. Det lönar sig att se rummen i så många ljus som möjligt före man väljer tilläggsbelysning, men även färger och inredning.

Då dagsljuset inte räcker till måste man förlita sig på den konstgjorda belysningen. Den är lättare att rå på än dagsljuset om den är bristfällig. För bästa resultat ska belysningsplaneringen tas i beaktande redan före byggandet startar vid ett nybygge eller en renovering. Belysningen ska anpassas efter varje rums behov och ändamål, och den ska vara så flexibel och reglerbar som möjligt. En dimmer rekommenderas alltid då det är möjligt. En bra belysning fås genom att kombinera flera ljuskällor så att man kan skapa olika stämningar.

Rumsbelysning kan delas upp i tre olika grupper: allmänbelysning, arbetsbelysning samt punktbelysning. Allmänbelysning är den belysning som är till för att kunna se. Den ger en jämn och god belysning och bra överblick åt en

större yta. Den vanligaste ljuskällan för allmänbelysning är en taklampa, även om flera olika armaturer är att föredra. Arbetsbelysning används vid platser som köksbänk, datorbord, lässtol och badrumsspegel där man utför uppgifter som kräver starkare ljus. Ljuset bör vara klart och lysa rakt på ytan som ska belysas, utan reflektioner eller skuggor. Undantaget är vid datorer där ljuset ska riktas vid sidan av skärmen för att inte ge reflektioner. Punktbelysningen kastas direkt mot mindre områden i rummet och används ofta för att framhäva föremål eller arkitektoniska detaljer. Den bidrar till att ge rummet liv och skapa dess stämning. Den vanligaste formen av punktbelysning är spotlights och riktbara armaturer som är fästa i taket.

Ljus kan också delas upp i direkt och indirekt belysning. Direkt belysning faller rakt från ljuskällan mot det upplysta föremålet, antingen oskärmat eller genom ett transparent material. Indirekt ljus

återkastas från en annan yta. Det kan till exempel riktas mot en vägg för att sedan reflekteras mot ytan som ska belysas.

armaturer.

Ofta talar man om lampa när man egentligen syftar på armaturen. Lampan är ljuskällan - glödlampan eller lysröret. Att tala om läslampa eller taklampa är dock så vanligt att ingen tänker på det som något felaktigt.

Armaturerna har olika benämningar beroende på utseende eller var de placeras. Vägglampor, golvlampor och bordslampor förklarar själv sina placeringar. Alla dessa kan ha flera funktioner; att ge

OLIKA LJUSKÄLLOR

Glödlampan är fortfarande den vanligaste ljuskällan i hemmet. Jämfört med dagsljus har den ett gult, varmt sken som framhäver varma färger. De återger färger bra.

Det finns flera olika sorters glödlampor beroende på vilken armatur de ska användas till och hurudant sken de ska ge. De kan ha både olika former, storlekar och färger och reflekterar ljuset på olika sätt.

Fördelar med glödlampor är att de är billiga och lätta att få tag på samt enkla att byta ut. Det finns ett stort antal armaturer som glödlampan passar till och man kan med olika wattstyrkor välja hur skarpt eller milt ljus man vill ha. Nackdelar är att en stor del av energin försvinner som värme istället för ljus, och att de kan vara något skrymmande.

Lysrör är den mest energisnåla ljuskällan och har även störst urval av färgåtergivning. Ljuset påminner om dagsljus och uppfattas antingen som ett blått, grönt, gult eller rosa. Färgen eller färgtemperaturen måste anpassas efter användningsområde. Finns det flera lysrör i samma rum är det viktigt att de har samma färgtemperatur. Lågenergilampor är en form av lysrör. De drar mindre ström än en glödlampa men ger lika mycket ljus.

Fördelar med lysrör är att en stor del av energin blir till ljus och endast en liten bildar värme, att de har mycket lång hållbarhet samt att de ger ett jämt och bra ljus över en stor yta. Nackdelar är att lågenergilampor är dyrare att införskaffa än vanliga glödlampor (men billigare i användning) och att alla dimmersystem inte fungerar med dem.

Halogenlampor tar mer och mer över den gamla glödlampans roll. De är små och ljusstarka med ljus som har perfekt färgåtergivning - den bästa av de olika ljuskällorna. Ljuset är både klarare, vitare och mer koncentrerat än i den traditionella glödlampan. Reflektorförsedda halogenlampor gör det möjligt att välja hur bred ljusstrålen ska vara. Halogenlampor ger en mycket bra belysning till exempel vid arbetsplatsen i köket. Det lönar sig att använda dem tillsammans med dimmerfunktion.

Fördelar är den utmärkta färgåtergivningen, att de fungerar med dimmer, att de skapar en intim och levande belysning och att de ryms inne i skåp, under hyllor och dylikt där vanliga armaturer inte får plats. Nackdelar är att de blir mycket varma, att vissa modeller kan vara svåra att byta och att ljuset är mycket intensivt vilket gör dimmerfunktioner, ordentlig avskärmning och rätt placering viktigt.

direktbelysning för att till exempel arbeta eller läsa i, att ge allmänbelysning eller att ge en kombination av båda. Ofta har de också ett enbart dekorativt syfte.

Pendellampor syftar på armaturer som hänger ner från taket, till exempel över ett matbord. De är utmärkta trivselskapare, speciellt om de ännu har dimmerfunktion och kan fungera som stämningsljus. Viktigt är att de hänger i rätt höjd så att de inte bländar eller skymmer. Plafonder ger en generell belysning, ofta genom en skärm. De kan placeras både på väggar och i tak. Ljuskronor innebär armaturer med flera armar. De finns i många olika utföranden, från klassiska kristallkronor till moderna designlampor. De hänger oftast över matbord.

Spotlights är riktbara armaturer som

beroende på modell fästs enskilt i taket eller monteras flera på en plafond, skena eller en ledning för att riktas åt flera håll. De kan vara mer eller mindre bredstrålande eller ge ett koncentrerat ljus. Uplights innebär armaturer som lyser uppåt och låter ljuset reflekteras i taket och väggarna. Det ger ett mjukt och väl spritt ljus. Denna form av armatur är därför ett mycket bra alternativ till den traditionella taklampan för att ge allmänljus. Downlights betyder armaturer som fästs eller byggs in i taket och som har ljuset riktat neråt. De kan även placeras under horisontella ytor som hyllor och skåp, exempelvis i köket som arbetsbelysning. De monteras ofta i grupp och är fasta eller vridbara, så att ljuset kan kastas i en bestämd riktning. I taket bör de vara

rörliga så att ljuset kan riktas snett mot väggarna, vilket ger ett indirekt, bländfritt ljus som är mjukt och behagligt.

Ett vadersystem syftar på två strömförande vajrar i vilka halogenlampor skruvas fast. Vajrarna kan monteras både horisontellt under taket och vertikalt på väggen. Både spotlights och pendellampor kan anslutas i varierande antal. Kontaktskena i sin tur innebär en strömförande böjbar metallskena som placeras i taket. Även på den monteras önskvärt antal lampor.

Lika stor betydelse för hur ljuset ser ut har typ av ljuskälla och man väljer ljuskällan efter hur armaturen ska användas. Alla sorter har olika energieffekt, genomsnittlig förbrukningslängd samt klarhet och färgton på ljuset.

Det finns många olika typer av armaturer beroende på hur de hängs och var de placeras. Hur de är utformade och i vilket material de är styr hurudant ljus de ger.

planera belysning.

Ljus är ett besvärligt element att hantera. Genom att använda det rätt kan man skapa olika atmosfärer och skilda stämningar, men används det fel känns rummet obehagligt att vara i och ögonen blir trötta. En bra belysning kan få rummet att se större ut samt framhäva bra drag och dölja de dåliga. Trots vikten av rätt belysning i inredningen används oftast minst tid med dess planering och många funderar inte på den överlag före ytrenoveringen redan är klar och det är för sent.

Professionella inredare ritar upp en detaljerad belysningsplan för det rum som ska ljussättas. Där anges lampor som ska byggas in i taket, vägglampor med dolda ledningar, fristående lampor och all annan tänkbar form av belysning. De räknar ljusbehovet i enheten lux, som anger ljusflödet, lumen; per kvadratmeter. För att göra det mindre invecklat finns det andra saker man kan tänka igenom för att skapa en bra belysning till ett utrymme.

Det första steget är att studera hur dagsljuset rör sig i bostaden. Vissa rum känns från början ljusa och inbjudande, medan andra ger motsatt intryck. Dagsljuset är en av utgångspunkterna för lampor och belysning och genom att betrakta det vet man om det behöver förstärkas och om kontraster mellan skuggor och ljus måste dämpas.

Nästa steg är att fundera vad för sorts

aktiviteter som ska utföras i utrymmet. Typ av belysning beror på vad ett rum ska användas till. Kraven på allmänbelysning och arbetsbelysning skiljer sig kraftigt åt. Om rummet ska användas till flera olika sysslor bör det finnas alternativa ljussättningar.

Vilka färger och material som finns i rummet påverkar hurudan belysning som behövs. Har rummet en mörk färgsättning på golv, väggar, textilier och möbler slukar det mycket ljus och behöver mycket extra ljussättning. Är rummet väldigt ljust med ljusa ytor, fönsterkarmar och textilier krävs inte lika kraftig belysning.

Vem som ska leva i utrymmet inverkar också eftersom ljusbehovet tilltar förvånansvärt mycket med stigande ålder. En 40-åring behöver dubbelt mer ljus än en 20-åring, och då man nått upp till 60 behöver man så mycket som sex gånger mera ljus. Därtill blir människan känsligare för bländning och hårda kontraster. Det räcker inte bara med att byta till en starkare glödlampa i läslampan, utan hela allmänbelysningen måste vara tillräckligt stark så att övergången mellan ljus och skugga inte är för stor.

Då den grundläggande belysningen är färdigt planerad är det sedan upp till var och en att skapa önskad stämning med hjälp av effektbelysning.

välja armatur.

Glömmer man bort att planera belysningen blir lamporna först och främst

föremål som ska passa in i den övriga inredningen. Vad man ser är stil, form och material, men det viktigaste är inte hur lampan ser ut; det är hur armaturen sprider ljuset.

Därför ska man i första hand fundera över hurudan belysning som behövs i rummet och vad som passar in. Lampaffärer har stora urval av armaturer och då man vet ungefär vad man är ute efter kan man gå och be om råd, studera hurudant ljus de olika lamporna ger och eventuellt be om att få låna hem en på prov för att se om ljuset är det rätta för utrymmet.

Belysning kan påverka rummets proportioner och hjälpa till att betona rummets vackra sidor och dölja de sämre. Uppåtriktad belysning för rummet att se större och högre ut än vad det egentligen är.

Trots att armaturens ljusegenskaper ska styra köpet ska man inte glömma den estetiska sidan. Lampan måste också utseendemässigt passa in i inredningen. Lampor finns för alla smaker och den måste passa in i rummets övriga stil. En lampa kan beroende på utformning förändra helhetsintrycket i ett rum och vara det som fullgör en inredning.

ljusets påverkan på rummet.

Liksom med färger kan ljuset forma ett utrymme och påverka hur människan up-

pfattar det. Ljuset kan användas för att lura ögat och förtydliga eller begränsa rummet. Rummets proportioner upplevs annorlunda och beroende på hur ljuset används kan rummet antingen kännas större eller intimare. Då man vill skapa rumskänsla med ljus måste man också minnas dess motsats, skuggan. Tillsammans framhäver de färger och former, kontraster och strukturer och skapar liv i ett utrymme.

Även ljuskällornas olika färgtemperaturer kan användas för att framhäva vissa saker i rummet, som färgen på väggen eller soffan.

LJUSETS INVERKAN PÅ RUMSUPPLEVELSEN

- Ljus riktat uppåt mot väggar och tak får rummet att kännas större. Det får även ett lågt tak att verka högre. Ett litet rum känns större då motsatta väggar belyses starkt.

- Ljus som riktas neråt krymper rummet. Riktas ljuset mot en soffgrupp känns utrymmet intimt. En lågt hängande taklampa med neråtriktad belysning ger en trivsam känsla i ett rum med väldigt högt i tak.

- Ett stort utrymme, som gemensam matsal och vardagsrum, kan kännas som två rum genom att dela upp det i två belysningsområden.

- Vägg- och tavelbelysning drar upp gränserna för rummet. Låter man bli att belysa knutarna minskar rummet.

- Den del av rummet som är väl upplyst framstår tydligare än de delar som är i mörker. Koncentreras ljuset på ett prydnadsföremål blir det ett blickfång som drar uppmärksamheten från något man inte vill betona.

Källor för kapitel "belysning":

Gilliatt 2002, s. 20-25

Jokela 2005, s. 34-39

Slipher & Osvold 2004, s. 6-68

Sommar 2007, s. 71-78

Thorstensen & Osvold 2007, s. 16-18

LJUSSÄTTNING I OLIKA UTRYMMEN

vardagsrum.

Vardagsrummet är ett allt-i-allo rum som används för många olika sorters aktiviteter och det kräver att vardagsrummet är mångsidigt belyst så att det passar såväl olika stämningar som verksamheter. Eftersom vardagsrummet ofta inte har fast inredning och möblerna kan omplaceras är flexibel belysning nödvändig.

Det typiska är att placera en taklampa mitt i vardagsrummet. Den ger ett monotont och ofta skarpt ljus och bör av flera orsaker skipas. Det är bättre att skapa mjuk och behaglig allmänbelysning med hjälp av downlights eller indirekt belysning via väggen, tillsammans med en golvlampa med uppåtriktad belysning.

Därtill behövs läsbelysning som kan skapas med bords- och golvlampor eller en rörlig väggglampa. Läsbelysningen kan samtidigt bli en del av allmänbelysningen - en tät skärm ger ett samlat ljus men en glas- eller textilskärm sprider ljus även till övriga rummet. För punkt- och effektbelysning används ofta spotlights som är infällda i taket eller fästa i vajer eller skena. De kan riktas för att lysa upp tavlor, bord och föremål. Väggen bakom tv:n bör vara belyst så att inte ögonen blir trötta av den skarpa kontrasten mot omgivningen.

kök.

I köket krävs både utmärkt allmänbelysning och arbetsbelysning för att kunna tillreda mat och hantera heta och vassa redskap. Det är speciellt tre områden i köket som behöver

extra bra belysning: arbetsbänken, spisen och diskbänken.

Allmänbelysningen och arbetsbelysningen bör vara separata så att de kan användas var för sig. Allmänbelysningen kommer ofta från en ljuskälla i taket, som lysrör, plafond, downlights eller skena med spotlights. Med dimmer kan allmänbelysningen även bli en effektbelysning.

Arbetsbelysningen monteras oftast under överskåpen, om sådana finns. Ljuskällan kan vara lysrör eller halogendownlights. De måste monteras bakom en list och så nära framkanten på skåpet som möjligt för att inte blända. Över spisen används ofta en fläkt med inbyggd belysning.

Över en köksö eller bänk som saknar överskåp är det opraktiskt med lågthängande taklampor som blir i vägen då man arbetar. Högre taklampor fungerar, så länge de inte är placerade så man skuggar sig själv. En annan lösning är att montera downlights eller spotlights i taket ovanför.

Även i skåpen och på hyllor är det praktiskt med belysning. Det ger bättre översikt och underlättar då man söker efter något i skåpen. Det kan även förse köket med ett trivsamt ljus.

matsal.

Matbordet kan ha många fler funktioner än en plats att äta vid. Det är ofta familjens samlingsplats, används både till vardags och till fest, fungerar som extra hjälp vid bakning

och matlagning och tjänstgör vid behov som arbetsplats och läsplats. Alla dessa olika system gör att matplatsen behöver en varierande belysning.

För allmänbelysningen passar en eller fler pendellampor ovanför matbordet bra. Viktigt är att lampan både kan höjas och sänkas och att ljusstyrkan kan regleras. Vid en stämningsfull middag höjs lampan upp och ljusstyrkan dras ner medan man gör tvärtom då man ska arbeta.

Att välja lampor efter bordets form fungerar bra. Till runda bord kan man passa runda lampor eller halogenlampor monterade på en cirkelformad skena. Till långbord fungerar flera lampor på rad eller en avlång pendellampa. Även en skena eller vajer med nerhängande lampor eller spotlights som riktas upp i taket är ett alternativ.

I ett trångt kök med litet bord kan en pendellampa vara för dominerande. Då är riktbara spotlights i taket eller väggen en bättre idé.

sovrum.

Sovrummet är ett rum som ofta delas av två, och man måste ta hänsyn till varandra då den ena kanske vill läsa och den andra sova. Lamporna vid sängen är viktiga i sovrummet och man kan använda många olika lamptyper: golvlampor, bordslampor eller vägglampor. Det är viktigt att de är rörliga så man kan rikta ljuset. Vägglampor är utmärkta eftersom de inte riskerar välta och de tar inte utrymme

från sängbordet. Ovanför en dubbelsäng är det smartast med två lampor.

Som allmänbelysning är infällda spotlights i taket med dimmerfunktion bättre än en stark taklampa. De kan vridas så ljuset faller där det behövs och med dimmern får man mycket ljus på dagen medan man på kvällen får ett mildare och behagligare ljus.

För att hitta vad man söker i garderoben krävs god belysning. Ett alternativ är vridbara spotlights infällda i taket eller monterade på skena rakt framför garderoben. De lyser både in i garderoben och ger bra sken på den som står utanför för eventuell spegling. Lamporna kan även placeras inne i garderoben.

badrum.

Badrummet är oftast det rum där man både börjar och avslutar sin dag. Ett hårt och brutalt ljus då man stiger upp är inte att rekommendera. Det är viktigt att tänka på säkerheten och hålla ström och vatten från varandra.

I ett litet badrum räcker det eventuellt med bara en taklampa, helst infälld i taket. I ett större är det bra att använda två neråtriktade armaturer, varav ena kan placeras ovanför duschen eller badkaret. Inbyggda halogen-spotlights är både praktiska och trevliga i badrummet. De kan sättas över hela taket eller begränsas till att belysa duschen, spegeln och tvättstället. Man kan även använda uppåtriktade vägglampor.

Då man stiger upp på morgonen vill ingen mötas av en lampa med strålkastareffekt.

Därför kan det vara trevligt med dimmer. Det är också ett behagligt ljus att slappna av till medan man tar ett skumbad.

Framför spegeln behöver man mycket ljus medan det i resten av rummet kan vara mer dämpat. Om man sminkar sig i badrummet bör det finnas en lampa på var sida spegeln, vilket belyser den som speglar sig istället för själva spegelytan. Lampor som placeras ovanför spegeln ger dramatiska skuggor. Det gäller även för helkroppsspeglar i övriga utrymmen.

Då man ska köpa badrumsarmaturer måste man kontrollera IP-talet som anger tätheten mot väta. Ju högre IP-tal, desto hägre täthet. Ovanför dusch eller badkar bör talet vara minst 44.

övrigt.

I tamburen är det trevligt med både ett välkomnande svagare ljus och ett starkare ljus som underlättar att hitta i lådor och skåp. Det är också praktiskt med lampor om är placerade antingen framför eller i garderoberna. Finns det utrymme kan en dekorativ lampa bli ett blickfång i ett utrymme som annars ofta inreds bara för att vara praktiskt.

Gångar och trappor är platser som bara passeras i förbifarten och de kan bli lite bortglömda. Belysningen är ofta hopplöst svag trots att det är viktigt att de är välbelysta så att man inte snubblar på mattkanter och trappsteg. Som tillägg till allmänbelysningen kan man lysa upp trappstegen med lampor som fällts in i väggen.

All form av arbete kräver god belysning, oavsett om det utförs i ett skilt kontor eller vid matbordet. Förutom en god allmänbelysning behövs en något kraftigare belysning vid arbetsområdet. En rörlig arbetsbordslampa med assymetriskt ljus ger ofta bästa belysningen för dator eller pappersarbete. För hobbyarbete behövs en annan ljussättning där ljuset faller jämt över en större yta utan att armaturen är i vägen. Vissa arbeten kräver även god färgåtergivning, som målning, sömnad eller inredningsjobb.

I småbarnsrum behövs förutom allmänbelysning främst extra ljus vid skötbordet och ett dämpat ljus för nattliga måltider. Armaturerna bör finnas utom räckhåll för barnen, vilket utesluter bords- och golvlampor. Vägglampor utan lösa ledningar är bra eftersom de ger ett mjukare sken än taklampor. Äldre barn behöver en bra arbetsbelysning vid skrivbordet och ovanför sängen.

Även utomhus bör man tänka på belysningen så att man ser i mörkret då man kommer hem. En lampa som tänds automatiskt då det blir mörkt eller då den känner av rörelse är en god idé. I synnerhet trappor och ojämnheter i marken är det viktigt att syns så man inte trampar fel. Belysning vid ytterdörren behövs så att man ser att låsa upp dörren. Effektbelysning i trädgården kan bestå av att lysa upp buskar och träd från marken med uppåtriktat ljus och på balkongen kan man lysa upp blomkrukor. Lampornas placering bör övervägas noga så att de inte bländar, varken en själv eller grannar.

ytmaterial.

Materialen kräver lika noggrann planering som färgerna. De väcker kanske inte lika stora reaktioner som färger men de har lika stor effekt. Genom att kombinera olika material i samma färg kan ett rum se lika levande ut som ett rum i flera färger. Inte enbart ytorna utan även möbler och föremål består av något material och inverkar på hurdantryck ett rum ger.

Hårda, glansiga och släta material anses ofta vara moderna och urbana medan grova, mjuka och matta material är avslappnade och lantliga. Med olika behandlingar kan samma material ge helt olika känslor, som i skillnaden mellan en grov råplanka och en slipad och lackad plank. Det lönar sig att blanda olika material och strukturer, men att ändå tänka på helheten och hålla den balanserad. Ett rum där alla ytor och möbler är gjorda av samma material ser ansträngande ut och ingenting kommer till sin fördel. Inte heller för många material i samma utrymme ser bra ut eftersom det lätt blir kaotiskt.

En bra regel är att kombinera material och strukturer som är varandras motsatser: kalla och hårda material tillsammans med varma och mjuka, gammalt med nytt, grovt med slätt, glansigt med matt. Det betyder inte att alla hårda material passar med alla mjuka utan naturligtvis passar vissa material bättre ihop än andra och i mycket beror det också på situation och smak.

Äkta naturmaterial är ofta hållbara och långlivade material som åldras vackert och kan behandlas igen.

väggar.

Väggarna är en betydelsefull del av ett rum även ur inredningssynvinkel i och med att de utgör en så stor yta och är avgörande för att helheten ska bli lyckad. Genom historien av inredning har man alltid satsat mycket på väggarna och ägnat stor tid åt att dekorera dem. Det finns gott om olika material att välja

mellan som alla har sina egna färgskalor och strukturer. Hur väggarna kläs bidrar till hur stämningen i rummet uppfattas. Bara genom att måla väggarna i en annan färg kan rummet kännas som ett helt annat och olika färger och mönster inverkar på hur rummet upplevs.

De vanligaste materialen för väggar är målfärg, tapeter, kakel och trä. Övriga i varierande vanlighetsgrad är bland annat betong, tegel, puts, glas, metall natursten och tyg.

tak.

Förr var det även vanligt att dekorera taken och arbetet krävde både tid och skicklighet. I gamla slott och palats som är öppna för allmänheten kan man beskåda vilket stort arbete konstnärerna förr lade ner på att smycka innertaken. Från och med 1920-talet är det något som har fallit bort nästan helt och numera är det vanligaste att jämna taken och måla dem i en

enhetlig färg, oftast vit.

I alla moderna hem passar det inte ens med dekorerade tak. I ett tråkigt rum med enkel inredning kan det däremot bli rummets blickfång. Paneltak är ett vanligt alternativ till släta takskivor och är inget som höjer på ögonbrynen, men det kan vara en fin dekoration. Ovanligare lösningar för tak är däremot bilder och mönster, takfärger som är mörkare än väggarna, tapet, tyg, kakel eller målning i specialtekniker. Taket blir genast mer intressant då det behandlas på ett avvikande sätt.

golv.

Golvet hör till den del av inredningen som har längst livslängd och det är också dyrast och jobbigast att byta ut. Eftersom man rör sig över golvet, och ibland också dansar, leker eller sitter på det, måste det hålla mer än någon annan yta. Val av material till golv beror på i vilket

Förr i tiden var det vanligt med dekorativa väggar och tak och det var något som uttryckte status. Sedan början av 1900-talet är det något som efter hand fallit bort allt mer.

utrymme det läggs, hur det ska användas, vem som bor i hemmet, hur det ska skötas och underhållas samt på pris. Därtill tillkommer förstås estetiska faktorer.

Golvet kan vara antingen hårt eller mjukt eller något mitt emellan. Hel-täckningsmattor är det mjuka alternativet och de känns varma och sköna under fötterna samt dämpar ljud. Till hårda golvmaterial hör kakel, trä, sten och tegel som är hållbara men kan kännas lite kalla och kan orsaka ljud för den som bor i lägenhet eller våningshus. Mellan mjukt och hårt placeras flexibla material som linoleum, kork, vinyl och gummi. De är mycket hållbara, lättskötta och relativt billiga och är skönare för fötterna än sten och kakel.

olika material.

Vägg, golv och tak är fasta konstruktioner som utgör en stor del av ett hem. Ytorna ger hemmet olika material, strukturer och mönster. Utrymmets funktion har stor betydelse för vilket material man väljer eftersom olika ytor och rum kräver olika grad av tålighet och slitage. För rummets ytor finns det ett stort utbud av olika material att välja mellan.

målfärg.

Målning är en mycket mångsidig teknik eftersom det inte bara finns ett oändligt antal färgalternativ utan även en mängd olika måltyper och metoder att skapa

olika utseenden med. Målning är det enklaste och antagligen även billigaste sättet att fräscha upp en vägg och ge rummet nytt liv.

Glansighetsgraden finns i en skala från högglansigt till väldigt matt. Måta färger har ett pulvrigt framträdande som täcker små brister och skavanker väl och passar bra till tak, vardagsrum och sovrum. De är eleganta och behagliga, men avslöjar alla fettfläckar och fingeravtryck och bör därför undvikas i barnrum och kök. Halvglansiga färger har en silkeslen, varm känsla som fungerar bra i sovrum och vardagsrum. Glansiga färger är lätta att rengöra och tål rengöringsmedel bättre än matta. De är även fuktavvisande och lämpar sig därför väl till kök och badrum och för att betona dörr- och fönsterkarmar och själva dörren. Glansiga färger avslöjar till skillnad från matta alla ojämnheter och brister i underlaget.

Färgerna delas upp i olje- eller vattenbaserade. Oljefärger är vältäckande och hållbara och kan även användas i fuktiga utrymmen. De används i första hand på trä och metall. Vattenlösliga färger har jämfört med oljebaserade färger fördelarna att de är miljövänligare, torkar snabbare, är så gott som luktfria och går att tvätta från kläder och verktyg med vatten. Latexfärg är en vattenbaserad färg. Det är en typisk takfärg och är förstahandsalternativet på tapeter, byggskivor och torr puts inomhus. Latexfärg bör inte användas på rent trä eftersom vattnet får fibrerna att resa sig.

Istället för vanlig täckande målfärg kan

Målfärg kan ge spännande ytor. Specialmålfärger kan till exempel vara metallglänsande eller glittrande, imitera andra material eller som här skapa strukturer i väggen. Man kan också själv skapa effekter med olika måltekniker, genom att måla motiv eller genom att kombinera färger av olika nyanser eller glansighet på samma yta.

man också använda lasyr eller betst för att få en delvis genomskinlig yta. Det är vanligtvis lasyr som används för att uppnå specialeffekter med målningstekniker. Eftersom lasyren är transparent kan den målas ovanpå ett färglager i samma eller avvikande kulör för att ge ytan extra djup och lyster.

Med olika typer av färger och olika tekniker kan man uppnå många spännande resultat. Det finns färger som imiterar bland annat tyg, mocka, sammet, betong, läder och wet look-ytor. Därtill finns metallicfärger, glänsande guld- och silverfärger eller färger med glitterpartiklar i. Det finns ett stort antal målningstekniker för att skapa olika effekter och medan en del är enbart dekorativa används andra för att imitera ett annat material, som marmor, elfenben eller trä. Till de dekorativa hör bland annat lasering där man skapar mönster i lasyr med olika redskap och patinering som får väggytan att se åldrad ut. Därtill kan man skapa motiv eller text med färg. Stämplor och schabloner är bra hjälpmedel men man kan även måla motiven själv antingen för fri hand eller med hjälp av overheadprojektor.

tapet.

Det finns ett stort urval tapeter av olika kvaliteter och utseenden och problemet är sällan att hitta en passande utan snarare att man tappat bort sig bland alla alternativ. Tapeter är moderna igen och

TYPEN AV TAPET

• **Grundtapeter** är en typ av underlagstapet för den egentliga tapeten om ytan som ska täckas är skrovlig och ojämn.

• **Papperstapeter** är den traditionella typen av tapeter som idag håller mycket hög kvalitet och är hållbar. De finns även som tvättbar version med en plastyta som försiktigt kan torkas av.

• **Non-woven tapeter** är gjorda av en blandning av cellulosa och syntetfiber. Till skillnad från papperstapeter varken sväller eller krymper de vid uppsättningen, vilket gör att tapeterna inte måste överlappa varandra utan läggs skarv i skarv.

• **Vinyltapeter** har ett lager av plast ovanpå en pappers- eller non-woven bakgrund. De tål vatten bra och kan användas i kök och barnrum där det är svårt att akta tapeterna och även i den torrare delen av badrum.

• **Våtrumstapeter** är en slags kraftigare vinyltapet som är vattenavstötande och passar även i duschen. Fogarna svetsas ihop men är trots det deras svaga punkt där det kan uppstå fuktskador.

• **Flocktapeter** efterliknar sammet och känns eleganta.

• **Textiltapeter** passar bara till torra rum, dock inte till kök. Idag har de ofta en baksida av papper. Ytan kan bestå av bland annat färgad eller naturfärgad säckväv, silke, linne och filt.

• **Glasfiberväv** har oftast en yta med kraftig struktur i olika mönster, men de kan även vara ganska släta och kännas mjuka att ta på. De täcker ojämnheter bra och vissa sorter kan även användas i badrum och i tak. De är menade att målas.

• **Övermålningsbara tapeter** finns i olika mönster och strukturer och har till stor del ersatt glasfiberväven eftersom de är lättare att sätta upp och suger åt sig mindre färg.

• **Bårder** finns från smala till väldigt breda och används för att markera en list eller dela upp väggen i två områden.

många konstnärer, designers och även fotografer arbetar med att framställa intressanta tapeter. Varje smak och budget kan bli tillfredsställd i den djungel av tapeter som finns. Stormönstade, randiga, enfärgade, diskreta, dramatiska, skrovliga, moderna, retro, klassiska, handtryckta - de finns i alla utföranden. Det vanliga är att tapetsera väggarna men det finns inget som hindrar en från att även täcka

taket eller dörrarna med dem. Är man tveksam till att tapetsera ett helt rum fungerar alltid en fondvägg bra.

Vill man skapa något personligt finns möjligheten att trycka upp tapeter från en egen bild eller fotografi och det finns också tapeter som ska göras personliga genom att rita eller måla på dem, så kallade interaktiva tapeter.

Det finns även att få tag på flera sta-

diga material med pappersbakgrund för upphängning på väggarna, till exempel grästapeter, glas, sand och metallfolie.

kakel.

Det finns ett stort utbud av kakel i olika material, storlekar, format, färger, mönster och prisklasser. De är antingen industriellt tillverkade eller handgjorda. Vilket material kaklet är gjort av påverkar

TYPER AV KAKEL

- **Keramiska plattor** är gjorda antingen med maskiner eller för hand av lera som bränts och glaserats i hög temperatur. De finns i djupa varma färger och i många utseenden. Plattorna är hållbara och aningen skrovliga i ytan. Klinker är en form av keramiskt kakel. Skillnaden mellan klinker och vanligt kakel är att klinker har betydligt högre täthet, vilket medför högre hållfasthet och slitstyrka. De tål både värme och kyla och även om de är vanligast på golv passar de även till väggar. Frosttåligt klinker kan användas utomhus.

- **Cementkakel** är gjorda av en blandning av cement, sand och mörpolver. De är färgade enbart på ena sidan och torkas naturligt utan ugn. De passar i alla utrymmen och är otroligt hållbara, men ska inte tvättas med starka rengöringsmedel.

- **Mosaik** är gjort av emalj, sten eller glas och består av små bitar som oftast är monterade på nätark i färdigt mönster, men de kan även köpas enskilt. De finns i ett stort urval färger och former. Mosaik passar bra i badrum, kök och bassängomgivningar och arken är även lätta att använda på oregelbundet formade områden. De kan användas för att täcka en hel yta eller för att skapa mönster, och det finns också mosaiker som bildar stora motiv att täcka en hel vägg eller golv med.

- **Terracotta** är ett tidlöst kakel av lera och är poröst och får med tiden en vacker patina. Det kräver lite underhåll men är okänsligt

för hetta och rengöringsmedel. Det passar både på väggar och golv. Vilken färg kaklet har beror på vilken sorts lera den är gjord av, men till och med kakel av samma lera växlar alltid i nyans och ger golvet en vacker struktur. Glaserad terracotta erbjuder ett större användningsområde än oglaserad eftersom det tål slitage bättre och är mindre poröst.

- **Plattor av stengods** är starka, hållbara och tål solsken, frost, vatten och stänk. De är gjorda av lera som utvinns ur jorden, slätas ut, glaseras, skärs och bränns enskilt i väldigt höga temperaturer. De finns i olika jordnära färger.

- **Plattor av lergods** är mindre regelbundna till formen än stengods och de är ojämnt tjocka och har grövre kanter. Båda påminner om marmor eller natursten då de ges ett lager av färgad glasyr.

- **Porslinskakel** är resistent mot vatten, fläckar, rengöringsmedel och slitage och det är lätt att underhålla. Därför passar det utmärkt till badrum och kök. Däremot är de för sköra för att passa på golv. De finns i ett brett urval av färger och motiv.

- **Glaskakel** är väldigt slitstarkt och passar bra i badrum och kök. De har en skinande yta som är väldigt vacker men man måste tänka på att underlaget lyser igenom. Glaskakel finns i en rik färgskala. Som golvyta lämpar de sig bäst på områden med lite trafik.

mycket dess funktioner och utseende. Kakel är vanligast på golv och väggar men fungerar även i tak och de går bra att använda i andra utrymmen än kök och badrum. I nordiska länder kan dock ett stort användande av kakel ge ett kallt intryck

Det finns skilt vägg- och golvkakel eftersom kakel för golvet måste vara extra hållbart för att tåla det slitage golvet utsätts för. Slitstyrkan mäts i PEI-värde från 1-5, där 5 är mest slitstarkt. Golv kräver minst 2. På golv som utsätts för spill ska plattorna vara halsäkra.

Kaklet kan antingen vara glaserat eller oglaserat de oglaserade är svårare att hålla rena. Är golvkaklet oglaserat finns det speciell klinkerolja att olja in kakel och fogar med för att de bättre ska stöta bort smuts och vara lättare att rengöra, och det ger också plattorna en djupare lyster.

Både tapeter och kakel är utmärkta val för att få färger, mönster och strukturer till ett utrymme. Båda finns också i flera olika material och materialvalet bestämmer till vilka utrymmen och vilken användning de passar.

Stora kakel passar bättre i stora rum och ger ett enhetligt intryck medan mindre är lämpade för små utrymmen. Stora kakel kräver ett mycket jämt underlag och är tunga och otympliga att hantera medan små kakel - i synnerhet mosaik - gör det lättare att komma åt i hörn och knutar. För att små plattor inte ska bli monotona kan man leka med olika storlekar eller placera dem i olika mönster - till exempel diagonalt eller i fiskbens- eller korgflättningsmönster. För intressanta uttryck kan man även kombinera olikfärgade eller -mönstrade kakel av olika storlekar. Att blanda modernt kakel med ett gammalt från 1800-ta-

let eller ett dyrt med ett billigare kan se vackert ut. Tredimensionella kakel ger en spännande struktur till utrymmet.

Fogarnas färg inverkar på helhetsintrycket och färgen kan antingen smälta ihop med kaklet eller avvika för att sticka ut. I kök lönar det sig att ha mörka fogar mellan kaklen eftersom det med tiden blir svårare att få ljusa fogar rena. I golv är vita fogar aldrig en bra idé eftersom de snabbt blir solkiga. Smutsgråa fogar är ett säkert färgval. Varken plattorna eller fogmassan mellan dem är helt vattentäta och därför måste det i våtutrymmen finnas ett tätt skikt bakom dem som vattnet inte kan tränga igenom.

trä.

Trä ger en varm och naturlig känsla till ett rum. Det har en vacker struktur och bra akustiska egenskaper som dämpar ljud. Det fungerar bra för väggar, tak och golv och finns i ett stort urval av träslag, färger, bredder, tjocklekar och ytbehandlingar. I Norden har det traditionellt använts mest ljusa träslag som furu, ek, björk, ask och lönn, men idag finns det en rad andra mer eller mindre exotiska material att välja mellan.

Väggar och tak kan täckas med brädpanel eller med paneler i olika utföranden. Inomhuspanelen eller interiörpanelen både inverkar på rummets upplevelse och är praktiska då man vill dölja fula eller slitna ytor, rör och elektriska ledningar. Intrycket beror på typ av panel och val av material och ytbehandling. Vissa passar till moderna rum medan andra passar lantliga eller traditionella byggnader bättre. Möjligheter för ytbehandling är att använda en som framhäver träets naturliga färg, en som färgar träet eller får det att se ut som ett annat träslag eller en som helt och hållet täcker träet.

Panelen kan täcka en hel yta eller bara en del av den. Väggpaneler som bara når upp till en viss höjd kallas för bröstpaneler. Hur man lägger panelen har betydelse för hur rummet upplevs. En stående brädpanel får rummet att se högre ut medan en liggande gör rummet bredare. Detsamma gäller för tak; paneler som går

YTBEHANDLINGAR FÖR TRÄGOLV

- Målning täcker träytan totalt och är bra då man vill dölja brister i träet. Med målning kommer ett stort utbud av färger och tekniker och man kan måla enfärgat, i mönster eller med motiv. Det ger ett hållbart resultat, är lätt att rengöra och slitaget ger med tiden trägolvet en vacker patina.

- Lack är den mest hållbara ytbehandlingen och kräver minimalt underhåll. Lackade golv är ändå känsliga för hög belastning på liten yta, som stilettklackar. Lack skyddar mot fläckar och visar upp träets vackra ådring på bästa sätt. Det finns i olika glansighetsgrader. Mjuka träsorter är bättre att olja än att lacka.

- Olja gör träet mjukt och vackert med ett naturligt, varmt och levande utseende. Oljan får träet att mörkna en aning. Med färgpigment i oljan kan man tona träet. Vitpigmenterad olja ger en lutad känsla. Nackdelen är att oljade golv är ganska känsliga eftersom oljan tränger in i träet istället för att skapa en skyddande hinna ovanpå. Därför krävs regelbundet underhåll.

- Vax ger golvet en lyster och doft som är omöjlig att imitera. Ett traditionellt vax kräver regelbunden rengöring och polering och är väldigt känsligt för vatten. Ett

enklare alternativ är vax polish som rengör golvet samtidigt som det underhåller vaxet. Vissa vax kan lackas för större hållbarhet.

- Bets ger träet färg men låter ändå dess ådring skina igenom. Vattenbaserade bets är bättre för mjuka träslag medan spritbaserade träbets passar de hårda. Tyvärr blir det lätt skråmor i ett betsat trägolv.

- Lut som är vitpigmenterad är ett traditionellt sätt att bleka trägolv. Blekning framhäver den naturliga ådringen som finns i träet. Lutet kan också vara klart vilket inte tar bort gulheten i träet och ger en gråaktig yta. Lutet ger inget skydd mot slitage och golvet måste då skyddas med såpa eller olja ovanpå. Golvet kan också blekas med olika medel som blekande oljor, lack eller vax eller specialfärger.

- Såpning av trägolv är en traditionell metod som gör golven mjuka att gå på. Såpade golv är lättskötta och blir hållbara med tiden. Fördelen är att alla andra metoder fortfarande går att använda - man kan lacka eller olja utanpå utan att behöva slipa först. Nackdelen är att det är ömtåligare än golv som behandlats på andra sätt och det passar inte i kök eller tamburer.

riktning.

Brädpanelen kan förutom att läggas stående eller liggande även läggas i en blandning av båda eller vertikalt. Beröende på spont och fals kan panelen

vara slät eller profilerad och den kan vara gjord av smala lister eller breda brädor. Därtill kan panelen vara väldigt dekorativ och går att förverkliga bland annat som en gammaldags eller modern spegelpanel, som släta eller strukturerade skivpaneler, som paneler i flätat tunt faner, som tredimensionella paneler och som paneler som delas in i skilda områden med hjälp av lister. Det finns färdiga dekorativa panelement att installera för dem som inte vill eller kan bygga själv.

Trägolv har en lång tradition i finska hem. De passar i alla utrymmen och har en mycket lång livstid. Ett bra trägolv borde hålla i minst 70 år, vilket i längden gör trä till det billigaste alternativet för golv.

Till golv används både löv- och barrträslag. Trä från barrträd är aningen billigare men det är också mjukare, så vassa klackar och tunga möbler kan göra märken i golvet. Barrträsgolv spantas oftast inte heller så om installationen inte sköts noggrannt kan det krympa och uppstå springor. Av ädelträ är några vanliga träslag lönn, valnöt, körsbär, bok och röd- och vitek. Teak, ebenholts, iroko, wenge, mahogny och rosenträ är några kända exotiska träslag och de är alla är dyrare än tidigare nämnda träslag. På senare tid har det kommit nya tropiska träslag på marknaden, vilka ofta är billigare och miljövänliga. Använder man ett exotiskt träslag är det viktigt att det inte kommer från en regnskog, med undan-

Trä ger värme till ett utrymme som inget annat material klarar av. Olika träslag har olika färgtoner och det är viktigt att det passar ihop med de övriga färger som finns i rummet. Både träparkett och äkta brädgolv är mycket hållbara.

tag för odlade sådana. FSC-märkt trä är en internationellt framtagen krav- och rättvisemärkning som man kan känna sig trygg med.

Det finns två huvudtyper av trägolv: massivt trägolv och parkettgolv. Massiva golv är bland annat plankor och bräder, massiv parkett, stavparkett samt mosaikparkett. De finns i olika tjocklekar och de tjockaste passar bara vid nybyggen eftersom golvet kan bli för tjockt vid en renovering. Massivt trägolv behandlas efter att det lagts på plats och det kan slipas flera gånger då ytan blivit sliten. Parkettgolv som inte är massivt, även känt som flerskiktsparkett eller lamellparkett, består oftast av tre lager. Alla lager är av trä men med fibrerna riktade åt olika håll för att minska träets naturliga rörelser och göra plankan måttnoggrann och stabil. Ytskiktets består av det synliga träslaget och är av varierande tjocklek medan de två understa lagren ofta är furu eller gran. Tjockare ytlager håller bättre och tjockleken bestämmer hur många gånger parkettgolvet kan slipas före golvet måste förnyas helt. En tredje form av trägolv är fanérgolv som är den tunnaste typen av trägolv och inte kan slipas om.

Val av träslag, tjocklek på golvmaterial och dess ytskikt samt ytbehandling beror på var golvet läggs, vad utrymmet används till och hur mycket slitage ytan utsätts för. Parkettgolv är ofta ytbehandlat redan på fabriken men alla andra trägolv måste behandlas för att de

Många tror att laminatgolv är ett trägolv eftersom dess yta ofta imiterar trä, men det är i själva verket en produkt som tillverkas av flera sammanpressade skikt där inget av skikten är trä. Utseendet uppstår av ett mönstrat papper som skyddas av ett hårt plastlager, och laminatgolv kan därför se ut på många olika sätt.

Marmor är en dyrbar sten som är mångsidig och passar både ytor och inredning. Dess vackra ådring gör den populär trots att marmorn skrapas ganska lätt.

bättre ska tåla fukt och fläckar. Typ av ytbehandling är av stor betydelse både för golvets utseende och hur det ska skötas. De olika behandlingarna har skilda egenskaper som gör att de passar olika bra i olika utrymmen och på olika träslag.

Trägolvet hårdhet mäts i brinell och ju högre värde desto tåligare är golvet. Rum med mycket trafik, speciellt trafik ut och in ur huset, kräver ett slitstarkt golv gärna i ett massivt, hårt träslag medan sovrum klarar sig utmärkt med parkettgolv. Kök behöver ett träslag där fläckar inte förstör träet och hårda träslag som ek

och ask samt flera exotiska träslag passar bra både i kök och tambur. I badrum kan faktiskt vissa träslag, som teak, iroko, ipe eller jotoba, som vaxas och lackas, fungera.

I vilken riktning trägolven installeras har betydelse för helhetsintrycket. I ett avlångt rum är det naturliga valet att installera bräderna i längdriktningen. Bräderna bör även löpa rakt framåt då man kliver in i ett rum för att det ska kännas välkomnande. Det är bra om båda kraven kan uppfyllas på samma gång, annars måste man välja.

laminat.

Laminatgolv är en relativt ny produkt som består av tre skikt: ett högtryckslaminat i botten, en kärna av MDF-skiva och ett högtrycklaminat överst. Laminatgolv har ofta en yta som liknar trä men mönstret är i själva verket ett fotopapper som skyddas av en stark yta. Fotopappret gör att plankan i princip kan se ut hur som helst, och förutom att laminatet kan imitera varje möjligt träslag finns det också i imitation av andra material som metall, kakel och sten samt som enfärgat, mönstrat och med motiv. Trä och sten imiteras perfekt även till struktur med skrovlig yta. Jämfört med äkta trä ger laminat ett mer stumt och hårt intryck och det är också kallare.

Laminatgolv kan används i alla utrymmen utom fuktiga och de passar i miljöer som slits mycket, som kök och hall, eftersom det är mycket slitstarkt och därtill lätt att underhålla. Det finns i flera olika kvalitets- och prisklasser och de dyrare tål såklart mera slitage. Till nackdelarna hör att då det är utslitet måste golvet bytas helt eftersom det inte går att slipa och behandla igen.

Plattorna är lätta att lägga på plats genom att limma ihop dem vid långsidorna där de har spår som passar ihop. Ännu enklare är det att installera laminatgolv som passas ihop med ett klicksystem utan lim. Laminatgolvet är tunt, vanligtvis 7-8 mm, och kan läggas ovanpå ett annat golv utan att det blir problem

med trösklar eller dörrar. Ytbehandlingen sköts färdigt på fabriken och man kan inte behandla dem själv.

Laminat finns även som paneler för väggar och tak.

natursten.

Natursten har med sina ådror och skiftningar en skönhet som är omöjlig att imitera och passar både i moderna och lantliga inredningar. Slitaget ett golv utsätts för kräver att stenarterna som läggs på golv är hårda. Stenplattor ser bra ut på terasser och uteplatser, men används också inomhus främst i tamburer och an-

dra rum på bottenvåningen. Nackdelen med stengolv är att de kan kännas kalla under fötterna. På grund av att plattorna idag kan skäras mycket tunnare än förr är de också mycket lättare till vikten, vilket innebär att de idag även passar för rum på övervåningen och på väggar. Stenplattorna kan vara släta, strukturerade eller polerade samt naturliga eller tillskurna och om man är ute efter någon speciell form finns det stenhuggerier som kapar på beställning.

Marmor är den dyraste och lyxigaste kalkhaltiga sten som finns. Det finns fler än hundra variationer med alla sorters

ådringar. Ofta är det de sköraste arterna som har de vackraste färgerna och mönstringarna och de kostar också mest. Till marmorns nackdelar hör att det lätt skrapas, och eftersom det är ganska poröst tar det lätt åt sig smuts och fläckar som missfärgar stenen. Plattorna kan behandlas med porfyllande medel för att tåla mer men det lönar sig ändå att undvika marmor på golv som utsätts för hårt slitage eller mycket vattenstänk.

Skiffer används ofta som alternativ till marmor, främst för att det stöter bort smuts mycket bättre. Det finns i varierande nyanser och strukturer och är mycket hållbart. Ytan behöver inte behandlas men kan om man vill lackas eller vaxas. Plattorna är ofta bearbetade för att få en jämnare tjocklek. Skötseln är relativt enkel och resultatet är stiligt, men även dyrt. Det tål blekning och fläckar och det finns i allmänhet ingen fara för halka.

Granit har en väldigt vacker mönstring och ju finare dess ådring är desto hårdare är stenen. Jämfört med marmor är det billigare, inte lika halt och står bättre emot skråmor och fläckar. Granit finns i ungefär 50 färger och kan vara matt eller glansig, varav den glansiga är mer elegant och bättre visar upp granitens fina ådring. Matt granit är däremot säkrare att gå på eftersom det är mindre halt.

Sandsten och kalksten är skörare än andra stenarter men de är billigare och finns i stor variation. De passar både inne och ute. På grund av att de är porösa

måste de ytbehandlas.

Naturstenarna behöver inte nödvändigtvis vara gjorda som stora plattor utan kan även finnas som små stenmosaiker på nätark. Där är tyngden inte längre ett problem vilket gör att deras användningssmöjligheter är mycket större. Därtill kan man även välja att använda lösa, slipade stenar som delvis sänks ner i betong. Ett alternativ är plattor av mosaikbetong som är gjorda av mosaikflis nedsänkt i ett cementbotten som därefter poleras. Dom är vackra och hållbara och inte speciellt hala. De finns i olika storlekar och tjocklekar och är väldigt tunga.

betong.

Betong består av en blandning av cement, vatten, sand och grus. Det är ett bra material för golv och väggar eftersom det tål både kyla och värme, är lätt att underhålla, inte rispas och kostnaderna är rimliga. Det är därtill ett varierande material som kan formas hur som helst och det finns flera alternativ för nyanser och ytor. Betong kan behandlas för att tåla vatten, fläckar och starka rengöringsmedel och passar därför i alla utrymmen, och förutom till golv och väggar kan det användas för hyllor, badkar, möbler, arbetsbänkar, lavoarer och dylikt.

Lämnas betongens färg naturlig beror dess nyans på dess komponenter och färgen varierar mellan olika nyanser av vitt och grått. Betongen kan också färgas genom att blanda ut den med antin-

Betong passar in i många inredningar och behöver inte alls upplevas som hårt och rått. Intrycket beror på vilka andra material som finns i samma utrymme samt hur dess yta behandlas. Betongens mångsidighet gör det till ett praktiskt material och det passar även i våtutrymmen.

gen naturliga eller syntetiska pigment. Naturliga pigment kommer från metalloxider - järn, titanium, krom, kobolt eller magnesium - och ger mer subtila nyanser än de kemiska färgämnen och håller längre. Betong kan också målas med specialfärg speciellt framtagen för det materialet.

Betongen behöver inte alls ge en industriell känsla. Dess yta kan varieras på många sätt och erbjuder därför många möjligheter som passar olika stilar. Ytan kan vara antingen slät eller skrovlig samt matt eller glansig. Ju slätare ytan är, desto svårare är det att få perfekt resultat eftersom minsta defekt kommer att synas. Ytan kan göras slät genom polering eller vaxning medan en skrovlig yta skapas med hjälp av redskap som ger olika strukturer och mönster. Betong kan

också borstas för att uppnå en repad yta.

I betong kan man skapa avtryck med bland annat löv, spets och tyg och man kan också skapa mönster, figurer, motiv och bokstäver med olika metoder. En vacker effekt är att pressa in andra föremål i betongen, såsom glas, speglglas, stenar, snäckor och bitar av kakel eller trä. Det går även att imitera en stenyta genom att rista in skårar i betongen som påminner om stenens former och struktur, och därefter måla och vaxa betongen.

tegel.

Tegel finns i flera olika färger även om den rödbruna känns traditionell. Beröende på övrig stil kan en inredning med tegelväggar kännas lantlig eller industriell. Lämnas teglet naturligt bör det prepareras med ett medel som håller lösa partiklar på plats och gör ytan lätt att rengöra. En tegelvägg som målas lämnar kvar ett tydligt tegelmönster, medan det blir svagare vid slamning. Putsning gör ytan helt slät.

Tegel är ett förvånansvärt bra golvmaterial som passar bra i tamburer, kök, matsal och vardagsrum. Precis som kakel kan det läggas regelbundet eller i mönster. Det finns speciellt golvtegel som är tunnare och glaserat för att stöta bort vatten. Om underlaget är tillräckligt stadigt kan man även använda vanligt tegel, men då är det bäst att lacka eller vaxa ytan för att underlätta underhållet.

När tegel väl är uppvärmt hålls det härligt varmt medan det på sommaren svalkar skönt. Däremot kan det kännas kallt på vintern och det kan löna sig att överväga golvvärme under teglet.

puts.

Puts är ett tunt ytskikt av bruk för väggar som kan användas på byggnader både inomhus och utomhus och nästan i alla utrymmen, även i badrum och kök. Puts består av pulvriserad sten, vatten och bindemedel, varav det senare ofta är kalk i olika proportioner. Kalk är ett naturligt bindemedel som utmärkt går att applicera på tegel, sten och betong. För andra typer av yta måste det blandas med andra tillsatser. Kalk är billigt och slittåligt och tål temperaturväxlingar utan att spricka.

Tegel passar både för väggar och golv och tillsammans med golvvärme blir det skönt under fötterna i badrummet.

Tadelakt är en marockansk kalkputs som även tål vatten och därför kan användas i badrum. Kalkputs tillverkas i många färger och strukturer.

Tyger för hemmets ytor finns i flera format och kan sättas upp på många olika sätt. Då de är fritt hängande suddas rymmens konturer ut och det upplevs som större.

Puts utan färgpigment är rosaaktig och kan lämnas helt obehandlad. En färgad puts fås genom att blanda den med färgämnen före applicering och den kan också målas efteråt. Putsen blir vanligtvis alldeles slät men den kan bearbetas på olika vis för att få en vacker struktur. Målas putsen med roller ser den ut som sten och baddas ytan efter applicering med en trasa eller svamp får man en molnig effekt. En slät vacker yta uppnås genom polering och den glansiga ytan kan vara allt från milt skimrande till högblank. För att skydda ytan kan den vaxas. Putsen kan också användas för alla slags tredimensionella effekter.

Tadelakt är en speciellt ren form av kalk från Marocko och appliceringen är rätt omständig. Den är vattentät med en mycket slät yta från vilken kondens rin-

ner av och den passar därför i kök, badrum, duschar och andra utrymmen som kan bli våta. På grund av sin hållbarhet och stora variation av färger används tadelakt också mycket i vardagsrum och sovrum. Det finns färdigblandade produkter som liknar tadelakt och som är lättare att använda. Italien har också en egen traditionell form av puts som kallas för stucco lustro.

tyg.

Tyg kan användas för att klä väggar och tak. Trots att alla hem inreds med textilier kan det vara en främmande tanke att använda dem till väggarna. Det var dock

en vanlig metod på medeltiden och är fortfarande på vissa håll i Europa. Vägtextilier har en omslutande, varm och rogivande effekt som gör att de passar perfekt i sovrum och oavsett utrymme känns de lyxiga. Val av tyg har stor betydelse för vilket intryck rummet ger och textilier ger en stor möjlighet att leka med färger, mönster och strukturer.

Man kan klä väggarna med tyg på flera olika vis. En form av fast beklädnad som är dyr och arbetsdryg är att placera polyestervadd mellan tunna stödlister fästa i väggen, över vilket ett tyg med ihopsydd kanter spänns. Ett lättare sätt är att beklä en skiva med mjuk yta, eventuellt

med ett lager polyestervadd emellan. Tyget fästs då på baksidan av panelen som sedan skruvas eller limmas fast på väggen. De flesta möbeltyger kan användas till detta. Läder och andra stadiga material kan limmas direkt på plattan och istället för att spänna lädret runt kanterna renskärs plattans kanter med en vass kniv. Om tyget är stadigt kan det limmas direkt på väggen och det finns även tyger särskilt ämnat för detta, men de är svåra att få på plats. Oavsett material är de oftast utblandade med syntetiska fiber för att bli mer hållbara och vissa av dem är brandsäkra och behandlade för att stå emot fläckar och blekning från UV-strålning.

ing. Därtill finns textiltapeter som liknar äkta tyg och är lättare att lägga på plats.

Tyg kan även hängas löst upp längs med väggarna. Löst draperade tyger förvillar blicken och får rummets proportioner att se större ut eftersom rummets gränser suddas ut. Det fungerar bra då man vill dölja fula väggar eller rörinstallationer och är lätt att byta ut eller ta bort. Det kan täcka hela ytan eller hänga i våder samt falla fritt eller dras ner mot golvet med hjälp av tyngder, såsom en insydd träribba. Taket kan täckas genom att drapera tyger som en himmel ovanför huvudena.

glas.

Glas är ett känsligt material som är vanligt i kök, badrum och hall men även passar i andra utrymmen. Det finns som klart, tonat och färgat glas samt spegel-

glas. Glas kan användas som glasmosaik eller -kakel och det finns glasplattor med korkunderlag som även fungerar på golvet, men man kan också installera stora skivor för att beklä en yta helt eller delvis. Glasblock och speglar är ett utmärkt sätt att få ljus och rymd i hemmet.

Glasblock är tillräckligt starka för bärande väggar. Därför kan de användas istället för fönster då man vill ha ljus till ett utrymme utan full insyn, eller som mellanvägg för att skärma av men ändå ge ljus. De har också ljud- och värmeisolerande egenskaper. Det finns skilda glasblock för golv och genomskinligheten hos ett golv av glasblock förmedlar ljus mellan våningarna i ett hus

Speglar är bra att använda för att göra rummet ljusare eller ge intryck av att det är större. Att täcka en hel vägg från golv till tak med spegelglas får rummet att se

bredare, högre och längre ut men det är också en rätt dyr lösning. Även mindre spegelytor ger ljusare och förstörande effekt. Om vanligt spegelglas känns kallt kan man använda tonat glas, som samtidigt förändrar stämningen i rummet.

metall.

Metall har blivit populärt att använda i inredning och ytor och fasta detaljer av metall visas upp istället för att täckas över. Även om metall kan användas för att täcka hela vägg- och takytor används det mer ofta som inredningsdetaljer, lister, balkar, arbetsytor, hoar, badkar, möbler, trappsteg och -räck, skåpdörrar, köksinredningar med mera. Metall är väldigt snyggt i kombination med trä och glas. Det kan lämnas naturligt, behandlas för olika sorters ytor eller målas med speciella färger som är hållbara, skyddar mot rost och står emot hack och skråmor.

Typ av metall påverkar väldigt mycket hurudant intryck inredningen ger. Det finns många sorter av metall, där den vanligaste att använda i hemmet är rostfritt stål. Några andra exempel på metaller är silver, tenn, guld, järn, koppar, zink och aluminium. Dessutom finns det oxiderade och reagerade versioner av dessa metaller, som rostbrunt järn eller grönärjad koppar.

Rostfritt stål innehåller en blandning av stål, krom och nickel och det varken böjs, bucklas eller korroderas. Det är väldigt hållbart och är hygieniskt och

passar bra som arbetsytor i kök eftersom det inte reagerar med andra ämnen. Ytan på rostfritt stål kan vara polerad, borstad och lätt strukturerad. Den polerade varianten är svårast att hålla snygg eftersom den lätt skrapas och fläckas. De två andra är mer hållbara. Rostfritt stål får med tiden en patina och även om de första skråmorna irriterar stör inte längre de tusentals som följer.

heltäckningmattor.

Heltäckande mattor känns mjuka och varma under fötterna och de är också värmeisolerande och hindrar drag. Det finns inget annat golvmaterial som kan skapa en tyst och mysig miljö på samma sätt som mattor på grund av deras ljudisolerande egenskaper. Heltäckande

mattor hade sin storhetstid på 1960- och 70-talen och fick efter det dåligt rykte som opraktiska, allergiframkallande och ohygieniska. Mattornas kvalitet har efter det förbättrats anmärkningsvärt och nya material och egenskaper gör dem väldigt hållbara och lätta att hålla rena. De kan behandlas för att stå emot fläckar, mögel och röta och istället för att börja brinna smälter de om de kommer i kontakt med eld.

Mattor finns i många olika färger, mönster, strukturer, kvaliteter och prisklasser. Det gäller att välja rätt matta till rätt utrymme eftersom alla rum utsätts för olika slitage. Mattor finns i olika bredder, från 60 centimeter till fem meter. De smalare är menade till hallar och trappor. Det finns även heltäckningsmattor i

form av plattor och de är praktiska i rum där golvet lätt kan bli smutsigt. Uppkommer en fläck är det bara att byta ut den plattan och sen är golvet fint igen. Dessa plattor fungerar därför bra även i hall och kök samt i barnrum där de är mjuka och bekväma för lekande barn att krypa på.

Det finns flera tillverkningssätt för mattor och de flesta är vävda, tuftade

Väggar av glasblock tillåter ljus att spridas till andra delar av huset som skulle bli mörka med vanliga väggar. Blocken kan även utgöra ett golv och låter då ljuset förmedlas mellan våningarna.

Rostfritt stål är ett hygieniskt material som fungerar utmärkt i kök.

Heltäckande mattor är sköna under fötterna och inte alls ohygieniska som många tror. I sovrum är det skönt med ett varmt och mjukt golv på morgonen.

eller nålfiltade. De vävda är mest hållbara och bekväma men är också dyrast. Luggen bildar öglor som beroende på matta antingen lämnas kvar eller klipps upp. Tuftade mattor görs genom att dra knippor av lugg genom bottentyget och därefter fästa det med en kombination av stygn och lim. Bottentyget får sedan ofta en skyddande väv undertill. Den tuftade mattan är inte lika slitstark som en vävd matta, men den håller ändå väl i alla hemmets utrymmen. En nålfiltad matta består av gradvisa lager av fiber som pressats samman till en filt, som sedan limmas på ett syntetiskt och gummiaktigt underlag. Om fibren är långa ger det en matta av hög kvalitet och snyggt slutresultat. Är fibren däremot korta så tränger limmet genom hela luggen vilket gör den styv, platt och grov.

De viktigaste egenskaperna är mattans täthet och luggens längd. De väljs efter användningsområde - ju tuffare belastning desto bättre kvalitet krävs. Mattans täthet berättar hur mycket fiber det finns på en centimeter. En väldigt tät matta håller i årtal oavsett hur lång luggen är. Luggens längd innebär de knippen eller öglor av fibrer som finns ovanför mattans bottentyg. En allmän regel är att lågt skurna och täta mattor är slitstarka och passar bra till utrymmen med mycket trafik och ställen där de kan bli smutsiga, som hallar, tamburer och kök, medan långhåriga mattor är vackra, mjuka och behagliga men inte så slitstarka och des-

sutom svårare att hålla rena. Därför passar de bättre till ställen där man slappnar av, som sovrum och vardagsrum. De är ofta ganska glest vävda och luggen plattas till då man går på dem. En tjock matta med lång lugg behöver därför inte nödvändigtvis vara dyrare än korthåriga, som många tror.

I heltäckningsmattor används såväl naturliga som syntetiska fiber och de kan också blandas sinsemellan. Val av fiber ger mattan skilda utseenden men bestämmer också dess användningsområden. När naturfiber förekommer är det främst frågan om ull. Ylle är vackert och

behagligt och det stöter dessutom bort vatten och smuts. Däremot är det det dyraste materialet och det håller inte lika bra som syntetfiber. De syntetiska fibrerna är vanligare i heltäckningsmattor eftersom de är mycket mer slitstarka, även om de inte är lika behagliga. Nylon, också känt som polyamid, är det vanligaste materialet för heltäckningsmattor. Det är det starkaste av fibren och i vanliga hem krävs inte ens hållbarhet av så hög klass. Nylonmattan är lättast att rengöra och är billigare än ylle och akryl. Däremot är rent nylon svårt att färga, mönstra och strukturera och blandas därför ofta med

OLIKA LUGGAR

- Wiltonmattor är maskinvävda mattor med en jämn lugg. De är hållbara och anses ofta ge bäst valuta för pengarna.

- Velourmattor har en tät och jämn yta där alla öglor som uppstått vid vävningen har klippts upp till samma längd. Till följd av detta stöter de inte bort smuts lika bra som en tätare matta med öglor. Luggen kan vara såväl kort som lång. De är stiliga och rätt dyrbara och passar bäst till vardagsrum och rum med lite trafik.

- Bryssel- eller bouclémattor är vävda mattor där de öglor som uppstår vid vävningen lämnats ouppklippta. Ytan gör att dekorativa mönster syns extra bra. De små öglorna gör mattan slitstark och den passar bra i utrymmen där slitaget är stort.

- Ryamattor tillverkas genom ett mellanting av vävning och handarbete och under knyttningsprocessen uppstår öglor som sedan skärs upp. Slutresultatet är en tjock och mjuk matta med lugg som kan vara lång eller kort. Ju längre luggen är, desto mer svårstädad är mattan.

- Mattor med tvinnad lugg är stadiga och hållbara. Tecken på användning uppstår inte så lätt och de passar därför bra i trappor och andra utrymmen med hårt slitage.

- Därtill finns bland annat mattor där luggens öglor varierar mellan att lämnas kvar och klippas upp, mattor med ojämnt lång lugg för en vågig effekt samt mattor med lugg i två olika höjder vilket kan användas för att skapa reliefer och mönster på ytan.

till exempel ylle. Det bör inte heller utsättas för varaktigt solljus. Akrylfiber är lätt att färga och stöter väl bort smuts. Det är nästan lika slitstarkt som nylon och tål solljus bättre. Syntetiska mattor har en tendens att samla statisk elektricitet och bör vara antistatiskt behandlade för att inte ge små irriterande elchockar. Därtill kan mattorna vara gjorda av växtfiber, såsom sisal. Sisalmattor är hållbara men de kan kännas hårda och grova.

linoleum.

Linoleum är ett naturmaterial som tillverkas av en blandning av linolja, harts, trä, korkpulver och färgämnen, som smälts ihop och pressas ovanpå ett botten. Det är alltså inte gjort av plast som många tror, och är miljövänligt eftersom det både är nedbrytbart och återvinningsbart. Det säljs både som matta, som plattor och som bräder som kan klickas ihop på samma sätt som parkett. Linoleum passar i de flesta torra rum men eftersom ytan är blank passar det inte alla stilar. Det tål även vatten men kan inte rekommenderas till våtrum.

Linoleum finns i ett otal olika färger och mönster och man kan själv göra olika mönster genom att kombinera olika färgers plattor för att få ett personligt golv. Det finns i olika tjocklekar och det håller bättre slitage ju tjockare ytan är. Det är en god idé att nu och då vaxa golvet så att det bildas ett skikt som stöter bort fläckar. Linoleum förlorade en gång

Linoleumplattor ger intressanta mönster på golvet i och med att plattor i olika färger kan kombineras och skapa exempelvis ränder, rutor eller zickzack-mönster. Självklart kan golvet också vara enfärgat.

sin popularitet på grund av att det fick rykte om sig som dystert, stelt och skört, men med moderna tillverkningsmetoder är det numera väldigt hållbart, bakteriefrånstötande, antistatiskt och resistent mot UV-strålning. Andra fördelar med linoleum är att det är skönt att gå på och inte ger upphov till halka. Då underlaget består av kork har linoleum även ljudisolerande egenskaper.

vinyl.

Vinylgolv är gjorda av PVC-plast. De känns behagliga under fötterna och är både lättskötta och slitstarka. Vinyl passar utmärkt i kök och badrum där golvet mycket troligt kommer att bli vått och

det finns skilda vinylgolv som passar till våtrum. Skarvarna måste då svetsas. Vinylgolvet kan laddas med statisk elektricitet och är olämpliga i utrymmen med elektronik, såtillvida de inte är antistatiskt behandlade.

Vinylens färg- och mönsterutbud är så gott som ändlöst och det finns i naturtrogna imitationer av bland annat trä, sten, tegel, terracotta, rostfritt stål och grus - inte enbart visuellt utan även i struktur. Vinyl finns både i mjuka och hårda varianter och på rulle eller som plattor. Med plattor kan man skapa spännande mönster och enstaka skadade plattor är lätta att byta ut, men tyvärr är skarvarna känsliga för fukt.

Det finns två huvudsorter av vinyl; homogen samt heterogen vinyl. Den homogena vinylmattan tillverkas i ett enda genomfärgat skikt och är både väldigt tålig och slitstark, men det är också det dyrare alternativet. De heterogena eller flerskiktiga vinylmattorna har ett ytskikt ovanpå mönstret som slits snabbare än den homogena mattan. Vinylgolv finns även i stoppade alternativ med en baksida av skum eller filt, som är mer flexibla och sköna att gå på samt har en ljuddämpande effekt.

Vinylmattans kvalitet och egenskaper varierar från sort till sort. Ju tjockare underlag, desto bättre ljudisolering, och ju tjockare ytlager, desto bättre hållbarhet. Därtill finns olika grader av tålighet mot vatten och kemikalier. Dessa egenskaper bestämmer vinylens användning och i vilka utrymmen vinylmattan kan placeras.

gummi.

Gummigolv håller bättre, är mjukare, varmare och tystare än golv av linoleum eller vinyl. Det är ofta använt i utrymmen med mycket trafik och i träningslokaler, främst i offentliga byggnader men mer sällan i privata hem. I modern inredning kan dock ett gummigolv passa in perfekt. Gummi står sig bra mot skråmor, bucklor och brännmärken, och vissa sorter är behandlade med ett vax som gör att små skråmor och fel ofta repareras av sig själva. Däremot är det känsligt för många typer av lösningsmedel och kemiska rengöringsmedel.

Gummi säljs både som mattor, skivor och plattor. Det finns både som enfärgat i många färger och som mönstrat, och det kan var antingen slätt eller strukturerat. Bland strukturerade gummigolv är pastillmönster och fåror i ytan vanliga

Vinyl är hållbart och passar i utrymmen med mycket slitage. Eftersom det även håller vatten kan det installeras i alla hemmets utrymmen. Färg- och mönsteralternativen är så gott som oändliga.

Gummigolv är inte så vanliga i privata hem, men det betyder inte att de inte passar där. Gummimattor med pastillmönster är det klassiska valet och de ger utmärkt halkskydd som passar bra i badrum och trappor.

Linoleum är ett material med utmärkta ljuddämpande egenskaper vilket gör att det är ett bra val för både väggar och golv. Linoleumgolv är dessutom mjuka och behagliga att gå på.

alternativ. Båda två förhindrar halka väl och passar därför bra till badrum, men ytstrukturen gör också golvet svårare att rengöra och det rekommenderas därför inte till kök.

kork.

Kork är ett naturmaterial som tillverkas av bark från korkeken. Barken smulas sönder, pressas i önskad form och värmebehandlas i ugn utan tillsatta kemikalier. Det kan användas både för golv och väggar. Kork är ett mjukt och lätt fjädrande underlag som är skonsamt för ryggen och passar därför för golv i utrymmen där man går mycket, som köket. Det är lätt, hållbart, varmt och ljudisolerande och i och med fjädringen återhämtar det sig lätt från tryckmärken. Korkgolv finns i olika format som plattor, skivor, mattor och plankor som läggs precis som klickparkett. Förutom korkens naturliga färg finns det i många andra jordnära färger och det finns i typiska korkmönster eller i imitationer av till exempel trä.

Korken är vanligtvis färdigt behandlad i fabriken. Speciellt väl håller korken om den är försedd med ett ytlager av vinyl. Den passar då till barnrum, kök och tamburer, och i och med att vinylagret gör korken vattentät fungerar den även i badrum. Tyvärr kan den inte kombineras med golvvärme.

Källor för kapitel "ytmaterial":
Barker 2007, s. 12-126
Broström 2007, s. 53
Din Byggares webbplats
Gilliatt 2002, s. 54, 86-145
Hedqvist (red.) 2007, s. 81-86
Jokela 2005, s. 41, 46
Näsström & Eriksson 2006, s. 31-32, 49-56, 63
Thorstensen m.fl. 2010, s. 40-43
Thorstensen & Osbold 2007, s. 31-34, 45, 54-58, 77-78, 88-92, 109-113
Torre 2008, s. 8-119

textilier.

Med hjälp av textilier kan man på ett enkelt och billigt sätt få in stil, färger och mjukhet i sitt hem. Det finns tyger i alla utseenden och kvaliteter, från tunnaste organza till tjockaste yllefilt. Material väljs förstås efter utseende och stil men framför allt efter användningsområde. Tjocklek och kvalitet på tyget bör passa till det tänkta föremålet och tåla det slitage det ska utsättas för. Pris har även sin inverkan och designtyger och rena naturmaterial som ylle, bomull, linne och silke är dyra. Vanligtvis blandas syntetfibrer som viskos, polyester och nylon med i naturmaterialen för att få fram en viss färg eller göra dem mer hållbara.

De vanligaste textilierna är mattor och gardiner och miljöer utrustade med dessa ger ett varmare och mer inbjudande intryck än den kalla känsla som rum med kala väggar och golv inbringar. Textilier har förutom en dekorativ betydelse ett praktiskt syfte eftersom de är både värme- och ljudisolerande.

mattor.

Mattor är populära eftersom de är så mångsidiga. De är sköna under fötterna och de mjukar upp intrycket som ett hårt golv ger. De ger variation åt inredningen och kan förändra helhetsintrycket i ett rum. En stor matta sammanbinder ett rum och förenar vitt skilda möbler medan många mindre splittrar rummet i flera smågrupper. En matta under en soffgrupp eller matsalsbord får grupperna att se ut som egna helheter även om de står i ett stort öppet utrymme. Oftast lönar det sig att ha en stor matta i ett stort utrymme istället för många små. Dekorativa mattor kan också hängas upp på väggen.

Knutna eller tuftade mattor har lång eller kort lugg och de kan både tillverkas för hand och på maskin. De flesta nya mattor är tuftade, vilket ger en mjuk och behaglig översida medan stommen är styv och ganska tung för att mattan ska vara stabil. Vävda mattor har en fast

och tät yta och är väldigt slitstarka. De är lättare och tunnare än tuftade mattor. Mattor kan vävas i bomull eller ull, i syntetiska material eller växtfiber och även i plast eller skinn. Det är viktigt att välja en matta av rätt sorts material. Vad som är rätt avgörs av i vilket utrymme mattan ska placeras.

Österländska mattor är mattornas toppskikt, men gamla välbehållna mattor eller kopior av dessa kan vara precis lika stiliga. Många länder har även sina egna sorter av vackra, folkliga mattor. Att en matta är handvävd syns på att den har knutar vid luggens rötter samt att dess mönster upprepas på baksidan. En imponerande matta fås av djurhudar eller imitation av sådana, trasmattor är billiga och passar in i lantliga inredningar och moderna mattor har djärva, ofta geometriska mönster i enkelt svartvitt eller i starka färger. Det har länge varit populärt med ljusa mattor i skandinavisk färgskala.

gardiner.

Med gardiner kan man reglera hur mycket ljus som ska flöda in i rummet, skapa privathet eller dölja en ful utsikt. Viktigt är att gardinerna passar in i rummets och inredningens helhetsstil. Enkla gardiner passar i alla utrymmen. Det finns gott om olika sorters gardiner att välja mellan och långa eller halvlånga sidogardiner, kappor, panelgardiner och hissgardiner är några exempel. De kan också kombineras med varandra för att täcka olika behov. Förutom olika typer av gardiner finns det även ett stort utbud av färger, material och upphängningar.

Idag är det vanligt med simpelt klädda eller helt bara fönster, men bra planerade och genomförda fönsterhelheter gör ett

Mattor med lång lugg är sköna och mjuka under fötterna men de samlar mer damm än mattor med kort lugg. Hurdan lugg och vilket material mattan är av styrs av till vilket utrymme den ska.

rum personligt. Svårast att klä är olika dekorativa och ovanliga fönster som båg-fönster, burspråk, fönster i snedtak samt glasdörrar. Till standardfönster finns det ett brett urval av gardiner i olika stilar.

Gardinernas material har en stor betydelse för hur rummet upplevs. Luftiga och lätta gardiner fås av råsilke, taft, voile, muslin eller lätt bomull och de är utmärkta att använda då man vill dölja en ful utsikt men ändå få in mycket ljus. De passar in i lätta, luftiga inredningar. Rustika rum passar bra ihop med naturmaterial som linne, ull och bomull medan moderna inredningar ofta har lätta släta tyger, gärna med stora grafiska mönster. Spets ger rummet en romantisk känsla. Det är bättre att använda ett billigt tyg i rikliga mängder än att snåla med ett dyrt tyg.

Val av gardiner påverkas förutom av estetik och stil även av praktiska saker som hur ljust rummet är, till vilket ändamål det används och vad gardinerna får kosta. Till ett dragigt fönster som släpper igenom mycket buller utifrån lönar det sig att välja tjocka och fodrade gardiner. För dunkla fönster mot norr och öster väljer man gardiner som slukar så

Gardiner ger ett mjukare och trivsammare intryck till rummet än ett fönster utan gardiner gör. Därtill hindrar de insyn, minskar drag och stoppar bländande sol-sken.

lite ljus som möjligt, både vad gäller material och modell. För ljusa och soliga rum mot söder och väster behövs gardiner som inte bleks eller på annat vis påverkas av solen. Transparenta material som silar solljuset är bra alternativ. I ett fönster som riktas mot gatan eller mot grannar skyddar inte genomskinliga material längre på kvällen när belysningen är tänd. Då behövs antingen gardiner i tjockare material eller persienner.

Upphängningen har lika stor betydelse för helhetsintrycket som själva tyget. Det finns många sätt att hänga upp en gardin, men oftast används en gardinstång. Gardinerna kan hängas på stången med bland annat hållor, öljetter, knytband-band och kanaler och de kan falla rakt ner, veckas, dras åt sidorna eller bara åt ena hållet, knyts ihop på mitten eller draperas runt gardinstången eller runt omtag. Stången kan fästas på väggen eller i taket och består oftast av målat eller omålat trä, mässing, smidesjärn eller stål. Ibland kan stången ha änddekor i olika stilar. Istället för en stång kan man använda en glidskena på vilken gardinerna hängs upp med speciella klämmor. Glidskenorna används för att de är praktiska mer än snygga och därför döljs de oftast bakom en list eller bräde som löper längs med hela väggens bredd. En del modeller av skenor har ett dragsnöre som man kan dra i då man vill föra gardinen åt sidan. Det är praktiskt eftersom det inte sliter på eller fläckar ner själva gardinen. Både

MÖNSTER

Mönster inverkar på hemmets stil. Det är vanligt med mönstrade textilier men mönster i hemmet kan också finnas på tapeter och andra ytmaterial, på prydnadsföremål och på möbler. Genom att kombinera olika mönster får man variation och djup i inredningen. En del är rädda för att använda mönster medan andra kombinerar helvilt. Vissa mönster är lättare att kombinera än andra.

olika mönster.

- Klassiska mönster är bland annat damask-, medaljong-, stjärn- och spaljemönster.

- Som romantiska mönster räknas blommor, frukter och pastoraler, det vill säga landskapsbilder.

- Till etniska mönster hör ikat, batik, kelim och kashmir.

- Geometriska mönster är till exempel rutor, ränder, prickar och salmiakrutor. De finns både i klassiska och moderna versioner.

kombinera mönster.

- Att kombinera samma sorts mönster i olika storlekar är lätt och färgskalan behöver inte vara densamma.

- Två mönster som liknar varandra eller har samma färgskala går ofta bra att kombinera.

- I samma rum lönar det sig oftast att bara använda ett stort mönster men till det kan man använda flera små.

- Då samma mönster används både på en stor yta och på flera små får rummet större djup.

stänger och skenor kan vara dubbla eller flerspåriga så att gardinerna kan hänga lager på lager. Även en tunn vajer kan användas för upphängning men den kräver en tegel- eller betongvägg. Det finns tunna metallrör som påminner om vajrar men som fästs som en vanlig gardinstång i väggen.

I de flesta fönster ser långa gardiner som når ända till golvet bäst ut och vanligtvis är sidogardiner också av fullängd. Undantag är till exempel i fönster ovanför arbetsytan i köket och i fönster där det finns ett värmeelement undertill eftersom värmen går till spillo om det täcks av tyg. Då kan man istället använda kortare gardiner, hissgardiner eller kappor.

Övriga textilier.

Tyger är dyra och därför lönar det sig att välja dem först efter noggrann planering. Tyger testas enligt Martindale-metoden, där tyget gnuggas tills det går sönder. Ju högre talet är, desto större hållbarhet har tyget. För hembruk ska ett kvalitativt tyg hålla minst 12 000-15 000 gnuggningar medan tyger för offentligt bruk kräver mycket högre tal. Tyger som inte testats eller som har ett lägre tal än 12 000 är främst till för dekorativa ändamål. I princip kan man beklä vad som helst - väggar, tak, dörrar, skärmar, rumsindelar, lampskärmar, sänggavlar, möbler och så vidare. För möbler bör man använda speciella möbeltyger som är gjorda för

att tåla användning och slitage. Vilket tyg man beklär möbeln med beror på hurdana egenskaper man vill ge möbeln samt hurudan stil den har, så det är viktigt att fundera vad det är man vill ha och vilken effekt man vill uppnå innan man skaffar tyget.

Sängtextilier är en textil där det lönar sig att satsa på ett rent naturmaterial, som bomull, linne eller bomullslinne, eftersom man tillbringar en stor del sitt liv bland dessa. Naturmaterialen andas så att man inte svettas lika lätt och de noppas sig inte som textilier av syntetfibrer. Sängkläderna bör hålla regelbundna tvättar utan att lossa färg eller krympa. Sängöverkast ska inte vara för tunna, då ser de ut som en gammal trasa. Måttbeställda överkast bör fodras om det önskade tyget är för tunt.

Dekorationskuddar och filtar är det billigaste sättet att få in textilier i hemmet och är utmärkta för att liva upp och skapa effekter med färger. En stark färg eller ett livligt mönster i små doser piggar upp rummet och därför kan man göra lite mer vågade val med inredningsdetaljer som dessa. I en neutral inredning kan helhetsintrycket förändras ordentligt. I handdukar är materialet viktigt så att de är mjuka, absorberar fukt väl och inte luddar av sig. Även de kan fungera som en färgklick i badrummet. Borddukar finns i de flesta hem även om ett vackert bord inte behöver täckas. Material som lätt skrynklas blir besvärliga i längden.

Hemmets textilier finns i många former och de är ett utmärkt sätt att ge färger och mönster till ett utrymme. Ängrar man färgskalan är de lätta att byta ut.

Källor för kapitel "textilier":
Cumberbatch 2007, s. 37
Gilliatt 2002, s. 54-56, 128, 148-173
Granlund 2007, s. 92, 100
Jokela 2005, s. 42-57, 120, 124-127
Sjöstedt 2007, s. 120
Thorstensen & Osvoild 2007, s. 36-40

rum.

I och med att alla rum har sina egna användningsområden är det olika faktorer man måste ta i beaktande när man planerar och inreder dem.

vardagsrum.

Vardagsrummet är ofta hemmets största rum och även det som är svårast att inreda. Här samlas vanligtvis de mest värdefulla möblerna och en del prydnadsföremål.

Möbler ska placeras så att de framhäver rummets särdrag eller vackraste föremål. Ofta blir tv-apparaten automatiskt vardagsrummets mittpunkt trots att den är opersonlig och inte förjänar uppmärksamheten. Istället bör rummets mittpunkt vara någonting som är värt att framhäva, som ett stort fönster med fin utsikt eller en vacker eldstad. Om inte vardagsrummet har några speciella arkitektoniska drag kan man själv skapa ett blickfång med hjälp av en stor tavla, en fondvägg eller ett högre gammalt

skåp. Möbler ska helst placeras i grupper och i vardagsrummet är sittgruppen det centrala. Soffan är oftast den största och mest synliga möbeln i vardagsrummet och även den passar därför bra som mittpunkt.

Soffor finns i alla möjliga typer - moduler, hörnsoffor, divaner, bäddsoffor, raka soffor med mera. Soffmodell väljs både efter smak, hur mycket utrymme det finns och vad man ska använda soffan till. L-formade eller extra djupa soffor är perfekta att halvliggande kolla tv i medan schäslonger är sköna att vila i med en bok. Ett soffpar som placeras mittemot varandra inbjuder till umgänge, och då förvarar man ofta tv:n i ett annat rum. Det är viktigt att soffan till storleken passar in i vardagsrummet.

Då formen och beklädnaden hålls enkel och stilig är soffan mer långlivad. I ett neutralt tyg framhävs strukturen bättre. Som motsats kan en stark färg eller ett piggt mönster vara precis vad vardags-

rummet behöver. Då lönar det sig att välja klassiska färger och mönster, eftersom modefärger efter ett par år får soffan att se gammal ut.

Förutom soffor kan man använda olika fåtöljer, vilstolar, stolar och fotpallar som sittmöbler. Ofta ser det bättre ut om fåtöljernas tyg och färg avviker från soffans eftersom resultatet annars lätt blir överväldigande. Även fåtöljens stil kan vara annorlunda.

I vardagsrum behövs många ytor för avställning eller för lampor och prydnader. Soffbordet är det vanligaste bordet i vardagsrum och placeras vanligtvis framför soffan eller mellan två soffor. Dess storlek bör vara i proportion till soffan.

Vardagsrummets huvudsakliga inredning utgörs av soffgruppen och den ska placeras så att rummets bästa drag framhävs. Det är en god idé att avleda huvuduppmärksamheten från tv-apparaten och istället rikta den mot utsikten, en eldstad, en fotovägg eller mot soffan själv. Här är det det speciella soffbordet i mitten av rummet som genast fångar uppmärksamheten.

I ett litet hem kan man använda bordet både som soff- och matbord för att spara utrymme. Ett mindre bord bredvid soffan eller ett högre bakom fungerar som extra avställningsytor. För förvaring och framsättning av föremål kan man använda vitriner, bokhyllor, hyllor, skåp, byråer eller skänkar. En hög möbel kan vara ett perfekt blickfång men en för stor möbel kan också kväva utrymmet.

Tv-apparaten placeras ofta i vardagsrummet och tv-tittandet blir då vanligtvis vardagsrummets viktigaste funktion. Alla tv-apparater är idag platta och kan både hängas upp på väggen, ställas fram på ett tv-bord eller döljas i ett skåp bakom stängda dörrar. Sladdarna är alltid problematiska och det finns olika system, bland annat lådor, för att gömma och hålla ordning på sladdarna.

När allt annat är på plats är det bara detaljerna som saknas. Ju mer asketiskt utrymme, desto mer framhävs ett enskilt prydnadsföremål. En stor tavla eller en grupp av flera mindre, en vacker vas i ett för övrigt prydnadsfritt rum eller en färggrann matta kan förändra helhetsintrycket totalt. Filtar och dynor mjukar upp utrymmet och kan användas som en färgklick i rummet.

kök.

Köket är ett arbetsrum vars viktigaste funktion är matlagning, och mycket av dess inredning är anpassad efter det.

VANLIGA PLANLÖSNINGAR FÖR KÖK

- Ett rakt kök har alla köksskåp och köksutrustning placerat mot en vägg, vilket är välfungerande och tar upp lite utrymme. Det uppstår mycket förflyttande i sidled. Modellen är vanligt i kök där utrymmet är begränsat.
- Parallellkök har alla funktioner placerade mot två motsatta väggar. Denna lösning erbjuder mer förvaringsutrymme och fler arbetsytor än raka kök. Det måste finnas tillräckligt med utrymme mellan skåpraderna för svängrum och problemfritt öppnande av motsatta skåpdörrar. Minst 120 centimeter rekommenderas.
- L-kök tar upp två väggar som står i vinkel mot varandra. De erbjuder stora arbetsytor som är förenade med varandra och är

utmärkt då flera jobbar i köket samtidigt, men samtidigt uppstår ett hörnskåp som kan vara svårt att utnyttja.

- U-kök placeras antingen mot tre väggar eller mot två så att den tredje vingen placeras fritt i rummet som en rumsdelare mot matsal eller vardagsrum. U-kök erbjuder korta avstånd mellan spis, diskbänk och kylskåp och är därför bekvämt, men har två svårnyttjade hörnskåp. Det kräver också ett större kök.

- Det är en god idé att lägga till en köksö, om det finns utrymme för en sådan. Den ger både mera arbetsyta och förvaringsutrymme. Den kan också förkorta längden på arbetstriangelns sidor om man väljer att placera en av köksapparaterna i ön.

Köket används dock till mycket mer än så och hur köket utrustas och inreds varierar efter behov och användningsområden. Idag försöker man ofta göra köket till en del av resten av huset med öppen planlösning, diskreta köksskåp och integrerade maskiner.

planering.

Planlösningen i ett kök är mycket viktig eftersom det i längden blir irriterande att alltid vara tvungen att hämta något från ett skåp eller använda en köksapparat som är felplacerad. En grundregel för kök är att dess arbetspunkter - spis, kylskåp och diskbänk - inte får vara för långt if-

rån varandra. Då man ritar en stig mellan dessa ska linjerna forma en så kallad arbetstriangel eller arbetslinje och linjens längd eller ena sidan av triangeln får inte dra ut för långt. Då har man uppnått grunden för ett fungerande kök och arbetet löper smidigt.

Då man planerar köket måste man fundera noggrannt vilka maskiner man behöver och var de ska placeras. Planering resulterar i ett praktiskt och välfungerande kök. Fasta maskiner eller lådor ska inte ställas i hörn eller vid en vägg eftersom de då inte öppnas ordentligt och är svåra att använda. Diskmaskin och lavoar lönar sig att placera nära

varandra för att underlätta insättandet av disk i maskinen. Kylskåp och ugn bör inte ställas direkt bredvid varandra på grund av skillnaden mellan varmt och kallt. Små maskiner kan bli oanvända i fall de inte står framme eller åtminstone är lätt

åtkomliga, så deras plats måste också planeras och tillräckligt med eluttag måste finnas för dem.

Praktiska avställningsytor är viktiga och det bör finnas både vid kylskåp, diskho och på var sida om ugnen, helst av ett

material som tål varma kokkärl. Mellan spisen och diskbänken får det gärna finnas en arbetsyta som är tillräckligt lång för att ge utrymme att arbeta.

material.

Det lönar sig att välja hållbara material till köket som är lätta att hålla rena. Golvet måste vara i ett halksäkert material som tål att skuras och som inte fläckas eller missfärgas av till exempel fett och vatten. Springor och fogar är svåra att hålla rena. Taket får efter en tid fläckas efter matos och fett och måste liksom väggarna ha en tvättbar målyta eller övrigt material. Utrymmet mellan över- och underskåp är ofta i avvikande material men det kräver samma egenskaper som de andra ytorna, om inte ännu bättre eftersom det är mest utsatt.

Det är jobbigt att försöka akta känsliga arbetsytor då man gör mat och de bör därför hålla både värme och fukt. De vanligaste materialen för arbetsbänken är rostfritt stål, limträskiva, laminat, granit och marmor. Rostfritt stål har fördelar som att det är lätt, enkelt att hålla rent, saknar skarvar mot diskhon, tål värme och kan poleras då det får skråmor.

U-kök är praktiska eftersom de erbjuder stora arbetsytor och mycket förvaringsutrymme, och alla viktiga funktioner är nära varandra. Tillsammans med köksön maximeras alla dessa egenskaper.

Limträskivor är av massivt trä där vissa träslag passar bättre än andra. Björk och bok kan vara en aning känsliga för fukt. Trä är ett levande material så det kan svälla och krympa. Det kan uppstå fläckar då ytan torkar och träet måste därför oljas regelbundet. Däremot är det alltid lätt att slipa och behandla en skadad yta igen. Laminat är ett hållbart material men då det skadats går det inte att reparera. Det består av ungefär en millimeter tjockt plastlaminat limmat ovanpå en spånskiva. Skivans svaga del är spånskivan som om den blir fuktig sväller och stöter bort laminatet. De bättre laminatskivorna har en rundad skarvlös framkant, medan främre kanten i de billigare skivorna bara har en fastlimmad smal laminatlist där fukt kan tränga in i skarvarna. Polerad

granit tål allt och är den mest hållbara arbetsbänken, men den är tung och dyr och måste vara ordentligt polerad för att vara tät. Polerad marmor har inte lika tät yta och kan få fläckar av rödvin, saft och fett, men skråmor är lätta att slipa bort. Båda stensorterna är hårda och glasföremål går lätt sönder då de slår mot ytan.

köksmaskiner.

Köksapparaterna är kökets största investering. Hur intresserad man är av matlagning påverkar kökets utrustning. Det enklaste köket innehåller bara spis, kylskåp och lavoar, men en erfaren kock behöver mer än så.

En traditionell spis är kombinerad med ugnen men i moderna kök är ofta ugnen skild från spisplattan. Båda varianterna

har sina fördelar och valet beror mest på pris och kökets utrymme. Väljer man en skild ugn är det bäst att placera den på en högre höjd så man slipper böja sig ner då man använder apparaten. Idealhöjden är då det är ca 90 cm mellan golvet och den nedfällda ugnsluckan. De flesta som köper nya spisar undviker de klassiska gjutjärnsplattorna och väljer istället en modell med keramiska eller induktionssplattor. Keramiska spisar är lätta att göra rena och värms och kyls ner snabbt, men kan gå sönder om man tappar något tungt på dem. Induktionsspisar är speciella eftersom inte själva plattan värms upp utan enbart kastrullens metall via ett elmagnetiskt fält. Spisplattans bredd bestämmer hur stor fläkten måste vara för att vara tillräckligt effektiv. Det finns två sorter av köksfläktar: en som suger upp matoset och blåser ut det ur lägenheten genom en ventilationskanal och en annan som är utrustad med aktivkolfilter och inte kräver någon rökkanal eftersom den renade luften blåses tillbaka ut i köket.

Nuförtiden har nästan alla kök en diskmaskin som kräver utrymme men även minskar behovet av stora diskhoar. Också diskmaskinen kan placeras en bit upp från golvet så att den är bekvämare att använda. Kylskåpets och frysens storlek beror på livsstil och behov. Dörrarna kan relativt enkelt ändras så att de öppnas till höger eller vänster. Kylskåp finns också i form av vanliga utdragslådor.

Det blir allt vanligare med halvt eller helt integrerade köksapparater istället för fristående. Halvintegrerade vitvaror innebär att de är inbyggda i köksinredningen men att de ändå har synlig display eller kontrollpanel. I helt integrerade köksinredningar är apparaterna dolda, oftast bakom likadana dörrar som de övriga skåpen har. Det skapar en elegant och enhetlig inredning som tar bort en del av kökskänslan och därför kan passa bra i

öppna utrymmen, men det minskar även utrymmet i kylskåp, frys och diskmaskin och gör det svårare att hitta rätt dörr.

skåplösningar.

Köket är kanske det rum som är mest genomtänkt när det gäller förvaring. Köket består till stor del av skåp, lådor och hyllor som alla är ämnade att förvara saker i. En del vill ha all förvaring bakom stängda dörrar medan andra vill ha öp-

pn hyllor för sina föremål. I större kök finns fler möjligheter då man planerar förvaringen men i små kök är det viktigt att ta vara på allt utrymme. Ett måttbeställt kök är därför praktiskt i synnerhet i små kök och det uppfyller de individuella behov som finns i just det hemmet. En köksö är i många kök en smart lösning för att få extra skåputrymme.

Det finns ett brett och väl standardiserat utbud av köksskåp och deras kombinationsmöjligheter är oändliga. Numera rekommenderas lådor eller utdragbara skåp både för bänk- och högskåp istället för traditionella skåp eftersom de är mer effektiva när det kommer till förvaring och användning av utrymmet. Det är även lättare att se och komma åt varorna i lådorna.

Underskåpen står antingen på en sockel eller på ben. Skåp på ben lämnar ett öppet utrymme mellan golv och skåp som gör golvet lättare att städa och även avslöjar eventuella vattenpölar snabbt. Främst är valet ändå en smakfråga.

Hurudana högskåp man väljer beror främst på stil och behov av förvaringsutrymme. Höga skåp som sträcker sig ända till taket erbjuder mycket förvaring, medan lägre skåp ger ett mindre kompakt intryck. Ett kök utan väggskåp ser luftigt ut och fungerar så länge köket ännu är praktiskt och det finns tillräckligt med skåpförvaring. Vill man inte ha överskåp kan man därför istället kombinera bänkskåpen med en hel skåpvägg.

Lådor är bättre än traditionella skåp för förvaring eftersom man får en bättre översikt och lättare kommer åt det man ska ha.

Speciellt smala skåp men även normalbreda fungerar bra som utdragbara enheter. Precis som för lådor är det lättare att hitta och plocka ut det man söker efter.

Hörnskåp ger ofta upphov till problem, i synnerhet i underskåpen, och det utvecklas hela tiden bättre lösningar för dem. Ett vanligt skåp är svårt att använda i hörn eftersom det är för djupt och det är svårt att nå varorna. Ett karusellsystem underlättar men det ger mindre förvaringsutrymme. Hörnlådor utnyttjar utrymmet väl. Därtill finns utdragbara enheter som gör det mycket lätt att komma åt varorna men kräver utrymme framför skåpen för att dra ut hyllorna. Hörnskåp i överskåpen är inte lika besvärliga eftersom de inte är lika djupa.

Innanför lådorna och skåpen kan det se ut på flera olika sätt. Det finns regler-

bar indelning och hållare för porslin i lådorna, utdragbara hyllor på skenor som gör det lätt att komma åt föremålen även i de smalaste skåp och redskapslådor i olika storlekar och med olika uppdelningar innanför kökslådorna. I köksskåpen är det viktigt med ett välfungerande sorteringssystem för avfallet och ett torkskåp ovanför diskhon behövs oftast också.

köksluckor.

Skåpens ramar utrustas med dörrar och lådfronter med gott om alternativ att välja mellan, och eftersom de är mest synliga i ett kök inverkar de stort på kökets helhetsstil. Köksluckorna kan vara av

massivt trä samt av MDF eller spånski-va som bekläs med träfanér, laminat, melamin eller folie. Dörrarna kan lackas, oljas eller målas och vara släta eller profilerade, träfärgade, neutrala, färggranna eller mönstrade. Val av material och ytbehandling är både en smak-, kvalitets- och kostnadsfråga. Man kan kombinera olika skåpdörrar för en intressant inredning och man ska inte vara rädd för att använda färger så länge de är långlivade och klassiska.

I de bättre modellerna stannar stängningsrörelsen upp just före dörren eller lådan slås fast, så att den stängs ljudlöst och fingrarna inte riskerar att bli i kläm.

För hörnskåp finns många smarta lösningar så att utrymmet inte går till spillo, till exempel karuseller, hörnlådor och utdragbara enheter.

Det är lättare att hålla ordning i lådorna om de är uppdelade i fack eller om var sak har sin egen plats.

standardiserade mått.

Både köksskåpens och köksmaskinernas mått är standardiserade för att underlätta planering och renovering av kök och göra det lättare att byta ut en produkt som går sönder.

Normala mått för köksmaskiner är 60X60 centimeter för bredd och djup, medan höjden varierar beroende på typ av apparat. Av spis och diskmaskin finns det smalare modeller för trånga utrymmen och bredare modeller för rymliga kök.

Arbetsytans höjd är ofta 90 centim-

eter, och fristående köksmaskiner är oftast planerade för att passa den höjden. Undantaget är kylskåp och frys som finns i varierande höjder. Utrymmet under arbetsbänken består av skåp eller lådor i olika bredder.

Utrymmet mellan under- och över-skåpen brukar vara 50 centimeter och väggen kan användas till förvaring med krokar, grunda hyllor och magnetlister. Överskåpen är grundare än bänkskåpen och ska helst inte överstiga 40 centimeter. Deras höjd varierar och i Sverige är de vanligen 70, 85 eller 95 centimeter höga

medan måtten i Finland kan variera mera beroende på tillverkare. Skåpdörrarna tar för mycket utrymme från köket när de är öppna om de är väldigt breda och bör därför vara högst 60 centimeter. En skåpdörr som öppnas uppåt istället för åt sidan kan vara bredare än så men då måste skåpet också vara ganska lågt.

matsal.

I matsalen är köksbordet och stolarna de viktigaste möblerna. Bordet bör vara tillräckligt stort med möjlighet till förlängning. Ett för stort bord blir däremot jobbigt att använda så det bör passa in i rummets proportioner. Bordets material ska vara behagligt eftersom ett bord som är för kallt eller hårt lätt ger upphov till störande ljud då man äter. Speciellt till ett glasbord är det en bra idé att använda mjuka element som tabletter under tallrikarna.

Det är viktigt att stolarna är bekväma. Stoppade stolar eller åtminstone stolar med lösdynor är därför behändiga. Armstöd förhöjer också bekvämligheten då man sitter längre stunder. Istället för stolar eller i kombination med dem kan man också använda bänkar eller träsoffor. Stolar och bord behöver inte vara av samma material, tvärtom så framhäver materialen varandra om de är olika. Därför kan man inreda med matsalgrupper vars färg, struktur eller ålder skiljer sig från varandra.

Ett litet sidobord intill matbordet är behändigt som avställningsyta. Är det dessutom av samma höjd och bredd som matbordet kan det användas som förlängning då det dyker upp många gäster. I anslutning till ett litet kök är det smart att välja ett bord som tål värme och fukt eftersom det då kan användas som en köksö eller ett hjälpbord. Om utrymmet tillåter kan man använda vitriner, skänkar och skåp till förvaring av kärl och dylikt

SOVRUM.

Sovrummet är ett personligt rum där man tillbringar egen tid avsedd för avkoppling. Att sova är den viktigaste funktionen för ett sovrumsrum och därför bör atmosfären vara lugn och avslappnande. Man kan i och för sig tänka tvärtom också - ett glatt och piggt sovrumsrum är effektivt för att vakna upp på morgonen.

Sängen är sovrumsrummets största möbel och dess stil påverkar stort på rummets stil. Man kan antingen skaffa en

sänggram med eller utan sänggavel eller en resårsäng som är både säng och madrass i ett. Sänggaveln är praktisk eftersom den skyddar väggen. Den kan vara av trä, metall eller plexiglas, bekläs med tyg eller göras av återanvänt material som en gammal dörr eller grind. Om den tillverkas som en låda har den även plats för förvaring. Sängar finns av flera olika material och det lönar det sig att skaffa en säng med enkel form som är långlivad och lätt passar ihop med andra möbler.

Ganska sällan har man idag mera en skild matsal som man äter i. Vanligtvis är matbordet i anslutning till köket eller i ett större öppet utrymme som innehåller både kök, vardagsrum och matrum.

Textilier är viktiga i ett sovrumsrum. Förutom de självklara sängkläderna och eventuella filter och prydnadskuddar är gardiner som på tidiga morgnar stänger ute solljuset praktiska och mattor sköna under fötterna.

Den som har problem med höfter och rygg ska inte välja en alltför låg säng.

En tredjedel av livet går åt till att sova, så sovrumsrummets viktigaste investering är inte sängen utan madrassen. En bra madrass är ett långlivat köp och materialet inverkar mycket på av hurudan kvalitet och bekvämlighet den är. Val av madrass beror på kroppens form, vikt och längd och det finns olika madrasser beroende på om den är för en eller två personer.

Duntäcket anses vara det bästa täcket, med bra värmereglerande egen-

skaper som värmer när det är kallt och svalkar då det är varmt. Bästa fyllningen är siberiskt gåsdun. Tyger av tätt vävt bomull släpper inte igenom dun och det är viktigt att täcket är indelat med hjälp av sömmar så att inte allt dun samlas i en klump. Också hålfibertäcken har liknande luftighet och värmereglerande egenskaper som duntäcken. I tvåpersonerssängar kan man välja om man vill ha ett stort täcke eller två mindre - två egna kan vara bekvämare att sova med men det gemensamma ser bättre ut då det är

bäddat och medför lägre kostnader för påslakan.

Dynan är också mycket viktig för att man ska sova gott och slippa nackont. Dynan ska stöda nacken och huvudet på rätt sätt. Vad som är bekvämt är mycket individuellt, en del vill ha låga och hårda dynor medan andra föredrar höga och mjuka. Dynor av hög kvalitet är fyllda med dun eller polyesterbollfiber.

Det lönar sig att satsa på sängkläder så att det känns skönt och behagligt att krypa ner bland dem. Naturmaterial

är att föredra som andas och hålls fina länge. Vitt linne och bomull är klassiker. Variation och intressant yta på enfärgade linne- och bomullstekstiler får man genom olika vävtekniker. Ett annat alternativ är sängkläder som är färggranna eller mönstrade.

I sovrum samlas det ofta mycket textilier och förutom sängkläder finns här ofta sängöverkast, filtar, gardiner och mattor. Lyser solen tidigt in genom fönstret på morgonen och stör sömnen är en förmörkande gardin behändig. Mattor är varma och mjuka att sätta fötterna på på morgonen och heltäckningsmattor är vanligast i just sovrum. De dämpar också fotsteg för den som smyger upp medan den andre ännu sover. Det lönar sig att hålla dammsamlade material borta från sovrummet och gardinerna får inte vara i vägen för vädringen.

Nödvändigtvis behövs inga fler möbler än sängen till sovrummet om man är ute efter ett asketiskt resultat. Avställningstor är ändå praktiska och nattduksbord, byråer eller väggburna hyllor bredvid sängen passar bra för såväl väckarklockor som lampor. Läslamporna är ändå bäst placerade på väggen. En fåtölj eller divan är utmärkt att hänga kläder över eller läsa i och ett sminkbord är praktiskt för parfymer och smycken. En spegel har man ofta användning för då man klär på sig.

Förvaring är det alltid ont om i ett sovrum. För förvaring av kläder finns det

ett otal skåp och skåpsystem med olika utseenden och storlekar. En hel vägg kan användas som skåpvägg och med släta dörrar utan handtag eller med skåpdörrar i samma material och färg som väggarna syns det inte ens att det är förvaringsutrymme. Måttbeställda skåp är ofta en bra lösning och den med mycket utrymme kan avvara en del av sovrummet till ett skilt klädrum. Ett annat sätt är att bygga en halvhög mellanvägg i rummet, som på ena sidan fungerar som

sänggavel och på den andra används som vägg för klädska. Byråer, skänkar och nattduksbord med lådor fungerar också för att förvara saker i och en del sängar kommer med utdragbara lådor undertill.

badrum.

Alltför ofta är badrummet åsidosatt till ett litet utrymme utan fönster i en knut som blivit över, var det trängs både dusch, wc, bastu och kanske också hjälp-

Det är ofta ont om förvaringsmöjligheter i sovrum. Den som har mycket utrymme kan satsa på en lyxig walk in closet, men de flesta måste hitta på andra lösningar för att förvara sina kläder och prylar.

Badrum och toaletter är ofta små utrymmen. En stor spegel ger känslan av att utrymmet är rymligare än det egentligen är.

kök. Moderna badrum förstår däremot mer ofta att ta plats. Man ska använda allt utrymme som erbjuds till exempel med hjälp av låga mellanväggar och genom att undvika att placera alla möbler längs med väggarna så att mitten blir ett tomt utrymme.

Med noggrann planering kan man även få ett litet utrymme att bli effektivt och stämningsfullt. För att badrummet ska vara funktionellt måste det täcka användarnas behov. Är familjen

stor kan man överväga dubbla tvättfat och duschar, ingår barn eller åldringar i familjen måste deras specialbehov tas i beaktande, sminkning och rakning kräver god belysning och det måste finnas tillräckligt med förvaringsutrymme i badrummet.

För förvaring och möblering av badrummet finns det ett brett urval av olika färdiga hyllor och skåp. Förvaringen bör planeras på förhand så att det finns tillräckligt med utrymme för handdukar,

smutstvätt, mediciner och skönhets- och hygienartiklar. Ofta finns ett spegelskåp ovanför handfatet och det är viktigt att det är ganska grunt så det är lätt att hitta det man söker. Skåpet kan vara i vägen då man ska tvätta sig i handfatet, så finns det utrymme är det bättre med endast en spegel och att ordna förvaringen någon annanstans. En stor spegel får badrummet att se större ut.

Enkelhet och tidlöshet är två ledord att gå efter då man väljer inredning eftersom inredningen ofta används under en lång tid, och en alltför trendig möbel ser omodern ut redan efter ett par år. Vill man undvika färdiga möbelsystem är ett alternativ att måttbeställa inredningen, vilket också är en god lösning i små badrum där varje millimeter måste tas till vara. Man kan också återanvända en gammal byrå genom att ställa ett tvättfat ovanpå. Vägghast inredning har den fördelen att det inte skadas av vatten på golvet. En stol eller bänk får rummet att kännas som en plats där man även kan ta det lugnt och umgås medan man badar.

Handfat finns i en mängd olika modeller och storlekar och en som passar in i inredningen går alltid att hitta. Rekommenderade material är stål, glas och keramik. Kranarna fungerar på olika sätt och formen kan vara mer eller mindre fantasifull. WC-stolen kan antingen installeras på golvet eller vara väggburen. Även de finns i olika modeller och med olika funktioner som dubbelspolning och självstän-

gande och ljuddämpande sitsar.

Tillbehör som speglar, tvålskålar, duschställningar, ställningar för tandborstmuggar och krokar ska väljas för att passa ihop med möblerna och inredningens stil. Är budgeten stram kan man ge rummet en känsla av elegans genom att satsa mer pengar på dessa detaljer. Handdukstorkare ger en känsla av lyx till badrummet och erbjuder varma sköna handdukar.

Om det finns möjlighet till det får gärna tvättmaskin och torktumlare stå i ett skilt utrymme, men ibland måste de placeras i badrummet. En snygg lösning som

får dem att smälta ihop med inredningen är integrerade maskiner som döljs inne i det övriga skåp- och förvaringssystemet. Tvättmaskinen står ofta för den största konsumtionen av energi i hemmet och det lönar sig att välja en maskin med låg energiförbrukning. Därtill får den gärna vara tystlåten.

Materialvalet är mycket viktigare i badrummet än i något annat rum. Materialen väljs för att de tål fukt eller så behandlas de för att tåla fukt. Vattenskador är oönskade problem så det är väldigt viktigt att de inte släpper igenom vatten till underlaget. Färger och mönster

I badrummet samlas ofta många olika material. Glas och kakel hör till de vanligaste, och i och med att de båda är hårda och blanka ger de ett ganska kallt intryck. Trä är ett utmärkt material att kombinera dem med för att mjuka upp inredningen.

Vanligtvis samlas badrumsinredningen längs väggarna, men bäst används det utrymme som finns till förfogande genom att även möblera mitten av rummet. En möjlighet är att ställa badkaret där.

fås lättast in i rummet med olika sorters kakel och de inverkar starkt på badrummets stil. Att kombinera mjuka och hårda material ger balans till rummet. Betong och olika puts som behandlats för att tåla fukt samt tegel ger en rå grovhet till badrummet medan glas, kakel och metall är blankt och hårt. Både det grova och det blanka går utmärkt att kombinera med trä som har en mjuk och varm inverkan på rummet. Träpanel passar bra i badrummet, förutom på duschväggen. Trägolvet eller trägallergolvet kan göras av värmebehandlat trä. Viktigt är att träets toner passar ihop med kaklets färger. Det gäller också för alla andra trädetaljer, som bastudörrar och lister kring dörrar och fönster.

Andra bra material för badrum är till exempel gummi, vinyl och natursten. Det finns speciella målfärger för badrumsväggarna som tål vatten och även vissa tapeter som tål fukt och svetsas i skarvarna klarar av badrumsmiljön. Kalla golv som kakel och sten är skönast då de utrustas med golvvärme.

Bastun är perfekt för avkoppling och njutning och även om det är ont om utrymme kan man planera välfungerande måttbeställda bastur eller skaffa färdiga bastulösningar för små utrymmen. Bra material för bastur är sådana som leder värme dåligt. I en traditionell bastu är lavar och väggar av trä, belysningen är dunkel och varm och kommer nerifrån så den inte bländar ögonen och

bastuugnen är vedeldad. En mer modern bastu har fiberbelysning, formade lavar, kakelväggar och elvärmd bastuugn. Formade lavar är bekväma att sitta i men de tar mycket plats och är inte sköna att ligga på. Kakel kan vara snyggt i bastun och det är lätt att rengöra, men plattorna blir obehagligt varma och ett ryggstöd av trä kan vara nödvändigt. Hurudan bastuugn

man väljer beror mycket på smak och behov. För den som snabbt vill ha varm bastu är en eluppvärmd ugn en bättre lösning, medan den som föredrar känslan av en vedeldad bastu får stå ut med att den kräver mera arbete och tid.

Duschen är snyggast då rören är dolda bakom väggen så att bara duschen och termostaten blir synliga. Den kan fästas

antingen i väggen eller i taket. För en stor familj kan det behövas två skilda duschar. Vill man ha duschen avskild från resten av badrummet är ett duschdraperi den lättaste och billigaste lösningen, men andra alternativ är en låg mellanvägg eller en vägg av glasblock och det finns många skärmar, skjutdörrar, svängdörrar och skilda duschskåp på marknaden.

Badkaret används ofta på liknande sätt som bastun - ett ställe för avkoppling mer än för att bli ren, och man duschar sig ren i duschen efteråt. Badkaret finns i flera stilar och kan vara fritt stående, inbyggt eller nedsänkt i golvet samt stå i ett hörn eller mitt i rummet. Materialet är oftast akryl, porslin, emalj, trä, glas eller betong och det kan vara beklätt med exempelvis kakel. Ett bubbelbadkar eller en större bubbelpool är lyxigare varianter av det traditionella badkaret.

hall.

Hallen är ett utrymme man passerar varje dag då man ska in och ut, vilket innebär att här samlas en massa kläder, skor, väskor och dylikt. Därtill är den ofta liten vilket innebär att kaos uppstår om det inte finns ordning bland grejerna. God förvaring är därför hallens viktigaste uppgift.

Det finns gott om färdiga skåpssystem att välja mellan och för vissa hallar med besvärliga mått och former är måttbeställda skåp en bättre lösning.

Då skåpen löper hela vägen från golv till tak ger de maximalt förvaringsutrymme och man undviker skåptaken som samlar damm. Idealdjupet för skåp är 60 centimeter. Skåp är alltid bäst att kombinera med skjutdörrar. Det gäller också för klädförvaringen i sovrum. Vanliga skåpsystem bygger på moduler med fast djup, höjd och bredd, och med skjutdörrar kan man istället justera måtten så att de passar exakt det utrymme man har till förfogande. Detta är bra om takhöjden avviker från det normala eller om hallen är väldigt smal. Skjutdörrar erbjuder öppen förvaring bakom dörrarna och ger större förvaringsutrymme och bättre organisering än vanliga garderober.

Dörrarna kan vara gjorda av målade skivor, trä, spegelglas eller frostat glas. Dörrar som passar ihop med väggmaterialet stjälar minst uppmärksamhet och därmed även minst utrymme, medan spegelglas har dubbel funktion: det ger förstörande effekt i en liten hall och ger möjlighet till att spegla sig i helfigur innan man stiger ut ur hemmet. Skjutdörrar beställs efter rummets mått och levereras med skenor som styr dörrarna upptill och nertill. Bakom dörrarna kan utrymmet utnyttjas på flera sätt: med klädstänger på en eller två höjder, med lådor och hyllstativ eller med hyllor.

För småbarnsfamiljer är det viktigt med krokar också i låg nivå, och om man inte vill ha dem synliga kan de gömmas bakom skjutdörrarna eller på insidan av

vanliga garderobsdörrar. En skoställning är outhärlig om man inte vill snubbla i en massa skor genast man kliver innanför dörren och en skänk erbjuder både förvaring och avställningsyta. Har man många nycklar att hålla reda på eller lätt glömmar vart man ställt dem är ett nyckelskåp utmärkt att använda.

Hallen blir lätt ett ställe för bara förvaring men det är trots allt det första rummet man ser då man kliver in i hemmet och därför bör det även vara välkomnande. Finns det överlopps plats är det därför en bra idé att göra rummet lite mer hemtrevligt och inbjudande med hjälp av en växt, en vacker lampa, en bekväm sittmöbel som kan underlätta för såväl barn som äldre eller någon iögonfallande prydnad.

Till hallar och entréer behövs ett slitstarkt och lättstädad golv eftersom folk rör sig mycket ut och in, golven blir våta och sandiga och golven ofta måste våttorkas. Heltäckningsmattor och mjuka trägolv slits snabbt och är inte lämpliga material för tamburen. En hallmatta behövs i synnerhet under vinterhalvåret då slask, grus och övrig smuts släpas in med skorna.

Källor för kapitel "rum":
Gilliatt 2002, s. 32-37
Jokela 2005, s. 75-84, 95-146
Näsström & Eriksson 2006, s. 69-81, 90-92
Slipher & Osvald 2003, s. 10-12, 30-35,
42-45, 53, 57
Wieslander 2007, s. 126-131

Skjutdörrar är den bästa lösningen för hall- och klädsåp. De möjliggör förvaring från golv till tak och man kan justera skåpens mått så att de passar perfekt till utrymmet. Utrustas dörrarna med spegelglas ger de också känslan av att utrymmet är större.

planering.

omplanering av radhuset.

Radhuset är idag i dåligt skick och en renovering är nödvändig både för att förbättra byggnadens kondition och för att öka trivseln och bekvämligheten för dem som bor i lägenheterna.

Jag har inför planeringsarbetet delat upp byggnaden i sex avdelningar - lägenhet, kök, badrum, möblerad hotelllägenhet, bastuavdelning samt exteriör. Därtill har jag en sjunde kategori som berör belysningsplaneringen i byggnaden. Jag har sedan planerat varje avdelning i två versioner som jag kallar för standardversion och lyxversion. Utseendemässigt skiljer de sig en hel del från varandra även om de till största delen har samma planlösning. Både utrustning, möbler, material och färger på olika produkter varierar. Jag presenterar därför de två versionerna skilt för sig.

I många fall har de båda versionerna samma grundutseende - samma golv, samma målfärg och liknande kakel. Jag

har sedan använt mig av olika inredningar och detaljer för att variera utseendet. I både standard- och lyxversionen har jag använt orange som effektfärg - såväl utomhus som i lägenheterna och i bastuavdelningen. Det fungerar som en kul påminnelse om 70-talet, årtiondet då radhuset byggdes, och piggar upp utrymmena som annars går i neutrala färger som svart och vitt. Orange kan kännas som ett oväntat val men det är en utmärkt effektfärg som ger värme och liv till vilket utrymme som helst.

Jag har även använt mig mycket av trä i inredningarna, men istället för sjuttiotalets favoritträslag furu har jag använt det mer klassiska träslaget ek. Ek är ett hårt och vackert träslag som alltid känns rätt i tiden. Det är också ganska ljust och slukar därför inte dagsljuset som ett mörkare träslag skulle göra. Det finns många ljusare träslag än ek men deras popularitet har en vana att pendla mer än ekens

och därför känns ek som ett säkrare val.

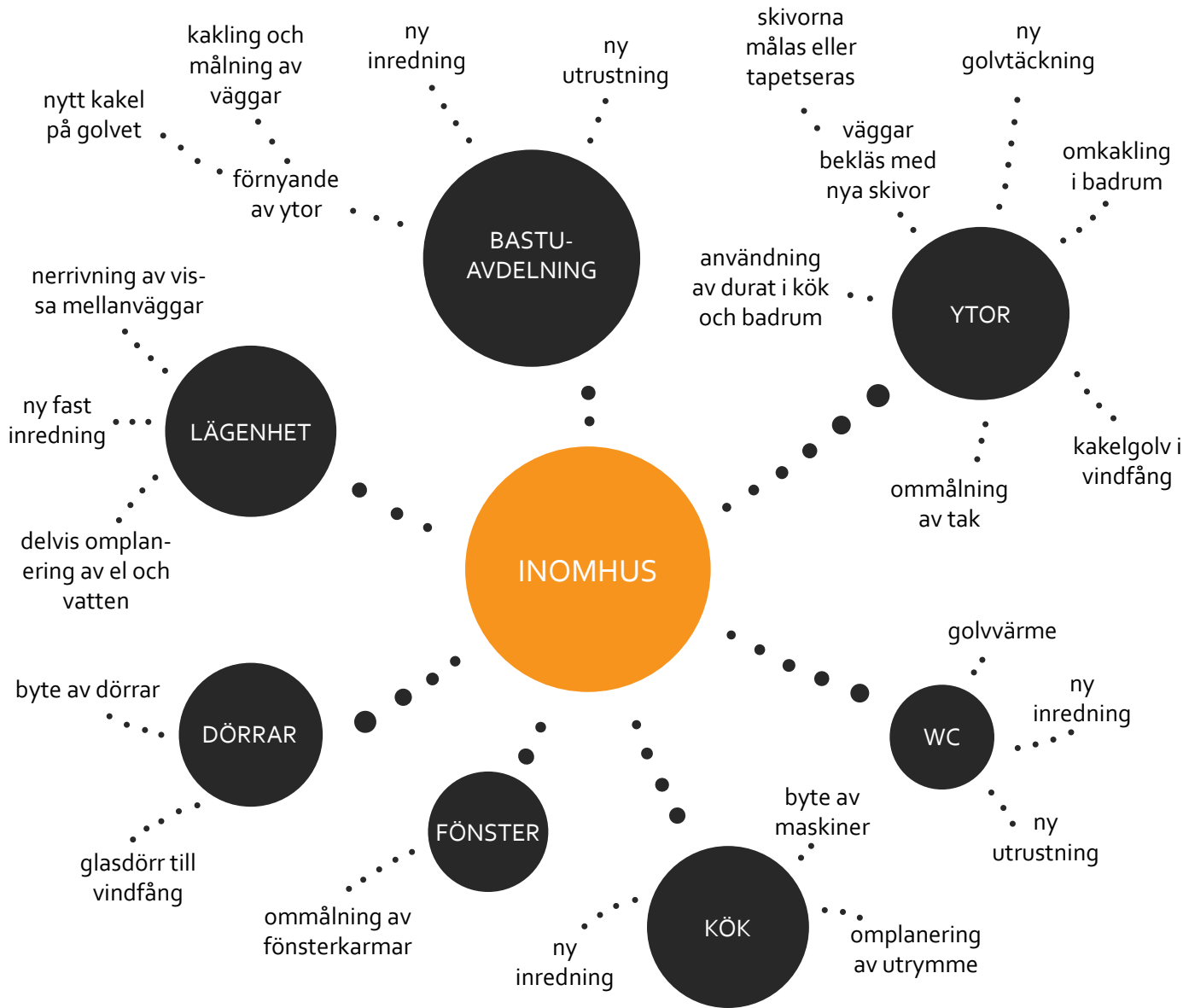
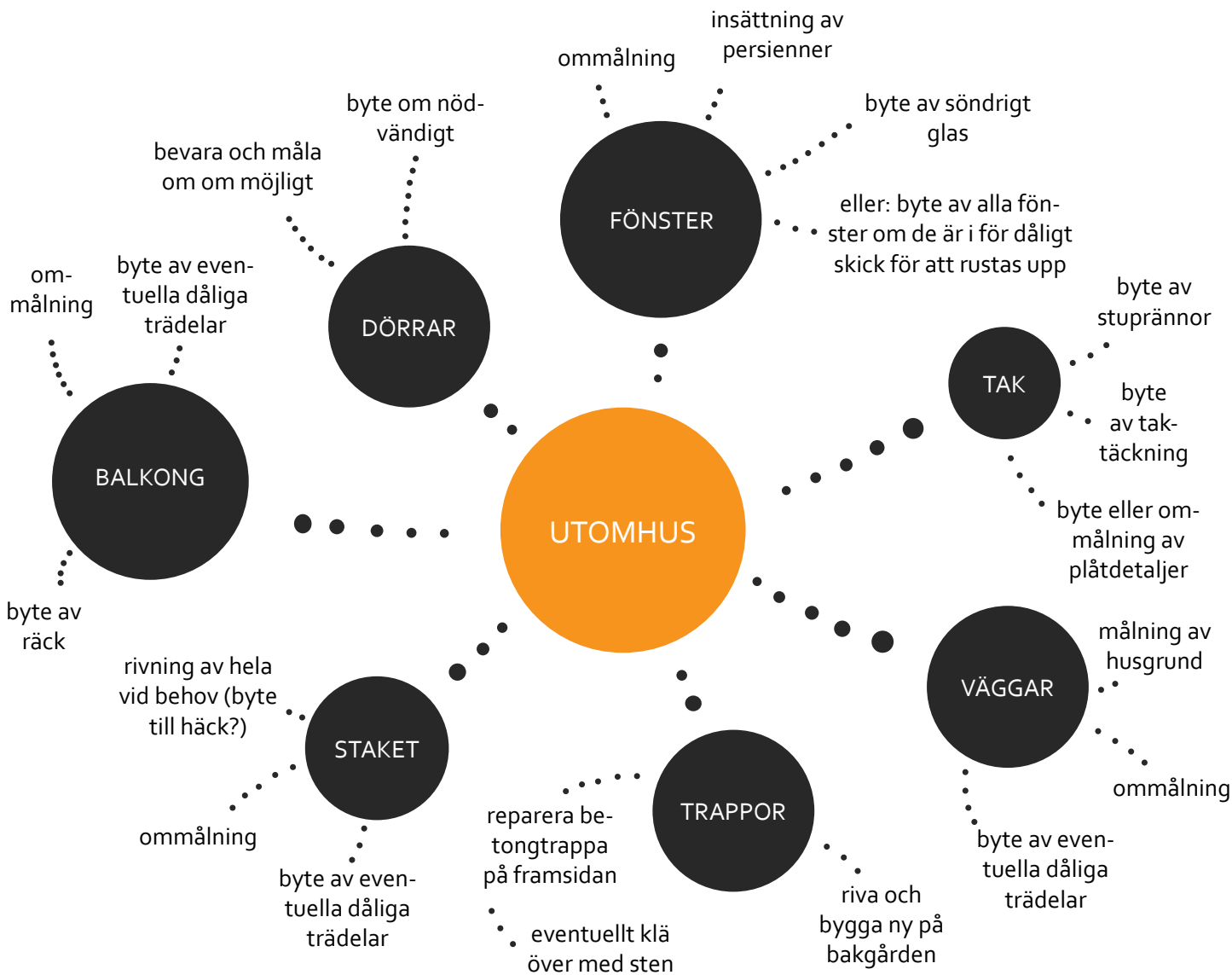
Förutom orange och ek är också en strävan efter öppnare utrymmen en gemensam nämnare för de båda versionerna. Meningen med detta är att ge känslan av en ljusare och mindre trång lägenhet än tidigare. Det finns i dagsläget inga dörrar som skiljer kök, sovalkov och vardagsrum från varandra men däremot sammanbinds de olika rummen med små öppningar i mellanväggarna, vilket ändå får lägenheten att kännas uppdelad och liten. Utrymmet är i och för sig begränsat, men det gäller att göra det bästa av vad man har. Bostaden känns större när utrymmet är mer sammanhängande och därför kommer några mellanväggar att tas ner.

Produkterna som valts till lägenheterna och bastuavdelningen är av hög kvalitet och ofta valda från finska eller nordiska tillverkare och designföretag. Oavsett om produkten i fråga är en kran eller en

soffa har den valts för att passa in i en enhetlig stil och säkerställa ett modernt och hållbart resultat.

Jag har haft lite olika avsikter när det kommer till byggnadens ut- och insidor gällande i vilken grad de ska renoveras och förändras. Exteriören har jag planerat så att den fräschas upp med relativt enkla metoder som inte förändrar grundutseendet så mycket utan bevarar byggnadens ursprungliga stil. Insidan däremot har jag velat modernisera och ge ett rejält ansiktslyft som förvandlar utrymmet totalt utan att ändra på rumsfördelningen, och tanken är att riva och bygga om i så liten utsträckning som möjligt. Däremot byts eller förnyas alla ytor och fast utrustning. Medan utsidan ska se bekant om än uppdaterad ut ska insidan ge känslan av att "är det här verkligen samma lägenhet?". Detsamma gäller bastuavdelningen som jag vill ska kännas mycket mer fräsch än den gör idag.

nödvändiga förändringar.

standardversion.

Standardversion innebär att denna version håller sig ganska långt till normen för hur en vanlig lägenhet ser ut. Den är varken alltför fantasifull eller utsvävande, men snygg och fräsch och ska kunna falla flera på förhand okända människor, oavsett ålder, kön och stil, i smaken.

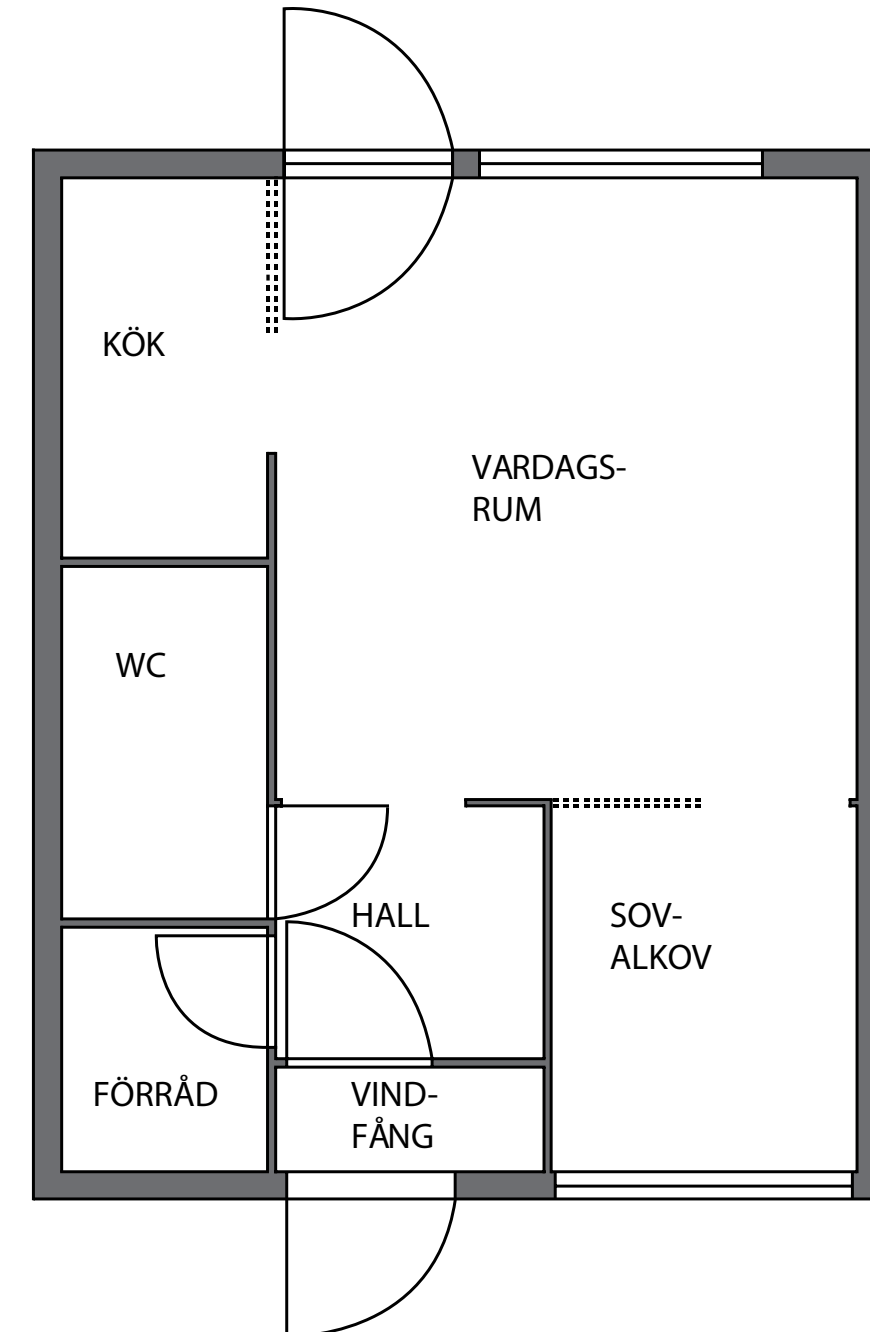
I och med detta har jag hållit mig till färger och material som passar de flesta. Oavsett om lägenheten hyrs ut eller möbleras för att användas som hotellägenhet är det omöjligt att säga på förhand vem som kommer att bo där och hurudan smak den personen kommer att ha. Genom att hålla färg- och övriga val neutrala kan man vara säker på att bostaden faller majoriteten i smaken och passar ihop med de möbler och prylar de själva tar med sig. Vit är därför en självklar dominerande färg i standardversionen.

Även i bastuavdelningen är färgvalen neutrala och inredningen är sparsam. Utan kommer inte att förändras mycket utan fräschas främst upp med ny färg.

Ställvis kan träkonstruktioner behöva bytas ut om det gamla materialet är dåligt, och taktäckningen byts ut men kommer fortsättningsvis att vara av takfilt.

Standardversionen består av utrustning i en rimlig prisklass utan att avstå från god kvalitet. Planerna ska vara förverkligningsbara, även ekonomiskt sett, och det är en viktig aspekt att ta i beaktande vid planeringen.

På ritningen till höger syns den nya oinredda bottenritningen med de förändringar jag har planerat för standardversionens lägenhet. Rumsplaceringen är den samma som förut och inga väggar är flyttade. Ett par korta mellanväggar är avlägsnade för att göra utrymmet öppnare. De sträckade linjerna visar var mellanväggarna har avlägsnats: en vid köket och en till sovalkoven. Jag funderade först på att även riva väggen vid vindfång för att skapa en stor hall istället, men fick råd om att bevara vindfånget så att det inte drar in kallt från ytterdörren.

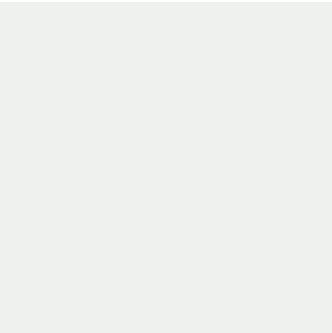
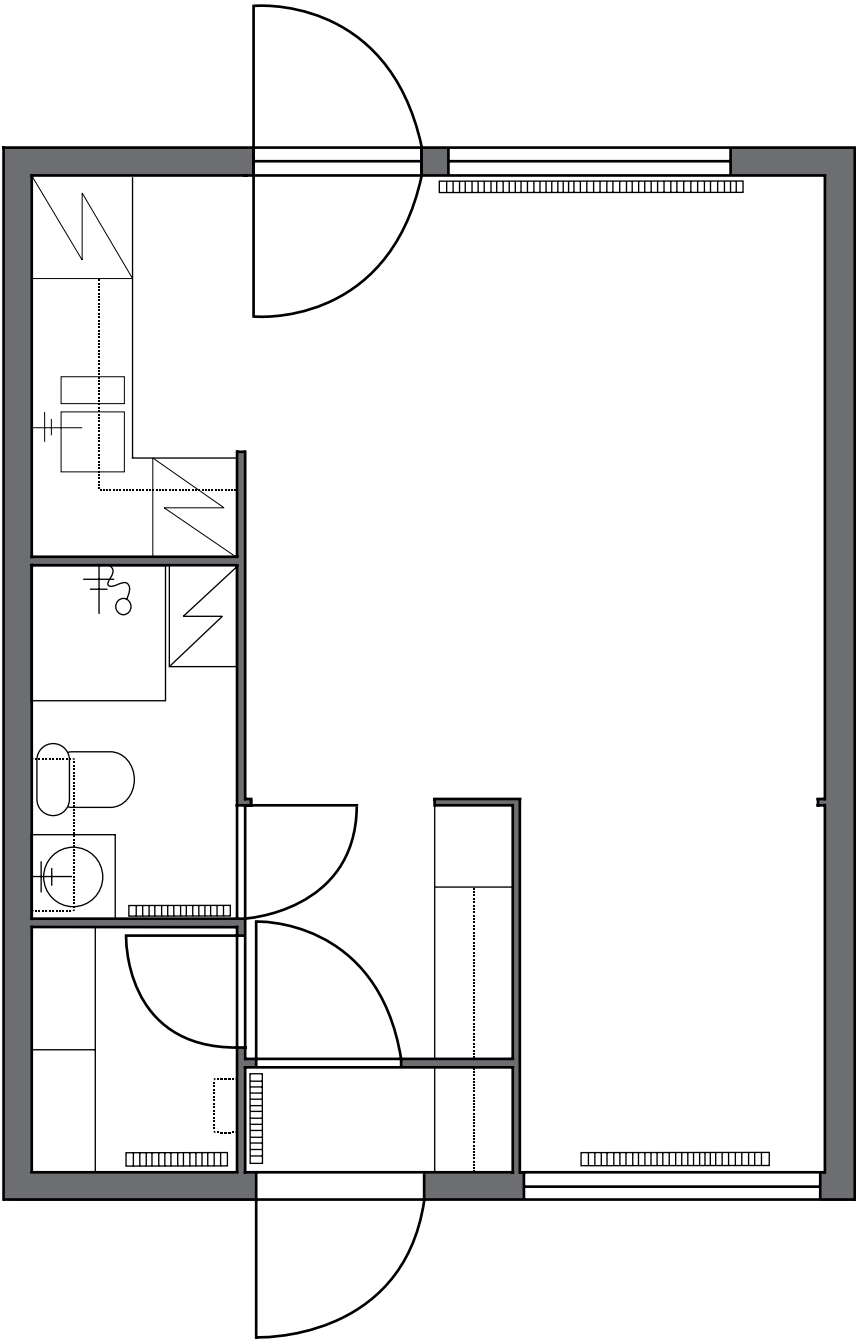

lägenhet.

Bottenritningen till standardlägenheten skiljer sig inte mycket från den nuvarande lösningen. Förutom de två nerrivna väggarna har inga mellanväggar flyttats och alla utrymmen har samma funktioner som tidigare. Förändringarna består istället av att köksinredningen har planerats om och att badrummet fått ny utrustning. Därtill rivs de gamla hyllorna i förrådet ner och ersätts med nya i aningen avvikande utformning samt vindfång och hall får en rad skåp för förvaring där det tidigare bara funnits ett smalt skåp och en hatthylla. En mycket viktig förändring för helhetsintrycket är att alla ytor förnyas eller fräschas upp, värmeelement och innerdörrar byts om nödvändigt ut och trädetaljer som lister och karmar målas om eller byts ut.

Ett enkelt sätt att fräscha upp väggar är att klä dem med tunna renoveringsskivor som sedan målas eller tapetseras. Skivorna används här för att göra det onödigt att spackla ojämnheter eller ta bort gammal tapet, och sedan ska de målas med en neutral vit färg som reflekterar ljuset bra och får utrymmet att kännas större. Innertaket målas om med samma färg som väggarna, alternativt täcks även det först in med skivor ifall ytan är i dåligt skick. Den nuvarande golvtäckningen byts ut mot ett ljust parkettgolv i ek. Parkett är ett hållbart golv som är enkelt att lägga och som när det är slitet går att slipa. Ekparkett är ett

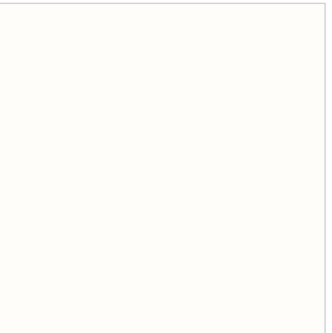
Målfärg Opaali M503, Tikkurila.
Till väggar och tak i hela lägenheten, med undantag för badrummet.

Parkett Ambient Collection Tammi Nature Marble Matt 2-stav, Upofloor.
Till golvet i hela lägenheten, förutom i vindfång och badrum.

Golvkakel II Kalahari 10x10cm, Laattapiste 59,30 € / m2.
Till golvet i vindfånget och i badrummet.

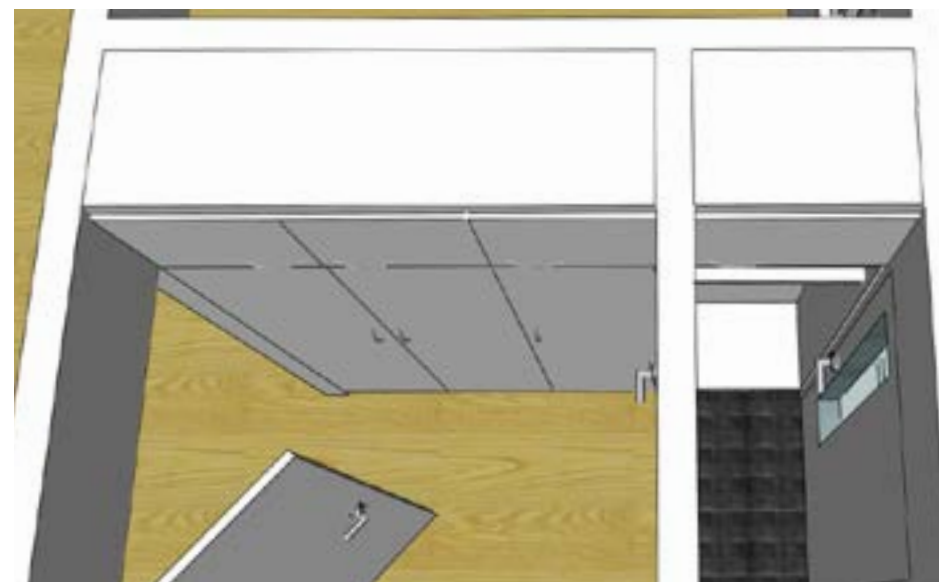
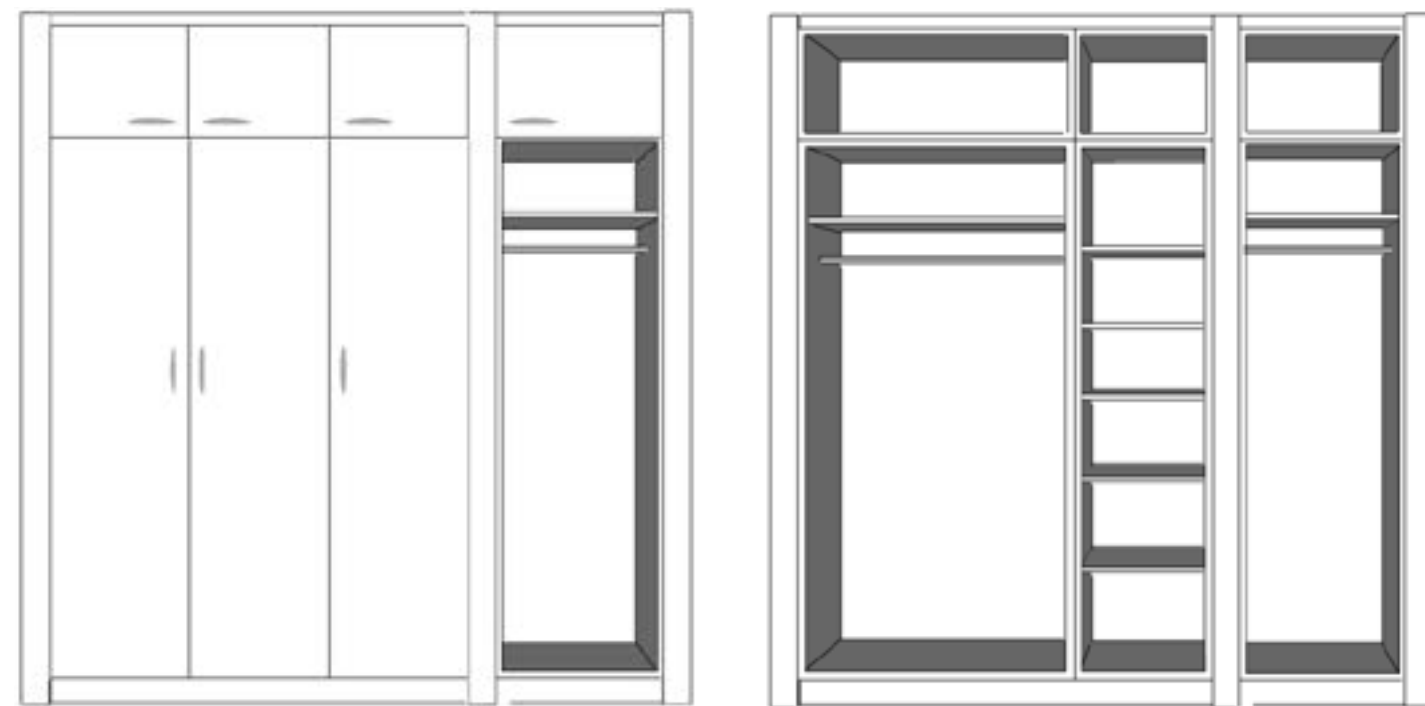

Kakel TH White glossy 10x10 cm, Laattapiste 29,70 € / m2.
Till väggarna i badrummet.

klassiskt och omtyckt material och trots att det kostar en del blir det på grund av dess långa hållbarhet i längden ett billigt val. I vindfånget är klinker ett bättre golvmaterial för att skydda golvet mot sand, fukt och övrig smuts, och i badrummet ska det gamla kaklet på väggar och golv ersättas med nytt.

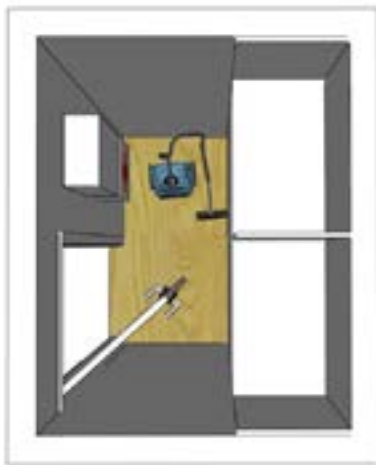
Trädetaljer i lägenheten består främst av tak- och golvlister samt fönsterkarmar och -listor. De vita golvlisterna byts ut mot en enkel modell i ek som matchar golvet medan taklisterna bevaras vita så som nu, men ersätts om det behövs av nya. Fönstren bevaras om de kan och karmen målas om från mörkt rödbrun

till glansigt vit, som speglar mera ljus in i lägenheten och minskar den skarpa kontrasten mellan vägg och fönster. Persienner läggs in mellan fönsterglasen.

Innerdörrarna byts vid behov ut mot nya. Om de kan bevaras ersätts söndriga handtag och lås av nya. Ytterdörrarnas innersida är mörka som fönsterkarmarna och även de målas i en glansig vit färg. Den nuvarande dörren mellan vindfång och hall är en kompakt dörr som ska bytas ut mot en glasdörr för att ge mera ljus och en känsla av mer rymd till vindfånget.

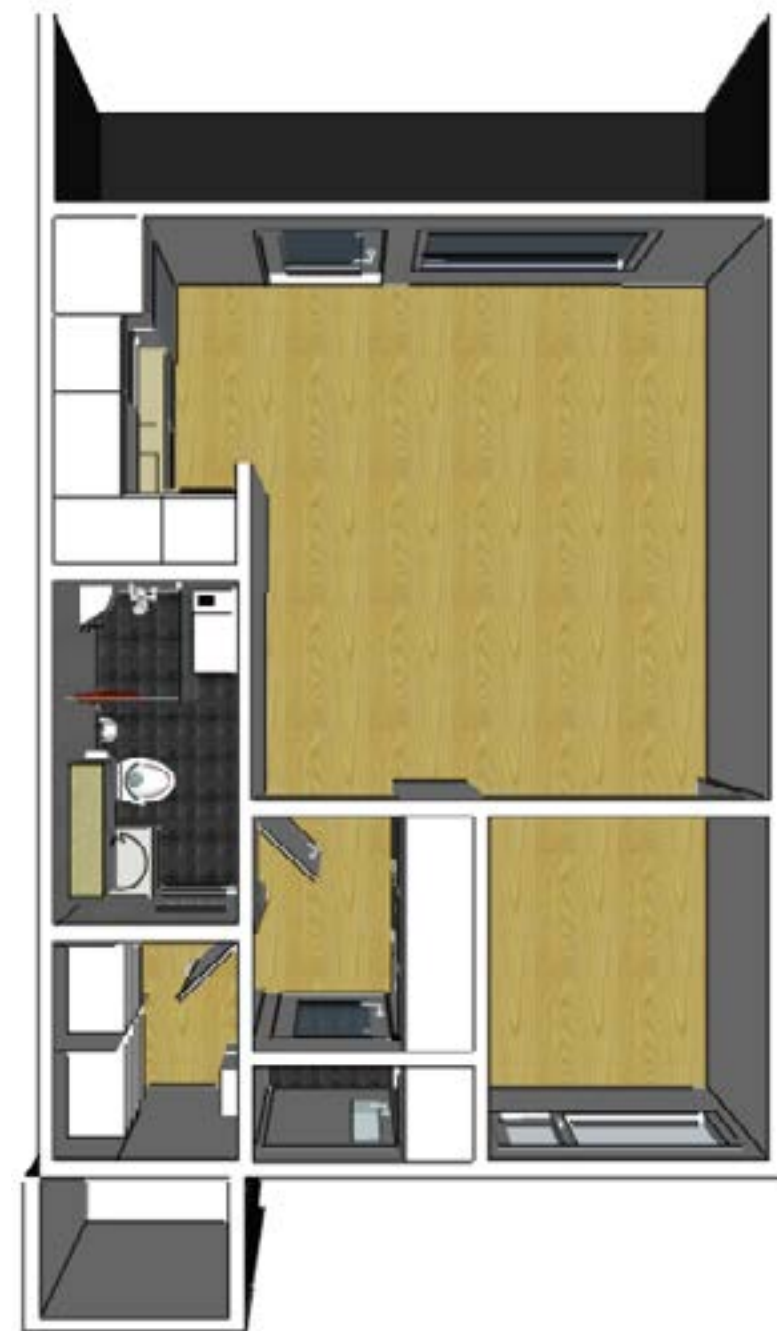
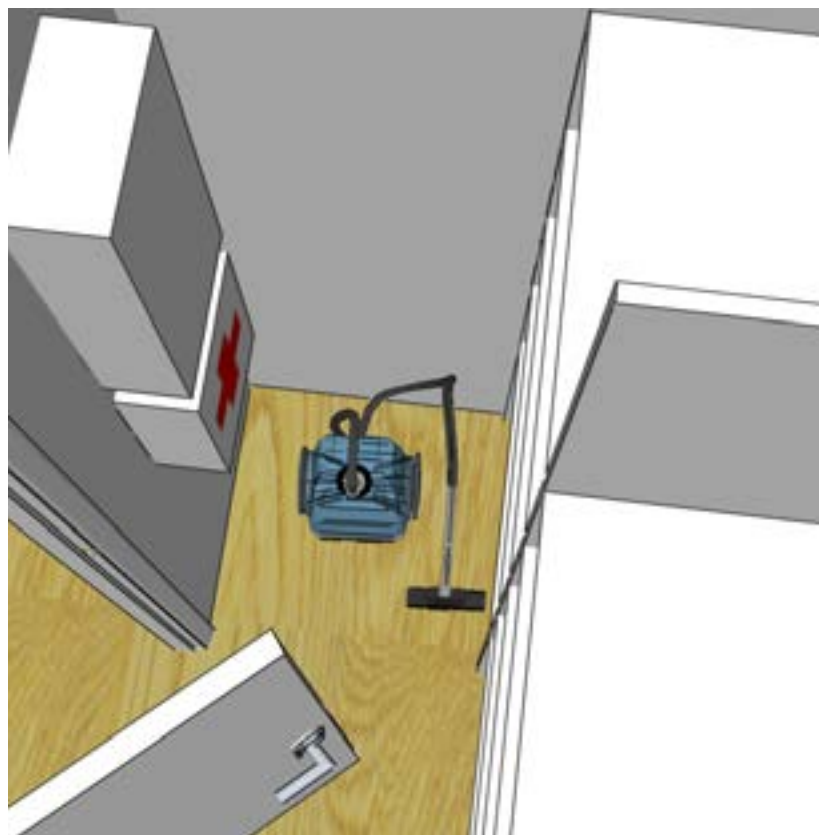
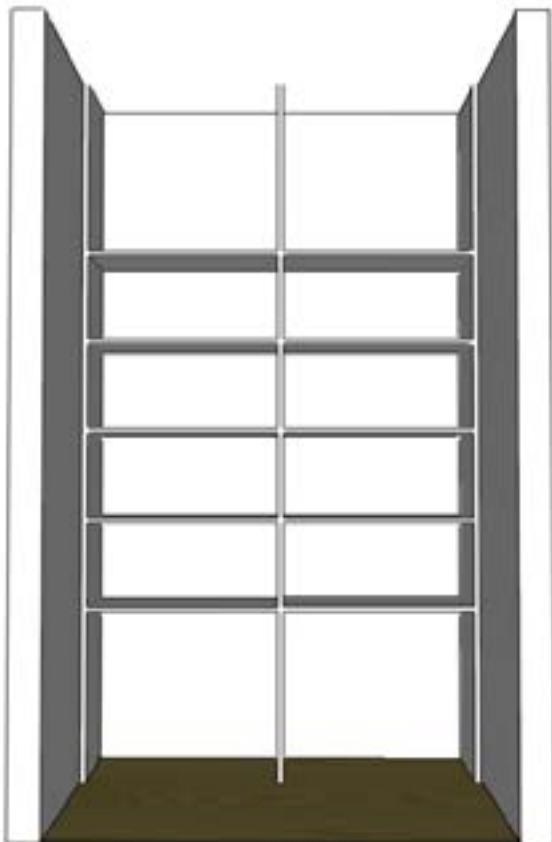
I hallen och vindfånget läggs in en skåprad på sammanlagt fyra skåp. I det lilla vindfånget finns det plats för bara

ett skåp, som är utan dörr och utrustat med en stång för ytterkläder, en hatthylla samt plats för skor. Av de tre skåpen i hallen består ett av hyllor för kläd- eller annan förvaring och bakom de två sista skåpdörrarna finns ett dubbelskåp med stång för klädupphängning. Överst löper en rad med mindre skåp. Alla dessa är täckta med vita skåpdörrar.

Förrådet står för resten av den förvaring som finns. Eftersom jag planerade in

en stång för kläder i skåpen i hallen tog jag bort stängen från förrådet och planerade in en vägg med justerbara hyllor i vit melamin istället. Utrymmet är passligt för förvaring av prylar som sällan är i användning och som städfförråd. På väggen till vänster om dörren hänger två låsbara skåp: ett för mediciner och ett för rengöringsmedel och andra kemikalier. Intill finns en ställning för dammsugarslangen.

kök.

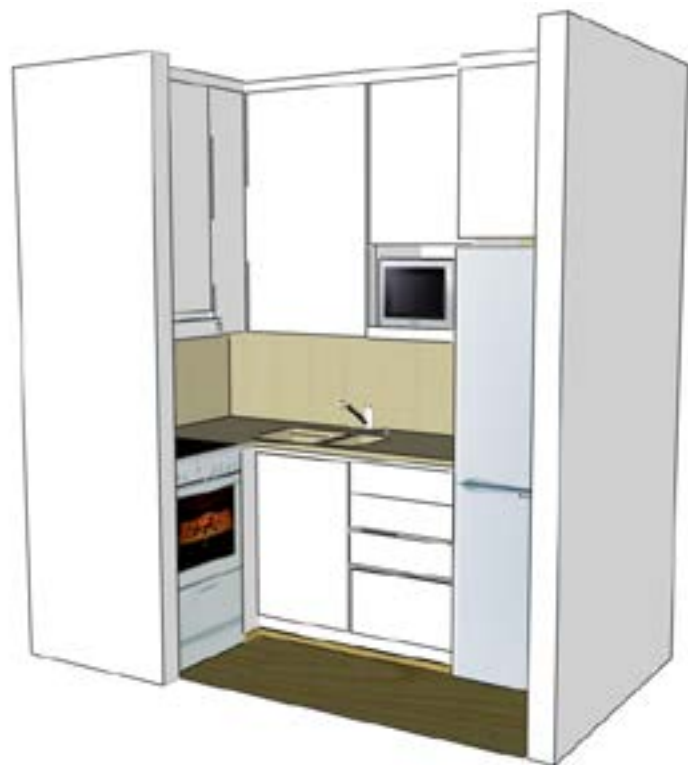
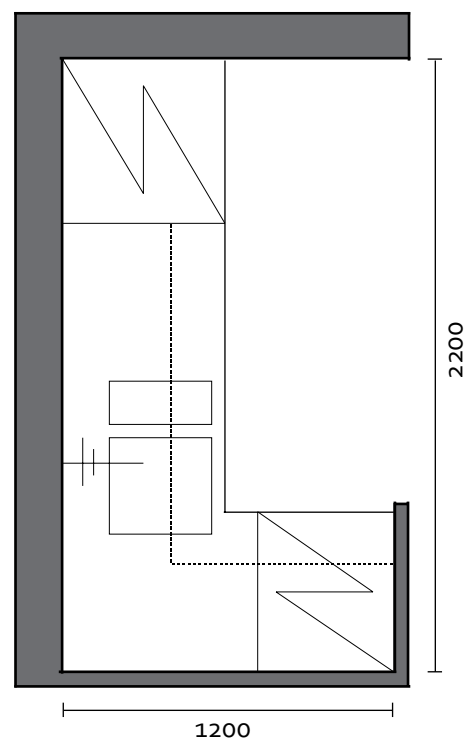
Köket är ursprungligen planerat som ett parallellkök med skåp placerade i två rader mitt emot varandra. Köket, eller kokvrån, är ett skrymsle avgränsat från resten av lägenheten med bara en smal ingång i väggen.

Till mina renoveringsplaner hör att ta bort en av mellanväggarna till köket för att göra utrymmet ljusare och få köket att kännas mer som en del av resten av lägenheten än som en skild liten knut. Genom att ta bort den väggen möjliggör man att dagsljuset som kommer in gen-

om fönstret och glasdörren till vardagsrummet även når köket.

I dagsläget finns det otroligt lite arbetsyta i köket. Genom att planera om den fasta inredningen kan man få lite mera bänkyta att arbeta på. Rummet är ändå litet och jag hade svårt att planera om det till ett välfungerande kök. Köket är ett krångligt rum att planera för att det finns så mycket faktorer att ta i beaktande för att det ska vara funktionellt och bekvämt att arbeta i. Några viktiga omständigheter att tänka på är:

- tillräckligt med bänkyta, både vid spisen, kylskåpet och på båda sidor om vasken
- tillräckligt med fritt utrymme för att kunna röra sig och öppna skåp
- tillräckligt med förvaringsutrymme i form av skåp och lådor
- helst inte kyl och spis placerade bredvid varandra
- lätt att röra sig mellan vask, spis och kyl
- smart utnyttjande av eventuella hörn- och skåp

Just detta kök kändes som en extra stor utmaning för att det är så litet och ändå bör uppfylla alla grundkrav.

Köket som jag har planerat är ett L-format kök. Det erbjuder både mer förvaring och arbetsyta än det förra köket. Trots det är bänkytan fortfarande i minsta laget, men vrån är för liten för att något mer ska kunna uppstå. Utrymmet är öppnare än förut i och med att en vägg avlägsnats och skåpen placerats om. Öppenheten gör det lätt att röra sig i rummet och mellan olika arbetspunkter.

Arbetsbänken med vaskar är gjord av Durat, liksom stänkskyddet på väggen mellan under- och överskåpen. Det är bra att kunna hålla så små ytor enhetliga i samma material istället för att bryta av med till exempel en bänkskiva av trä, en diskho i rostfritt stål och en bakvägg i kakel. Köksskåpen är beställda från en köksinredningstillverkare och dörrarna öppnas med ett lätt tryck. I och med att de är släta är de lätta att rengöra. Skåpet ovanför den keramiska spisen är nertills utrustad med spisfläkt med aktivkolfilter eftersom rökkanal saknas. Skåpet intill är så smalt att bästa lösningen är att göra det utdragbart för att få åtkomst till hyllorna. Det utdragbara skåpet under diskhoarna erbjuder avfallssortering och ovanför dem finns torkskåpet. Skåpdörrarna är vita och ytorna i Durat är ljus beige för att ge ett neutralt och luftigt intryck.

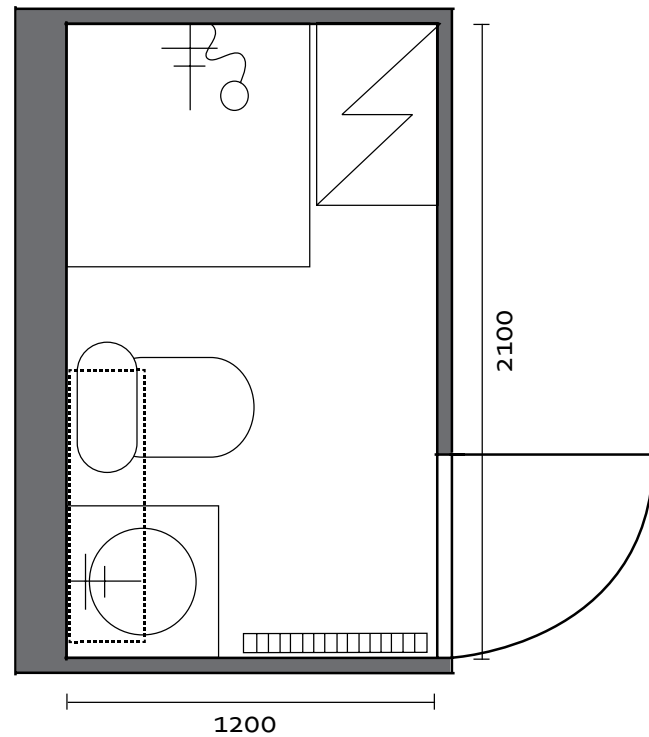

Köksinredning Venezia-kösluckor vit med trycklås, Saari-keittiöt. Durat färgkod 260. Kylskåp/frys KG33VWV30, Siemens 690€. Mikro HF15M241, Siemens 225 €. Spisfläkt LU105SFSK, Siemens 215 €. Köskran Cubista 2838F, Oras 226 €. Spis HC422213U, Siemens 810 €.

badrum.

Badrummet är ett smalt utrymme med begränsade möjligheter. I den nuvarande lägenhetens badrum finns enbart en wc-stol, en lavoar och en dusch. Eftersom planlösningen verkar vara funktionell har jag valt att behålla den, men även lägga till en tvättmaskin och en duschvägg i glas med draperistång. Den vita lavoaren i Durat finns i företagets eget sortiment. Spegelskåpets ram och hängaren är i ek. Trä ger värme till ett badrum där det annars finns mycket hårda material som kakel och glas.

Duschvägg Showerama 8-20 klar 600 cm, ldo 322,50 €. **Hängare** Bas ek, Svedbergs 52 €. **Duschdraperi**, La Reudote. **Tvättställsblandare** Cubista 2808 med Bidetta-handdusch, Oras 246 €. **Duschblandare** Cubista 2870, Oras 310 €. **Duschset** Hydra 390, Oras 178 €. **WC-stol** Seven D 37310, ldo 482 €. **WC-pappersställning** Vermont, Laattapiste 26 €. **Lavoar** Kuutio, Durat färgkod 100. **Spegelskåp** Smart 900 cm ek med halogenbelysning och uttag, ldo 344 €. **Tvättmaskin** WP10R154FN, Siemens 700 €.

hotellägenhet.

Hotellägenheten har samma grund som hyreslägenheten, men den är därtill möblerad. I sovalkoven finns en inbyggd säng, i vardagsrummet en soffgrupp och utanför köket ett litet matbord för två personer. Textilier, växter och tavlor mjukar upp intrycket.

Trots att stora klädskap, ett förråd och ett lika utrustat kök som i hyreslägenheterna kan vara onödiga har jag valt att behålla allt detta så att grunden i alla

lägenheter är den samma. Detta gör det nämligen möjligt för ägarna att göra om utrymmet till en vanlig hyresbostad ifall det visar sig att de har mer nytta av dessa.

På grund av att lägenheten är så liten lämnar det inte många möjligheter till möbleringen. Möblernas plats är ganska given och enbart de viktigaste ryms in. Precis som i de övriga utrymmena är vitt och ek ett genomgående drag.

Matbordet utanför köket har en bordsskiva av vit Durat och ben i ek. Bor-

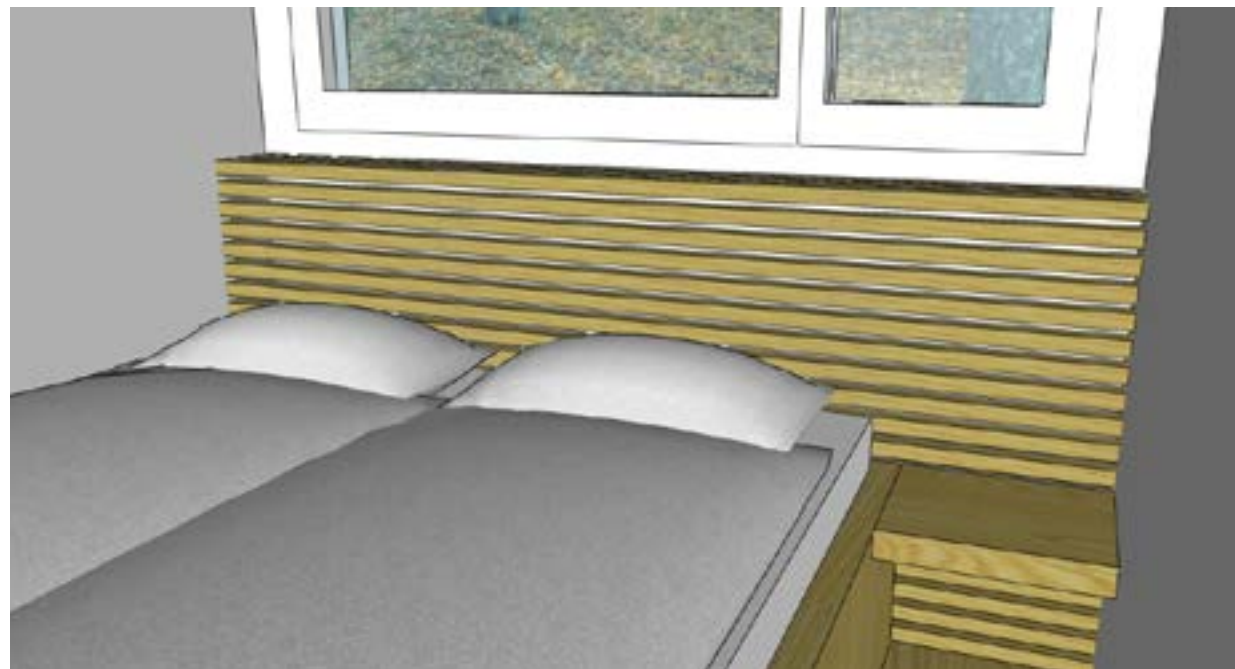
det är taget från Durats eget sortiment, men dimensionerna är ändrade en aning för att passa in i utrymmet. Stolarna är av genomskinlig plast. Orsaken till detta är att genomskinligheten ger känslan av att stolarna inte tar lika mycket plats och därför inte heller förminskar utrymmet lika mycket som kompakta stolar skulle göra.

I vardagsrummet begränsar en tv-insynen till sovalkoven. Den står på ett tv-bord i samma material och modell som matbordet, men med andra mått.

Soffan med tillhörande pallbord är ljus grå. Prydnader är viktiga i ett rum och är ofta det som fullgör en inredning. De får också rummet att kännas trivsamt. I soffdynor, golvmatta och tavla uppträder orange toner som färgklick för lägenheten. Tavlan har förutom som dekoration en viktig uppgift i rummet. Alla andra möbler är ganska låga och i och med att tavlan når högt upp på väggen skänker den balans till inredningen. En vit, bred gardin bakom soffan gör det möjligt att täcka för glasytorna i både fönster och dörr.

Sängen i sovalkoven består av ett ekhölje som innesluter madrassen. Det är enklast att bädda och röra sig om det finns utrymme att gå på båda sidor om sängen, men även om man bara använder en smal dubbelsäng blir det bara rum över på ena sidan av sängen. Nattduksbordet intill är gjort av en enkel platta i samma material. Bakom sängen, under fönstret, finns ett värmeelement. Snyggaste lösningen är att täcka in det med ett elementskydd av träribbor som släpper igenom varmluften. I ekribborna går det att fästa läslampor. Skyddet är

löstagbart så att det går att komma åt elementet ifall det uppstår läckage eller någon annan olycka inträffar. Sängen, elementskyddet och nattduksbordet samt den tillhörande spegeln utanför alkoven tillverkas som ett beställningsarbete från ett snickeri.

På grund av elementskyddet undertill skulle inte gardiner vara en så snygg lösning. Därtill skulle gardinerna samla damm rakt ovanför dem som sover i sängen. Därför räcker det med persienner i fönstren för att stänga solljuset ute tidiga morgnar.

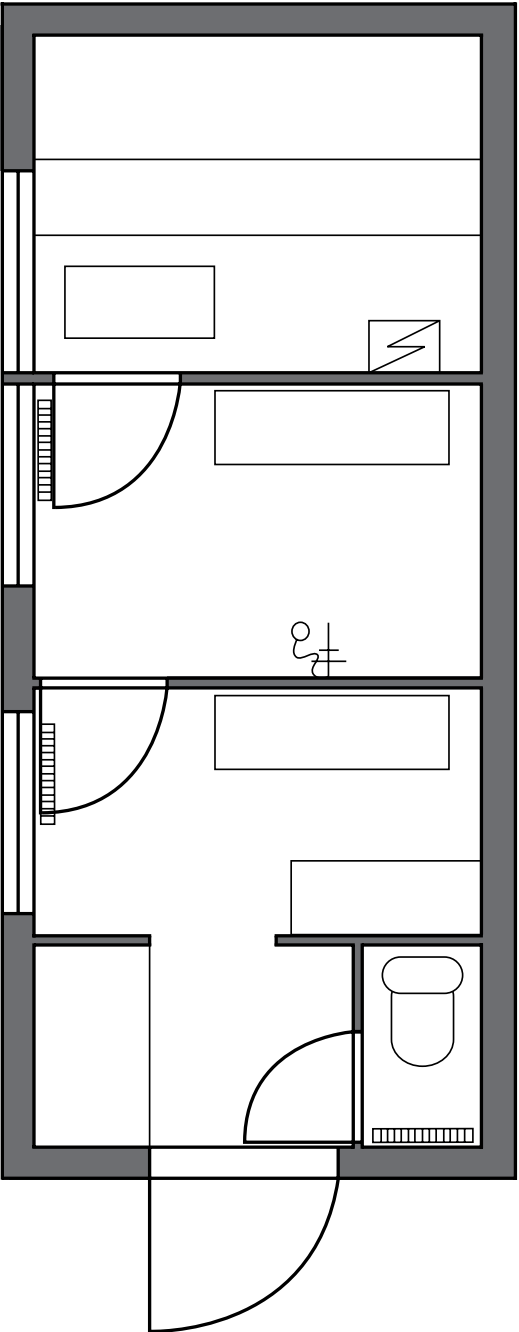
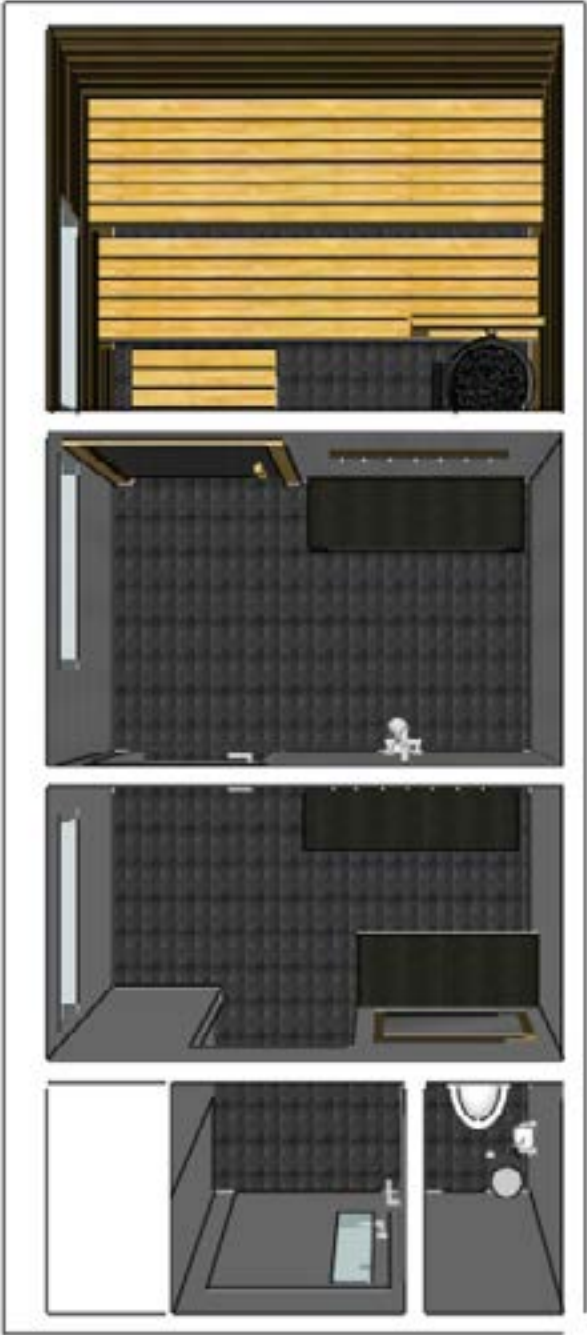

Bord Tammi, Durat färgkod 100 med ekben. Mindre än på bilden. Även tv-bord i samma stil men annat format. **Stol** La Marie klar av Kartell, Stockmann 221 €. **Soffa** Sister 3-personer, Asko 1183 €. **Pall** Sister, Asko 334 €. **Dynor** Azov och Azov Kinna från Univisio samt Joki från Finlayson, KodinYkkönen 16,90 € respektive 19,90 € / st. **Matta** Pasta orange, Asko 285 €. **Gardiner** Merete, Ikea 24,95 €. **Växt** benjaminfikus 100 cm, Plantagen 29,99 €. **TV** Panasonic TX-L42E6YW 42" LED vit, Musta Pörssi 699 €.

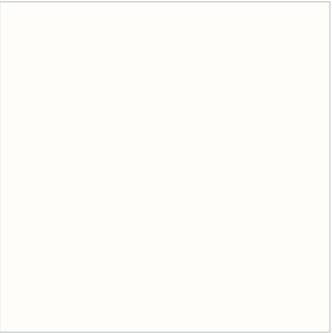

bastuavdelning.

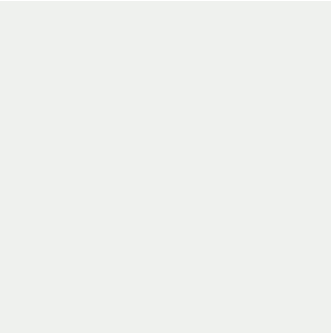
Bastuavdelningen ligger längst till vänster i radhuset. Den är uppdelad i vindfång, wc, omklädningsrum, duschrum och bastu, och är i gemensam användning av byggnadens alla hyresgäster. Dess rumsfördelning och väggar bevaras så som de är i nuvarande läge. I dag är bastuavdelningen sunkig med enkla ytmaterial. Förnyade ytor och utrustning kommer att höja avdelningens standard och fräscha upp den ordentligt. Kakel är ett typiskt våtrumsmaterial som är både snyggt och hållbart, men det är ganska dyrt och därför räcker det med att väggarna i de rum som inte riskerar bli våta målas. Golvet ska däremot kaklas i alla rum eftersom det i små utrymmen är bättre med ett enhetligt golvmaterial. Medan väggarna är vita har jag valt ett

Golvkakel II Kalahari 10x10cm,
Laattapiste 58,20 € / m2.
Till golvet i hela bastubyggnaden.

Kakel TH White glossy 10x10 cm,
Laattapiste 29,10 € / m2.
Till väggarna i duschrummet.

Målfärg Opaali M503, Tikkurila.
Till väggar i vindfång, wc och
omklädningsrum.

Panel som behandlats med en
vit lasyr.
Till taket i alla rum utom bastun.

Panel av al.
För väggar, tak och lavar i bastun.

Durat färgkod 054.
För måttbeställda bänkar och
bordsytor.

mörkgrått golv som ger en stabil känsla och där smuts inte syns lätt. Taket får en vitlaserad panel där trämönstret syns igenom för ett levande resultat. Dörrarna och listerna byts vid behov ut mot nya och fönsterkarmarna och ytterdörrens insida målas precis som inne i lägenheterna i en glansig vit färg.

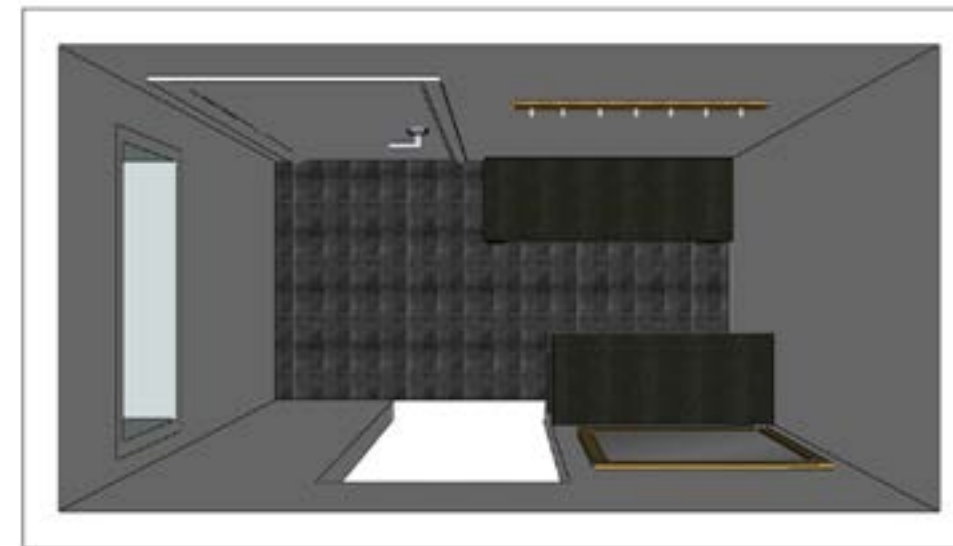
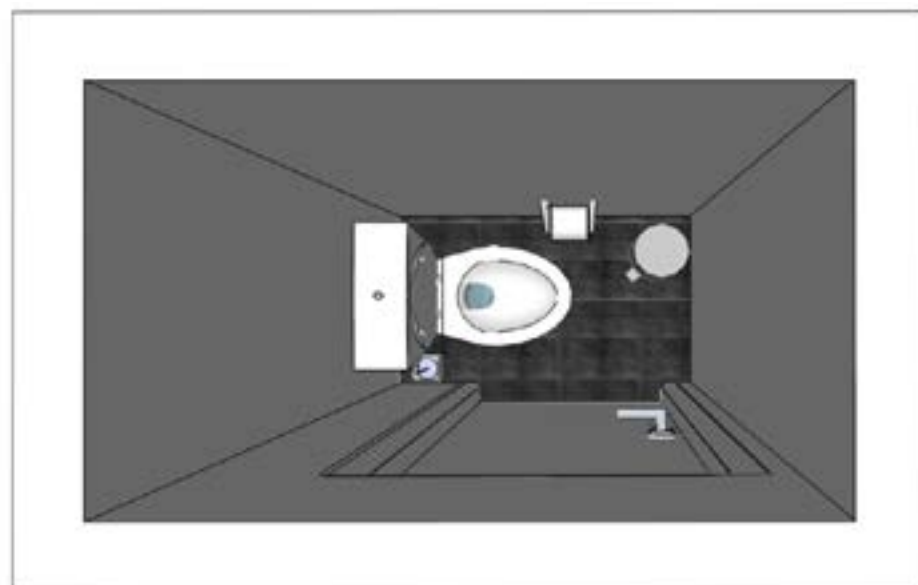
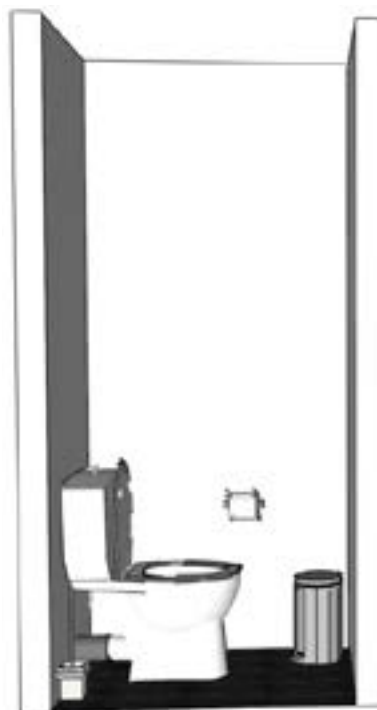
Även bastuavdelningen är så liten att möbleringen inte ger mycket möjligheter för fantasi. Jag har valt att hålla den så sparsam som möjligt och hålla färgerna till svart och vitt, som båda är neutrala trygga färger. Trädetaljer lättar upp stämningen.

WC:n är ett otroligt trångt och litet utrymme där det inte ryms mer än den obligatoriska toalettstolen. Eftersom

inte ens ett handfat får plats måste man tvätta händerna i duschrummet. Själva WC-stolen byts ut mot en ny och ytorna förnyas. Samma stol och pappersställning används som inne i lägenheterna.

Mitt emot toaletttrummet finns ett elskåp som får stå orört, såvida inte elektriska förändringar är nödvändiga.

Inredningen i omklädningsrummet består av en bänk och två vägghängda bordsskivor i svart Durat. Ovanför bänken finns en hängare för kläder och handdukar och ovanför bordsskivan en spegel, båda i ek. Spegel har förstörande effekt i små rum. Dörren mellan vindfång och omklädningsrum är avlägsnad eftersom dörren lätt blir i vägen när utrymmet är så trångt.

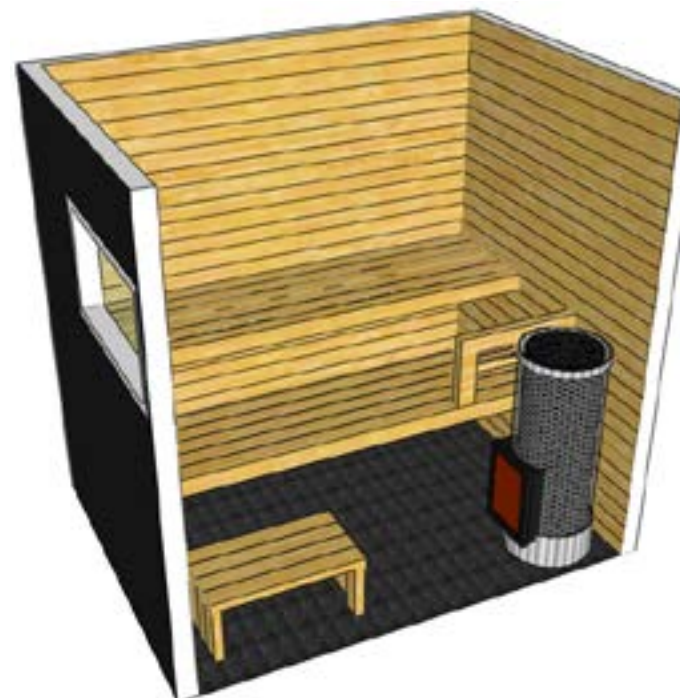
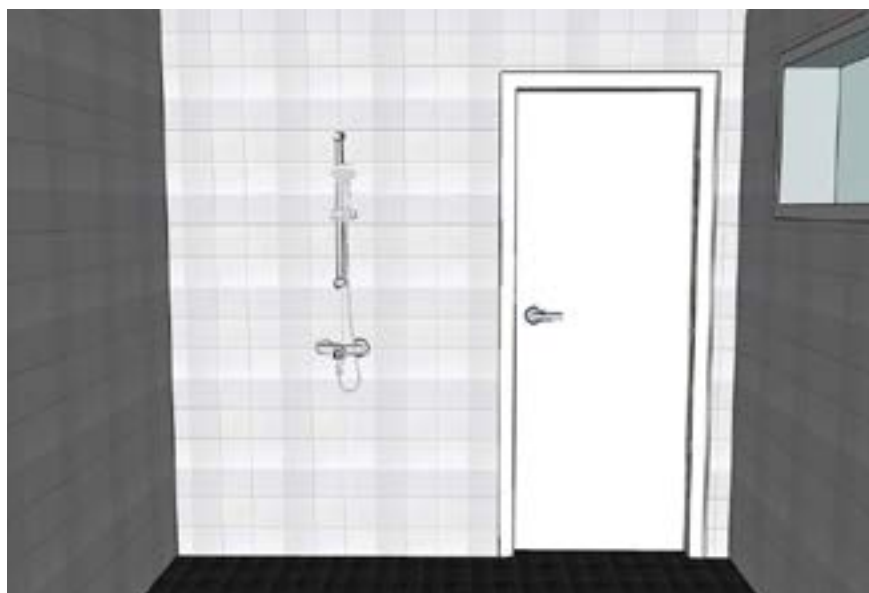

I duschrummet finns en likadan bänk i Durat och hängare i ek som i omklädningsrummet. En ny dusch pryder samma vägg där den gamla stod. Den är av samma modell som de som finns inne i lägenheternas badrum.

Bastun får en ny väggpanel och nya lavar i al, som är ett typiskt träslag i bastur. Alla ytor förutom kakelgolvet är i panel. Antagligen bör även bastuugnen bytas ut. Vedeldade bastuugnar är enligt mig alltid ett trevligare alternativ men i utrymmen som detta som används av flera olika personer och där bastun snabbt måste bli varm är elvärmda bastuugnar ett måste.

Bastuugn Roxx 9 DET, Helo

exteriör.

Yttersidan är det första man ser av en byggnad och därför är det lika viktigt att den är snygg och i gott skick som att innersidan är det. Innan den är det krävs en hel del åtgärder.

Radhusets fasad måste målas om. Den är mörk från förut och jag tänkte behålla den mörk eftersom det passar bra in i skogsgivningen. Om någon del av panelen är dålig byts den ut, men annars behålls den som den är. Dörrarna och fönsterkarmarna måste också målas om och dem har jag planerat i andra,

grannare färger än den nuvarande blåa färgen. Dörren bär den rödorange färgen som går igen i olika föremål i byggnaden och fönstren är neonaktigt gröngula. Trots att jag annars har hållit färgvalen ganska neutrala i standardversionen, med undantag för enstaka orange färgklickar, har jag till dörrarna och fönstren valt iögonfallande färger. Orsaken grundar sig i Pias Sabelströms idé att ge dem granna 70-talsfärger som passar till byggnadens stil. Därefter utvecklades tanken till att ge typiska 70-talsfärger en lite mer

modern nyans. Grönt och orange som båda var populära inredningsfärger då blev istället lysande rödorange och gröngult som känns mer nutid och ger ett helt annat intryck. Om det visar sig att dörrarna och fönstren är i för dåligt skick för att bevaras och restaureras måste de bytas ut. Då kommer de att vara färdigt målade i fabriken och antagligen vara vita.

Trappan i betong måste gjutas om eftersom den är ojäm och smular sönder på vissa platser. Skiffersten ger en snyggare yta till uteplatsen.

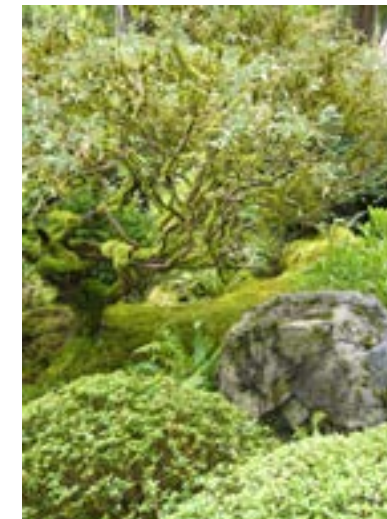

På baksidan av radhuset måste trappa och terrassräck bytas ut. Trappan byggs också om jämfört med hur den ser ut idag, eftersom den är både smal och väldigt brant. Om staketet är i gott skick bevaras de och målas bara om, annars byts även de ut.

Trädgården är idag stenig, mossig och ojämn. Ett alternativ är att jämna ut dem och så gräsmatta, men närheten till barrskog gör att det kan vara svårt att få ett fint resultat. En annan möjlighet är att utnyttja tomtens naturliga utseende och skapa en vacker trädgård med växter som passar in i miljön. Det skulle inte kräva lika mycket skötsel som en gräsmatta men begränsar trädgårdens användningsområden mer.

En trädgård som passar in i den naturliga miljön vore fin på bakgården. Exempel på passande växter är ljung, ormbunkar, sedumväxter, låga buskar, mossor och dylikt som växer bland de stenar och träd som redan finns på gården, med skogen som vacker bakgrund. Viktigt är att växterna tål skugga.

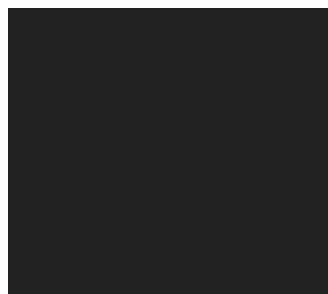

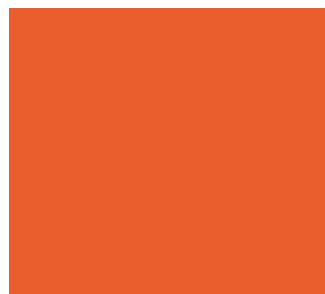

Takets täckning måste bytas ut eftersom den nuvarande har gjort sitt. Det nuvarande materialet är takfilt och det kommer även det nya att vara, eftersom det är så gott som den enda taktäckningen som fungerar för plantak. Taktäckningen

na måste bytas ut och även andra plåtdetaljer bör ses över. Deras färg blir en roströd nyans som pryder den mörka fasaden väl och även gör detaljerna synliga. Stegen upp till taket som finns i bastuavdelningens kortända går i samma färg.

Fasadfärg: väggar, staket samt terrassens räck och trappa.

Dörrfärg: yttersidan av dörr mot både fram- och bakgård.

Fönsterfärg: yttre sidan av karmarna på fönstren.

Plåtfärg: takrännor och övriga plåtdetaljer.

belysning.

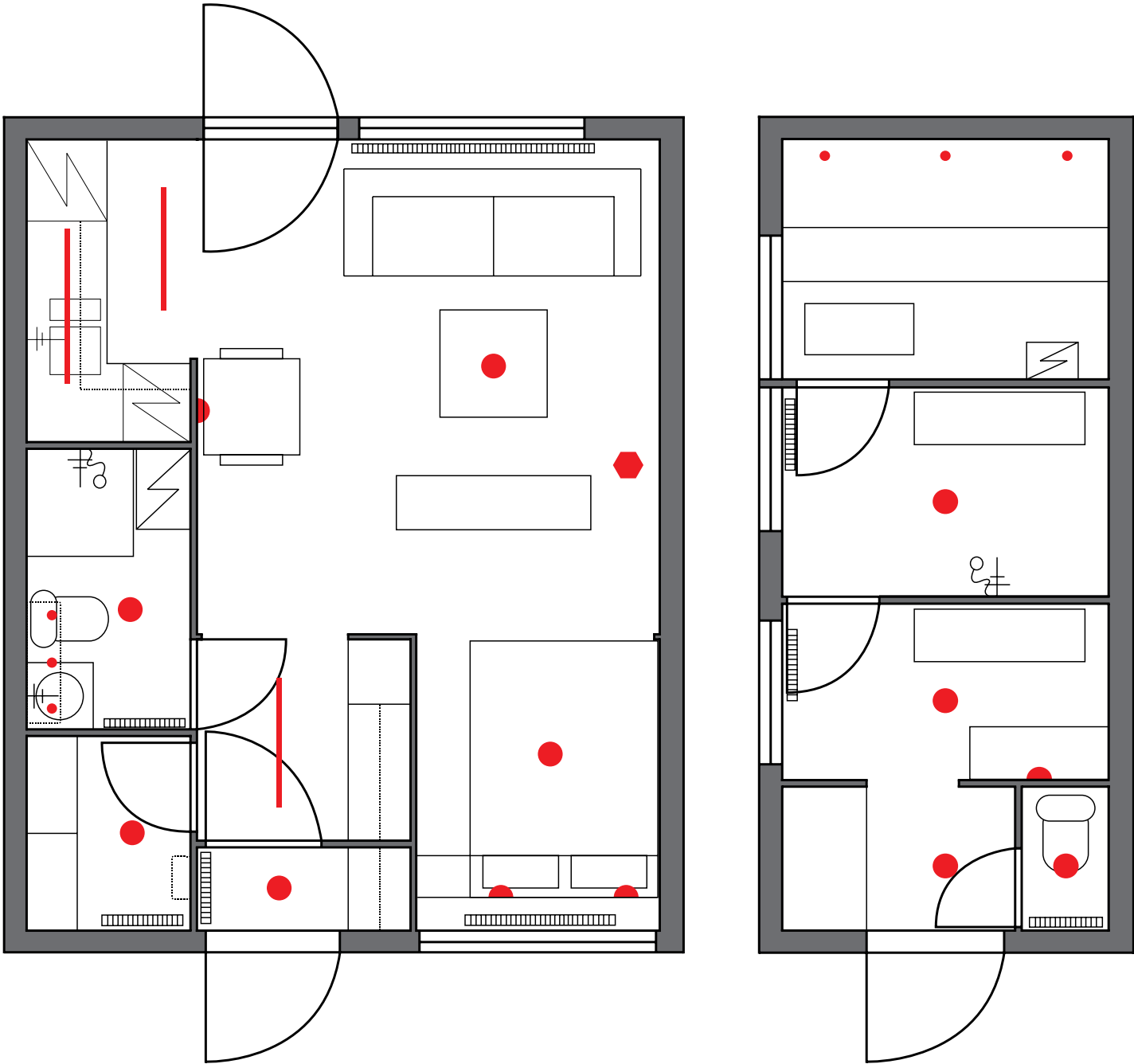
Belysningen är lika viktig för ett lyckat rum som själva inredningen är och det finns många alternativ att välja mellan, både vad gäller stil på armatur som sätt att lysa upp.

I standardmodellen har jag hållit mig till ganska traditionell, om än funktionell, belysning. Vindfång och förråd lysas upp av enkla takplafonder, liksom badrummet där spegelskåpet ytterligare har tre färdigt inbyggda lampor. Hallen har en lång skena med riktbara lampor framför skåpen för att ge ljus även in till dem. I köket används ett lysrör under över-skåpen för god arbetsbelysning samt en skena i taket för allmänbelysning. Det allmänna ljuset i vardagsrummet står en taklampa med brett belysningsområde för medan en golvlampa lyser upp för

läsning och dylikt. Eftersom vardagsrummets taklampa är så iögonfallande har jag valt en diskret vägglampa för belysning till det lilla matbordet, så att de två inte tävlar sinsemellan om uppmärksamhet. Sovalkoven har en taklampa samt två läslampor ovanför sängen vilka är fästa i elementskyddet.

I bastuavdelningen används samma modell av plafondlampa i hallen, toaletten, omklädningsrummet och duschrummet. Liksom lampan i lägenhetens badrum måste den i duschrummet hålla fukt och vatten. Spegeln i omklädningsrummet har extra belysning så att man inte skuggar sig själv. Bastun lysas upp med lampor som är dolda under den övre bastulaven för att ge ett lagom dunkelt och behagligt sken som inte bländar.

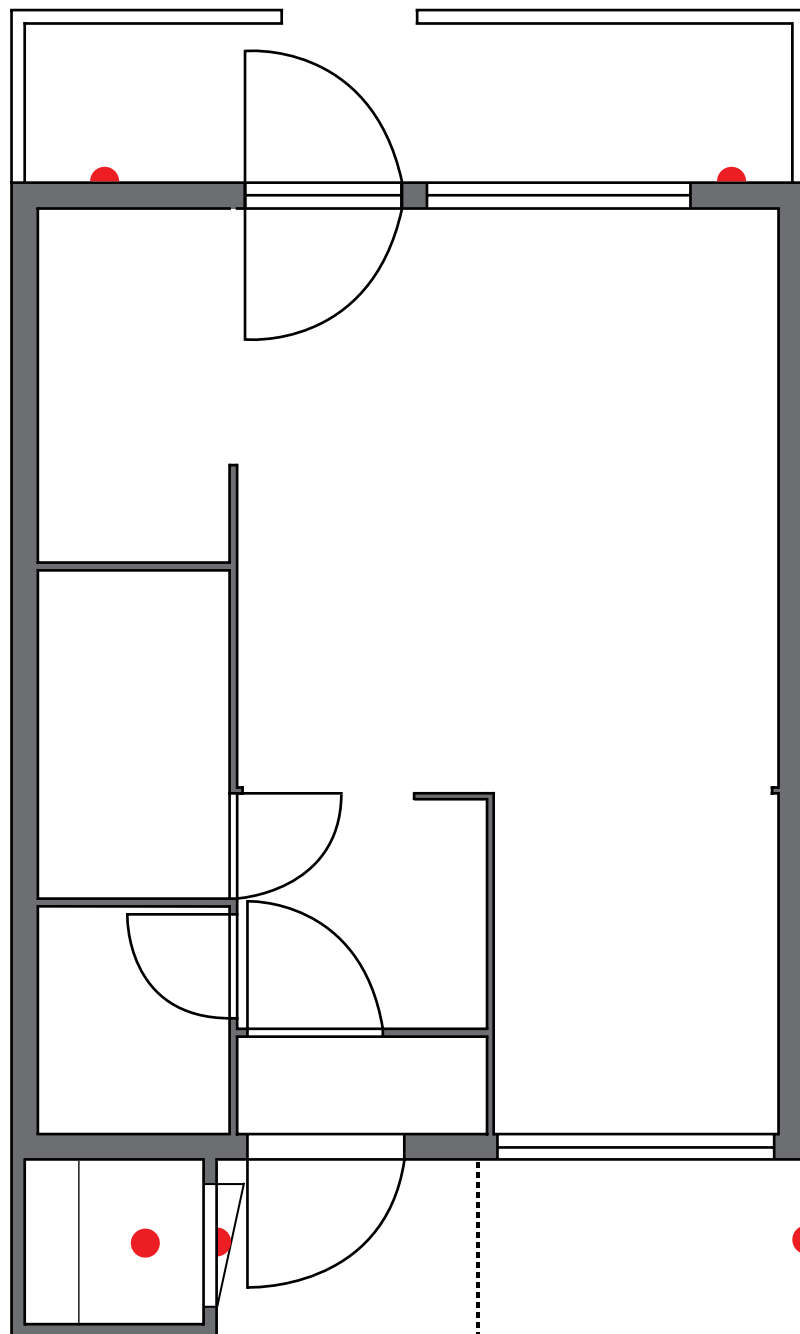
- Taklampa
- ◐ Vägglampa
- Insänkt spot
- Skena / Lysrör
- ⬡ Golvlampa

Golvampa Lotta av Lamp Gustaf, 99,95€, Kodin Ykkönen. I vardagsrummet. **Taklampa** för vardagsrummet, DIY av House Doctor, 123 € Room 21. **Vägglampa** Kupol, Markslöjd, för placering ovanför det lilla matbordet. **Läslampa** ovanför sängen, Hyssna från Markslöjd. **Plafondlampa** Louise från Markslöjd till vindfång, badrum och förråd. Tål med IP44 fuktiga utrymmen. Samma modell används även i bastuavdelningens hall, wc, omklädningsrum och duschrum. **Skena** med tre spottar i köket, Lomma från Markslöjd, 57 cm. **Taklampa** tänkt för sovrummet, Pyramid-plafond med riktbar belysning från Markslöjd. **Vägglampa** Månstad ovanför spegeln i bastuavdelningens omklädningsrum, Markslöjd. **Skena** med riktbara lampor, Hyssna från Markslöjd, 116 cm. I halltaket.

Utomhus lysas båda terrasserna, både på fram- och baksidan, upp av lampor. På var sida är det två väglampor som används. Tillsammans med ett trädgårdsbord och ett par stolar blir det skönt att sitta ute på terrassen om sommarkvällarna även efter mörkets inbrott, och ljuset gör det också enkelt och säkert att hitta hem sena kvällar utan att snubbla. Även utförrådet behöver en lampa i form av en taklampa för utomhusbruk så att man kan hitta rätt bland prylarna i hyllorna.

Väglampa för utomhusbruk, Runar från Markslöjd. Används vid huvudingången på den främre terrassen. **Väglampa** som lyser både uppåt och nedåt, Karlsborg från Markslöjd. Två stycken lyser upp den bakre terrassen.

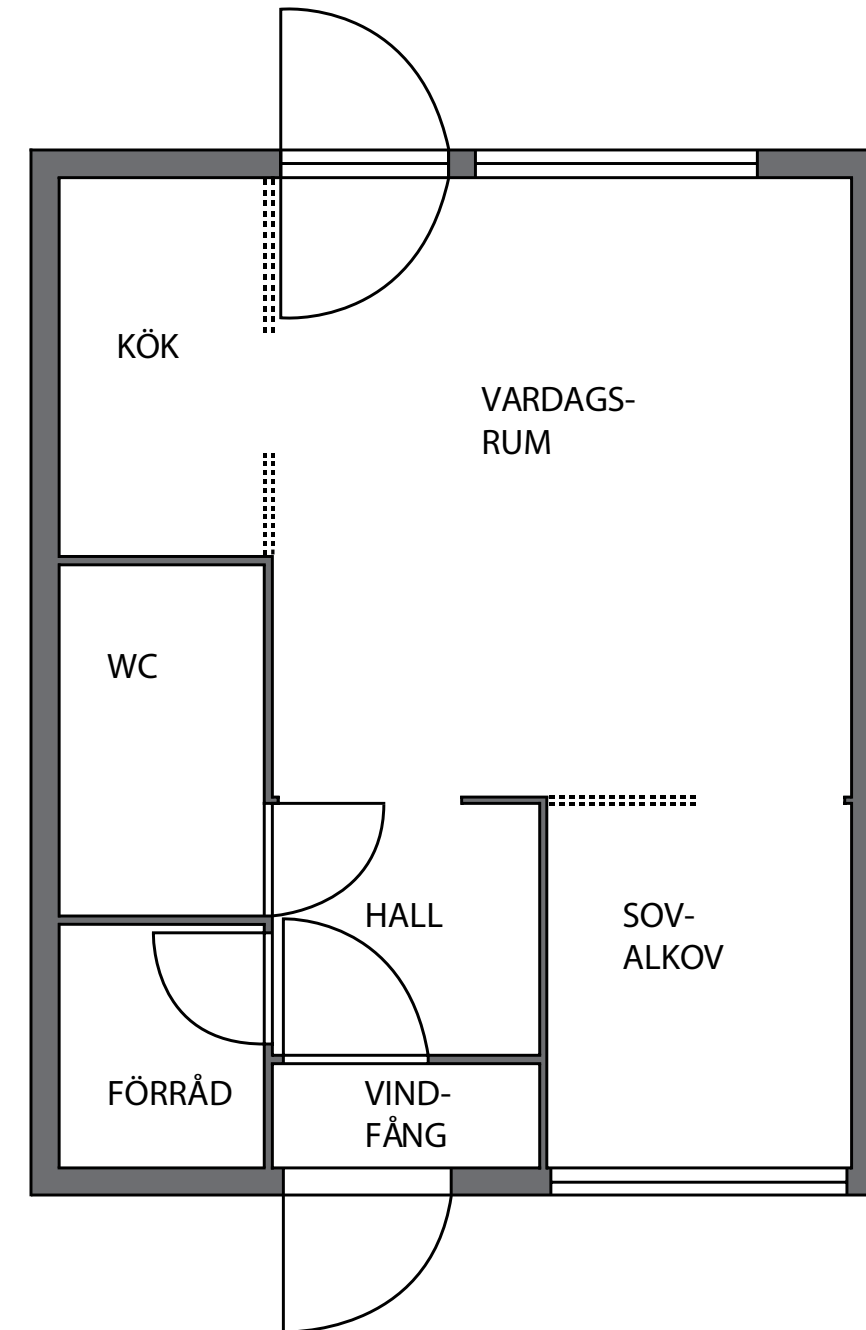
lyxversion.

I lyxversionen är det flera saker som får utrymmena att kännas lyxiga. Det handlar inte i första hand om pengar, även om vissa produkter och material kan få kostningen mer än i standardversionen, för även denna version ska vara realistisk att förverkliga. Framför allt är det lösningar som avviker från normen, djärvare färgval och mer spännande design som ger en känsla av lyx.

I lyxversionen har jag använt mig av mer färger vilket gör att resultatet kanske inte faller var man i smaken, och det är därför inte frågan om en standardlägenhet i lika stor utsträckning som i den första versionen. Lyxversionen har mera personlighet och karaktär och jag

vill undvika känslan av en dussinläng-
het. Sett till den tomma bottenritningen
avviker de två versionerna inte så mycket
från varandra: endast en till avlägsnad
mellanvägg utgör skillnaden till stand-
ardversionens bottenritning. Olikheten
ligger istället i inredning och utrustning.
I vissa fall tar designen ut svängarna mer
och i andra är det istället färgerna eller
mönstren som är mer vågade.

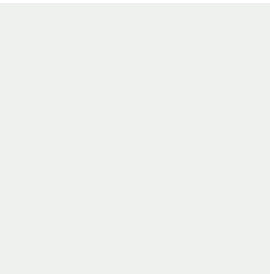
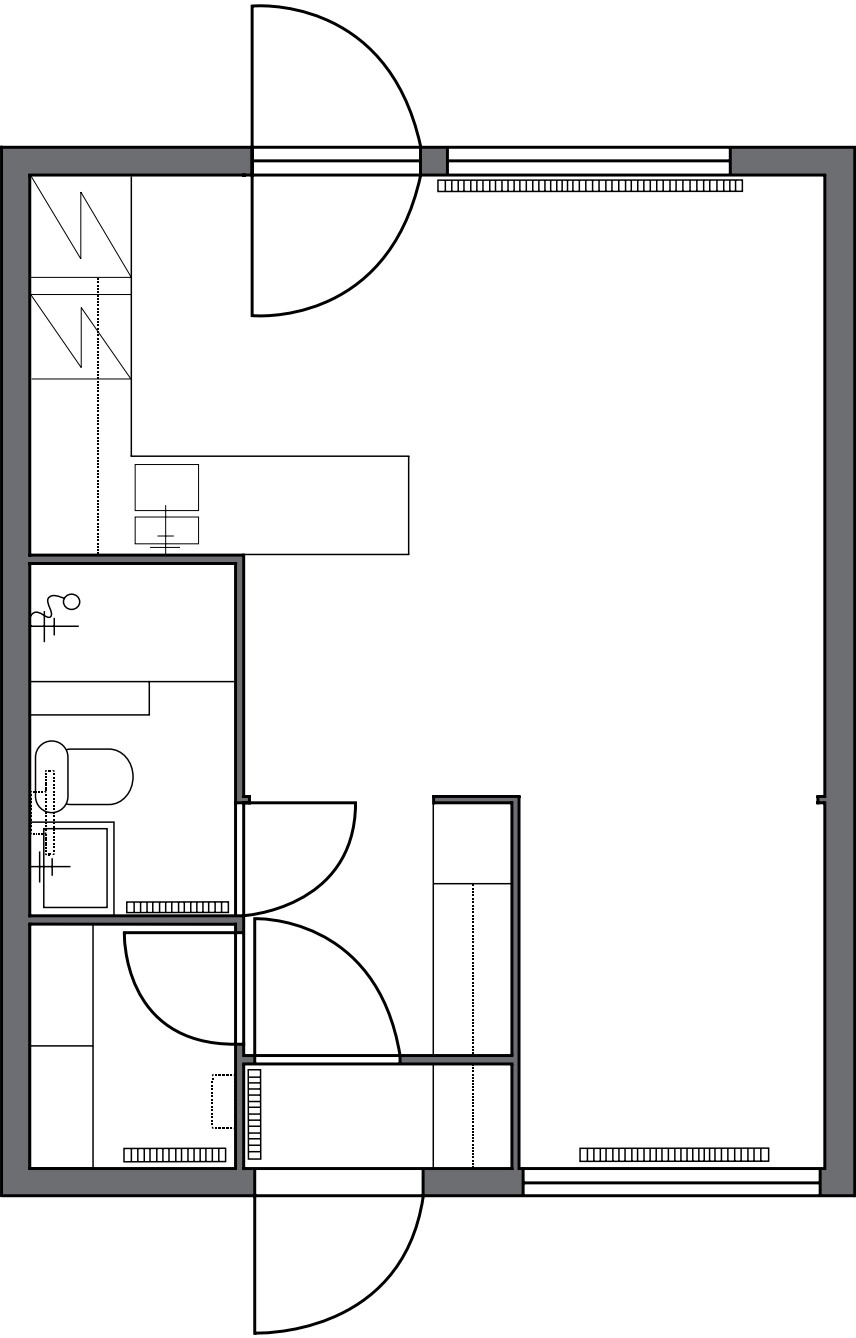
I bastuavdelningen gäller samma sak: mer färger och lyxigare lösningar även om grunden i långt är den samma. På ytersidan görs fler förändringar än i standardversionen och slutresultatet avviker därför lite mer från hur byggnaden ser ut i dagens läge.

lägenhet.

Lyxversionens bottenritning liknar i mycket standardversionens. Precis som i standardversionen har mellanväggen vid sovalkoven och köket avlägsnats, en rad med skåp har tillkommit i hallen och hyllsystemet i förrådet har bytts ut. Det som skiljer sig från den andra bottenritningen är att även kökets andra mellanvägg har avlägsnats, att kökets inredning har en lite annorlunda lösning (även om det fortfarande är ett L-kök) och att badrummets inredning är aningen avvikande.

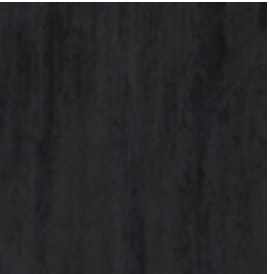
Grundinredningen är också långt den samma. Liksom i standardversionen täcks väggarna med renoveringskivor som målas, taket målas om eller kläs med nya skivor och på golvet läggs ekparkett. Parketten och målfärgen är de samma som i den andra versionen, men tapeten på vardagsrummets ena vägg är ett nytt inslag. Den orange tapeten med grafiskt mönster drar genast blickarna till sig. Den blir rummets färgglada inslag som livar upp stämningen. Annars har jag planerat vita väggar som reflekterar mycket ljus och därför får utrymmet att kännas större. Lägenhetens viktigaste fönster - det i vardagsrummet - är dock vänt mot öster, vilket innebär att det inte kommer in så mycket ljus under dagen och det som finns lyser in från sovrummets västliga fönster. I ett rum som lätt blir dunkelt ger en varm, stark färg som orange en känsla av att utrymmet är ljusare bättre

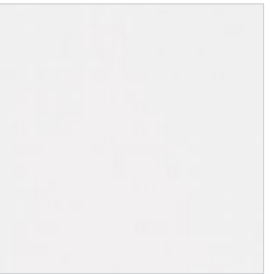
Målfärg Opaali M503, Tikkurila.
Till väggar och tak i hela lägenheten, med undantag för badrummet.

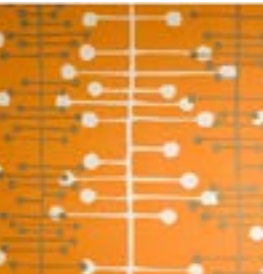
Parkett Ambient Collection Tammi Nature Marble Matt 2-stav, Upofloor.
Till golvet i hela lägenheten, med undantag för vindfång och badrum.

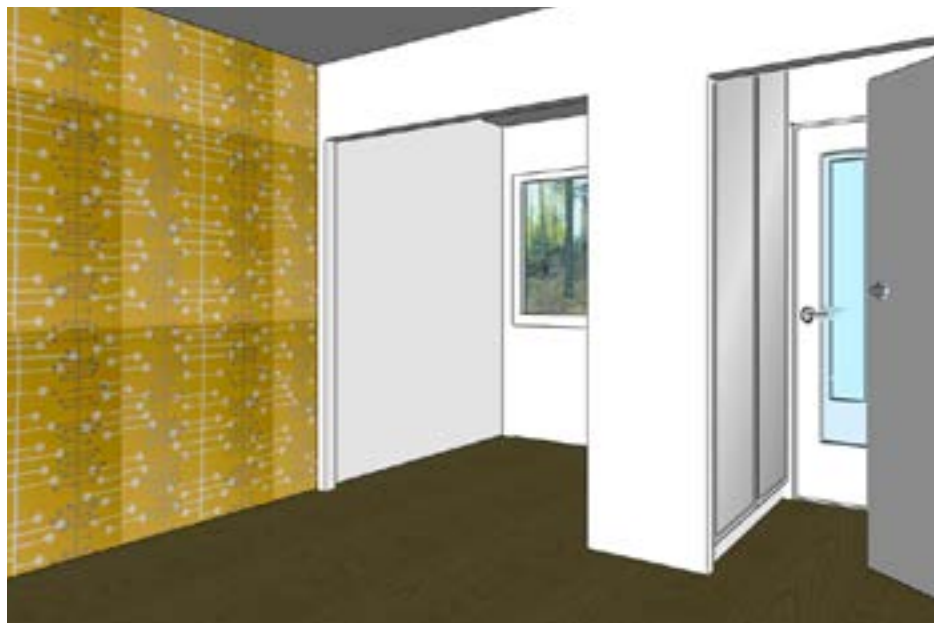
Golvkakel II Koshi 10x10 cm, Laattapiste 88,80 € / m2.
Till golvet i badrummet och förrådet.

Kakel Imi Plain Puro 10x10 cm, Laattapiste 53,20 € / m2.
Till väggarna i badrummet och golvet i vindfång.

Tapet MissPrint Muscat Orange, 89 € / rulle (pris aveo.fi).
Till en fondvägg i vardagsrummet.

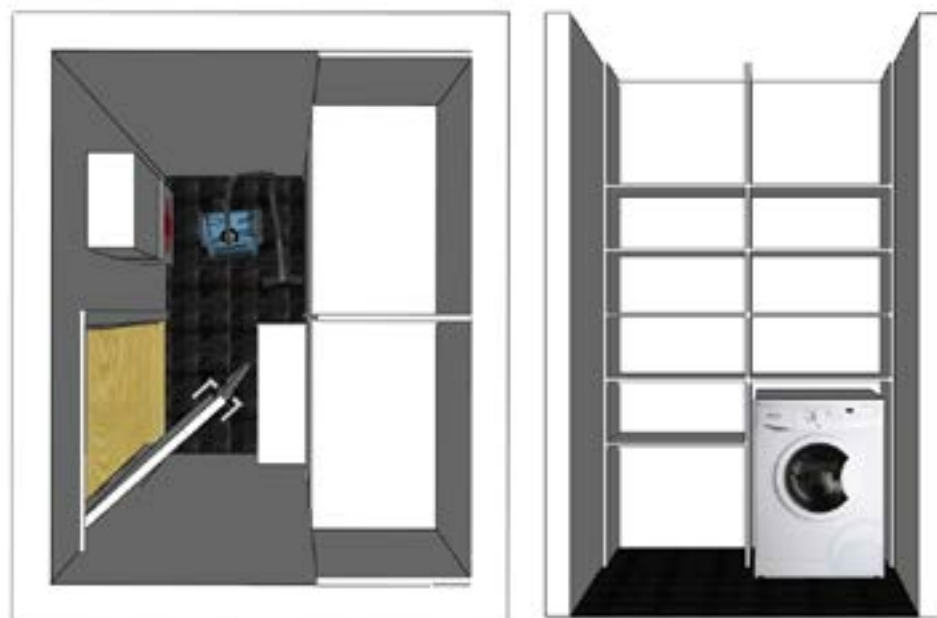
än vad en vit färg gör.

Persiennor läggs in mellan fönster-
glasen, fönsterkarmarna och ytterdör-
rens insida målas vita, vindfångets dörr
byts ut mot en med glasruta, värmele-
menten ersätts av nya och lister och in-
nerdörrar antingen restaureras eller byts
ut. Allt detta är bekant från standardver-
sionen. Kakelytorna i vindfång och bad-
rum är nästan identiska med den andra
versionens men är av en dyrare sort.

Trots att så många förändringar sköts
på samma sätt som i standardversionen
är ändå slutresultatet för lyxversionens
lägenhet mycket avvikande. Där skillnad-
erna inte syns på bottenritningen syns de
istället i 3D-modellerna.

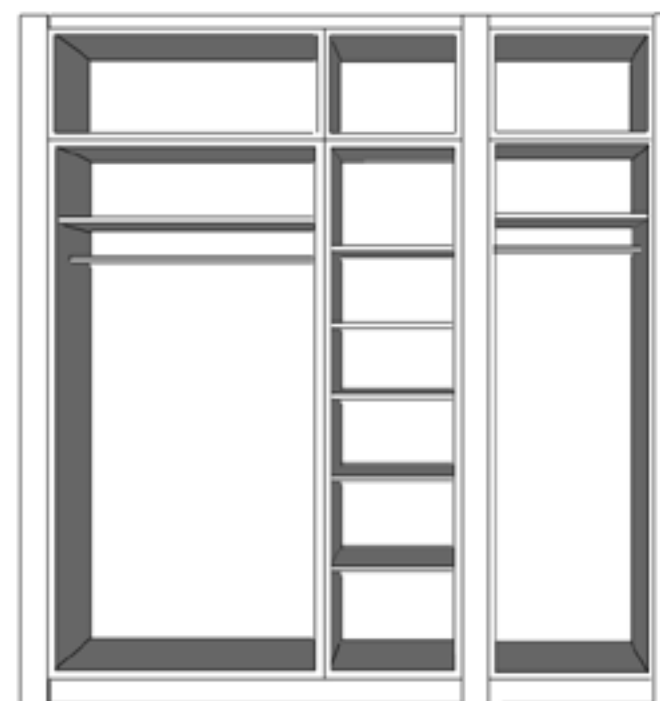
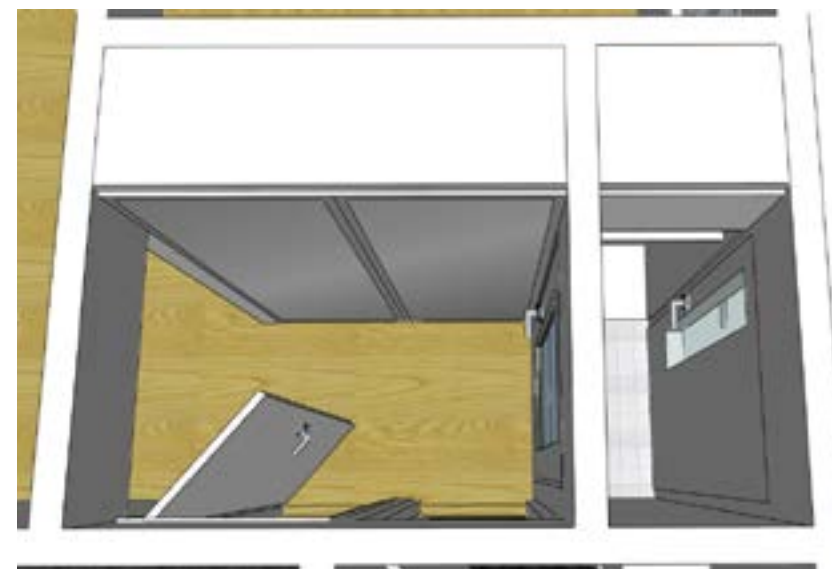

Tvättmaskin
WM12Bo6oDN,
Siemens 625 €.

I hallen och vindfånget finns en skåprad med samma stomme och skåpuppdelning som i standardversionen, men istället för helvita skåpdörrar som öppnas vid tryck används skjutdörrar med spegelglas. Skjutdörrar är den bästa lösningen för att lätt nå de föremål som finns inne i ett skåp. Spegelarna i hallen ger, förutom möjlighet till helkroppsspegling medan man väljer kläder och en sista koll innan man går utanför hemmet, känslan av mera rymd i det trånga utrymmet. De speglar också ljuset som kommer in i lägenheten och får utrymmet att kännas ljusare. Skåpet i vindfånget har ingen dörr, förutom den som döljer det lilla övre facket. Den är likadan som i standardversionen: vit med gångjärn som reagerar på tryck.

Förrådet påminner långt om det i den andra versionen - justerbara hyllor i vit melamin, ställning för dammsugarsladd och två låsbara skåp. Skillnaden ligger i tvättmaskinen, som ställts här för att spara utrymme i badrummet. Golvet är kaklat och har fuktspärr för att undvika vattenskador ifall att en olycka sker.

kök.

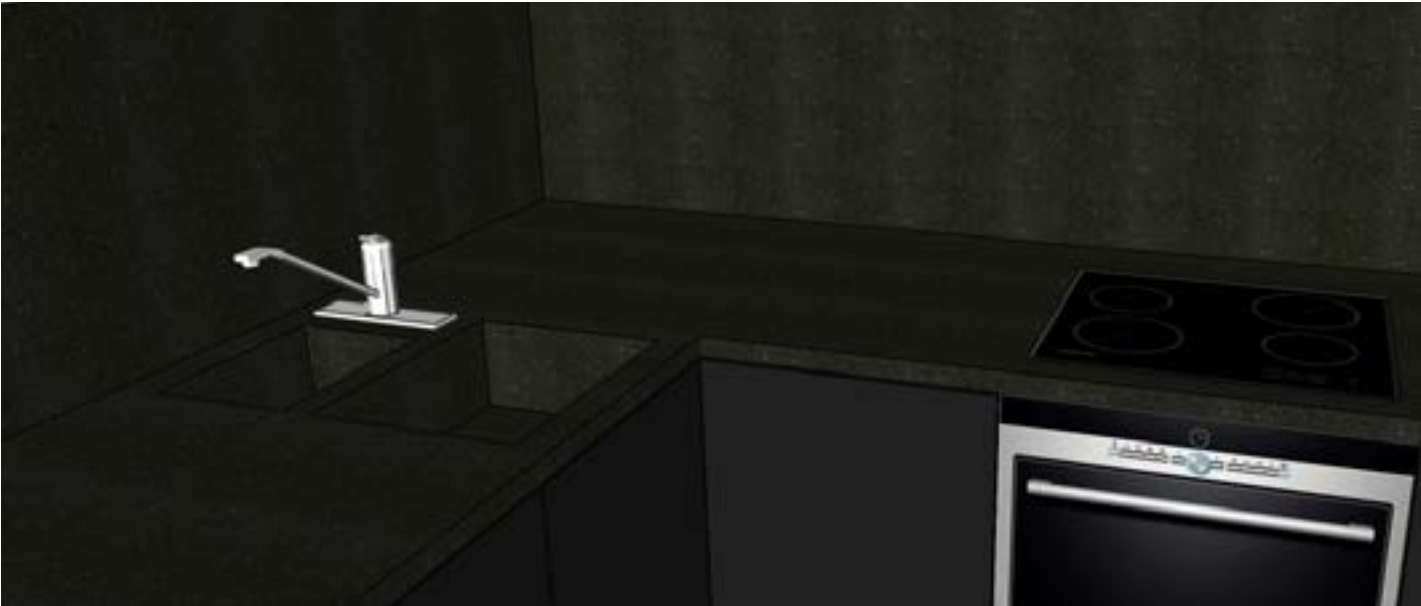
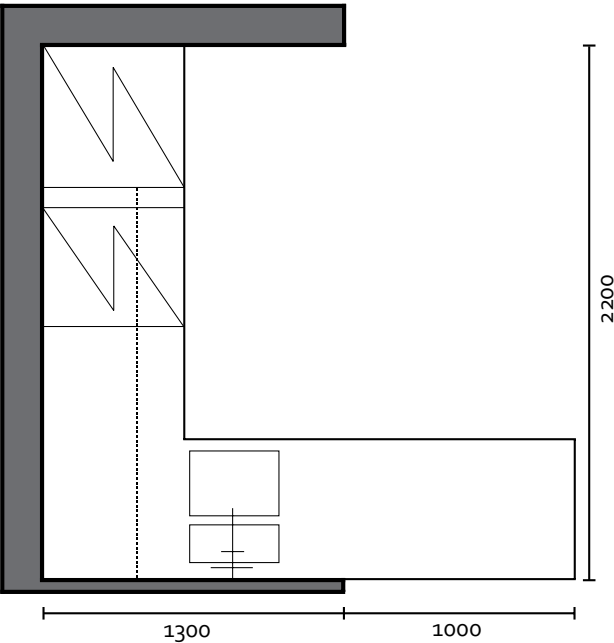
Lyxversionens kök är ett L-format kök med integrerade maskiner som ger ett modernt och enhetligt utseende. Båda de mellanväggar som har skilt åt köket från vardagsrummet är avlägsnade och skapar ett utrymme som öppnar sig mot resten av lägenheten. I och med att köket är så öppet är där lätt att röra sig. Kökets huvudfärg är svart vilket drar till sig uppmärksamheten och ger gränser åt köket trots att det inte längre har några åtskiljande väggar. Det skapar känslan av ett rum i rummet.

Kökets utstickande bänkskiva som sträcker sig ut i vardagsrummet har som huvudsaklig uppgift att ge mer arbetsyta. Samtidigt fungerar den som bord och det

öppna utrymmet under skivan gör det möjligt att skjuta in stolar undertill från båda sidorna. Tack vare bordsskivan finns det, till skillnad från i standardversionens kök, gott om bänkyta för kocken att jobba på.

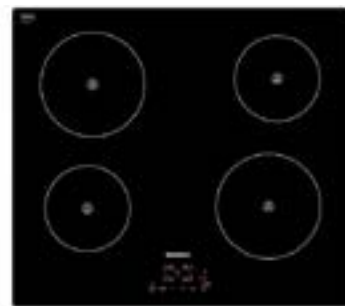
I den här versionen finns det också mer skåputrymme. Ytterst på den utstickande bordsdelen, för att stötta skivan, finns undertill en dörrlös hylladel. Liksom bänkskivan och stänkskyddet mellan under- och ovenskåp är den i svart Durat. Skåpdörrarna i den undre skåpraden är mörkt gråa medan de övre skåpen är vita för att det mörka intrycket inte ska bli för massivt. Det utdragbara skåpet under vaskarna innehåller sorteringskär- len. Hörnskåpet intill, bredvid ugnen, är

utrustat med utdragbara enheter som utnyttjar hela hörnet. Under ugnen finns en låda för stekpannor och ugnsplåtar. Längst in i köket, mot ytterväggen, döl- jer sig frysen och kylskåpet bakom sam- ma sorts skåpdörrar som finns i resten av köksinredningen. Mellan dem och ugnen finns ett litet isolerat mellanrum, så att inte värmen från ugnen stör frysens funk- tioner. Intill kylskåpet i övre raden finns mikrovågsugnen och under till en fläkt utrustad med aktivkolfilter. Det som ser ut att vara flera olika breda vita luckor längst in till vänster består av en enda luc- ka som öppnas uppåt och viks dubbel för att ge lätt åtkomst till innehållet. Nederst i det vita skåpet finns torkställningar för disken.

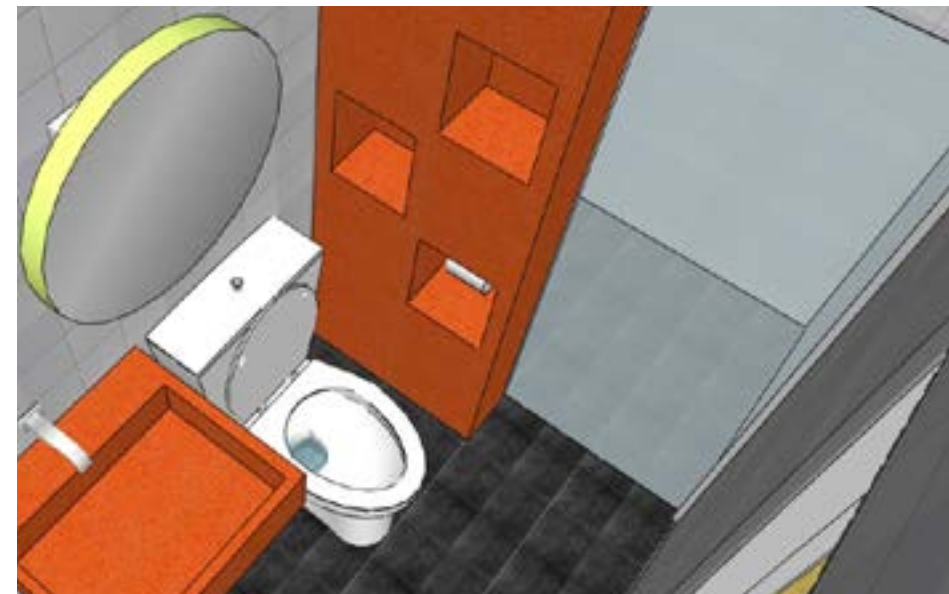
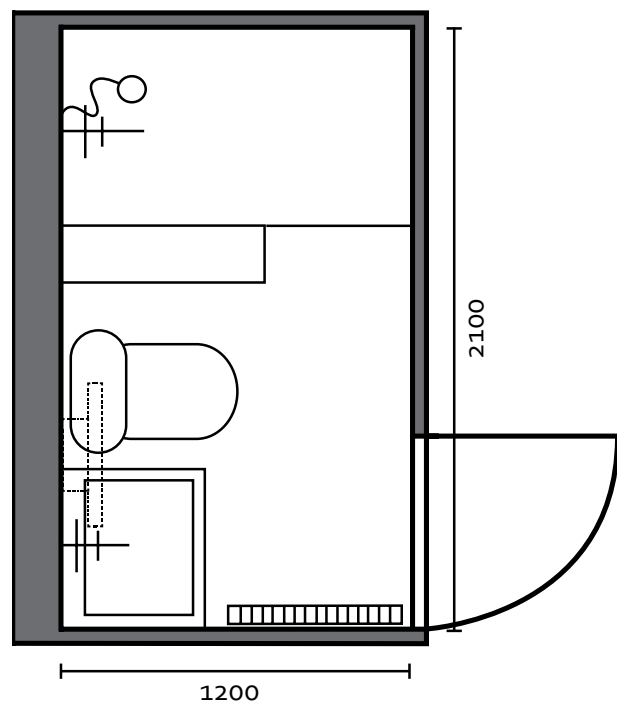

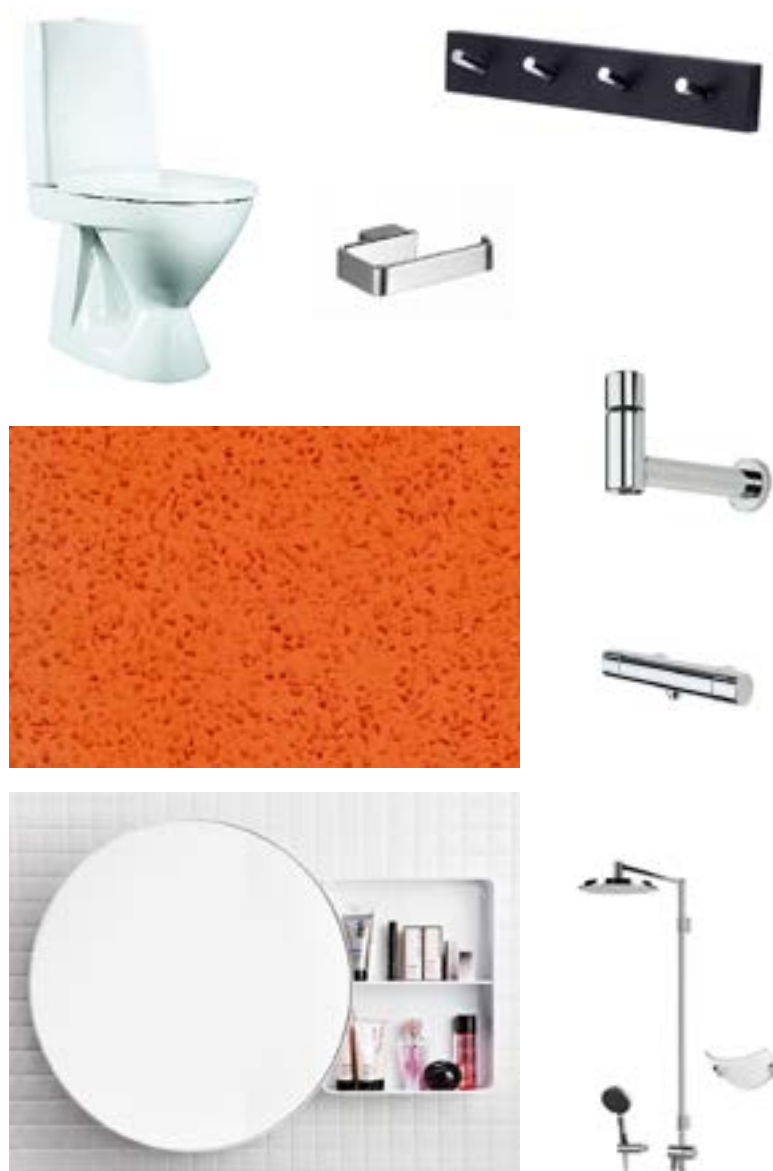
Mikro HF25M5L2, Siemens 780 €. **Spisfläkt** LU105SFSK, Siemens 215 €. **Spishäll** induction EH611BA18E, Siemens 655 €. **Ugn** HB33G1541S, Siemens 1050 €. **Kylskåp** integrerat KI21RAF30, Siemens 960€. **Frys** integrerad GI18DA50, Siemens 870 €. **Kökskran** Aventa 5930 med utdragbar pip, Oras 355 €. **Köksinredning** Venezia-köksluckor mörkgrå med trycklås, Saari-keittiöt. **Durat** färgkod 054.

badrum.

Wc-stolen, lavoaren och duschen är alla nyinförskaffade men de är placerade på samma ställen som före renoveringen. Lavoaren och duschväggen är av orangefärgad Durat och det runda spegelskåpet som öppnas sidlänges har en gul kant. De är färgklickarna som livar upp det i övrigt svartvita badrummet. Duschväggen har inbyggda fack för förvaring på båda sidorna. Den delar tillsammans med glasdörren intill upp badrummet i en duschavdelning och en toalettavdelning, och ser till att den senare inte blir våt då man tvättar sig.

Duschkörr Showerama 8-o klar 700 mm, ldo 435 €. **WC-stol** Seven D 37310, ldo 482 €. **Durat**, färgkod 480. **Spiegelskåp** Jenny gul, Svedbergs 351 €. **Hängare** Bas vit, Svedbergs 52 €. **WC-pappersställning** Lounge, Laattapiste 39 €. **Tvättställsblandare** Il Bagno Alessi one by Oras 8510, Oras 862 €. **Duschblandare** Cubista 2870, Oras 310 €. **Duschset** Hydra 392, Oras 590 €.

hotellägenhet.

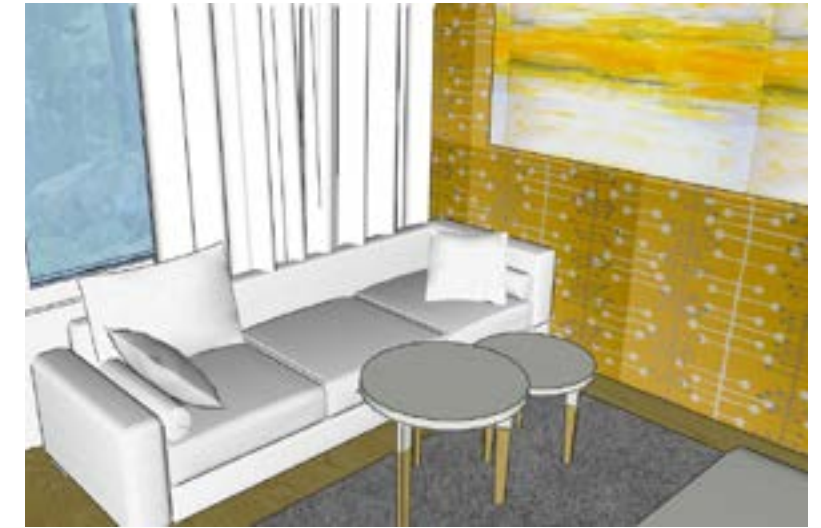
Hotellägenheten har samma grund som lyxversionens vanliga lägenhet, med samma material och utrustning samt samma inredning i kök, badrum, hall och förråd. Det som har kommit till är sängen i sovalkoven, soffgruppen i vardagsrummet samt stolarna vid den utstickande bordsdelen utanför köket vilka tillsammans skapar en sittplats att äta vid.

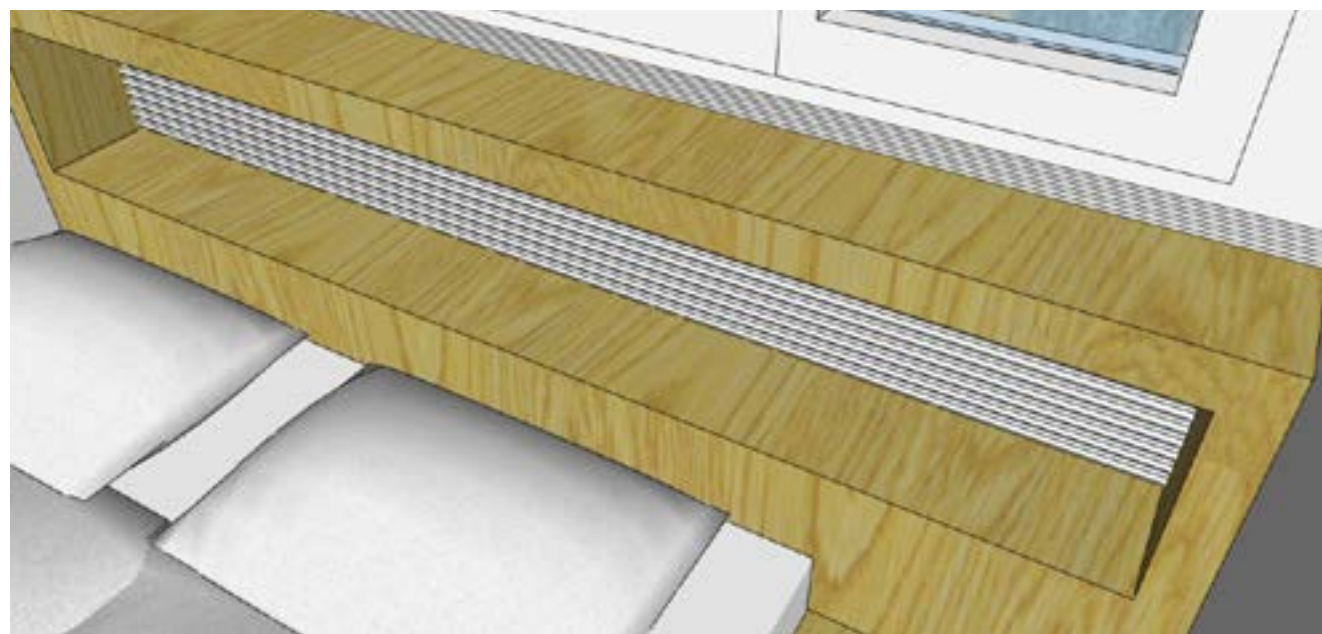
Med hjälp av skilda färger hålls köket och vardagsrummet separata trots att de i princip flyter in i varandra. Kökets huvud-

färg är svart medan vardagsrummet hålls i vitt som piggas upp av den orange fönsterväggen. Det skapar två skilda grupper i utrymmet. Vid matbordet går de två höga barstolarna att skjuta in under bordsskivan för att spara utrymme. I vardagsrummet är både det böjda TV-bordet och de två soffborden i olika storlekar av vit Durat. Soffborden har också ben av ek. De finns inte i Durats eget sortiment utan är planerade av mig. TV:n hänger från taket och fungerar som insynsskydd för alkoven. Bakom TV:n finns en skiva som

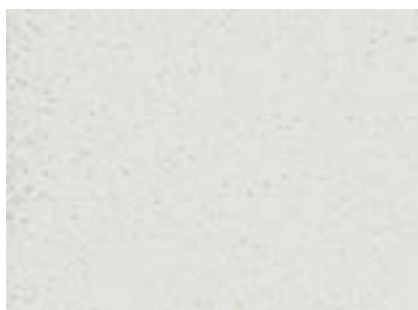
döljer apparatens baksida. Grunda hyllor gör den mer dekorativ och skapar en utmärkt plats för såväl små växter som för att visa upp mindre föremål i Durat.

I sovalkoven finns en måttbeställd säng med nattduksbord och elementskydd, alla i ek. Elementskyddet är det enda som avviker från den sänggrupp som finns i standardversionen. Här är skyddet gjort av massiv ek istället för ribbor och har ett inbyggt hyllfack. Värmen kommer ut genom metallribbor i fackets bakvägg och baktill på den översta nivån.

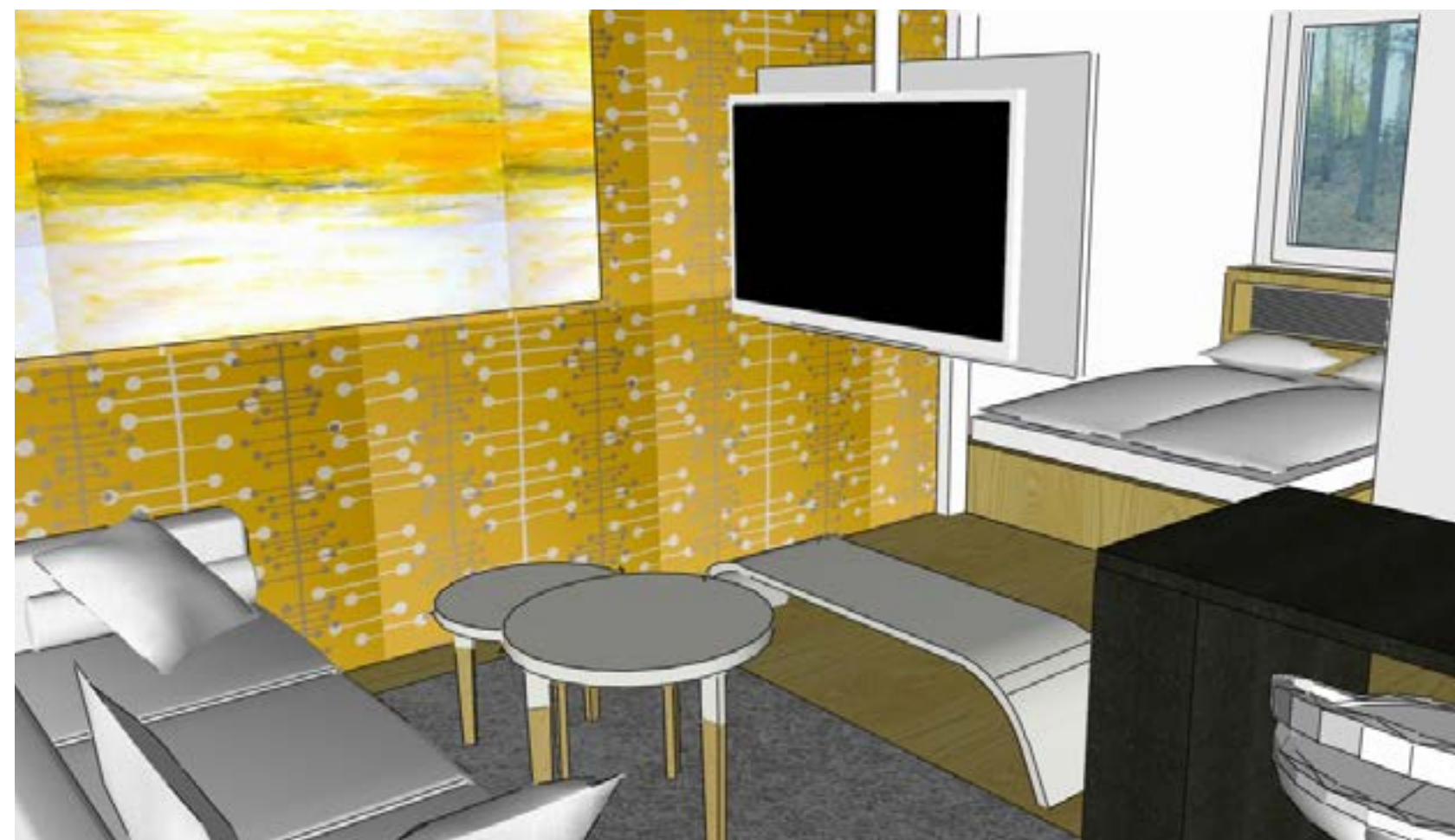

Barstol About a stool vit av Hay, Finnish design shop 219 €. **Soffa** Infini Grande 3-personer av Ire, Room21 2700 €. **Durat** färgkod 100, till TV-bord och soffbord. **TV** Panasonic TX-L42E6YW 42" LED vit, Musta Pörssi 699 €. **Gardiner** Merete, Ikea 24,95 €. **Dynor** Simple vit av House Doctor, Room21 29 €. **Matta** Vivaldi grå, Asko 279 €.

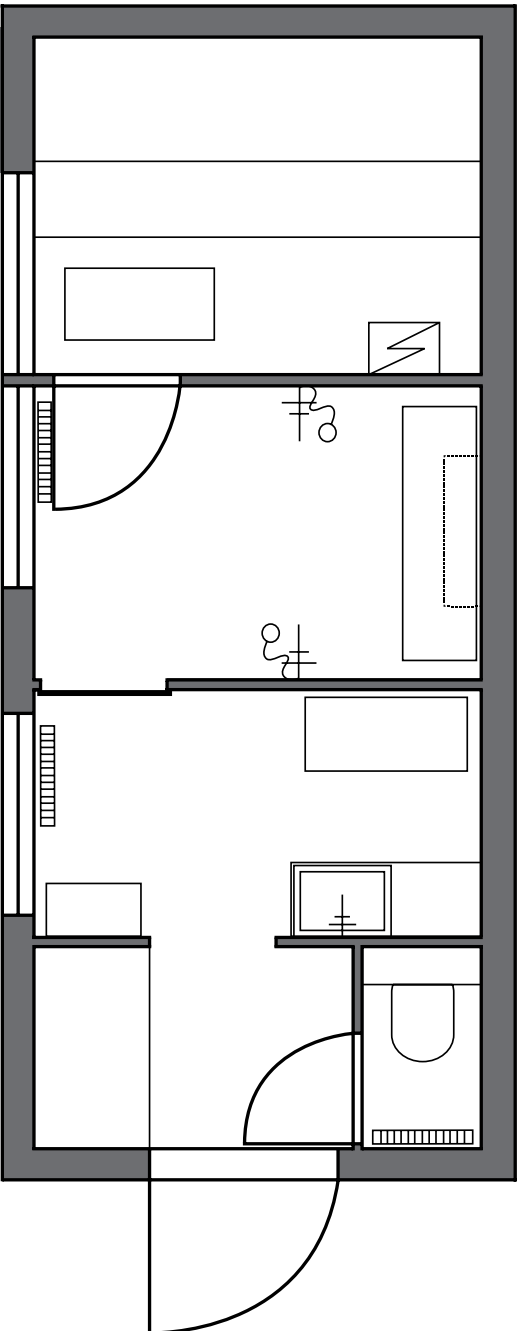
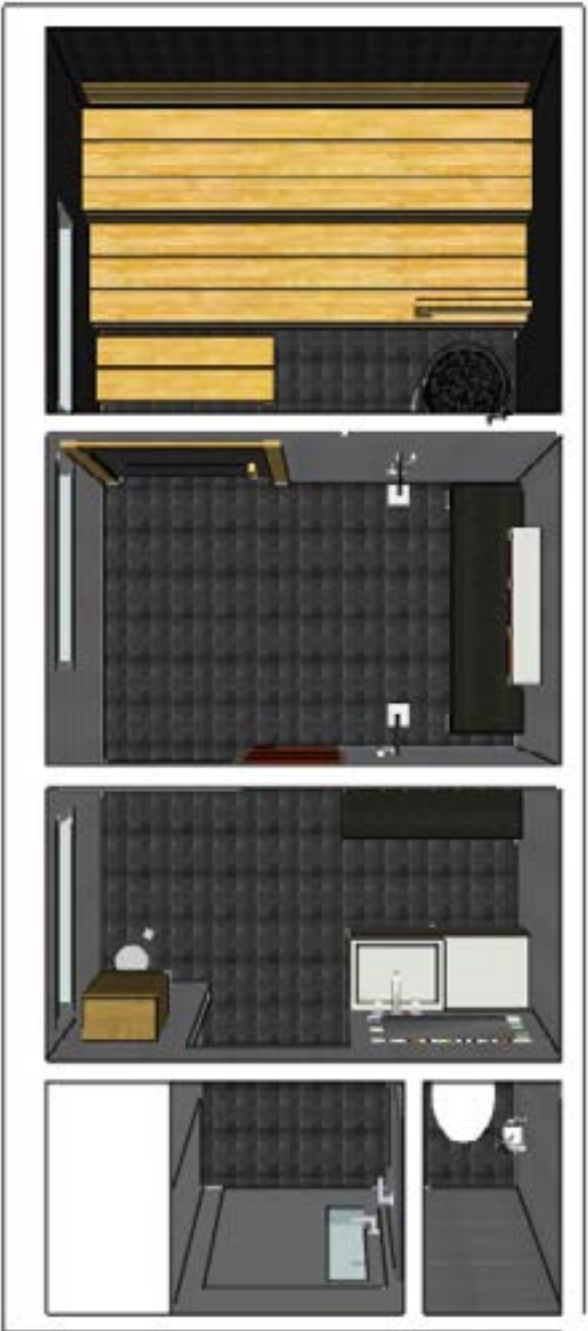
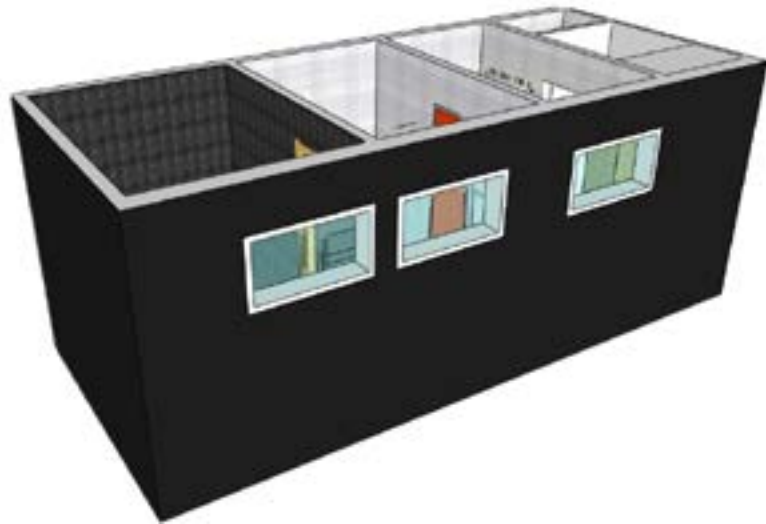

bastuavdelning.

Bastuavdelningen fräschas i lyxversionen upp med liknande metoder som i standardversionen: väggar och golv kaklas eller målas om, lister och dörrar restaureras eller byts ut och den gamla inredningen och utrustningen ersätts med ny. Planlösningen förändras inte från hur den ser ut i nuvarande läge.

Kaklet är det samma som inne i lägenheten och påminner om det som används i bastun i den andra versionen, men är lite dyrare. Målfärgen är däremot densamma, men här används den enbart på väggarna i vindfånget medan alla andra väggar är kaklade. Bastuns panelväggar är också de ersatta med kakel.

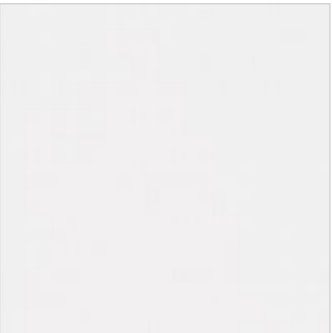
Dörren mellan vindfång och omklädningsrum är avlägsnad och den mellan omklädnings- och duschrum är utbytt mot en skjutdörr för en lyxigare känsla.

Golvkakel II Koshi 10x10cm,
Laattapiste 88,80 € / m2.
Till allt golv och bastuns väggar.

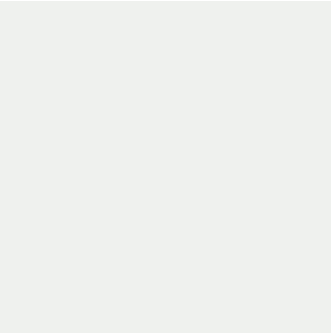
Panel som behandlats med en
vit lasyr.
Till taket i alla rum utom bastun.

Kakel Imi Plain Puro 10x10 cm,
Laattapiste 53,20 € / m2.
Till väggarna (ej hall eller bastu).

Panel av jättetuja.
För lavarna i bastun.

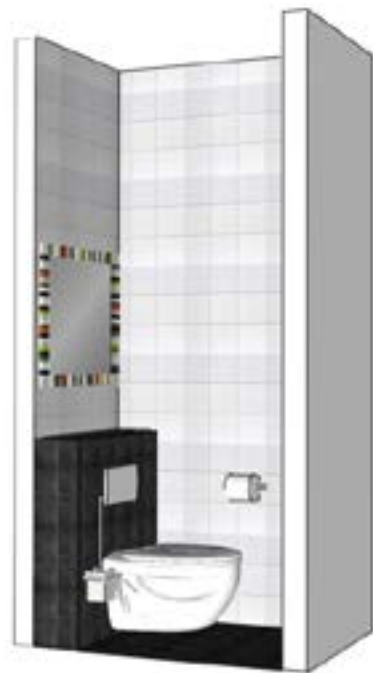
Målfärg Opaali M503, Tikkurila.
Till väggarna i vindfånget.

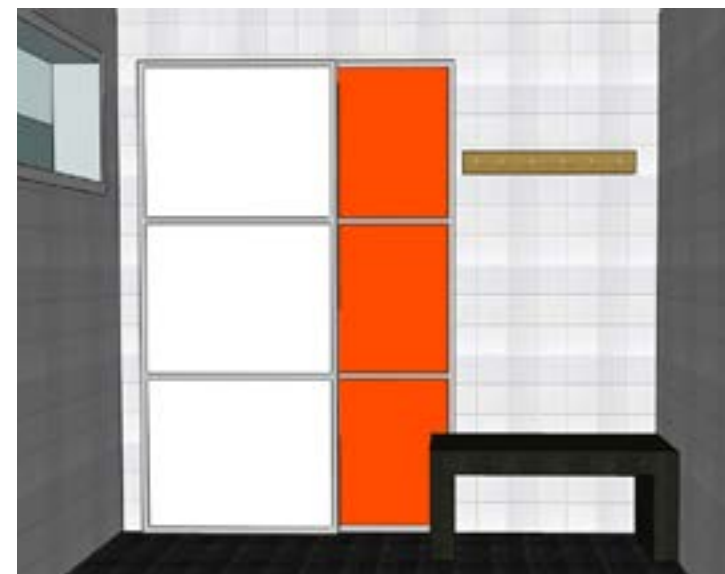
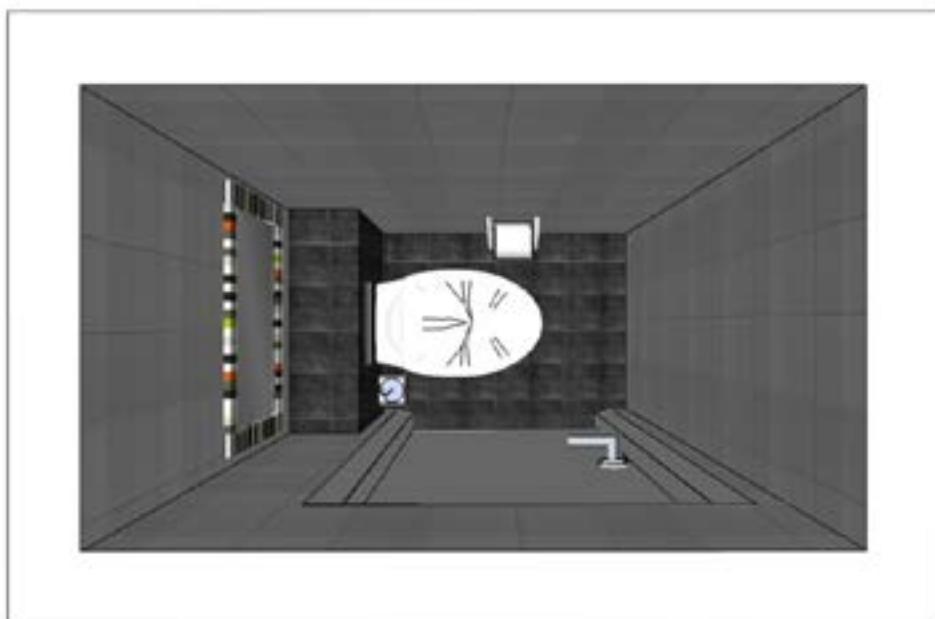
Durat färgkod 480.
För måttbeställda bänkar och
bordsytor.

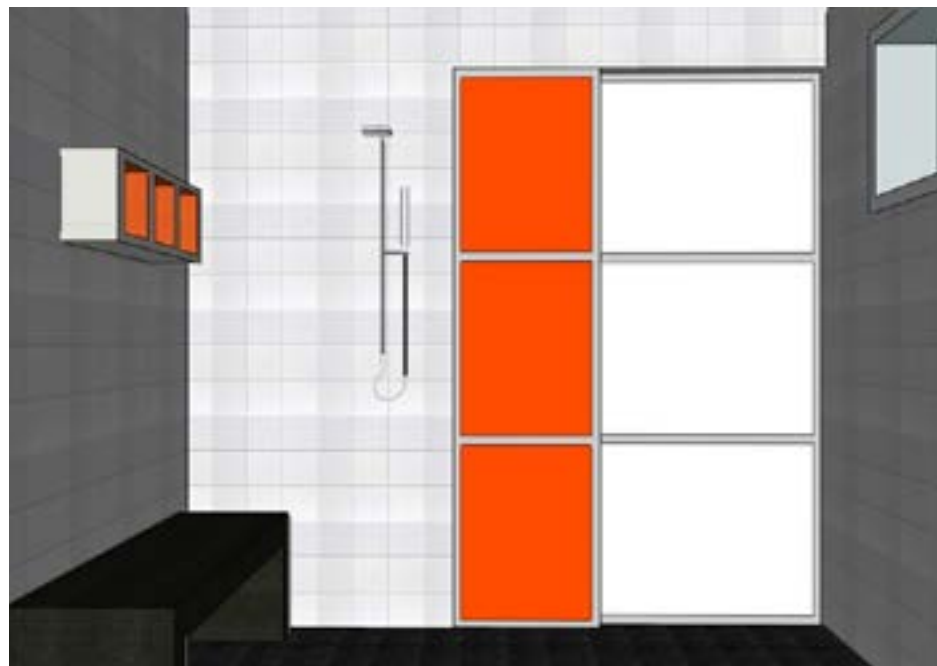
I toaletten är själva toalettstolen utbytt mot en vägghängd variant. Ovanför den hänger en spegel med en ram av Duratklossar i olika färger. Förutom toalettborste och wc-pappersställning är dessa toalettens enda utrustning.

Eftersom det inte ryms en lavoar i toaletten är den placerad i omklädningsrummet istället. Lavoaren är av vit Durat medan lådorna undertill är av ek, precis som skåpet på andra sidan dörren. Trä och kakel är en vacker kombination så länge träets färg passar ihop med kaklets. Kranen är den samma som i badrummet inne i lägenheten. Ställd mot den motsatta väggen står en bänk i svart Durat med en hängare av ek ovanför. Alla möbler är måttbeställda.

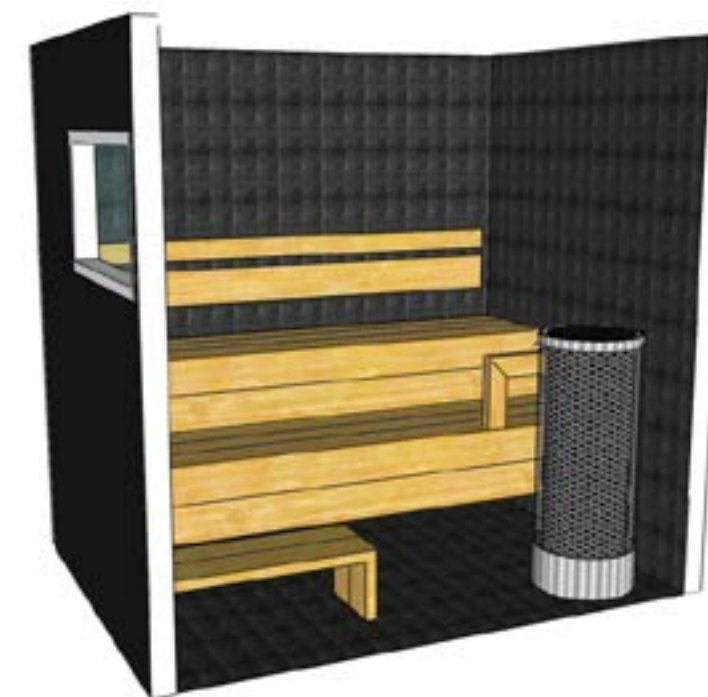
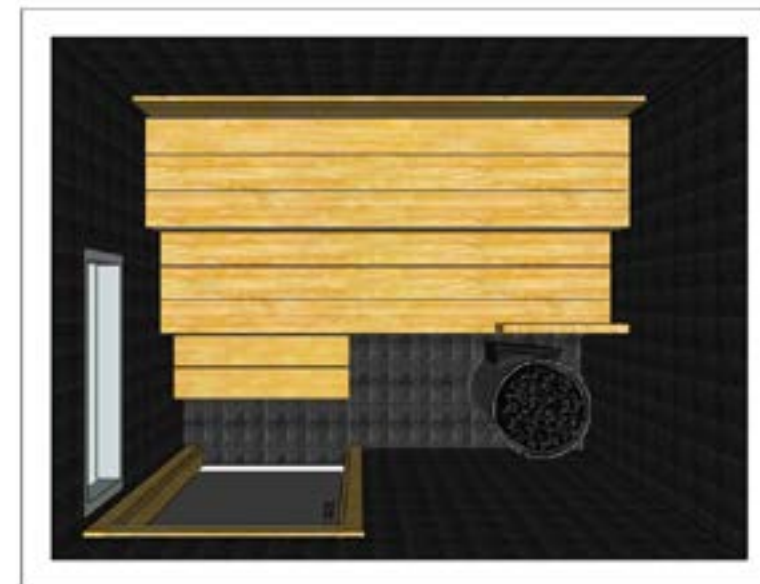
WC-stol Ido Seven D 77115, Ido 205,50 €.

Duschrummet är i lyxversionen utrustat med två duschar istället för en, på motsatta väggar. På så vis kan flera personer duscha samtidigt. Samma duschar används som inne i lägenheten. Mot den korta väggen är en bänk i svart Durat placerad. Ovanför den finns en tvåfärgad hylla, även den i Durat, där man kan placera tvål, schampoo och andra hygienartiklar medan man tvättar sig. Hyllans färger är de samma som finns i skjutdörren. Den vita dörren är den som skjuts åt sidan medan den orange enbart fungerar som dekoration och färgklick; den är integrerad i väggen.

Bastuns alla ytor är täckta med svart kakel, vilket får lavarna med breda bräder av jättetuja att stå ut. På väggen finns ett ryggskydd av samma träslag för att det uppvärmda kaklet inte ska bränna ryggen. Jättetuja har ofta nyansvariationer i träet och det skiftande träet är vackert mot den svarta bakgrunden. Bastuugnen byts ut.

Bastuugn Rocher 105 DET, Helo

exteriör.

I lyxversionen har jag valt att använda mig av samma sorts nyans på målfärgen på panelen som i standardversionen då ytterväggarna målas om. En stor skillnad jämfört mot den andra versionen är att en stor del av brädfodringen byts ut mot sibirisk lärk som bevaras träfärgad. Sibirisk lärk har naturlig motståndskraft mot röta och klarar både fukt och växlande klimat. Därför går den bra att använda utomhus. Lämnas lärken obehandlad får den med tiden en silvergrå nyans av solen. För att behålla den gulbruna tonen den har som färsk bör den oljas med ett par års mellanrum. Bytet av panel gäller i alla "inskjutningar" vid lägenhetsingångarna - på väggen med förrådsdörren samt själva dörren, på motsatt vägg samt i taket. Även på bak-

sidan förekommer liknande ersättningar vid balkongerna. Bytet av panelen har enbart estetiska orsaker. Det innebär lite mer arbete men tar bort en del av byggnadens mörka, dunkla utseende. På övriga ställen kan också eventuella dåliga bräder bytas ut men då bevaras de i byggnadens för övrigt mörka färg.

Fönster och dörrar bevaras om de kan och målas vita. Precis som i den andra versionen byts då söndrigt glas ut och fönstret restaureras även i övrigt.

Även här har jag beklätt trappsteget och terrassen med skiffersten för ett prydligare resultat. Ett alternativ vore att höja upp terrassen till samma nivå som trappsteget och klä hela platån med en avlång trall, också den i sibirisk lärk, vilket skulle ge ett enhetligt utseende och ytterligare rama in ingången.

På baksidan görs delvis samma förändringar som i standardversionen: balkongens räcken byts ut och trappan byggs om till en mindre brant version som är säkrare att gå i. Staketet byts ut mot häckar som passar fint ihop med gröntaket och med den intilliggande naturen. Därtill har planken mellan balkongerna ersatts av liknande plank i sibirisk lärk, och bräderna i taket ersätts också av lärk. Samma träslag används även till de öppningsbara luckorna under balkongräckena som bildar ett förvaringsutrymme under balkongerna för bland annat grillar, snöskottar, trädgårdstolar och övrig

gårdsutrustning.

I modellen är gårdsplanen utjämnad och beklädd med skifferstenar, vilket gör den lättskött och användbar. Alternativet är att behålla gården som den är idag, med mossar, stenar och små träd, och skapa en trädgård av väl utvalda växter som passar in i den omgivande miljön. Det gör gården naturlig och det ger känslan av att skogen kommer in på egen tomt nästan ända in i vardagsrummet. Ett tredje alternativ är att bygga ett trädäck av sibirisk lärk. Det är billigare än skiffersten, men ger lika stora användningsområden till gården.

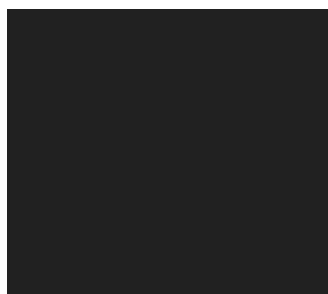

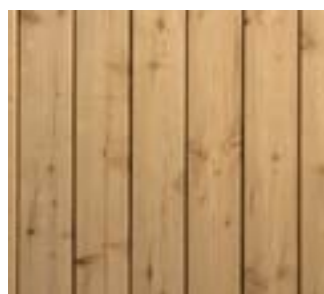
I lyxversionen byts taktäckningen av filt ut mot ett gröntak, i enlighet med Ulla Tuominens önskemål. Ett traditionellt torvtak är väldigt tungt och skulle kräva konstruktionsändringar i byggnaden för att den skulle klara av att hålla upp den extra tyngden. Ett modernt sedumtak är tunn matta som rullas ovanpå taket. Till skillnad från ett torvtak väger den inte

mycket och passar därför bättre som taktäckning på radhuset, eftersom den utgör mindre extra belastning för taket. Därtill är den lättskött och på dessa grunder har jag valt sedummatta som täckning.

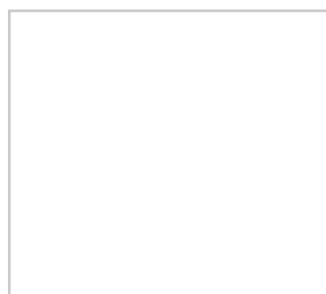
Precis som i standardversionen måste takrännorna bytas ut och övriga plådetaljer ses över och antingen målas om eller bytas ut.

Fasadfärg: väggar samt terrassens räck och trappa.

Fasad, lärk: delar av fasaden samt delar vid balkongen.

Dörr - och fönsterfärg: yttre sidan av dörrar och fönster.

Plåtfärg: takrännor och skorstenar.

belysning.

I lyxversionen skiljer sig belysningen en del från den i standardversionen. Belysningen i denna version är rikligare och mer varierande, med bland annat dimmers och fler armaturer i samma utrymme för att ge omväxlande ljus och fler möjligheter. I princip finns det armaturer på samma platset som i standardversionen plus på andra ställen därtill. I och med detta är också sorten av ljuskällor en annan i den här versionen. Då lägenheten är så liten men belysningen ändå riklig är det bättre att till en stor del lysa upp den med spotlights som är infällda i taket. De är diskreta och omärkliga, vilket gör att man på några få ställen istället kan använda lampor som utmärker sig desto mer. Använde man de traditionella taklamporna i alla utrymmen skulle de tävla sinsemellan med varandra i det begränsade utrymmet och ingen av dem skulle synnas riktigt ordentligt.

I vindfånget och förrådet används traditionella plafonder. I halltaket är en rad infällda spotlights utplacerade, liksom i badrummet. I det sistnämnda utrymmet kompletteras spottarna av vägglampor

på var sida om spegelskåpet, vilket ger bästa ljuset för att sminka eller raka sig. Kökets allmänbelysning står tre riktbara spotlights för, tillsammans med ett lysrör eller halogenlampor under överskåpen för arbetsbelysning och två pendellampor ovanför arbetsbordet/matbordet för att kunna läsa och laga mat. Fyra spotlights framför vardagsrummets fönster ger stämningsbelysning eftersom de, liksom kökets alla lampor och vardagsrummets taklampa, är utrustade med dimmer. Därtill kan den stora tavlan i vardagsrummet lysas upp ovanifrån av en tavellampa. Sovrummet har förutom en taklampa två spotlights i taket på sänggavelns öppna hyllfack. Liksom lägenhetens alla spottar är de riktbara och fungerar därför bra som läsbelysning.

I bastuavdelningen lyser en plafond upp vindfång och wc, medan omklädnings- och duschrummen får sina ljus från spotlights i taket. I omklädningsrummet finns också en spegel med en pendellampa på var sida. Bastuns mjuka belysning kommer från tre spottar i väggen bakom ryggstödet.

- Taklampa
- ◐ Vägglampa
- Insänkt spot
- Skena / Lysrör
- Pendellampa

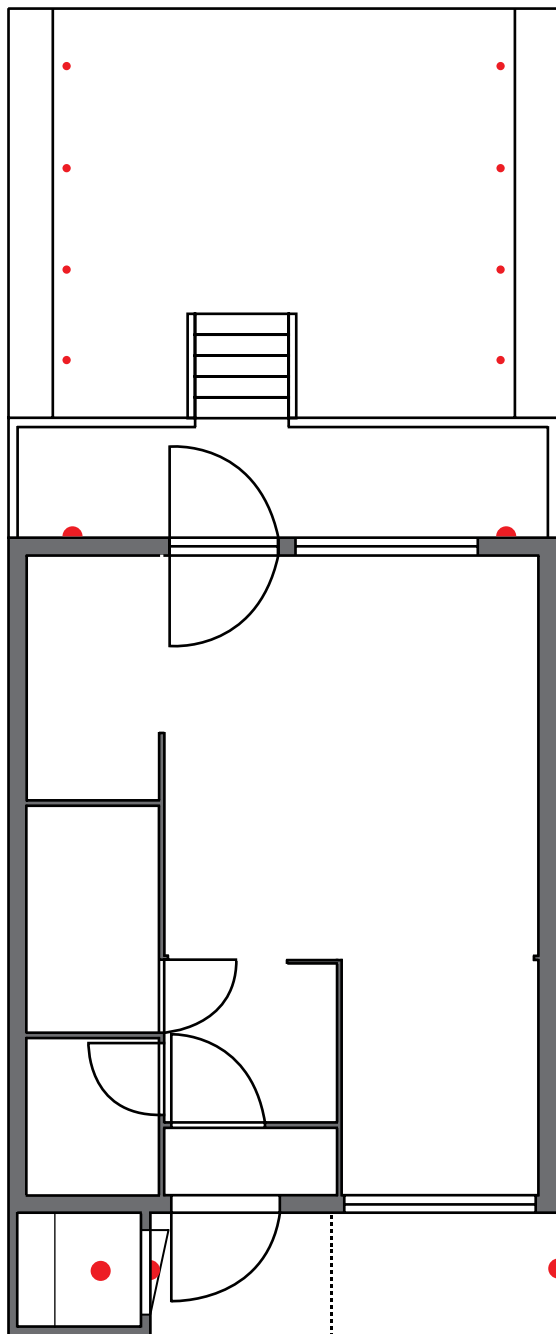

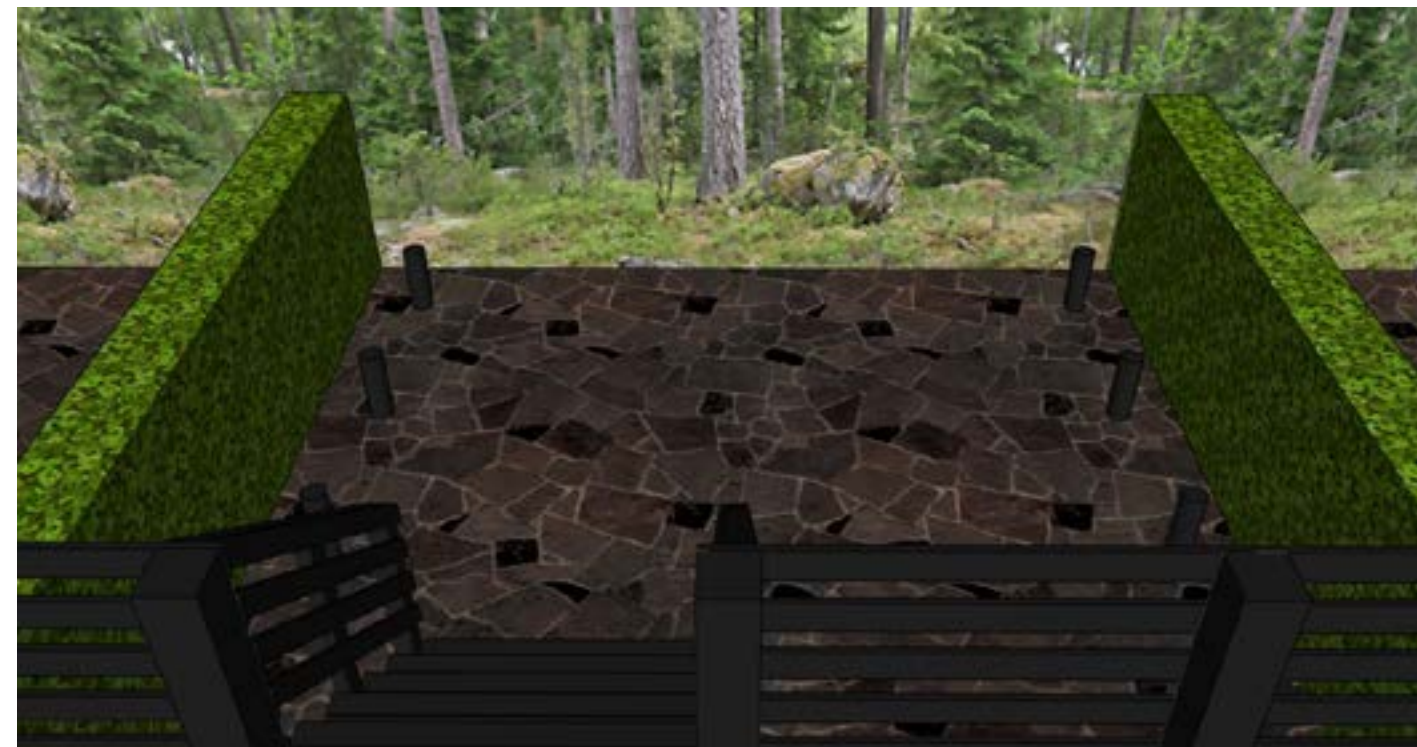

Taklampa Zeneos i vardagsrumstaket. Plafond krävs för att inte hänga i vägen för den takhängda tv:n. Design Martti Jännis, 249 €, KodinYkkönen. **Pendellampa** Toscana, Markslöjd, en på var sida om spegeln i bastuavdelningens omklädningsrum. **Taklampa** för sovrummet, Octo 4240 av Secto Design. 629 €, Room21. **Pendellampa** Spinning BH1 svart av &Tradition, 279 €, Finnish Design Shop. Två tycken ovanför det utstickande arbetsbordet/matbordet i köket. **Plafondlampa** Vidöåsen från Markslöjd till vindfång och förråd. Samma modell används även i bastuavdelningens hall och wc. **Tavelbelysning** Mona-Lisa ovanför tavlan i vardagsrummet, Markslöjd.

Utomhusbelysningen ser till stor del lika ut i den här versionen som i standardversionen: en lampa i uteförrådet, två vägglampor vid huvudingången och två vägglampor på bakterrassen. Armaturerna är dessutom de samma. Skillnaden består i de två raderna av lampor på gården - en rad i linje intill buskarna på var sida om gårdsplanen. Om man väljer att anlägga en naturlig trädgård istället för att lägga skiffersten på marken lysas trädgårdens buskar, växter och träd upp med spotlights och pollarna skippas.

Vägglampa för utomhusbruk, Runar från Markslöjd. Används vid huvudingången på den främre terrassen.
Vägglampa som lyser både uppåt och nedåt, Karlsborg från Markslöjd. Två stycken lyser upp den bakre terrassen.
Pollare för trädgård, Asec Power Cylin, fyra stycken på var sida om gården. **Spotlight** Markslöjd Ecolight Björken som används istället för pollarna om man anlägger en skogsträdgård istället för att jämna ut och täcka marken med skiffersten.

slutlig version.

De sju delar som planeringsarbetet är indelat i - lägenhet, kök, badrum, hotellägenhet, bastuavdelning, exteriör och belysning - finns nu alla planerade i två olika versioner. Nästa steg skulle vara att välja vilken version som ska vara den slutgiltiga. Svårigheten i det ligger i att båda versionerna har sina egna fördelar och nackdelar och genom att välja en version i sin helhet kan man gå miste om drag från den andra som kanske är att föredra.

Ulla Tuominen föreslog att de vid renoveringen kan använda sig av båda versionerna. Det är en möjlighet, men det skulle innebära att förutom att bostäderna är uppdelade i hyreslägenheter och hotellägenheter finns det därtill av dem båda i två olika utseenden - och det finns bara fyra enrumslägenheter totalt. Eftersom den femte lägenheten är en tvårummare som alltså automatiskt skiljer sig från de andra skulle detta resultera i fem lägenheter som alla ser olika ut. Det kan i och för sig hända att tvårummaren ännu

återuppbyggs till två enrummare, så som det ursprungligen har varit, men antalet lägenheter är ändå för få för att det ska vara en god idé att ge dem fyra olika utseenden.

Den lättaste lösningen skulle vara att ge alla lägenheter samma grundutseende och därefter möblera alla hotellägenheter på samma sätt. På detta vis slipper man köpa in eller låta tillverka flera olika sorter av ytmaterial, köksinredning, möbler, vitvaror och så vidare. Det finns bara en bastuavdelning och en fasad så gällande dem två måste man i vilket fall som helst bestämma sig för bara ett utseende.

Istället för att dra gränserna strikt mellan de olika versionerna och bara välja en av dem kan man blanda ihop de bästa egenskaperna från dem båda. Föredrar man lyxversionens badrum men standardversionens lägenhet i övrigt kan man lägga ihop dem med varandra. Så klart gäller detta inte enbart för hela rum utan

även för mindre komponenter. Tycker man om de svarta väggarna i lyxversionens bastu men inte vill använda kakel kan man precis som i standardversionen använda panel men istället måla den svart med de speciella bastufärger som finns på marknaden idag. Därtill finns också möjligheten att helt och hållet byta ut såväl större inslag (som soffor och badrumsinredning) som mindre detaljer (tapeter, kranar och färgval) till helt andra alternativ än de jag presenterat.

Vad som kommer att hända med lägenheterna är upp till Ulla Tuominen. Jag har träffat henne några gånger under planeringens gång för att diskutera processen och visa henne vad jag har gjort. Efter varje gång har jag gjort lite ändringar i planerna för att slutresultatet så långt som möjligt ska stämma överens med vad Ulla önskar sig. Hon har sagt att hon är nöjd med de planer jag har presenterat och nu återstår det bara att se vad som händer med radhuset och mina planer.

avslutning.

egna tankar.

“Du kan inte göra hela det här arbetet, det är alldeles för stort”. Det var den respons en av formgivarlinjens lärare gav åt mig när jag på examensarbetets första idéseminarium presenterade mitt projekt, och de andra lärarna höll med. Och visst hade de rätt; i arbetet ingick att planera lägenheter, hotellägenheter, bastuavdelning, utsida och gårdar - och allt dessutom i två olika versioner. För att inte tala om en stor teoretisk forskningsdel. Det var ett enormt arbete. Men jag hade redan bestämt mig för att göra hela projektet så som jag blivit ombedd av kund och uppdragsgivare att göra det och jag hade inga tankar på att ändra på det. Jag *ville* göra allt. Och forskningsdelen, som var min egen idé, behövde jag för att kunna genomföra projektet.

Så här i efterhand kan jag ju säga att det inte alltid har varit helt lätt. Men det

har varit roligt och intressant, och nu när det är över känner jag mig både lättad och stolt över att jag lyckades få det gjort. Nästan två år efter att jag började mitt examensarbete har jag fått det klart och är beredd att skicka det till tryckning.

Det har tagit tid att få arbetet slutfört, mycket längre än jag räknade med från början. Visst har jag emellanåt gjort annat än att knåpa med mitt slutarbete, som att nu och då vikariera på någon arbetsplats, gå igenom ett par tids- och energikrävande flyttar, ställa upp på skolans julmarknader eller backpacka i Sydostasien. För att inte tala om att slöa i soffan eller gå på stan med kompisar nu och då istället för att skriva. Men otroligt mycket tid har jag satt ner på det här arbetet och de sena kvällar som jag suttit med svindande ögon framför datorn efter en hel dag av skrivande och planerande, eller

med näsan instucken i en inredningsbok jag använt i min forskning, är otaliga. Den tid jag lagt ner på att få klart det här projektet hade räckt till tillräckligt med studiepoäng för många examensarbeten om.

Jag hoppas att det syns i slutresultatet. Förutom projektets omfattning är det nämligen min noggrannhet och mitt filande med detaljer som gjort att det tagit så länge att få klart det här arbetet. En liten tid trodde jag att jag skulle få min examen inom utsatt tid, till våren 2013. Snabbt ändrades det till hösten samma år, sedan våren 2014. Nu har jag äntligen fått det klart, i september 2014, över ett år efter att det egentligen var meningen att jag skulle utexamineras. Och varje gång jag skjutit upp min examen har jag tänkt att “nu har jag ju tid igen” och så har jag börjat göra ändringar i 3D-mod-

ellerna, göra om layouten eller skriva om hela kapitel, bara för att jag ska få allting precis så som jag vill ha det. Så om inte all tid och allt arbete jag lagt ner på projektet syns i den här boken, har jag misslyckats.

Jag tänker på alla gånger jag satt med mina finska eller engelska inrednings- och renoveringsböcker och försökte förstå och översätta allting rätt. Eller de oräkneliga gånger som min gratisversion av SketchUp hakat upp sig och det tagit flera timmar att rita ett enda sträck. Gånger jag glömt att spara och förlorat information, eller stunder då jag varit tvungen att lära mig nya datorprogram för att kunna fortsätta arbetet. På sjukrygg, trötta ögon, sena nätter, en besviken pojkvän jag inte haft tid för, händelser jag tvingats hoppa - och också på gånger med dåligt samvete för att jag inte har ar-

betat flitigare.

Med det i åtanke känns det otroligt skönt att äntligen kunna säga att jag är klar och att jag rott projektet i land. Trots att det inte var så enkelt att få det avslutat och att det inte alltid flytit på helt perfekt är jag väldigt tacksam, både gentemot Arkitektkontor Sabeltröm och Durat, för att jag fick den här chansen. Bättre projekt kunde jag inte ha bett om, jag har både tyckt om att genomföra det och lärt mig mycket på vägen. Nu hoppas jag att de båda övriga parterna är nöjda med vad jag åstadkommit och att de har overseende med att det dröjt - eller ännu hellre förstår varför det tagit så länge.

Ulla Tuominen har meddelat att de från Durats sida är imponerade av mina planer och att deras avsikter är att använda sig av dem då de börjar renovera radhuset. När exakt det kommer att ske är

oklart men min förhoppning är såklart att det verkligen blir av och att jag isåfall får vara med även i den delen av projektet. Det finns ännu mycket att fundera på, att finslipa och att göra noggrannare ritningar över, och högst antagligen kommer mycket av mina planer ännu att förändras ifall de verkligen används som grund vid renoveringen.

Jag ångrar inte en sekund att jag gjorde examensprojektet precis så som jag själv ville. Själv är jag nöjd med slutresultatet och känner att jag på alla sätt har gjort mitt bästa. Med avgångsbetyget snart i handen blir följande steg att fundera vad jag vill göra härnäst. Nu vet jag åtminstone att inredning är något som jag gärna fortsätter med och mitt intresse för det har faktiskt blivit ännu större.

respons.

Ulla Tuominen, Durat:

Kiitokset Jennylle perusteellisesta tutkielmasta rivitalomme uudistamiseksi. Yhteistyömme sujui erinomaisesti, Jenny työskenteli itsenäisesti ja antoi väliraportteja sopivasti.

Saimme paljon suuntaviivoja remonttia varten ja kaikki osa-alueet on käyty läpi monin ehdotuksin.

Työ on kattava kokonaisuus, joka sisältää talon ulkopuoliset korjaukset ja muutokset sekä sisätilojen uudistukset pieniä kalustedetaljeja myöten.

Jenny paneutui tehtävään kiitettävästi ja piti kokonaisuuden hyvin käsissään koko projektin ajan.

Kaksi versiota tilojen sisustamisessa on myös hieno asia. Korjauksia toteutettaessa voidaan käyttää osittain molempia ehdotuksia.

Suuret kiitokset Jennylle ja kaikille, jotka osallistuivat työn toteuttamiseen!

källförteckning.

Ahonen, T. (2007). *Remonttikirja*. Helsinki: Alfamer.

Barker, L. (2007). *Uppåt väggarna: 100 idéer för hemmets vertikala ytor*. Västerljung: Valentin.

Blom Westergren, E. (2013). *Lägga papptak - att tänka på*. Bygga Hus.
<http://www.byggahus.se/bygga/lagga-papptak-att-tank-a-pa>

Broström, I. (2007). Tapetsera med hjälp av gamla trender. Ingår i: H. Hedqvist (red.), *Stora boken om inredning*. Stockholm: Infotain & Infobooks.

Cumberbatch, J. (2007). *Puhdas tyyli*. Helsinki: WSOY.

Durat - Recycled to last. Durat.
www.durat.com/#/home
Även andra sidor på samma webbplats: *Products, Material* och *Company* (Durat).
www.durat.com/#/products
www.durat.com/#/material
www.durat.com/#/company

Eriksen, L. (2012). *Stora byggboken: Allt för hemmasnickaren både ute och inne*. Stockholm: Bonnier Fakta.

Fridell Anter, K. (2007). Att inreda med färger. Ingår i: H. Hedqvist (red.), *Stora boken om inredning*. Stockholm: Infotain & Infobooks.

Gilliatt, M. (2002). *Sisustajan käsikirja*. Helsinki: Tammi.

Granlund, A. (2007). Mattor och textilier - välkomnande värme. Ingår i: H. Hedqvist (red.), *Stora boken om inredning*. Stockholm: Infotain & Infobooks.

Gudmundsson, G. (2002). *Byggnadsvård i praktiken III: Utvändig renovering*. Stockholm: Byggförlaget.

Hedqvist, H. (2007). Hemmiljö i verkligheten. Ingår i: H. Hedqvist (red.), *Stora boken om inredning*. Stockholm: Infotain & Infobooks.

Hedqvist, H. (red.) (2007). Mitt golv är min grannes tak. Ingår i: H. Hedqvist (red.), *Stora boken om inredning*. Stockholm: Infotain & Infobooks.

Heltäckningsmatta - Lär dig mer om heltäckningsmattor. Din Byggare.
[dinbyggare.se \(http://www.dinbyggare.se/communicate/artiklar/article.aspx?id=5039\)](http://www.dinbyggare.se/communicate/artiklar/article.aspx?id=5039)

Holøs, S. (2005). *Talo kuntoon: Talon ulkorakenteiden kunnostusohjeita perustuksista savupiippuun*. Helsinki: Helmi.

Jokela, A. (2005). *Suomalainen sisustuskirja*. Helsinki: Otava.

Näsström, J. & Eriksson, G. (2006). *Remontoi asuntosi: Joka kodin remonttiopas omakotitalosta kerrostaloon*. Helsinki: Alfamer.

Ojala, K. (2009). *Parempi pientalo: Näin rakennat omakotitalon järkevästi ja edullisesti*. Helsinki: Alfamer.

Päivänen, C. & Riuttamäki, M-R. (2005). *Sisustamisen iloa : Suuria ja pieniä ideoita arjen kauneuteen*. Helsinki: Gummerus.

Rihlama, S. (2000). *Valaistus ja värit sisustussuunnittelussa*. Helsinki: Rakennustieto.

Rönnerbäck, A-K. (2013). Stor färgguide! Välj rätt kulör till ditt hus. Stora husguiden. Ingår i: *Hus & Hem, 2013* (6).

Sedumtak / gröna tak. Ekologiska byggvaruhuset.
<http://www.ekologiskabyggvaruhuset.se/706/sedumtak-grona-tak>

Slipher, B. & Osbold, K. (2003). *Bo praktiskt : Med smarta lösningar*. Stockholm: Forum.

Slipher, B. & Osbold, K. (2004). *Bo med belysning : Rätt ljus på rätt plats*. Stockholm: Forum.

Sommar, I. (2007). Utan ljus inget rum. Ingår i: H. Hedqvist (red.), *Stora boken om inredning*. Stockholm: Infotain & Infobooks.

Sjöstedt, A. (2007). Fönster mot omvärlden. Ingår i: H. Hedqvist (red.), *Stora boken om inredning*. Stockholm: Infotain & Infobooks.

Thorstensen, D. (2004). *Underhåll och renovera ditt hus*. Sundbyberg: Semic.

Thorstensen, D. & Osbold, K. (2007). *Stora boken om att renovera*. Sundbyberg: Semic.

Thorstensen, D., Eriksen, L., Strømsodd, S.A., Syversen, F-A., Feldborg, D. & Thun, T.A. (2010). *Gör det själv: Renovera, snickra och reparera både ute och inne*. Stockholm: Bonnier Impact.

Torre, F. (2008). *Materials : A sourcebook for walls and floors*. New York: Stewart, Tabori & Chang.

Wieslander, J. (2007). Var sak på sin plats. Ingår i: H. Hedqvist (red.), *Stora boken om inredning*. Stockholm: Infotain & Infobooks.

bildförteckning.

Fotografier, bilder och ritningar av Jenny Nordlund, förutom:

s. 1	Durat färgkod 480, durat.com.	s.87	Foto: Jeff Bryant, Blue Globe Thistle and Blackeyed Susans; Clint
s. 10	Foto: Carola Nordlund, porträttfotografi.		Budd, Sloes - all I need now is Gin; Richard, Purple up close; Tiziano
s. 22	Urval av Durats produkter: måttbeställt kök; VATI handfat; RAITA II		L. U. Caviglia, Pavone - Peacock; Marcos González, ; Images by John
	bänk; OVAL badkar. durat.com.		'K', Ocean Safari.
s. 44	Upphovsman okänd. Ursprungliga ritningar från 1972 över Durats	s. 88-89	Saari keittiöt Venezia skåpmodell, pinjasto.fi.
	radhus.	s. 90	Alcro kulör Syre och Krita, alcro.se; Alcro kulör Pigeon Gray, alcro.se.
s. 52	Foto: Vincenza Leone, Arkitektkontor Sabelström. Lägenhet 4 i Du-	s. 91	Alcro kulör Strutt, alcro.se; Alcro kulör Blupp Blupp, alcro.se.
	rats radhus.	s. 95	Secto Design Secto 4200 pendellampa, sectodesign.fi, Gubi Gross-
s. 56	Ruukki Classic C plåttak, ruukkitak.se; Monier Vittinge klassisk		man Gräshoppa golvlampa, gubi.dk; Restatop Gregg golv- och bord-
	tegelpannor, monier.se; Monier Minster betongpannor, monier.se;		slampa, restatop.fi.
	Nordskiffer Welsh Slate Heather takskiffer, nordskiffer.com.	s. 97	Foto: Brian Smith, Uplight.
s. 57	Isola Platon Xtra torvtak, isola.se; Moelven obehandlat cederträ pri-	s. 101	Foto: Albert Freeman, Corner of ceiling in Victoria Hall, Saltaire.
	ma, moelven.se; Kerabit L+ takshingel, kerabit.fi; Mataki UnoTech	s. 102	Tikkurila Tunto Strukturi, tikkurila.fi.
	takpapp, mataki.se.	s. 105	Pukkila Spectra väggkachel, pukkila.com; Osborne and Little Wilde
s. 58	Myresjöhus husmodell Grönskär, myresjohus.se.		Chrysanthemum tapet, osborneandlittle.com.
s. 59	Plannja plåtkassett Plannja Sinus 18 aluminium, plannja.se.	s. 107	Upofloor Saarni Kartano 138 Watery Pink parkett, upofloor.fi.
s. 60	Auson tjärvitriol, auson.se.	s. 108	Pergo Ek Beach House 1-stavs laminatgolv, pergogolv.se.
s. 62	Alcro kulör Bränd Terra, alcro.se.	s. 109	Tulikivi TK-113 Bianco Carrara C marmor, tulikivi.fi.
s. 63	Alcro kulör Allmoge Svart, alcro.se.	s.110-111	Designbetoni betongytör, designbetoni.fi.
s. 67	Foto: Virpi Rejström, badrumsrenovering.	s. 111	Designbetoni betongytör, designbetoni.fi.
s. 68	Tikkurila Paneeli-Ässä panellack, tikkurila.fi.	s. 112	Horns Tegelbruk specialanpassat handslaget tegel,
s. 69	Tikkurila Betolux Akva golvfärg, tikkurila.fi.		hornstegelbruk.com.
s. 84	Seinäruusu tapet Cole & Son Woods 69/12147,	s. 113	Tadelakt kalkputsyta, tadelakt.se; Osborne and Little Serifos tyg,
	verkkokauppa.seinaruusu.fi		osborneandlittle.com.
s. 86	Foto: Tom Hoyle, Living Room.	s. 114	Vetro Basic glasblock, vetro.se.

s. 115 Neonela Design rostfritt kök, neonela-kitchen.se; Ardbo Lita textilgolv platta, ardbogolv.se.

s. 117 Forbo Marmoleum click linoleumgolv, forbo-flooring.se.

s. 118 Tarkett Trend 200 Fabric Aqua, tarkett.se.

s. 118-119 Trelleborg Checker gummigolv, trelleborg.com; Wicanders Dekwall Cayman väggkork, wicanders.com.

s. 121 Asko Picant golvmatta, asko.fi.

s. 122 Vallila Lempi gardin, vallilainterior.fi.

s. 124-125 Ikea Lappljung kollektion, ikea.com.

s. 127 Foto: Polygon Realty, Limited Red Maple Park - Living Room.

s. 129 Foto: Bryan Lee, Sagitarius Kitchen - Manning.

s. 130 Foto: felth, High Gloss Kitchen from LWK Kitchens London.

s. 132 Novaflex Inredningar, hörnlådor, novaflex.se; Novaflex Inredningar, insticksskåp, novaflex.se.

s. 134 Foto: Mueble de España, dica_isaloni 2012_eurocucina.

s. 135 Foto: Sunland Group ,The Glades North Hill by Sunland (Bedroom).

s. 136 Foto: Mazzali, MY SPACE the walk in closet / la cabina armadio.

s. 137 Foto: Sunland Group, The Concourse Residences by Sunland (Master Bathroom).

s. 138 Foto: Charlotte Holmes, bathroom design by rogue designs interior design services oxford.

s. 139 Westerbergs Ellipse 1600 badkar, westerbergs.com.

s. 140-141 Elfa Vista Plain skjutdörrar, se.elfa.com.

s. 181 Foto: jacki-dee, Tiny Conifer; sfgamchick, Mossy tree; tjukkaz, heather blooming.

